

توحيد او شرک

دعا او عبادت

تصرف او علم غيب

توسل او شفاعت

اسماء او صفات

تأويل او متشابهات

حق او باطل مذهب

Ketabton.com

حکمتيار

د کتاب له متن څخه

قرآنکریم، قریش مشرکین گڼي، که څه هم هغوی په خدای باور درلود، الله ئې د ځمکي او آسمان پالونکي او پیدا کوونکي او د ټولو شیانو خالق منلو، د کعبې طواف ئې کاوو، ځانونه ئې د بیت الله مجاورین او متولیان بلل، بتان ئې خدایان نه؛ بلکه الله تعالی ته د تقرب وسیله شمېرل او ویل به ئې: مونږ دا بتان نه لمانځو بلکه دا زموږ او د خدای ترمنځ رابطه او وسیله ده، دا د الله تعالی دربار ته د نږدې او مقربو کسانو مجسمې دي، د دوی په وسیله الله ته ورنږدې کېږو او د دوی شفاعت او سپارښتنه زموږ د دعاگانو او سوالونو د اجابت سبب کېږي!! قريشو د خپل تاریخ د مشهورو او د دوی په نظر د لوړ معنوي مقام د خاوندانو او الهي دربار ته د مقربو کسانو (۳۶۰) مجسمې په بیت الله کي دننه نصب کړې وې، لومړی ئې د دوی په قبرونو ځلي او زیارتونه جوړ کړل او بیا ئې د دوی بتان جوړ او په کعبه کي ئې نصب کړل، دا عقیده ئې درلوده چي د الله تعالی عبادت باید د دې بتانو له لاري وشي او دعا د همدوی له لاري د الله حضور ته وړاندي شي، همدا ئې د عبادت او دعا د قبلېدو لاره بلله او دا بتان ئې د خدای "اهل بیت: کهول" بلل او هر یوه ته ئې د کایناتو د یوې برخي د واکدار او متصرف په سترگه کتل!! هر بت د یوې ډلي او قبیلې لپاره د ډېرو سیاسي، اجتماعي او اقتصادي امتیازاتو وسیله وه، همدې ډلي به هغه ته کرامات ثابتول، د عوامو په زړه کي به ئې د هغه د هیبت، قدر او قیمت زیاتولو لپاره پراخ تبلیغات کول، د دې لپاره چي ساده زړي عوام د بت په نامه خپلي شکرانې او نذرانې لازياتي کړي؛ غولونکي لاري چاري به ئې لټولې، له همدغو شکرانو او نذرانو نه چي د ده په نامه به ئې ترلاسه کولې؛ یوه برخه به ئې د بت او د بت د ماحول په سنگارولو او په لازيات جالب او جاذب جوړولو باندي مصرفول او زیاته برخه به ئې د عبادت ځي مجاورینو او متولیانو په خپلو کي وېشل. یوه ته بت معبود وو، پناه ځي وو او د حاجتونو ترسره کېدو مرجع، خو بل ته دام او دکان وو او د خلکو د دوکه کولو او لدوی نه د پیسو شکولو وسیله. که تاسو د هر بت، بتخانې او د هر قبر په سر د زیارتونو جوړولو قصې ته څیر شی نو حتماً به د هغه ترشا یو "سامري" او "بلعم باعور" بیامومی.

فهرست

- د ناشر عرائض ----- ۱
- توحيد ----- ۳
- قرآن د الله تعالى په هکله څه وايي؟ ----- ۱۳
- د توحيد غوښتنې ----- ۱۷
- په ربوبيت کي شريک ----- ۲۹
- علم غيب ----- ۴۱
- توسل ----- ۷۳
- شفاعت ----- ۸۱
- تأويل ----- ۹۰
- قاطعيت او تسامح ----- ۱۲۷
- کوم مذهب حق دئ؟ ----- ۱۳۳
- زمونږ عقیده ----- ۱۴۵
- د الله تعالى په اړه زمونږ عقیده ----- ۱۵۳
- د الله تعالى اسماء او صفات ----- ۱۵۹

- ۱۶۸-----خدای جل جلاله خنک و پیژنو؟
- ۱۷۵-----د الله تعالی نومونه
- ۱۸۱-----د الله تعالی صفات
- ۱۸۷-----د الله تعالی افعال
- ۱۹۳-----قرآنکریم او متشابهات

توحيد او شرك ----- د ناشر عرائض

بسم الله الرحمن الرحيم

د ناشر عرائض

د الله تعالى د پېرزوينو نه ممنون يو چې مونږ ته ئې په پښتو کي د يوه بل علمي اثر د خپرولو توفيق راکړ او د افغان ولس ديني زېرمي او پښتو ادب ته ئې د دې کتاب د ډالۍ کولو فرصت او امکان راپه برخه کړ. د توحيد او شرك تر عنوان لاندي دا کتاب د ورور حکمتيار د ځينو هغو مقالو مجموعه ده چې د همدې موضوع په اړه په دري ژبه ليکل شوې او د ميشاق ايتار لخوا لومړی بېل بېل او بيا د کتاب په بڼه کي نشر شوې، او دا دئ د پښتو ژباړه ئې ستاسو په خدمت کي ده. د کتاب په وروستۍ برخي کي به د هغې رسالې ژباړه هم بيامومئ چې عنوان ئې "زمونږ عقیده" ده او په هغه وخت کي ليکل شوې چې د جهاد په ضد ژوري توطئې رواني وې، له يوې خوا

د ناشر عرائض ----- توحيد او شرك

د دې هڅه کېده چې د افغانانو د اسلامي جهاد قيادت د يوه
خواکمن او منظم حزب په لاس کې پاتې نشي او بېلابېلي سياسي
او نظامي ډلې ډگر ته راوايستلی شي او له بلي خوا دا هڅه کېده
چې په مجاهدينو کې فکري انتشار راولاړ شي او د داسې اعتقادي
بحثونو لړۍ پيل شي چې فتنې راولاړي او مجاهدين پکې مصروف
کړي، يوې خاصې کړۍ ته وظيفه ورکړې شوې وه چې دا مأموريت
سر ته ورسوي، د دې کړۍ د خولې بندولو او د هڅو شنډولو لپاره
دا رساله ليکل شوې وه.

الله تعالی دې مونږ ته په هر سنگر کې له اسلام نه د صادقانه او
مخلصانه دفاع او د دښمن د دوامداري او ستړيا نه منونکې مقابله
توفيق راکړي.

د ميثاق ايشار اداره

توحيد او شرك ----- توحيد

بسم الله الرحمن الرحيم

لومړی فصل

توحيد

دا "توحيد" څه دی چې اسلام ورته هومره لوی ارزښت او ستر اهمیت ورکړی چې وايي: په توحيد باور لرونکي جنت ته ځي، د دنيا او آخرت سعادت او بریا يې په برخه کېږي او د منکر سزا يې دوزخ ده او د دنيا او عقبی له نېکمرغۍ او بریا نه بې برخي کېږي؟ پر توحيد د ايمان او باور او د انسان د کړو وړو او عمل تر منځ څه رابطه ده چه له هغه پرته نه د انسان هېڅ نېک عمل قبلېږي او نه د کوم ارزښت او قدر وړ گڼل کېږي؟

که قرآنکريم ته مراجعه وکړو نو وبه گورو چې د ټولو پيغمبرانو عليهم السلام دعوت او بلنه په دوو ټکيو کي خلاصه کوي:

اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ آلِهَ غَيْرُهُ

توحيد ----- توحيد او شرك

"د الله عبادت وکړئ"، له هغه پرته بل اله او معبود نه لري".
خلکو ته د انبياوو عليهم السلام د دعوت خلاصه همدا ده:
يوازي د الله عبادت وکړئ ځکه له هغه پرته نه بل معبود شته او نه
څوک د عبادت او لمانځني وړ. سوال دا دئ چې په دې بلني او دې
دعوت کي څه راز پروت وو چې د لويو ټولنيزو انقلابونو سبب شو؟
د ټولني بې وزلو او مستضعفو پکي خپل نجات لټاوو او
مستکبرينو د خپل تخت او تاج او استبدادي نظامونو د نسکورېدو
عامل بالو؟ دا ولې يوه ورباندي داسي ايمان راوړي چې د هغه لپاره
ئې د سر او مال قرباني ورکړې، خو بل ترې انکار کړي، د مخالفت
لاره ئې ورسره نيولې او په ټول توان سره ئې د هغه مقابله کړې؟ دا
ولې د تاريخ په هر پړاو کي د هر پيغمبر له بعثت نه وروسته د ټولني
مستکبرينو، د شر او فساد ځواکونو له پيغمبر سره د مخالفت لاره
نيولې ده، دا پداسي حال کي چې د ټولو پيغمبرانو عليهم السلام د
دعوت خلاصه دا وه چې: د يوه الله عبادت وکړئ، له هغه پرته بل
معبود او خدای نه لري!! لدې دعوت نه د مستکبرينو انتباه او
انگېرنه څه وه؟ د نجات دا شعار ئې څنگه تعبیر کړي چې مخالفت
ئې ورسره ضروري گڼلې؟ هغه څه وو چې دوی باور ورباندي لازمي
بالو خو د توحيد شعار "لا اله الا الله" ورسره ټکر کولو؟ او هغه څه
وو چې دوی د دې شعار پرځای پر هغه ټينگار کاوو او هغه ئې د
خپل اقتدار او نظام د بقا ضامن بالو؟! که قرآنکريم په لږ غور سره
ولولو نو د دې ټولو پوښتنو ځوابونه به ومومو. راځئ څو شېبې په
دې اړه د قرآنکريم په ارشاداتو کي غور وکړو او وگورو چې قرآن د

توحيد او شرك ----- توحيد

توحيد د دې شعار په اړه څه لارښوونې لري ، دا شعار څه ډول معرفي او تعريفوي او پدې هکله څه غوښتنې لري؟! قرآنکريم، قریش مشرکين گڼي، که څه هم هغوی په خدای باور درلود، الله ئې د ځمکي او آسمان پالونکي او پيدا کوونکي او د ټولو شيانو خالق منلو، د کعبې طواف ئې کاوو، ځانونه ئې د بيت الله مجاورين او متوليان بلل، بتان ئې خدايان نه؛ بلکه الله تعالی ته د تقرب وسيله شمېرل او ويل به ئې: مونږ دا بتان نه لمانځو بلکه دا زمونږ او د خدای ترمنځ رابطه او وسيله ده، دا د الله تعالی دربار ته د نږدې او مقربو کسانو مجسمې دي، د دوی په وسيله الله ته ورنږدې کېږو او د دوی شفاعت او سپارښتنه زمونږ د دعاگانو او سوالونو د اجابت سبب کېږي!! قریشو د خپل تاريخ د مشهورو او د دوی په نظر د لوړ معنوي مقام د خاوندانو او الهي دربار ته د مقربو کسانو (۳۶۰) مجسمې په بيت الله کي دننه نصب کړې وې، لومړی ئې د دوی په قبرونو ځلي او زیارتونه جوړ کړل او بیا ئې د دوی بتان جوړ او په کعبه کي ئې نصب کړل، دا عقیده ئې درلوده چي د الله تعالی عبادت باید د دې بتانو له لاري وشي او دعا د همدوی له لاري د الله حضور ته وړاندي شي، همدا ئې د عبادت او دعا د قبلېدو لاره بلله او دا بتان ئې د خدای "اهل بیت: کهول" بلل او هر یوه ته ئې د کایناتو د یوې برخي د واکدار او متصرف په سترگه کتل!! هر بت د یوې ډلي او قبیلې لپاره د ډېرو سياسي، اجتماعي او اقتصادي امتیازاتو وسيله وه، همدې ډلي به هغه ته کرامات ثابتول، د عوامو په زړه کي به ئې د هغه د هیبت، قدر او قیمت

توحيد ----- توحيد او شرك

زياتولو لپاره پراخ تبليغات كول، د دې لپاره چي ساده زړي عوام د بت په نامه خپلي شکرانې او نذرانې لازياتي کړي؛ غولوونکي لاري چاري به ئې لټولې، له همدغو شکرانو او نذرانو نه چي د ده په نامه به ئې ترلاسه کولې؛ يوه برخه به ئې د بت او د بت د ماحول په سنگارولو او په لازيات جالب او جاذب جوړولو باندي مصرفول او زياته برخه به ئې د عبادت ځي مجاورينو او متوليانو په خپلو کي وپشل. يوه ته بت معبود وو، پناه ځي وو او د حاجتونو ترسره کېدو مرجع، خو بل ته دام او دکان وو او د خلکو د دوکه کولو او لدوی نه د پيسو شکولو وسيله. که تاسو د هر بت، بتخانې او د هر قبر په سر د زيارتونو جوړولو قصې ته ځير شئ نو حتماً به د هغه ترشا يو "سامري" او "بلعم باعور" بيامومئ.

د قرآنکريم له نظره د قريشو دا عقیده د شرك عقیده ده او دې ته ورته هره عقید د شرك عقیده. لدې شرك سره نه د توحيد ادعا د منلو وړ گڼي او نه په خدای ايمان او اعتقاد د اعتبار وړ. قرآن خلکو ته وايي: الله يو دئ، داسي نده چي د څو خدايانو له جملې نه يو وي، بلکه احد او يوازي دئ. هغه د ټولو رب دئ، ور ئې د ټولو په وړاندي برابر پرانستی دي، د ده او بنده ترمنځ نه فاصله شته او نه واسطه او وسيله، هرڅوک مخامخ او له واسطې او وسيلې پرته هغه ته رجوع کولی شي، د هرچا دعا اوري، هرچا ته د غاړي تررگ زيات ورنږدې دئ، شريك نه لري، خپل ملك او واکمني ئې په شريکانو ندي وپشلي. ستا د توحيد معنی دا ده چي له واحد خدای نه پرته نه په بل معبود باور ولرې او نه بل چا ته د دعا او حاجت لاس اوږد

توحيد او شرك ----- توحيد

کړې. که قرآنکریم ته رجوع وکړئ نو دا به درته څرگنده شي چي د پیغمبرانو علیهم السلام مبارزه اکثراً د شرك خلاف وه، نه د الحاد او له خدای نه د انکار په خلاف. د ملحدینو په نسبت ئې له مشرکینو سره زیاته مقابله راغلې. د پیغمبرانو علیهم السلام اساسي او ستر مشکل یا له هغو ټگمارانو سره وو چي له دین نه ئې ځانته دام او دکان جوړ کړی وو او یا له هغو دیندارانو سره چي غولبدلي وو او د دغو ټگمارانو په لومو کي نسبتي وو، هغه چي شرك ئې له ایمان سره خلط کړی وو او دې ته تیار نه وو چي خپل جعلي معبودان پرېږدي. د پیغمبرانو علیهم السلام مخالفینو به د هغوی د توحید پر بلنه دا اعتراض کاوو چي: آیا دوی راغلي چي مونږ له نورو ټولو خدایانو نه لاس واخلو او یوازي د یوه خدای عبادت وکړو!! د پلرونو او نیکونو خدایان پرېږدو، اصنام یا بتان چي الهي دربار ته زمونږ د تقرب وسیله ده، پرېږدو!!

قرآنکریم دا حالت څه بڼه ترسیموي او فرمایي:

أَجْعَلِ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ * وَأَنْطَلِقَ
 الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ
 يُرَادُ * مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ *

الصفات: ٦

آیا ټول معبودان ئې یو معبود گرځولی، دا خو حیرانونکې خبره ده!! مشران او سرداران ئې روان شول او وئې ویل: څی او پرخپلو معبودانو صبر وکړئ، بیشکه چي همدا مطلوب او غوره کار دی، دا مو په بل مذهب کي ندي اوربدلي، دا له کذب او افتراء پرته بل څه

توحيد ----- توحيد او شرك

نه دي.

گورئ چي پيغمبر د يوه معبود لوري ته بلنه ورکوي او نور ټول معبودان باطل او مردود شمېري، خلکو ته وايي: خدای يو دئ، د ټولو خدای دئ او تاسو ټول د هغه په وړاندي برابر ياست، هم د خدايانو تعدد مردود گڼي او هم له دې تعدد نه راولاړ شوی طبقاتي نظام، خود شرك ځپلې ټولني سرداران، چي د معبوانو تعدد دوی ته د ټولني سرداري ورپه برخه کړې، د يوه معبود په ځای د متعددو خدايانو په وجود ټينگارکوي، دوی له دين او مذهب نه هم د طبقاتي نظام د توجیه وسيله او د بقا او دوام ذريعه جوړوي او خپلو پيروانو ته وايي: پرخپلو سابقه، له پلار نيکه نه راپاتې معبودانو صبر وکړئ! پيغمبر پر توحيد او د يوه معبود په عبادت اصرارکوي، خو د شرك ځپلې ټولني سرداران او سالاران د شرك او متعددو خدايانو شعار پورته کوي! پيغمبران عليهم السلام توحيد د خلکو د نجات وسيله شمېري خو د کفر مشران شرك د خپل قدرت د بقا راز بولي.

کافر فرعون، د خپل اقتدار د بقا لپاره د موحد موسی عليه السلام مقابله کوي خو له دين نه د دفاع تر نامه لاندې!!

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ * غافر: ۲۶

فرعون وويل: ما پرېږدئ چي موسی ووژنم، هغه دي خپل رب راوغواړي، زه له دې نه وېرېږم چي مبادا هغه ستاسو دين بدل کړي او په ځمکه کي فساد خورکړي.

قرآنکریم، فرعون چي د شرك وهلې ټولني د زعامت او

توحيد او شرك ----- توحيد

مشرتابه نښه او سمبول دئ، د داسي چا په حيث معرفي کوي چي خائنه "اله: معبود" وايي او هغه کسان چي د فرعون اطاعت او مننه کوي د داسي کسانو په توگه معرفي کوي چي هغه ئې خپل اله نيولی دئ، فرعون ته "طاغوت: سرکش واکدار" وائي او پلويانو او متابعانو ته ئې د "عبدة الطاغوت: د سرکښ واکمن بنده گان" نوم ورکوي. د قرآنکريم له نظره تر هغې پوري د چا د ايمان دعوی او پر توحيد عقیده د منلو وړ نده ترڅو پوري چي طاغوت نفی نه کړي او له طاغوت نه انکار او عصيان ونه کړي. الله تعالی فرمايي

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ
بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَأَنْفَصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ *

البقرة: ۲۵۶

په دين کي اکراه او په زور منل نشته، "په دين" سره هدايت له ضلالت او بې لاريتوب نه څرگند شوی، نو څوک چي پر طاغوت کافر شوی او پر الله ايمان راوړي، نو پداسي کلکي کړی ئې منگولې لگولې چي شلبدل ئې نشته او الله خو اورېدونکي پوه ذات دئ.

د قرآن له نظره د طاغوت نفی د توحيد په لور لومړنی گام دئ، ترڅو پوري چي طاغوت نفی نه کړې او ترې منکر نشې تر هغې پوري تا د توحيد اساسي او لومړنی شرط ندی پوره کړی. د طاغوت نفی او ترې انکار يعنی دا چي د منازعاتو د حل و فصل او تحاکم لپاره هغه ته رجوع ونکړې، حکمونه ئې د منلو وړ ونه گڼې او معيارونه ئې د پلي کولو وړ، نه له هغه نه طمعه وکړې، نه ئې اصولو او قوانينو ته تسليم شې او نه ئې پرېکړو او فيصلو ته غاړه

توحيد ----- توحيد او شرك

کښېږدې. که تا له طاغوت نه انکار نه وي کړې او پر الله د ايمان له دعوا سره سره هغه ته د تحاکم لپاره رجوع کوي، نو په دې صورت کي پر يوه خدای ستا د ايمان دعوی دروغجنه ده او د الله په وړاندي هېڅ ارزښت نه لري. قرآن کریم په دې هکله داسي غوڅه فيصله کړې

:۵ د

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا نُزِّلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ
مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ
يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا*

النساء: ۶۰

آيا هغه کسان دي ونه ليدل چي گمان کوي هم ئې پر هغه څه ايمان راوړي چي پر تا نازل شوی او هم پر هغه چي له تانه مخکي نازل شوی، خو په عين وخت کي غواړي د تحاکم لپاره طاغوت ته رجوع وکړي، پداسي حال کي چي پر طاغوت د کفر امر ورته شوی او شيطان غواړي چي هغوی په لويه بې لاری سره بې لاري کړي.
بل ځای فرمايي:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا
يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا*

النساء: ۶۵

نو نه، ستا په رب قسم چي تر هغه پوري ئې ايمان ندی راوړی "مؤمنان نشي بلل کېدی او د ايمان ادعا ئې نشي قبلېدی" ترڅو چي تا په خپلو شخړو کي حکم ونه نيسي او بيا ستا د پرېکړي په هکله

توحيد او شرك ----- توحيد

په خپلو زړونو کې هېڅ حرج احساس نه کړي او په بشپړه توګه تسليم نشي.

متأسفانه ځيني کسان د توحيد په اړه د خپل ناقص فهم او انتباه له امله گمان کوي چې شرك يوازي دا دئ چې څوک د مړه بت په وړاندي د بندگۍ سرټيټ کړي او له هغه نه مرسته وغواړي، دا ډله پدې کې څه اشکال نه گوري چې د ژوندی بت په پښو کې ولوېږي او د طاغوت په وړاندي د بندگۍ او تسليمۍ سرپه ځمکه کېږدي!! د قبرونو طواف شرك بولي خو د قبرونو په طواف کې اشکال نه وي او هغه له خپل توحيد سره په ټکر او تصادم کې نه گڼي!! هغوی پدې نه پوهېږي چې ژوندی بت بايد له مړه او بې حسه بت نه مخکې نفی شي، دا نده ورته معلومه چې د ده يوازی معبود، الله جل شأنه د دې لپاره کعبه "د الله کور" د طواف يوازي ځای گرځولی چې د قبرونو د طواف مخه ونيولی شي او پدې خاطر ټي جومات د دعا او عبادت ځای گرځولی چې تا د انسانانو د درې له ټکولو او بل دربار ته د سوال او دعا لپاره له تلو نه بې نيازه کړي.

توحيد ----- توحيد او شرك

توحيد او شرك ----- قرآن د الله په هکله څه وائي؟

قرآن د الله تعالی په هکله څه وایي؟

الله تعالی په قرآن کریم کي د هغه ذات په حیث معرفي شوی چي هم د ټولو عالمونو خالق او پیدا کوونکی دی او هم ئې رب او پالونکی، ټول کاینات د هغه ملک دی او هغه ئې ټولواک، د کائناتو په گوټ گوټ او لوېشت لوېشت کي د ده حکم نافذ دی او ذره ذره ئې د ده حکم ته تابع او خاضع، هر څه یوازي د ده په اراده پیدا کېږي اود ده تر مراقبت لاندې وده کوي، کمال ته رسېږي او له مخکي نه ورته ټاکل شوې خاصې نتیجې ورکوي، یوه تشه ډکوي، یو ضرورت او اړتیا رفع کوي او بالآخره په زوال او نیستۍ محکومېږي او خپل ځای نوي، ځوان، تازه او پیاوړي توکي ته پرېږدي، دا هر بدلون او تحول دالله په حکم او تصرف، د هماغه له لوري د ایښودل شوو

قرآن د الله په هکله څه وائي؟ ----- توحيد او شرك

ضوابطو، سننو او د ټاکل شوو مقدراتو او اندازې مطابق ترسره کېږي. هغه د رزق او روزي مالک، د مرگ او ژوند خالق، د عزت او ذلت واکدار دی. عزت ته رسېدل او په ذلت اخته کېدل د هغه په حکم او د همدې د ثابتو سننو په اساس ترسره کېږي. الله د دې عالم خالق: پيدا کوونکي دی او هغه ذات دی چې پدې عالم کې د رب په حيث تصرف کوي، داسې ستايل شوی او حميد ذات چې په ذات، صفاتو او افعالو کې په ټولو کمالاتو متصف دی، له هر عيب او نقص نه پاک او منزّه دی، د کایناتو ټوله بنسټه، حسن، کمال، جمال او نېکني د ده له لوري دي او ده د عالم جزء جزء ته په ودیعت ورکوي. هغه واحد ذات دی چې هېڅ شريك او سيال نه لري، بې مثله او بې مثاله دی، انتهاء او ابتداء نه لري، اول دی او آخر، فناء نه لري، هغه ظاهر دی داسې چې د کایناتو هره برخه ئې په وجود شهادت ورکوي، باطن دی چې د انسان په وهم او فهم کې نه ځایېږي او انسان ئې له درک او ادراک نه عاجز دی، د کایناتو هېڅ شی ورسره مشابهت نه لري، تل پاتې ژوندی دی، مرگ نه لري، ټول شيان ئې پيدا کړي دي، د ټولو کایناتو خالق، پالونکي او رب دی، د دې پراخ عالم اداره او تدبير د ده په واک کې ده، هغه قیوم دی چې یوه شېبه هم د کایناتو د ټولو امورو له ادارې او تدبير نه غافل کېږي. مرگ او ژوند د ده له لوري دي او د ده په اراده ترسره کېږي، چا ته ژوند ورکوي، پيدا کوي ئې، څوک وژني او بیا به ئې بېرته راژوندي کوي، هېڅ پېښه د هغه له ارادې پرته نه شي واقع کېدلی، هره لويه او وړه پېښه د هغه په اراده، اذن او تدبير سره رامنځته

توحيد او شرك ----- قرآن د الله په هکله څه وائي؟

کېرې، ټول کائنات د هغه د قضاء او قدر تابع دي، د شيانو په پيدايښت کې او په تحولاتو او بدلونونو کې ئې خاص حکمتونه او مصلحتونه ايښي دي، هيڅ شی ئې بيهوده، عبث او بې هدفه ندی پيدا کړی، هرڅه ئې په ډېره ښه او غوره توگه پيدا کړي او هر څيز ئې د خاص هدف د تحقق لپاره په کار گمارلی. په خاص شکل او کيفيت سره د اشياوو خلقت او پيدايښت د ده کار دئ، ځکه هغه خالق، باری او مصور دئ، د کمال صفات ئې ازلي او ابدي دي، نه څه ترې کم او نه څه ورباندي اضافه کېږي. هغه غني او بې نيازه دئ، هيچا ته محتاج او اړ ندئ، غناء ئې ذاتي صفت دئ، ټول مخلوقات فقير او ده ته اړ دي، هرڅه په موجوديت، بقاء او دوام کې الله ته محتاج دي. هغه قدیر او توانا دئ، ټول کارونه ورته آسان دي، هر څه ئې پيدا کړي، برابر کړي، اندازه او مقدار ئې ورته ټاکلی، پيل او پای ئې ورته تعيين کړی، هر څيز ته ئې خاص مسير ټاکلی او لارښوونه ئې ورته کړې. په هرڅه عالم دئ، نه څه له پيدايښت نه مخکې ترې پټ او مخفي دي او نه له پيدايښت نه وروسته. علم ئې په هر څه حاوي دئ، ښکاره او پټ، شاهد او غائب، ماضي او راتلونکې، هر څه ورته معلوم دي، هيڅ ترې پټ ندي، وړوکي، لوی، لېرې، نږدې، رڼا او تياره، ټول ورته ښکاره او عيان دي. هغه نه يوازي دا چې دا دنيا او کاینات ئې پيدا کړي بلکه هغه د رب په حيث د هرڅه پالنه او ساتنه کوي. هرڅه د ده په تقدير او اراده ترسره کېږي، ټول د ده د قضاء او قدر په وړاندي تسليم دي، اراده ئې په هر کار او هر ځای کې حاکمه او نافذه ده، هيڅ شی ئې د ارادې مخه

قرآن د الله په هکله څه وائي؟ ----- توحيد او شرک

نشي نيولى، هغه چي اراده ونکړي هيڅ شي نشي واقع کېدى، د بندگانو اراده د ده د ارادې تابع ده، څه چي وغواړي همغه کېږي او څه شي ته ئې چي اراده ونشي، نه شي کېدلى، د ده له ارادې او توفيق نه پرته بندگان هيڅ نشي کولى. نه څوک د هغه قضاء ردولى شي او نه څوک دا وس لري چي د هغه حکم وځنډوي. هيڅ داسي قدرت نشته چي د هغه له امر نه پورته وي او د هغه د حکم او امر مانع واقع شي، د هغه قضاء حاکمه او حکم ئې نافذ دى، هرڅه د ده (سبحانه و تعالی) په حکم او امر تر سره کېږي. داسي هم نده چي د کایناتو د خلقت او پیدایښت، د قضاء، سننو، قدر او تقدیر له ټاکلو وروسته ئې خپلي مخي ته پرېښي دي، داسي چي اوس حوادث او پېښي په خپله د حاکمو ضوابطو او سننو مطابق واقع کېږي، نه، داسي نه ده، بلکي هره شېبه او هره پېښه د هغه په اذن او توفيق او د ثابت او تغییر نه منونکي قدر او قضاء مطابق تر سره کېږي.

توحيد او شرك ----- د توحيد غوښتنې

د توحيد غوښتنې

خالص او له شرك نه منزّه توحيد څه داسې مېرمنې غوښتنې لري چې بايد د موحد په اعتقادي او عملي شخصيت كې راڅرگندي شي، كه دا غوښتنې پوره نشي نو دا يا توحيد نه دى او يا ناقص او شرك لړلى توحيد دى. قرآنكريم د توحيد دا ډول غوښتنې په مفصله توگه بيانې كړې دي، چې مونږ ئې په لاندې څو عنوانونو كې خلاصه كوو:

ستاينه:

موحد بايد پدې باور وي چې الله تعالى په ذات، صفاتو او افعالو كې د كمال په ټولو صفاتو متصف او له هر عيب او نقص نه منزّه دى. موحد ټول موجودات د خپل رب د صفاتو او افعالو مظهر گڼي او پدې عقیده وي چې هېڅ څه بيهوده او عبث ندی پیدا شوی،

د توحيد غوښتنې ----- توحيد او شرك

پدې خور عالم کي نه څه خلا او تشه شته، نه څه کموالی او زیاتوالی، نه داسي کوم څه پاتې دئ چې کموالی ئې احساس شي او نه داسي څه چې اضافي او غیر ضروري وگڼلی شي، هر څه پوره او په خپله اندازه پیدا شوي. موحد دې عالم ته د توحيد له منظر نه گوري او هر څه ئې ورته بنایسته او بشپړ برېښي او هیڅ عیب پکي نه گوري او که ئې کوم عیب تر سترگو شي نو دا یا د خپل لند او محدود فکر او نظر عیب گڼي او یا ئې د خپلي نامناسبې معاملې او ناسمو کړو محصول عیب. تل د خدای ستاینه کوي، په هر حالت او هر صورت کي، د دې خور عالم په غېږ کي هره ښکلا، کمال او جمال دي د همدې ښکلا، کمال او جمال د خالق ستاینې ته هڅوي، د هر بدلون او تحول تر شا حکمتونه او مصلحتونه گوري، که له کوم نعمت نه برخمن شي هغه د خپل مهربانه او منعم خدای ورکړه او عنایت گڼي او که له کوم نعمت، کړاو او ستونزي سره مخ شي هغه د خپلو کړو عادلانه بدلې او جزا بولي.

لمانځنه

حقيقي موحد یوازي د یوه خدای عبادت کوي، بل هیڅ شی او هیڅوک د لمانځني وړنه بولي او له الله نه پرته د هیچا په وړاندي د اطاعت او بندگی سر نه ټیټوي. د خدای عبادت او لمانځنه نه یوازي د الله په وړاندي د بنده مسئولیت او پر بندگانو د الله حق شمېري بلکه عبادت د معنوي ارتقاء، روحي تسکین، قلبي ډاډ، آزادی او سرلویې راز او عامل شمېري، د الله بندگی د نورو له بندگی نه ورته د آزادی درس ورکوي.

توحيد او شرك ----- د توحيد غوښتني

قرآنکريم د لمانځني لپاره د "عبادت" اصطلاح غوره کړې، مسلمان مکلف دئ چې هره ورځ په پنځگونو لمونځونو کې په دې صيغې سره تعهد او تړون وکړي "اياکَ نَعْبُدُ: يوازې ستا عبادت کوو"

عبادت د عبد له کلمې نه مشتق دئ، او عبد (بنده) هغه چا ته ويل کېږي چې لاندې خصوصيات او ځانگړتياوي لري:

- عبد يعنی هغه چې د خپل ځان مالک نه دئ، ځان او نفس ئې د بادار امانت دئ، مکلف دئ چې له خپل توان، قدرت او استعداد نه د خپل بادار د حکم مطابق کار واخلې.
  - کوم مال، پانگه، وسايل او امکانات چې په خپل واک کې ئې لري هغه ټول د ده د بادار امانت دئ، دا حق نه لري چې لدې امانتونو نه د خپلي خوښې او غوښتني مطابق گټه واخلې.
  - هيڅ کار په خپل سر او خپله خوښه نه کوي، په هرڅه کې د خپل بادار حکم او امر ته انتظار کوي.
  - دوستي او دښمني ئې له خپلو تمايلاتو او احساساتو نه نه وي راولاړه شوې، نه شخصي دوست لری او نه شخصي دښمن، د خپل بادار دوست ئې دوست وي او دښمن ئې دښمن.
  - له ټولو هڅو، هلو ځلو او کوششونو نه ئې هدف دا وي چې د خپل بادار رضا او خوښې ترلاسه کړي، په هر کار کې ئې هاند دا وي چې دې هدف ته ورسېږي او خپل آقا راضی کړي، لدینه په کلکه ډډه کوي چې د خپل نفس د ارضاء لپاره خپل بادار ناراضه کړي.
- څوک چې د يوازني خدای د عبادت ژمنه کوي هغه په حقيقت

د توحيد غوښتنې ----- د توحيد او شرك

کي له خدای سره په دغو ټولو مفاهیمو ژمنه او تعهد کوي، د خدای عبادت همدا ټول مفاهیم احتوا کوي.

قرآنکریم، "عبادت" او "استعانت" د توحيد د مانې دوه اساسي ستني او ارکان گڼي او په دې ټينگار کوي چي له الله تعالی پرته نه بل څوک د عبادت وړ دی او نه د استعانت وړ، نه به د بل لمانځنه کوئ او نه به له بل نه مرسته غواړئ، لکه څرنګه چي باید یوازي د یوه الله لمانځنه وشي همداسي باید یوازي له یوه خدای نه مرسته وغوښتی شي. نه گورې چي مسلمانان پدې مکلف شوي چي په هر لمانځه کي باید په مکرره توګه له خپل خدای سره عهد وکړي او هرځل دا ژمنه تجدید کړي چي: خدایه! یوازي ستا عبادت کوو او یوازي له تا مرسته غواړو " اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَايَّاكَ نَسْتَعِينُ " داستعانت او عبادت پدې عهد او ژمنه کي داسي حصر او تاکید راغلی چي له الله تعالی نه پرته له بل هرچا نه مرسته غوښتل او د بل چا عبادت کول په بشپړه توګه نفی کوي. قرآنکریم فرمایي:

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ *
النور: ۱۱۷

او څوک چي له الله سره بل معبود ونيسي، پداسي حال کي چي پدې باندي هيڅ دليل هم نه لري، حساب ئې له خپل رب سره دئ، بيشکه چي دا کافر ډله به کله هم بريالی او کامیابه نشي. هيله من يم د دې آيت په وړاندي لږ توقف وکړئ او الفاظ او مفاهيم ئې په غور او دقت له نظره تېرکړئ، په دې مبارک آيت کي ويل شوي: هر څوک چي د الله تعالی په څنګ کي بل چا ته، بل دربار

توحيد او شرك ----- د توحيد غوښتنې

او پناه ځای ته د سوال او احتیاج لاس اوږد کړي او مرسته ترې وغواړي، په حقیقت کې ئې همدا مرجع خپل اله او د خدای شریک گرځولې، دا پداسې حال کې چې د دې غلط تصور او انگېرنې لپاره هیڅ دلیل او برهان نه لري، په همدې خاطر تصور سره چې گمان کوي: "د خدای تر څنګ بل داسې معبود او اله هم شته چې د دعا په قبلولو کې ورسره شریک دئ" هغه د کافرانو په ډله کې شامل شوی او له فلاح او بریا نه محروم شوی.

قرآن کریم په استعانت کې شرك او توحيد په څو جالبو او ښکلیو مثالونو کې په ډېر ښایسته انداز کې ترسیم کړي، هلته چې فرمایي:

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ: العنكبوت: ٦٥

بیا کله چې په کښتۍ کې سپاره شي نو الله ته پداسې حال کې سوال او دعا کوي چې دین ئې ورته سوچه او خالص کړي وي، خو کله ئې چې د وچې په لوري وژغورو نو ناڅاپه شرك کوونکي شي.

یعنی کله چې انسان په کښتۍ کې سپور شي او دا وویني چې د نجات له ټولو وسایلو او امکاناتو سره ئې رابطه شلېدلې، په خپلې شا او خوا کې هیڅ داسې څه نه گوري چې زړه ورپورې وتړي، تکیه ورباندې وکړي او مرسته ترې وغواړي او له ټولو ئې امید قطع شي، نو پدې حالت کې یوازي د خدای لوري ته مخه کړي، مرسته ترې غواړي او مستقیماً او ښه په ښه هغه ته رجوع کوي، همدې حالت ته قرآن کریم په دین کې اخلاص ویلی دئ، یعنې انسان هغه

د توحيد غوښتنې ----- توحيد او شرك

وخت په خپل دين كې مخلص دئ او هغه وخت ئې ايمان له شرك نه پاك او منزله دئ چې په كښتنې كې د سپور انسان په څېر يوازې يوه خداى ته ئې مخه وي او يوازې هغه ته پناه يوسي؛ خو گورو كله چې كښتنې د بحر له څپو نه روغه ساحل ته ووځي، نو بيا د همدې انسان حالت بدل شي، هغه د څپو په منځ كې احساس ئې ورسره پاتې نشي، نور نو هغه كس نه وي چې د الله نه پرته ئې هيچا ته طمعه نه وه، له خداى نه سوى له ټولو نه ئې اميد قطع كړى وو، يوازې له يوه خداى نه ئې مرسته غوښته، اوس ئې د اميد دروازې ډېرې شوې، د يوه دربار په عوض ئې گڼو درو ته سترگي دي، كله دا د خپل نجات عامل گڼي او كله هغه بل، كله ئې گمان دا وي چې د فلان مرستي وژغورلو او كله د هغه بل توجه او عنايت د خپلې ژغورنې وسيله گڼي او پدې سره خپل دين او ايمان په شرك ملوث او ككړ كړي او د شرك مرتكب شي.

همدارنگه قرآن د يونس سوري په ۲۱، ۲۲ او ۲۳ آيتونو كې

فرمايي:

وَإِذَا أَدْقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِّنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَّسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ
فِي آيَاتِنَا قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ*
هُوَ الَّذِي يُسِيرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ
وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ
وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا
اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَكِنَّا أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكُونَنَّ مِنْ

توحيد او شرك ----- د توحيد غوښتني

الشَّاكِرِينَ * فَلَمَّا أَنجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغَيْتُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ
إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَتَنْبِئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ * يونس: ۲۳

او کله چې خلکو ته د پېرزويني څه خوند وروڅکو، وروسته له هغه چې کوم کړاو ورسېدلی وي، نابېره له دوی سره زمونږ د آيتونو په هکله د مکر اراده راپيدا شي. ورته ووايه: الله تعالی په مکر کي تر ټولو سريع دئ، بيشکه چې زمونږ رسولان ستاسو مکرونه ليکي، الله هغه ذات دئ چې تاسي په وچه او اوبو کي بيايي، تردې چې تاسي په کښتۍ کي وئ او کښتۍ له سوړو سره يوځای د ملايم او خوندور نسيم سره وڅوځي او پدې سره خوشحاله شي، خو ناڅاپه تېز باد او طوفان ورباندي راشي او له هر لوري خپې ورباندي راتاو شي او گمان وکړي چې محاصره شول، پدې وخت کي الله ته پداسي حالت کي دعا کوی "او مرسته ترې غواړي چې په خپل" ديانت کي ورته مخلص شوي وي او وايي: که دي لدې نه وژغورلو نو حتماً به شکر کوونکي بندگان وو، خو کله چې نجات ورکړو بيا د خپل تعهد خلاف په ناحقه په ځمکي کي سرکشي او بغاوت کوي. اې خلکو! په يقين سره چې ستاسي سرکشي او بغاوت ستاسي په ضرر ده " دا درکړی شوی فرصت " د دنيوی ژوند يوه متاع ده، بيا مو زمونږ لوري ته راتگ دئ او په هغه څه به مو خبر کړم چې تاسو کول.

توحيد، وېره او هيله

سوچه توحيد حکم کوي چې د انسان خوف او طمع بايد يوازي

د توحيد غوښتنې ----- توحيد او شرك

له الله تعالى څخه وي، له بل هېچا نه د الله تعالى په څېر نه وېره ولري او نه طمع، موحد پدې باور لري چې د گټې او تاوان پرېکړه الله تعالى کوي، تر څو پوري چې د هغه اراده نه وي شوې نه چا ته گټه رسېدې شي او نه زيان، که د ټولي دنيا خلک راغونډ شي او وغواړي تا ته گټه يا زيان ورسوي، د الله تعالى له اذن او ارادې پرته هېڅ نه شي کولی او څه چې خدای مقرر کړي له هغه نه څه کم او زيات نشي کېدی، که خدای وغواړي چې تا ته گټه ورسېږي نو څوک د هغه مخه نشي نيولی او که د هغه له لوري تا ته د زيان فيصله وشي نو څوک به وي چې دا فيصله وځنډوي؟

قرآنکریم څه ښه فرمايي:

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا*

الاحزاب: ۱۷

ووايه: هغه به څوک وي چې تاسي له الله نه وساتي که هغه ستاسو لپاره د کوم زيان اراده وکړي او يا درته د رحمت اراده وکړي؟ له الله تعالى پرته به بل يار او مددگار ونه مومي.

بل ځای کي فرمايي:

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ*

المائدة: ۷۶

ووايه: آيا له الله پرته د داسي څه عبادت کوئ چې نه تاسي ته د کوم زيان واك لري او نه د کومي گټې او دا خو الله دئ چې اورېدونکی پوه دئ.

توحيد او شرك ----- د توحيد غوښتني

لازمه ده د دې مبارك آيت په اړه لږ دقت وكړو او د مخكينيو آيتونو په رڼا كې ئې ژور مفاهيم په غور او دقت سره تر نظر تېر كړو. دا آيت د هغه بحث پاى دى چې د المائدي سوري له ۷۲ آيت نه پيل شوى، دلته هغو كسانو ته اشاره شوې چې مسيح عليه السلام ئې د بندگۍ له مقام نه د الوهيت مقام ته اوچت كړى او د شرك مرتكب شوي، حال دا چې مسيح عليه السلام بني اسرائيلو ته ويل: د خداى جل شأنه عبادت وكړئ، هغه زما او ستاسو ټولو رب دى، هر څوك چې له خداى سره شريك ونيسي پر هغه باندي خداى جنت حرام كړى، ځاى ئې دوزخ دى، دا ظالمه ډله هيڅ مل او ملگرى نه لري. پدې پسې فرمايي: هغه كسان چې ويل ئې: خداى له دريو خدايانو نه يو دى، دا كسان كافر شوي، له الله پرته بل معبود او اله نشته، بيا فرمايي: د مريم عليها السلام زوى مسيح عليه السلام فقط يو پيغمبر وو، داسي پيغمبر چې له ده مخكي د ده په شان ډېر پيغمبران تېر شوي؛ مور ئې نېكه او صادقې بنځه وه. د دې مبحث په پاى او وروستۍ برخه كې دا ۷۲ آيت د دې بحث د خلاصې او تتمې په شكل راغلى او دا څرگندوي چې بني اسرائيل د مسيح او مريم عليهما السلام په هكله په خپلي عقيدې كې د شرك مرتكب شوي، د هغه په اړه د دوى عقیده مشركانه ده، د دوى عبادت ئې كړى او د گټې په جلب او د زيان په دفعه كې ئې له هغوى مرسته غوښتې، له همدې كبله قرآن كريم د دوى په هكله فرمايي: بني اسرائيلو له مسيح او مريم عليهما السلام نه د گټې د حاصلولو او د زيان د دفع كولو په هيلي او د مرستې په غوښتلو سره د هغوى عبادت كړى،

د توحيد غوښتنې----- توحيد او شرك

هغوی ئې خپل خدايان نيولي، پداسي حال کي چي مريم او مسيح
عليهما السلام لکه د نورو په شان نه د گتې مالکان دي، نه چاته
زيان رسولي شي، نه د چا چيغي اورېدلی شي او نه د چا د کوم درد
دوا ورسره شته، دا يوازي الله دئ چي د ټولو فريادونه اوري،
دعاگاني قبلوي او د خپلو بندگانو له ټولو دردونو او غمونو خبر
دئ.

که ته پدې باور وي چي خداي ستا د رزق او روزي مالک دئ، د
هر څه خزاني له هغه سره دي، باران د هغه په اراده ورېږي، دانې او
مېوې د هغه په حکم شنې کېږي، د مرگ او ژوند، عزت او ذلت،
کاميابي او ناکامي، صحت او رنځ، دا ټولي فيصلې د هغه له
درباره صادرېږي، لدې عقيدې او باور سره سره که ته له الله تعالی
نه پرته له بل چا نه طمع کوي او په زړه کي له بل چا نه وېره او هيله
پالي، نو آيا دا په رښتيا چي د ډېر افسوس او حيرت خبره نده!!

محبت

د توحيد بله مهمه او اساسي غوښتنه له الله تعالی سره کلکه
او خالصه مينه ده، داسي او دومره زيات محبت چي د بل هېڅ شي
محبت ورسره د مقایسه کېدو نه وي، لازمه ده له الله تعالی سره
دومره محبت ولرو چي ساري او مثال ونلري. که مونږ له الله تعالی نه
پرته له بل چا سره د خداي د محبت په شان محبت ولرو په حقيقت کي
د شرك مرتکب شوي يو او دا محبوب مو له الله تعالی سره شريك او
سيال گرځولی دئ، په دې هکله قرآنکريم فرمايي:

توحيد او شرك ----- د توحيد غوښتني

وَمَنْ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ

اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ... * البقره: ٦٥

ځيني کسان داسي غيرالله له خدای سره ند او سيال نيسي چي له هغوی سره د الله د محبت په څېر محبت کوي، خو مؤمنان له الله سره ډېره کلکه مينه لري،...

د انسان مينه او محبت له کوم کس يا کوم څيز سره يا د هغه څيز يا کس له ښکلا او کمال نه منشأ اخلي او همدا ښکلا او کمال ئې مينه او حيرت راپاروي او د دې باعث شي چي محبت ورسره وکړي، او يا ئې د ده په ژوند کي اغېزه دومره ستره او رغنده وي او د ده په اړه ئې پېرزوينه، احسان او عنايت هومره وي چي د ده د ميني او محبت باعث شي، د هغه احسان د ده مينه او محبت راپاروي. په کایناتو کي هيڅ داسي څه نشته چي له دې يا هغه اړخه له الله تعالی سره برابري وکړي شي، همدا وجه ده چي له الله تعالی سره محبت بايد له هر بل محبت نه زيات، سوچه او لوړ وي. محبت په اصل کي د انسان د اړيکو او د انسان د حرکت د لوري او هدف د معلومولو لپاره دقيق معيار او محک دئ، په دې معيار سره دا معلومېدی شي چي د انسان معرفت د خپل رب په هکله څومره او باور ئې څنگه دئ. که د خدای په يادولو سره ئې زړه ولرزيدو، په سترگو کي ئې اوبښکي ورغړېدې، په څېره کي ئې د محبت او ميني نښي څرگندي شوې، که دا وشول نو ويل کېدی شي چي خپل رب ئې ښه پېژندلی، عقیده ئې پخه، باور ئې موحدانه او توحيد ئې له شرك نه منزه دئ او که له خدای نه پرته د بل چا په ياد سره ئې دا حالت شو

د توحيد غوښتنې----- توحيد او شرك

نو پوه شه چې له خداى سره ئې سيال او شريك نيولى، په باورونو
کي ئې شرك رځنه کړې او د توحيد ونه ئې د شرك چنجي ورسته
کړې.

توحيد او شرك ----- په ربوبيت كې شرك

په ربوبيت كې شرك

آيا الله تعالى د امورو په سمبالولو كې شريك لري؟

له قرآنكريم نه د بېلتون او غفلت په سبب د مسلمانانو په منع كې گڼ شمېر داسې عقايد خواره شوي چې د اسلام له اساساتو سره ټكر كوي او قرآن ئې د توحيد منافي او د شرك عامل شمېري او د هغه د نفې لپاره ئې مفصل بحثونه كړي.

له دغو عقيدوي انحرافاتو نه يو هم په ربوبيت كې شرك دى، په دې معنى چې خوك د كایناتو په اداره او د امورو په سمبالولو كې ئې له خدای سره بل خوك شريك وگڼي او دا عقیده ولري چې الله تعالى د كایناتو اداره او د امورو تدبير ئې په يوازي توگه نه كوي بلكه كارونه ئې له نورو ذواتو سره وېشلی، ځينې په خپله كوي او

په ربوبيت کي شرك-----توحيد او شرك

ځيني نور ئې هغوی ته سپارلی او هغوی ته ئې دا واک ورکړي چي د خپلي خوښي مطابق پکي تصرف وکړي. دا ډله خلک يا دا گمان کوي چي: الله تعالی د دنيا او عالم له پيدايښت او په هغه کي د ضوابطو له وضعه کولو نه وروسته دا مخلوقات په خپل حال پرېښي دي، امور او کارونه په خپله د الهي مقدراتو او ضوابطو مطابق ترسره کېږي، ټول کارونه همداسي په خپل سر د الهي سننو مطابق روان دي، الله تعالی نه هيڅ مداخله پکي کوي او نه دې ډول مداخلې ته څه ضرورت ليدل کېږي!! او يا دا گمان کوي چي: الله تعالی هم لکه د دنيوي واکمنانو په شان د خپلي پاچايي د چارو د ادارې او سمبالولو پخاطر هره برخه يوه چاته سپارلې ده او په همدې برخه کي ئې همدا کس خپل نائب او د چارو "قيم" او "متصرف" منلی دی!! او س که څوک پدې برخه کي له کوم مشکل سره مخ کېږي نو بايد د همدې برخي قيم، وصی او متصرف ته مراجعه وکړي، له هغه مرسته وغواړي او له دې لاری خپل مشکل حل کړي، پدې معنی چي د الله تعالی دربار ته له رجوع نه مخکي بايد دغو متصرف او قيم ذواتو ته مراجعه وشي، له دوی نه د خپلو مشکلاتو د حل غوښتنه وشي او يا له همدې لاري، د مراتبو د تسلسل مراعات سره پور په پور پورته ولاړ شي او خپل سوال د الله در بارته وړاندي کړي، دوی وايي: که د الله تعالی د پاچايي دا واکمن مأمورين، هغه چي ته ئې د امورو په تدبير او موجوداتو په اداره کي د الله نائب او وکیل شمېرې که دا متصرفين ستا د مشکلاتو د حل وس او توان لري، ستا فرياد اورېدی شي او ستا دعاگاني اجابت کوی شي، نو بيا څه ضرورت

توحيد او شرك ----- په ربوبيت کي شرك

دئ چي د مراتبو د تسلسل له مراعات نه پرته او مستقيما د الله دربار ته د مراجعي بې باکي کوي؟! خپل حيشيت دي وپېژنه، هغه خای ته د تلو بې خايه هڅه مه کوه چي نه ئې اهليت لری او نه توان، دا خبره ومنه چي د الله تعالی دربار داسي دروازی لري چي د هر چا په وړاندي نه پرانيستل کېږي او داسي ساتونکی لری چي هر چا ته د نږدې کېدو اجازه نه ورکوي!! دې دربار ته د رسېدو لپاره وسيلې، واسطې او سفارش کوونکي ته اړتيا شته، دا واسطې او سفارش کوونکي وپېژنه، د هغوی لاس او لمن ونيسه، ترڅو د الله دربار ته لار پيدا کړي او دروازه ئې در ته پرانيستل شي، دا د الله په هکله د مشرکينو گمان وو، راشئ وگورو چي قرآن پدې هکله څه وايي:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ *
يونس: ۳

بيشکه چي ستاسي رب هغه ذات دئ چي آسمانونه او ځمکه ئې په شپږو ورځو کي پيدا کړه، بيا ئې په عرش استوا وکړه، چاری سمبالوي، هيڅ داسي شفاعت کوونکي نشته چي د ده له اذن او اجازې پرته شفاعت وکړي شي، دا ستاسي رب دئ، نو د ده عبادت وکړئ، آيا عبرت نه اخلئ.

دا مبارك آيت لاندیني مهم مطالب بیانوي:

- الله تعالی ځمکه او آسمانونه په شپږو تکویني مرحلو کي پيدا کړل.
- آسمانونه او ځمکه ئې له پیدایښت نه وروسته مهمل او

په ربوبيت کي شرك-----توحيد او شرك

خپلي مخي ته نده پرېښی، بلکي په هغه عرش ئې د ټولو موجوداتو د مالک، حاکم او واکدار په حيث استوا وکړه چي ځمکه آسمانونه ترې لاندې دي. د دې پراخي هستي د ټولو امورو تدبير ئې په خپل واک او اختيار کي ساتلی دی.

• هيڅوک د الله له اذن او اجازې پرته د هغه په وړاندې د شفاعت او سفارش توان او صلاحيت نه لري، هغه د دنيا د پاچايانو په شان ندی چي د نورو سفارش او شفاعت ته اړ وي، داسي نده چي بايد بل څوک يو مظلوم ور معرفي کړي، بل څوک د چا د لياقت او اهليت په هکله معلومات ورکړي او د ده او بنده ترمنځ واسطه شي.

• هغه رب او پالونکی چي بايد يوازي د هغه عبادت وکړي او يوازي له هغه نه مرسته وغواړي، صفات ئې دا دي: د ټولي هستي خالق، ستا او د ټولو مخلوقاتو رب او پالونکي دی، په عرش ئې استوا کړې، د هرڅه مالک او واکدار دی، د هستي د ټولو امورو د تدبير اختيار ورسره دی، ستا او هغه ترمنځ د رابطې لپاره هيڅ وسيلې، واسطې، سفارش او شفاعت کونکي ته ضرورت او اړتيا نشته. دا درس بايد درته پند وي او د هغه په رڼا کي نېغه لاره له کړې نه بېله کړې او د الله تعالی له دربار نه پرته بل دربار ته له رجوع او پناه وړلو نه ځان وساتي. قرآنکریم په بل آيت کي په دې هکله فرمايي:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ

توحيد او شرك ----- په ربوبيت کي شرك

الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ *

يونس: ۳۱

ووايه: څوك له آسمان او ځمکي نه تاسي ته روزي درکوي؟ او څوک ستاسي د غوږونو او سترگو مالک دئ؟ او څوک ژوندی له مړه نه او مړی له ژوندي نه راوباسي؟ او څوک چاری سمبالوي؟ دوی به حتماً وايي: چي الله، نو ورته ووايه: آيا نه وپرېږئ، ځانونه نه ساتئ؟ په دې مبارک آيت کي دا اساسي مطالب زمونږ مخي ته ايښودل شوي:

• دا خو يوازي الله دئ چي د رزق او روزي انتظام ئې په واک کي دئ، که له آسمانه باران راووېرېږي، که د لمر وړانگې پرځمکه لگېږي او له ځمکي نه مېوې او دانې راټوکېږي او که ځمکه ستاسي لپاره په خپله غېږ کي د څښلو اوبه ساتي او پدې ترتيب سره ستاسي د روزی اسباب او وسايل برابروي، ووايي داسي کوم څوک شته چي پدې کارونو کي له الله تعالی سره شريک وي؟

• ستاسي د غوږونو او سترگو اصلي او حقيقي مالک څوک دئ؟ دا نعمتونه چا درکړي او دا د چاپه ارادې سره ستاسي په خدمت کي دي او تاسي ته لار ښيي؟ که خدای اراده وکړي چي دا سترگي او غوږونه درنه واخلي، آيا داسي څوک شته چي دا شيان بېرته درکړي شي؟

• آيا له الله تعالی نه پرته په دې ټولو موجوداتو کي داسي څوک شته چي له مړي نه ژوندی او له ژوندي نه مړی راوباسي؟

په ربوبيت کي شرک-----توحيد او شرک

د مرگ او ژوند فيصله څوک کوي؟ د چاپه حکم سره مړه خاوره په دانو او مېوو بدلېږي او بيا د انسان او حيوان په بدن کي ژوندی نطفه ترې جوړېږي؟

• پدې پراخ کاینات کي چي په هره برخه کي ئې حرکت، خوځښت او د کمال په لور هاند او تحرك دئ، هرې خوا ته ئې نظم او نسق، ښکلا او ښایست دئ، هرڅيز له نیست نه هست کېږي، بيا وده مومي د کمال په لور درومي او کله چي د کمال او ودې يوه ثابت حد ته ورسېږي نو د زوال مرحله يې پيل شي او په مرگ محکوم شي، پناه شي او ځای ئې بل ته خوشی شي. څوک دي چي دا ټول امور اداره او تنظيموي؟ آیا له دینه پرته چي ووايو او اعتراف وکړو چي د دې هستی د ټولو امورو تدبير د الله تعالی په لاس کي دئ، آیا له دې اعتراف نه پرته بله چاره لرو؟ قرآنکریم څه ښه فرمایي:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ *

الروم: ٤٠

خدای هغه ذات دئ چي تاسي ئې پيدا کړی، بيا ئې تاسي ته روزي درکړه، بيا تاسي وژني، بيا مو بېرته راژوندي کوي، آیا ستاسي له شریکانو نه داسي څوک شته چي له دې کارونو نه کوم يو وکړی شي؟! پاکي ده الله لره او هغه لوړ دئ له هغه څه نه چي دوی ئې ورسره شریک گرځوي.

يعني ستاسي په پيداښت کي، ستاسي په رزق او روزي کي

توحيد او شرك ----- په ربوبيت كې شرك

او ستاسو په مرگ او ژوند كې هيڅوك له خدای سره شريك نه دي،
الله تعالى له دې عيب نه پاك او لدينه لوړ دى چې په دې كارونوكي
څوك د ځان شريك ونيسي. قرآنكريم په يوه بل آيت كې لكه څرنگه
چې خلقت په الله تعالى پوري مختصوى او د ماسوى الله اشتراك
پكې له بنياده نفى كوي همداراز د امورو تدبير او انتظام هم په الله
پوري مختص شمېري او پدې كار كې هم د بل چا شراكت نفى كوي،
فرمايي:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ
اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ *

الاعراف: ۵۴
بېشكه چې ستاسي رب هغه الله دى چې ځمكه او آسمانونه ئې په
شپږو ورځو (شپږو توكويني مراحلو) كې پيدا كړي، بيا ئې په عرش
استواء وكړه، د شپې پرده په ورځي غوړوي، "يوه بله" په ډېره چټكۍ
سره لتوي، لمر، سپوږمۍ او ستوري د هغه حكم ته تابع دي، پوه شه
چې پيدا يښت او امر ده لره مختص دى، د عالمونو رب او پالونكي
بابرکته دى.

قرآنكريم په خلقت او امر كې د ماسوى الله يعنې له الله نه پرته
د بل هر چا هر راز ونډه نفى كوي او فرمايي:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِّثْلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا

په ربوبيت کي شرك-----توحيد او شرك

يَسْتَعْتَدُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبِ وَالْمَطْلُوبِ * مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ

قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ * الحج: ۷۳-۷۴

اې خلکو! يو مثال راوړل کېږي، ورته غوږ شئ: بيشکه څوک چې تاسي له الله پرته خپلي مرستې ته رابولي، يو مچ هم نشي پيدا کولی او که دا مچ څه ترې وتښتوي نه ئې شي ترې ژغورلی. طالب او مطلوب دواړه بې وسه شول، د الله تعالی قدر ئې لکه څنگه چې له ده سره ښايی ندی پېژندلی، بيشکه چې الله زورور عزتمند دی.

يعني له الله تعالی نه پرته چې تاسي له بل هر څه او هرکس نه مرسته وغواړئ، که دا په آسمان کي وي او که په ځمکه کي، انسان وي که پرېښته، ژوندی وي که مړ، يو هم نشي کولی يوه وړه او حقيره حشره پيدا کړي او که دا حشره څه ترې وتښتوي نو د هغه د ژغورني توان هم نه لري، نه څه شی پيدا کولی شي او نه ئې ژغورلی شي، په دې معامله کي طالب او مطلوب دواړه کمزوري او بې وسه دي، مطلوب کمزوری او بې وسه دی ځکه چې نه د کوم څيز د خلقت او پيدا کولو توان لري او نه پر نورو د حکمرانی او واکمنۍ قدرت ورسره شته او طالب ځکه کمزوری او ضعيف دی چې پداسي یوی بې وسه او کمزوری متکاء ئې تکیه وکړه او مرسته یی ترې وغوښتله چې د هېڅ څه واک او توان نه لري.

د قرآنکریم لومړنی درس، د دې الهي کتاب په لومړنی آیت کي پدې ټکي ټينگارکوي چې:

الحمد لله رب العالمين: ټولي ستايني هغه الله لره دي چې د عالميانو رب او پالونکی دی"

توحيد او شرك ----- په ربوبيت کي شرك

يعني دا کاینات داسي رب او پالونکی لري چي د هرڅه پالنه کوي، د هستي د هرې برخي ساتنه او د چارو سمبالول ئې په واک کي دي او په ټولو امورو کي د رب په حيث تصرف کوي. د خدای د ربوبيت نفی یا تعطیل او دا اعتقاد چي الله تعالی د مخلوقاتو له پیدا کولو وروسته د امورو اداره او د چارو سمبالول ئې په کایناتو حاکمو ضوابطو او سننو ته پرېښي، همداراز په ربوبيت کي شرك يعني دا باور چي د کایناتو د امورو په اداره کي خدای شريک لري، دا دواړه (د ربوبيت نفی او په ربوبيت کي شرك) د قرآنکریم له بنيادی او اساسي مفاهيمو سره ټکر او تناقض لري. نه پوهېږو هغه کسان چي د دې ډول شرك مرتکب کېږي، د قرآن هغه په سلگونو آيتونه څنگه توجیه کوی چي د ربوبيت په توحيد دلالت کوي او په پوره صراحت او قاطعیت سره په دې خبری ټينگار کوی چي يوازي الله تعالی د ټولو امورو متصرف او پالونکی دی؟! دا ډله د دې آيتونو په هکله څه وايي:

وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ
الحج: ٤١

د ټولو امورو پایله الله لره ده

وَالِیُّ اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ *
البقره: ٢١٠

ټول کارونه د الله په لوري ګرځول کېږي

أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ *
الشوری: ٥٣

پام چي ټول کارونه د خدای لور ته ورګرځي

قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ
آل عمران: ١٥٤

ووايه چي بيشکه کارونه ټول الله لره دي

په ربوبيت کي شرک----- توحيد او شرک

پداسي حال کي چي قرآنکریم رسول الله عليه السلام ته فرمايي چي ته د هيڅ شي واک او اختيار نه لري، دا په خدای پوري اړه لري چي د چا توبه قبلوی او چا ته عذاب ورکوي، دا يوازي د خدای کار دئ، نه په تا پوري اړه لري او نه بل چا پوري، د رسول الله صلی الله عليه وسلم په هکله چي حکم دا وي نو د نورو عادي خلکو په هکله به حکم څه وي؟

الله تعالی خپل رسول صلی الله عليه وسلم ته فرمايي:

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ

ظَلْمُونَ*

آل عمران: ۱۲۸

د دې کار هيڅ څه په تا پوري اړه نه لري، يا به ئې توبه قبلوي او يا به ئې د دې لپاره تعذيبوي چي ظالمان دي.

قرآنکریم په ربوبيت کي د شرک د نفی او ترديد لپاره پدې قاطع دليل او حجت استدلال کوي چي که په ځمکه او آسمان کي له يوه خدای نه پرته نور خدايان وي نو حتماً به د ځمکي او آسمان ټولې چارې مختل او هر څه به تباه شوي وو، دا ځکه چي په هغه صورت کي به هر خدای له خپلي خونبي سره سم د دې عالم اداره غوښتله، د آراوو اختلاف، په اجراءاتو او تصرفاتو کي د ارادو تعدد به حتماً په ټکر او تصادم منتج کېده او دا به په کائناتو کي د لويي تباهي سبب جوړيده. په هستي او کایناتو کي دا حاکم نظم او نسق پدې دلالت کوي چي د مخلوقاتو د امورو د تدبير واک او اختيار له يوه ذات سره دئ.

لَوْ كَانَ فِيهِمَا ءَالِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا

توحيد او شرك ----- په ربوبيت کي شرك

يَصْفُونَ *

الانبياء: ۲۲

که په آسمان او ځمکي کي له الله پرته نور خدايان وي؛ دواړه حتماً تباه کېدل، نو د دوی له ستایلو نه د عرش پالونکي الله لره پاکي ده. د قرآنکریم ترټولو ستر او مبارک آیت (آیت الکرسي) پدې رابطه فرمایي چي الله تعالی د ټولو موجوداتو د امورو مدبر او قیوم دی، د هرڅه قوام لده نه دی، یوه لحظه هم د کایناتو له ادارې څخه نه غافل کېږي، د ځمکي او آسمان د هرڅه مالک دی، هیڅوک ئې په وړاندي له اجازې پرته د سفارش او شفاعت توان نه لري، په پتو او خرگندو شیانو عالم دی، د نورو علم هم د ده ورکړه ده، د ده په حکم او اذن سره له څه خبرېدی او په څه پوهېدی شي، د هغه د اقتدار کرسی پر آسمانونو او ځمکي احتواء کړې ده، ټول شیان ترې لاندې دي، د دې ارت عالم ساتنه او تنظیم د هغه د ستړیا سبب نه کېږي. فرمایي:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ *

البقرة: ۲۵۵

الله هغه ذات دی چي له ده پرته بل معبود نشته، همغه ژوندی قیوم ذات، نه خوب ورباندي راځي او نه پرموښی، څه چي په آسمانونو کي دي او څه چي په ځمکي کي دي، ټول هغه لره دي، دا به څوک وي

په ربوبيت کي شرك----- توحيد او شرك

چي د ده له اجازې پرته د ده په وړاندي سفارش او شفاعت وکړي شي، په هر هغه څه پوهېږي چي د دوی مخی ته دي يا ئې شاته دي او دوی د ده له علم څخه يوازي په دومره څه احاطه کولی شي چي دی ئې وغواړي، د قدرت او واکمنۍ کرسی ئې پر آسمانونو او ځمکي حاوي ده او د دوی دواړو ساتنه ئې نه ستومانه کوي او هغه لوړ ستر ذات دی.

قرآنکریم د ربوبيت د جزئي او کلي تعطيل د نفی او د دې مفهوم د اثبات لپاره چي خدای په دايمي او دوامداره توگه له یوی شېبې غفلت نه پرته د عالم امور اداره او سمبالوي او همدا راز د دې مطلب د اثبات لپاره چي ټول مخلوقات د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لپاره الله ته رجوع کوي او هغه ئې اړتیاوې پوره کوي، فرمایي:

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ *

الرحمن: ۲۹

څه چي په آسمانونو او ځمکه کي دي ټول ده ته سوال کوي ، دی هره شېبه په یوه کار کي دی.

دا او په لسگونو نور آیتونه د دې لپاره کافي دي چي ووايو: هرڅوک چي د هستي د چارو په اداره او تدبير کي له خدای سره شريك ونيسي، هغه په حقيقت کي قرآنکریم تکذيب کړی، د شرك مرتکب شوي او د توحيد له دايرې او د موحدینو له ډلي نه وتلی دی.

توحيد او شرك ----- علم غيب

علم غيب

آيا علم غيب خاص الله تعالى لره دئ؟

د اسلام له مهمو اعتقادي مسائلو نه يو هم غيب او علم غيب دئ. قرآنكريم موجودات په دوو برخو وېشلي:

- مشهود (ښكاره) هغه څه چې لمس او ليدى شي.
  - غيب (له نظر نه پټ) هغه څه چې نه ليدى شي او نه لمس كېدى شي. هر هغه څه چې انسان ئې نشي ليدى او په حواسو ئې نشي درك كولى، هغه د غيب په شمار كي راځي.
- قرآنكريم علم غيب يعني د پټو شيانو علم په الله تعالى پوري خاص شمېري او په ډېر تأكيد سره فرمايي چې له الله تعالى نه پرته بل هيڅوك علم غيب نه لري. لاندنيو آيتونو ته توجه وكړئ:

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا

علم غيب-----توحيد او شرك

يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ* النمل: ٦٥

ووایه: په غیب له الله تعالی پرته د آسمانونو او ځمکې هیڅ څه نه پوهېږي او پدې هم نه پوهېږي چې څه وخت به بیا راژوندي کړی شي.

عَالَمِ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا* الجن: ٢٦

په غیب پوه خدای چې هیڅوک په خپل غیب نه خبروي.

فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ*

یونس: ٢٠

نو ووایه: غیب خو یوازي الله لره دی، نو انتظار وکړئ چې زه هم ستاسو په څنګ کې له منتظرینو څخه یم.

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ

وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنَ رِزْقٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظِلْمَاتِ

الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ* الانعام: ٥٩

او له ده سره د غیب (د خزانو) کلپاني دي چې له ده نه پرته هیڅوک ورباندي نه پوهېږي، په وچه او بحر کې چې څه شته په ټولو پوهېږي، هیڅ پانه نه راپریوځي مګر دی ورباندي پوهېږي او نه د ځمکې په تیارو کې کومه دانه او نه کوم لوند او وچ داسې څه شته چې په څرګند کتاب کې دي نه وي.

دې آیتونو علم غیب په پوره تاکید سره په الله تعالی پوري

مختص کړی او د ځمکې او آسمان له نورو ټولو موجوداتو نه ئې

نفی کړی، له ملایکو نه، له انسانانو، مړو او ژونديو نه او له هرڅه

او هرچا نه ئې علم غیب نفی کړی، په دې هکله د دې آیتونو الفاظ

توحيد او شرك ----- علم غيب

دومره واضح او څرگند دې چې د هيڅ شك او شبهې مجال نه پرېږدي. د دې آيتونو په رڼا كې په پوره ډاډ او قاطعيت سره ويلي شو: هرچا چې له الله تعالى نه پرته د بل چا لپاره د علم غيب ادعا وكړه او دا ئې وويل چې له الله پرته بل څوك هم علم غيب درلودى شي، هغه په حقيقت كې د الله تعالى كتاب تكذيب كړى.

قرآنكريم په لاندېني آيت كې څو داسې شيان په گوته كوي چې علم ئې يوازي له الله سره دى، هلته چې فرمايي:

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنزِلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ
وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ
تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ * لقمان: ٣٤

بيشكه چې د قيامت علم له الله سره دى، هغه باران وروي او په هغه څه علم لري چې د ميندو په رحم كې وي، هيڅوك پدې نه پوهېږي چې سبا به څه كوي، هيڅوك پدې نه پوهېږي چې چيرته به مري، بيشكه چې خداى ښه پوه باخبره ذات دى.

په دې آيت كې د لاندنيو شيانو علم تر الله تعالى پوري مختص شوى:

الف- د قيامت وخت: قرآنكريم په متعددو آيتونو كې دا مطلب بيان او روښانه كړى چې له الله تعالى نه پرته هيڅوك د قيامت د راتلو له وخت نه ندي خبر.

ب - د باران د اورېدو وخت او ځاى. پدې هكله بايد دوه ټكي په پام كې وئرو:

د باران په هكله د انسان وړاندوى نه په حدس او گمان ولاړه

علم غیب-----توحید او شرک

ده، د حدس (گمان) او علم ترمنځ ژور توپیر باید هیر نه کړو، گمان ته علم ونه وایو، په هر حدس او گمان کې گڼ شمېر احتمالات وي؛ خو علم احتمالات یوې خوا ته پرېږدي او قاطع فیصله صادروي، په علم کې متعددو احتمالاتو ته ځای نه وي. کله چې مونږ د پرمختللو وسایلو په واسطه د بادونو سرعت او استقامت او د وریځو حالت او کیفیت معلومو او بیا په همدې اساس او د دغه معلومات په رڼا کې وایو چې په فلاني وخت او فلاني ځای کې د باران اورېدو احتمال شته، دا وړاندوی نه که هرڅومره دقیقه وي، د حدس او گمان له دایرې نشي وتی، انسان نشي کولی ټول هغه عوامل چې د وریځو په جوړېدو، حرکت او د باران، رلی یا واورې په اورېدو کې لږ یا زیات ونډه او اغېز لري درک او په دقیقه توګه ئې وپېژني او بیا د هغه په رڼا کې سل په سلو کې علمي وړاندوی نه وکړي. هغه وړاندوی نه چې په هغې کې د یوې ثانيې ۱/۱۰۰۰، یا د یوه ملیمتر ۱/۱۰۰۰ د اشتباه احتمال ولري دا په حدس او گمان ولاړه ده او نه ښایي هغه ته علم ووايو، ځکه په علم کې د اشتباه هیڅ احتمال نه وي.

همدا وریځ چې په خاص سرعت سره د خاص استقامت او سمت په لور روانه ده او هغه سره وړمه چې د باران سبب کېږي، په څو کیلومتري کې ورته انتظار باسي، دا احتمال شته چې له یوه بل استقامت نه د یوه تېز باد په لګیدو سره خپله لاره بدله کړي او په بله خوا لاړه شي، د همدې ډول احتمالاتو د شته والي له امله د انسان وړاندویني ته علم نشو ویلی، خو الله تعالی عالم الغیب دی او په

توحيد او شرك ----- علم غيب

ټولو عواملو پوره علم لري.

ج - الله تعالى پدې پوره علم لري چې په رحم کي څه دي، پدې عالم دئ چې دا د مور په گيډه کي نوی جوړ شوی ماشوم نېکمرغه دئ که بدمرغه، بڼکلی دئ که بدرنگه، ذکي دئ که غبي، هلك دئ که نجلی... الله پدې علم لري؛ خو انسان نه شي کولی د مور په گيډه کي د ماشوم د ټولو مواصفتو په هکله علم ولري. دا چې اوس د اشعي په واسطه او په هغو پرمختللو وسايلو چې د رحم د بل لوري جدار ښکاره کوي، د نطفې د تائيت او تذکیر حالت معلومېدی شي، دا باید د پورته ذکر شوي آيت منافي ونه بلل شي. پدې وسايلو سره په رحم کي د ماشوم په حالت خبرېدل داسي دي لکه چې د يوه ديوال شا ته د نصب شوې ویدیويي کامرې په واسطه هغه کسان ووينې چې د ديوال شاته ولاړ دي، ته ئې په خپلو سترگو نشي ليدلی خو دوی د همدې کامرې په واسطه وگورې او بيا ووايې چې هلته فلانی او فلانی ولاړ دي، آیا دینته علم غيب ویلی شو؟ هيڅکله نه، همدا راز که د يوه قوي دوربين پذیرعه خو کیلومتره لری چې هلته سترگي کار نه کوي، ته يو څوک په آس سپور وويني، بيا خپلو ملگرو ته ووايې چې اوس به فلانی زمونږ خواته راشي، آیا دا علم غيب دئ؟ نه، هيڅکله نه، علم غيب دا دئ چې ته بې له وسايلو او ذريعو او بې له دې چې په حواسو ئې درک کړي په پتو شيانو پوه او خبر شي.

د - انسان په دقیقه توگه پدې نه پوهېږي چې سبا به څه کوي، سبا غايب دئ او څه چې سبا راتلونکي دي هغه له انسان نه پټ دي،

علم غیب-----توحید او شرک

هلته په ملیونونوا احتمالات شته، هیڅوک نه شي کولی په دقیقه توگه په دې پوه شي چې سبا به په څه حالت کې وي او څه به کوي؟ ستا تصمیم صرف یو احتمال کېدی شي، له ډېرو او بې شمېره احتمالاتو نه یو احتمال، کولی شي گمان وکړي، ممکنه ده گمان او تخمین دې واقعیت ته ډېر نږدې وي، خو دانښې کولی په سبا پېښیدونکو حوادثو او هغه څه چې سبا ئې کوي علم ولري.

ه - هیڅوک پدې نه پوهېږي چې چیرته به مري، څه وخت به د مرگ قاصد ورته راځي او په کوم ځای او کوم حالت کې به د روح امانت خپل مالک ته سپاري.

قرآنکریم په پوره تاکید سره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته فرمایي چې خلکو ته په څرگندو ټکیو کې ووايه چې ته علم غیب نه لري، یوازي زېری ورکوونکی او وپروونکی یی، د الهي وحی امین او د الهي پیغام داسې وړونکي چې بېله کمښت او زیادت نه ئې خلکو ته رسوي، قرآنکریم دا هم بیانوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم خلکو ته اعلان کړی چې که هغه له جنت، دوزخ، ملائکو، جنیاتو، قیامت او نورو پټو امورو څخه خبري کوي او پدې هکله معلومات ورکوي، نو تاسي دا گمان ونکړئ چې هغه علم غیب لري، څه چې وايي هغه وحی ده نه ده دده شخصي علم او پوهه.

قرآنکریم په دې هکله فرمایي:

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ
أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَأَسْتَكْتَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا

توحيد او شرك ----- علم غيب

نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ *

الاعراف: ۱۸۸

ووايه: د خپل ځان لپاره د گټې او زيان مالک نه يم، مگر هغه څه چې خدای ئې وغواړي، که په غيب پوهېدلی نو د ځان لپاره به مي ډېره گټه ترلاسه کوله او هيڅ تاوان به نه رارسېدو، زه د مؤمنانو ډلې ته د يوه انذار کوونکي او زېري ورکوونکي نه پرته بل څه نه يم.

دا آيت شريف مونږ ته په ډېره دقيقه توگه لارښوونه کوي او يو حساس او دقيق معيار په اختيار کي راکوي او وائي: علم غيب د گټې د ټولو مواردو د لاس ته راوړو او د تاوان له ټولو مواردو نه د ځان ژغورني وسيله ده، څوک چې علم غيب ولري هغه ته له هيڅ پېښې تاوان نه رسېږي، له هيڅ څه نه صدمه نه گوري، د هيڅ دښمن په وړاندي ماتې نه خوري، په خپل ژوندکي له هيڅ خنډ او مانع سره نه مخ کېږي، په هر عمل کي بريالی وي، ځکه پوهېږي چې د ضرر او زيان موارد کوم دي، له هغو نه ځان ساتي، په دې پوهېږي چې د گټې او منفعت عوامل او موارد کوم دي، ټول خپلوي او کار ترې اخلي، له هغه خوړو نه ډډه کوي چې صحت ته ئې ضرر لري، د خپل هر درد دوا پېژني، نو پدې اساس نه ناروغه کېږي، نه ئې دښمن دا فرصت موندلی شي چې پر ده غالب شي، ځکه هغه ته د غلبې عوامل او لاري چاري معلومې وي او ټول د ځان په گټه په کار اچوي، دښمن نشي کولی هغه زنداني کړي، له وطن نه ئې وشړي، وئې وژني، د خلکو له ملاتړ نه ئې محروم او کمزوری کړي، دا ځکه چې هغه مخکي له مخکي نه د دښمن له تصميم نه خبرېږي او لازم تدابير نيسي، په جگړه کي بری د هغه چا وي چې د مقابل لوري له

علم غيب-----توحيد او شرك

نقشي، اهدافو، وسايلو او تاکتيک نه خبر وي، د کمزوری، نقطې ئې ورته معلومې وي. رخ هم د رخ له عواملو نه د ناخبرۍ له امله پيدا کېږي، زیان او ضرر هم هغه وخت چا ته رسېږي چې د زیان عوامل او اسباب ونه پېژني. که پیغمبرانو عليهم السلام او نورو لویو شخصیتونو علم غیب درلودی نو زندان ته به نه اچول کېدل، په شهادت به نه رسول کېدل، ماتی به ئې نه خوړله، له وطن نه به نه شړل کېدل، ملگرې به ئې د دښمن په لاس نه وژل کېدل او نه به تعذیبېدل، له مشکلاتو او کړاوونو سره د هغوی مخامخ کېدل پدې دلا لت کوي چې هغوی علم غیب نه لري. قرآنکریم د الله رسول صلی الله علیه وسلم ته امر کوي چې خلکو ته ووايي چې علم غیب نه لري:

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَّبَعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ * الانعام: ۵۰

ووايه: زه نه درته وایم چې د الله خزائني له ما سره دي او نه په غیب پوهېږم او نه دا درته وایم چې زه پرېسته یم، زه یوازي د هغه څه پیروي کوم چې راته وحی کېږي.

ما ته وواياست: پداسي حال کي چې په هر څه پوه خدای چې عالم الغیب والشهاده دی، په تاکید او مکرره توگه د قرآنکریم په متعددو آیتونو کي په څرگنده توگه وایي چې له الله نه پرته هیڅوک علم غیب نه لري، له ده نه پرته نه په آسمان کي څوک علم غیب لري او نه په ځمکه کي، الله خپل پیغمبر ته امر کوي چې د خلکو ابهام او تشویش رفع کړي او دا ورته اعلان کړي چې علم غیب نه لري، هغه یوازي پیغمبر دی، هغه څه وایي چې ورته وحی شوې. اوس لدې

توحيد او شرك -----علم غيب

صراحت سره سره كه څوك راشي او د الله او رسول صلى الله عليه وسلم د قول مغايره او مخالفه ادعا وكړي او ووايي چي علم غيب لري او يا دا هڅه وكړي چي د بل چا لپاره علم غيب ثابت كړي، آيا دا ادعا دروغجنه او بې بنسټه نه ده؟ آيا دا د الله او د ده د رسول د قول د تكذيب هڅه نده؟

په قرآنكريم كې دوه آيتونه داسي دي چي يو شمېر كسان استدلال ورباندي كوي او له الله تعالى نه پرته د نورو لپاره ئې د علم غيب د اثبات د دليل په توگه وړاندي كوي، لومړى ئې د آل عمران ۱۷۹ آيت او دوهم ئې د الجن د سوري ۲۶ آيت دى. نوموړي آيتونه دا دي:

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِيٰ مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ *
آل عمران: ۱۷۹

الله تعالى داسي ندی چي مؤمنان به د پاك او ناپاك له بېلولو نه پرته همدا سي ستاسو په موجوده حالت كې پرېږدي او الله داسي هم نه دى چي تاسی له غيب نه خبر كړي، لکن خدای له پیغمبرانو نه چي څوك وغواړي هغه غوره كوي، نو په خدای او په پیغمبرانو ئې ایمان راوړئ، كه مو ایمان راوړ او تقوی مو غوره كړه نو ستاسي لپاره ستر اجر دى.

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا * إِلَّا مَنْ ارْتَضَىٰ مِنْ

علم غيب-----توحيد او شرك

رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْأَلُكَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمَنْ خَلْفَهُ رَصَدًا * لِيَعْلَمَ أَنْ
قَدْ أبلغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ
عَدَدًا *

الجن: ۲۶-۲۸

په غيب پوه خداى، چي له خپل غيب نه هيڅوك نه خبروي، مگر هغه رسول او استازى چي په خپله ئې غوره كړي وي چي د هغه مخي او شاته څارونكي لېږي، ترڅو پدې پوه شي چي د خپل رب پيغامونه ئې رسولي دي، پداسي حال كي چي د دوى په هر څه ئې احاطه كړي ده او هرڅه ئې په دقيق شمېرلو سره شمېرلي.

پدې مباركو آيتونو د غيرالله لپاره د علم غيب د اثبات په خاطر استدلال ډېر بې بنسټه، بې محتوي او غيرعلمي استدلال دي، څوك چي گمان كوى په دې آيتونو كي پيغمران له عدم علم غيب نه مستثنى شوي سخته اشتباه كوي، د دې باطلې مدعا لپاره پدې آيتونو استدلال لويه غلطې ده، دوى په حقيقت كي نه پدې آيتونو كي دقت كړى او نه ئې لدينه مخكي او وروسته آيتونو ته توجه كړيده او نه ئې د قرآنكريم هغه ټول آيتونه په نظر كي نيولي چي په پوره صراحت او قاطعيت سره علم غيب تر الله پورې محدود او مختص بولي او له الله تعالى نه پرته له هر څه نه كه په ځمكه كي دي كه په آسمانونو كي علم غيب نفى كوي. د دې ډلي استناد هغه كسانو ته ورته دئ چي په قرآنكريم كي د خپلي نظريي د اثبات لپاره دلايل لټوي، خو كله چي د خپل قول د ثبوت لپاره صريح او څرگند دليل ونه مومي نو بيا كوشش كوي په قرآنكريم كي داسي الفاظ او كلمات ومومي چي لده سره د مدعا په اثبات كي مرسته كولى شي،

توحيد او شرك ----- علم غيب

دوی د دې پرځای چې خپل افکار له قرآن نه واخلي او قرآنکریم د خپلو افکارو لپاره محک او معیار وټاکي برعکس هڅه کوي خپل افکار پرقرآنکریم تحمیل کړي، دوی د خپلو نظریاتو د اثبات لپاره آیتونه توجیه او تاویلوي!! پرقرآنکریم د ایمان غوښتنه خو دا ده چې د هر آیت په وړاندې (آما و اسلمنا) ووایو، په پوره خلوص ورته تابع شو، هر هغه فکر او ذهنیت لري و اچوو چې له قرآن سره توپیر او مغایرت لري او خپل افکار د قرآن په رڼا کې تصحیح او سم کړو، نه داسې چې قرآنکریم د خپلو نظریاتو او افکارو په گټه تاویل کړو.

هغه کسان چې گمان کوي د جن د سورې په ۲۷ آیت کې استثناء د الله تعالی د غوره شوو پیغمبرانو علیهم السلام لپاره علم غیب ثابتوي، دا کسان د څو لویو اشتباهاتو مرتکب شوي:

دوی له دې آیت نه مخکې ۲۵ او ۲۶ آیتونو ته توجه نده کړې،

هغه چې فرمایي:

قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقْرَبُ مَا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا * عَالِمُ
الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا *

ووايه: نه پوهېږم آیا هغه څه چې له تاسو سره ټپي وعده شوي ده، نږدې ده او که رب مي کومه نېټه ورته ټاکلی ده، هغه رب مي چې په غيب يوه دي او هيڅوک په خپل غيب نه خبروي.

پدې آیتونو کې رسول صلی الله علیه وسلم ته امر کېږي چې ووايي: زه علم غیب نه لرم، نه پوهېږم چې ستاسې په هکله الهي وعده کله سرته رسېږي، یوازي زما رب په غیب عالم دی او هیچا ته په غیب د پوهېدو مجال نه ورکوي.

علم غيب-----توحيد او شرك

دوی دیته ندي متوجه چي پدې آیت کي استثنا پیغمبرانو علیهم السلام ته نه بلکه د وحی راوړونکي پرنستی ته متوجه ده، په ۲۷ آیت کي له رسول نه مراد د وحی راوړونکي پرنسته ده چي مخکي او وروسته ئې نورې ساتونکي پرنستی هم لېږل کېږي، ترڅو د وحی پیغام په پوره توگه له کمښت او زیادت او ځنډ او تأخیر نه پرته په خپل وخت پیغمبر ته ورسوي. دوی دي ته متوجه ندي چي دا مبارکه سوره له پیل نه تر پای پوري په دې تاکید کوي چي له الله نه پرته بل څوک علم غيب نه لري. دوی پدې نه پوهېږي چي علم غيب او د وحی پذیرعه د غيب په هکله اطلاع او معلومات یو له بل سره توپیر لري، د غيب په هکله یوازي د وحی پواسطه اطلاع موندلی شو او د وحی پذیرعه له غيب نه اطلاع او خبرېدل علم غيب ندي!! خدای په ځمکه او آسمان کي هیچا ته علم غيب ندي ورکړی، خو پیغمبران علیهم السلام ئې د وحی پذیرعه له یو شمېر غیبی امورو نه خبر کړي او الله تعالی په خپلو کتابونو کي داسي غیبی امور بیان کړيدي چي انسان ئې په مستقیمه توگه له ادراک نه عاجز دی. الهي کتابونو ته له مراجعي نه وروسته هرڅوک له ډېرو غیبی امورو نه خبرېدلی شي، جنت، دوزخ، پرنستی، پیریان، روح، برزخ، قیامت او داسي نور ټول غیبی امور دي چي مونږ د قرآنکریم له لاري پدې شیانو خبر شوي یو. متأسفانه دا ډله پدې غلطۍ کي لویدلی چي د وحی په ذریعه له غيب نه اطلاع ته علم غيب وايي او له غیبی امورو نه اخبار او اطلاع له علم غيب سره خلط کوي.

همداراز هغه کسان چي د آل عمران د سورې د ۱۲۹ آیت دې

توحيد او شرك ----- علم غيب

برخي "وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ" په هكله دا تصور لري چي دلته ځيني پيغمبران له عدم علم غيب نه مستثنى شوي، پدې استثناء استدلال كوي او پيغمبرانو عليهم السلام ته د علم غيب ثابتولو هڅه كوي، پدې كار سره دوى د څو اشتباهاتو مرتكب شوي: د دې آيت د بحث اصلي موضوع ته ئې پام ندى كړى، د آيت له وروستۍ برخي نه داسي انتباه اخلي چي د همدې آيت له لومړنۍ برخي سره هيڅ اړخ نه لگوي، د آيت پيل داسي دى:

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ:

الله تعالى داسي ندى چي مؤمنان به ستاسو پدې موجوده حالت كې پرېږدي، تر څو ناپاك له پاك نه بېل كړي.

يعني د خداى سنت دا ندى چي مؤمنان د بڼه او بد، پاك او ناپاك ترمنځ له توپير، تمميز او بېلتون نه پرته همداسي گډ او مختلط پرېږدي. حتماً به داسي حالت راولي چي دا دواړه ډلي سره بېلې شي، بيا فرمايي:

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِعَكُمْ عَلَىٰ الْغَيْبِ

او خداى داسي ندى چي تاسي پرغيب خبر كړي.

يعني د بڼه او بد، پاك او ناپاك ترمنځ د تفكيك او بېلتون طريقه دا نده چي تاسي له غيب نه خبركړي او د علم غيب له لاري پدې پوه شئ او دا درك كړئ چي څوك خبيث او څوك طيب دى. پدې پسې متصل فرمايي:

علم غیب-----توحید او شرک

وَلَكِنَّ اللَّهَ يَخْتِبِي مَنِ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ
تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ:

خو الله تعالى له خپلو پیغمبرانو نه چي څوک وغواړي هغه غوره کوي، نو په خدای او پیغمبرانو ئې ایمان راوړئ، که ایمان مو راوړ او تقوی مو وکړه نو ستاسي لپاره لوی اجر دی.

يعني د پاک او ناپاک، خالص او ناخالص، مخلص او نامخلص ترمنځ تفکیک او بېلتون د پیغمبرانو د غوره کولو او خلکو ته د هغوی د لېږلو له لاري ترسره کېږي، د پیغمبرانو عليهم السلام په بعثت سره خلک په دوو ډلو وپشل کېږي او پاک له ناپاک نه بېلېږي. پر خدای او رسولانو باندي په ایمان، د هغوی په اطاعت او په تقوی سره د پاکانو په ډله کي شاملېږي او لوی اجر مو په برخه کېږي.

پدې آیت کي به یوازي هغه چا ته څه ابهام او اغماض ښکاري چي د رنځور زړه خاوند وي او هغه ته له کرې زاويې گوري. عجیبه ده دا کسان د دې پرځای چي دا آیت د خپلو کړو او باطلو افکارو د تصحیح او سمون لپاره خپل لارښود ونیسي او ووايي چي خدای هیچا ته علم غیب نه دی ورکړی، برعکس تصور کوي چي پدې آیت کي د یو شمېر پیغمبرانو عليهم السلام لپاره د علم غیب د اثبات دلیل وجود لري !!

دوی متوجه ندي چي پدې ډول تعبیر سره هر مخاطب ته دا انتباه ورکوي چي گویا په قرآنکریم کي تناقض شته، ځيني آیتونه ئې په صراحت او قاطعیت سره اعلانوي چي له الله تعالی پرته هیڅوک علم غیب نه لري؛ خو په ځینو نورو آیتونو کي داسي ښانې

توحيد او شرك ----- علم غيب

ليدل كېږي چي مخاطب ته دا انتباه القاء كوي چي له الله تعالى نه علاوه نور هم علم غيب لرلي شي!! حقيقت دا دئ چي الهی كلام لدې عيب نه پاك او منزّه دئ، نه يوازي هېڅ تناقض پكې نشته بلكه آيتونه ئې ټول په خپل منح كې يو د بل موئيد، همغږي او يو د بل شرح او تفسير. هرڅوك چي له كوم آيت نه داسي تعبير او انتباه واخلي چي له بل آيت سره تناقض او ټكر ولري هغه غلط شويدي او په قرآنكريم كې ئې د تناقض پيدا كولو غلطي كړي ده.

قرآنكريم د متعددو كيسو له لاري هم دا حقيقت په گوته كوي چي پيغمبران عليهم السلام علم غيب نه لري:

د ابراهيم عليه السلام په هكله فرمايي: يوه ډله پښتې د بنايسته ځوانانو په شكل كې د هغه كور ته راځي، هغه هركلې ورته وايي، ځي يو خوسى ورته حلالوي، په غورپو كې ئې وريتوي او هغه د دوى مخي ته ږدي، ناڅاپه متوجه كېږي چي ميلمانه ئې ډوډى ته لاس نه وروپي، د وېرې احساس كوي، وايې هسي نه چي ميلمانه ئې د دښمنۍ قصد ونلري، ځكه خو ډوډى نه خوري، هغه وخت معمول دا وو چي څوك به د دښمنۍ په نيت د چا كور ته ورغى نو د هغه پر دسترخوان به ئې ډوډى نه خوړله. پښتو چي هغه پريشانه وليد نو ورته وئې ويل: مونږ ستا د رب له لوري رالېږل شوي يو، ترڅو د اسحاق او ورپسې د يعقوب زېږى دركړو، ابراهيم عليه السلام تعجب كوي او ميرمن ئې په حيرانتيا سره پوښتنه كوي چي دا څنگه كېدى شي چي مونږ د اولاد خاوند شو، پداسي حال كې چي زه ډوډى او خاوند مي بوډا؟ ملايكو ورته وويل: آيا د الله تعالى

علم غیب-----توحید او شرک

کار ته حیران یی او شک کوی؟! ابراهیم علیه السلام له خپل هغه اوچت معنوی مقام سره سره لدې نه عاجز وو چې کورته راغلي پرېنستې وپېژني او لدینه هم خبر ندی چې الله تعالی ورته زامن، اسحاق او یعقوب ورکوي او پدې هم نه پوهېږي چې دا پرېنستې په ځمکه کې څه مأموریت لري، پوښتنه ترې کوي: ستاسې مأموریت څه دی؟ پرېنستې ورته وایي: مونږ راغلي یو دا لاندې کلی چې اوسېدونکي ئې ظالمان دي په بل مخ واړوو. ابراهیم علیه السلام ورته وایي: هلته خو لوط علیه السلام هم اوسېږي!! هغه کلی څنگه وړانوی چې لوط علیه السلام غوندي غوره شخصیت پکې اوسېږي؟ پرېنستې وایي: مونږ د کلی اوسېدونکي پېرڼو، لوط علیه السلام او اهل ته ئې نجات ورکوو، پرته له میرمنې نه ئې، میرمن به ئې له نورو سره وروسته پاتې کېږي او له هغوی سره به یوځای هلاکېږي.

قرآنکریم د یعقوب علیه السلام په هکله فرمایي: زامنو ئې اراده وکړه چې خپل ورور یوسف علیه السلام له مخي نه ایسته کړي او په څاه کې ئې واچوي. خپل پلار ته راغلل او وئې ویل: پلاره! د یوسف په هکله ولې پر مونږ باور نه کوي؟ پداسې حال کې چې مونږ د هغه خیر غواړو، سبا هغه له مونږ سره دښتې ته ولېږه ترڅو ساعت تېري او لوبې وکړي، یعقوب علیه السلام نه پوهېږي چې زامن ئې د یوسف علیه السلام په هکله بدنیت لري، هغه ورسره لېږي، ماښام چې بېرته کور ته راگرځي، پلار ته وایي: مونږ مسابقه درلوده، سیالي مو کوله، یوسف مو د خپل سامان خوا ته پرېښی وو، ليوه

توحيد او شرك -----علم غيب

راغی او هغه ئې وخور، دا ئې په وینو رنگ جامې، یعقوب علیه السلام لدې نه خبر نه وو او علم ئې نه درلود چې په گران زوی ئې څه تېر شوي، له ډېره غمه ئې سترگي رندې شوې او ترهغه د یوسف علیه السلام له حاله خبر نه شو چې زامنو ئې له مصر نه د ده خبر راوړ.

له لوط علیه السلام نه حکایت کوي چې همدغه د ابراهیم علیه السلام خوا ته راغلې پرېښتي په اصل کي د ده د دعا په اساس او د ده د مرستې لپاره لېږل شوې وې، خو کله چې د ده خوا ته راځي دی نه پوهېږي چې دا ملايکي دي او د ده مرستې ته راغلي دي، برعکس د دوی په راتگ سره سخت غمجن شو، دومره چې زړه ئې تنگ شو او وئې ويل: ای کاش کوم پیاوړی ملاتړ او مرستندوی مي درلودای چې د دې مفسد او بدکار قوم د هجوم په وړاندي مي له خپلو میلمنو دفاع کړې وي!! لوط علیه السلام هغه وخت پدې پوه شو چې دا خو ملائکي دي نه ځلمیان چې پرېښتو په خپله ځان ورمعرفي کړ او ورته وئې ويل مونږ پرېښتې يو، ستا مرستې ته راغلي يو او مأموریت مو د دې ظالم قوم دا کلی نسکورول دي.

د زکریا علیه السلام کیسه داسي کوي چې الله تعالی ئې دعا قبوله کړه، یوه پرېښته ئې د زوی د زېږي لپاره ورولېږله، زکریا علیه السلام لمونځ کاوو چې پرېښتې زېږی ورکړ، ده په ځواب کي ورته وویل: ای خدایه! ما ته به څنگه زوی راکوې، زه خو زوړ يم او میړمن مي شنډه ده؟! د دې نېسه به څه وي؟ ورته وویل شول: نېسه ئې دا ده چې د زوی د تولد په ورځو کي به درې ورځي خبري ونشې کړی.

علم غیب-----توحید او شرک

قرآنکریم د اسلام د ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم د خوب کیسه کوي، خوب ئې ولید چي مسجد حرام ته داخل شوی او عمره ادا کوي، د همدې خوب په اساس له یو زر څلور سوه کسانو سره د مکي په لور روان شو، حدیبیه ته چي ورسپد له خنډ سره مخ شو، قریشو ئې مخه ونيوله، مکې ته د ده او د یارانو له ننوتو او د مناسکو ترسره کولو نه ئې مخنیوی وکړ، رسول الله صلی الله علیه وسلم ناچار ودرېد، له عمرې نه منصرف شو، هملته ئې د قربانۍ څاروي ذبح کړل او ټول له احرام نه ووتل او له قریشو سره د یوه تړون په اساس بېرته مدینې ته ستون شو، د رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه خوب یو کال وروسته تحقق وموند، دا جریان پدې دلالت کوي چي نه رسول الله صلی الله علیه وسلم علم غیب درلود او نه ئې یارانو رضي الله عنهم، ان تردې چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل خوب د تحقق له وخت نه هم خبر نه وو.

قرآن فرمائی چي پیغمبر علیه السلام حتی له دې خبر نشو چي یوه ډله پیریان د ده خوا ته راغلل، د ده تلاوت ئې واورېدو، په قرآن ئې ایمان راوړ، خپل قوم ته ولاړل او هغوی ته ئې وویل چي مونږ عجیب قرآن واورېدو، هغوی ئې د الله عبادت ته راوبلل، که له الله تعالی نه پرته بل چا علم غیب درلودای نو رسول الله صلی الله علیه وسلم باید پدې پوه شوی وی چي پیریانو د ده تلاوت واورېد، ترې متأثره شول، ایمان ئې ورباندي راوړ، باید هغه پدې خبر شوی وی، خو داسي نه وه، رسول الله صلی الله علیه وسلم لدې جریان نه څه موده وروسته د وحی په واسطه خبرېږي او مونږ هم لدې حادثې

توحيد او شرك ----- علم غيب

نه د وحی په واسطه خبر شوي یو، دا پېښه داسي وه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د طائف له سفر نه ډېر غمجن او ناامیده راستون شو، مکي ته نږدې وادي نخله ته چې راوړسېد هلته ئې د قرآنکریم تلاوت کاوو، دا تلاوت پیریانو واړوید، ترې متأثره شول، په محمد صلی الله علیه وسلم او قرآنکریم ئې ایمان راوړ، رسول صلی الله علیه وسلم دغه وخت پدې نه وو خبر چې پیریانو د ده تلاوت اورېدلی او ایمان ئې ورباندي راوړی، څه موده وروسته قرآنکریم نازل شو او دی ئې له دې پېښي نه خبر کړ. هغه علم چې د وحی په واسطه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورکړل شويدي اوس د قرآنکریم په متن کي زمونږ ټولو په اختیار کي دي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم دا ډول علم ته باید علم غیب ونه ویل شي.

بخاري روایت کوي چې عائشي رضي الله عنها وويل:

مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ (لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ) (وَ مَا كَانَ لِيَشْرَ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحِيًّا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِي بِلَاذْنِهِ مَا يَشَاءُ) وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ الْغَيْبَ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ *

که چا درته وويل چې محمد صلی الله علیه وسلم خپل رب ليدلی دی نو پوه شه چې دا شخص دروغ وايي، ځکه الله تعالی فرمايي: "سترگی ئې نشي ليدلی"، او هيڅ انسان لره نه بنایي چې الله ورسره تکلم وکړي مگر په وحی سره، یا د حجاب له شان نه او یا کومه فرشته

علم غيب-----توحيد او شرك

ولېږي نو هغه د الله په حکم هغه څه ورته وحی کړي چې غوښتي ئې وي" او که چا درته وویل چې هغه علم غیب لري، نو دا هم دروغ وایي ځکه الله تعالی فرمایي: له الله پرته هیڅوک علم غیب نه لري. د یوه بل اولوالعزمه پیغمبر نوح علیه السلام کیسه بیانوي او وایي: له نوح سره ئې میرمنې او زوی ملگرتیا ونکړه او په کښتۍ کې ورسره سپاره نشول، وروسته پاتې او په طوفان کې غرق شول، نوح علیه السلام د داسې پېښې انتظار نه درلود، د الله تعالی له وعدې نه ئې انتباه دا وه چې ټوله کورنۍ به ئې ژغورل کېږي، د طوفان په وخت کې ئې خپل زوی ته بلنه ورکړه؛ خو هغه د ده خبره ونه منله، په کښتۍ کې له سپرېدو ئې ډډه وکړه، دوی په خبرو کې وو چې د طوفان خپې ئې ترمنځ حایل شوې. کله چې کښتۍ پرغره تم شوه، نوح علیه السلام خپل رب ته دعا وکړه او وئې ویل: لویه ربه! زما زوی خو زما له اهل څخه دئ او ستا وعده هم رښتونې ده، نو د هغه ډوبیدل یعنی څه!! خدای ورته وفرمایي: زوی دې ستا له اهل څخه ندی، هغه ناصالح وو، تا لدینه په خپلي پناه کې ساتم چې له جاهلانو څخه وې.

ووائې چې دا جریان په څه دلالت کوي؟ آیا پدې چې نوح علیه السلام علم غیب درلود او که پدې چې هغه پدې نه پوهېدو چې زوی ئې د ده له اهل څخه ندی او غرق به شي؟! دا او دیته ورته ډېر داسې مثالونه شته چې په قرآنکریم کې د دې لپاره راغلي چې د هغو کسانو لپاره د ابهام او تشویش هیڅ مجال پاتې نشي چې د قرآنکریم د صریحو آیتونو سره سره ئې پدې اړه قناعت نه وي حاصل شوی چې

توحيد او شرك ----- علم غيب

له الله پرته بل څوك د غيب علم نه لري، لا ئې هم پدې هكله په زړه او دماغ كې څه توهم او شبه پاتې وي. دا ډله خلك له ماسوى الله نه د علم غيب د نفى په هكله په لسگونو قرآني آيتونه له نظره غورځوي او د علم غيب په رابطه داسي تصور لري چې د قرآن له روح سره ټكر كوي.

ځيني كسان وايي چې له موسى عليه السلام سره د خضر عليه السلام د سفر او ملگرتيا كيسه او د سليمان عليه السلام له درباريانو نه د هغه كس كيسه چې په كتاب ئې علم درلود او د سبا د ملكي تخت ئې د سترگو په رپ كې د سليمان عليه السلام مخي ته كينود، دا كيسې دا بنسټي چې يوازي تر الله تعالى پوري د علم غيب منحصرولو او محدودولو ادعا درسته نده، د دوى په ځواب كې بايد ووايو:

- د سليمان عليه السلام په كيسه كې د دوى د تصور خلاف داسي قاطع دلايل شته چې له الله تعالى نه پرته له بل هرچا نه علم غيب نفى كوي. په همدې كيسه كې دا په ډاگه شوى چې سليمان عليه السلام پدې علم نه درلود چې د سبا په نوم كوم ملك شته او يوه بنځه ورباندي حكومت كوي، او سپدونكي ئې مشركان دي او لمر ته سجده كوي او ملكه ئې لوى تخت لري، دا معلومات يو مرغه (هدهد) وركوي، كه سليمان عليه السلام علم غيب نه لري نو څنگه امکان لري چې د ده يو امتي دې علم غيب ولري؟!
- په الهي كتاب د يوه پوه انسان دا خبره او دا عمل ولې علم غيب شمېرئ؟ قرآن خو دا ندي ويلي چې ده علم غيب درلود، تاسي

علم غیب-----توحید او شرک

له کومه ځایه دا خبره کوی؟!؟

- په کوم اساس د کیسې له یوی برخي نه داسي تعبیر او انتباه اخلی چي سل په سلو کي له نورو برخو سره تناقض لري؟!؟
- څه اشکال لري که د قرآنکریم له صریحو آیتونو سره متناقض او مخالف تصور او تعبیر پرېږدی او دا ومنی چي دا سړی مستجاب الدعوات وو، دعا ئې وکړه او خدای ئې دعا قبوله کړه او د سترگو په رپ کي د ملکي تخت د سلیمان علیه السلام مخي ته کینبودی شو.

همدارنگه له موسی علیه السلام سره د هغه کس ملگرتیا چي په ځینو روایاتو کي ئې نوم خضر بنودل شوی، د دې کیسې په هکله هم باید دې ډلي ته ووايو: قرآنکریم دا څرگندوی چي د دې کیسې هدف دا دی چي موسی علیه السلام ته دا ونبیي او ورته ثابته کړي چي له هر پوه نه پورته بل پوه شته، "فوق کل ذی علم علیم" نه بنایي په خپل محدود علم غره شو او خپل علم مکمل او د علم پای او انتها وگڼو.

- پدې کیسه کي هیڅ داسي دلیل نشته چي د خضر علیه السلام لپاره علم غیب ترینه ثابت شي، قرآن ندي ویلي چي خضر علیه السلام په غیب پوهېدو، نه پوهېږو دوی دا انتباه له کومه ځایه اخیستی ده؟!؟

- د ظالم او غاصب پاچا په هکله د هغه علم، د هغه ځوان له نېک عمله مور او پلار نه ده خبرتیا او تر نړیدونکي دیوال لاندې د هغو بیتیمانو خزانه چي صالح مور پلار ئې له لاسه ورکړي وو، دا

توحيد او شرك ----- علم غيب

معلومات ولي په علم غيب حمل شي؟ دا ولي د هغه د پوهې او بصيرت نښه ونه شمېرو، لکه څرنگه چې قرآن فرمايي: **وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ**

له هغه پوه او عالم سړي سره د موسى عليه السلام د ملگرتيا په كيسه كې خو په زړه پوري او د زياتې توجه وړ ټكي زمونږ مخي ته ايښودل شوي:

- موسى عليه السلام چې د پنځو اولوالعزمه پيغمبرانو څخه دئ له خپل پوه او عالم ملگري نه داسي څه ويني چې د ده لپاره د توجيه او منلو وړ ندي، په ظاهر كې داسي بد او قبيح ورته ښكاري چې په وړاندي ئې چوپ نشي پاتې كېدى، فوراً اعتراض كوي. كه څه هم ژمنه ئې كړې وه چې ترڅو پوري ده خبر نه وي وركړى او مسئله ئې نه وي ورته بيان كړې، تر هغې پوري به د هيڅ كار په اړه پوښتنه نه كوي، خو گورو چې موسى عليه السلام هرځل خپل تعهد هيروي، سكوت ماتوي او له خپل ملگرى نه سوال كوي، اعتراض ورباندي كوي او ورته وايي: دا څه عجيب كار!! دا څومره ناوړه عمل!! او ملگرى ئې هرځل ورته وايي: تا ته مي ويلي وو چې زما ملگرتيا نه شي كولى، زما پركارونو صبرنه شي كولى، ځكه چې په راز ئې نه پوهېږې، د كارونو له اسرارو نه بې خبري د دې سبب كېږي چې بې صبره شي. دا كار درې ځله تکرارېږي، بالآخره موسى عليه السلام اعتراف كوي چې لدې شخص سره د ملگرتيا توان نه لري او د هغه د عجيبو كارونو په وړاندي صبرنه شي كولى. كه موسى عليه السلام علم غيب لرلى نو داسي به نه كېدل، نه به ئې په خپل ملگري

علم غیب-----توحید او شرک

اعتراض کاوو او نه به ئې له ملگرتیا نه پاتې شوی وی، که موسی علیه السلام چي له اولوالعزم رسولانو څخه دئ، علم غیب نه لري نو بل به څوک وي چي د علم غیب خاوند وي؟!

- موسی علیه السلام پدې اعتراض وکړ چي د مسکینانو کښتۍ ولې تخریب شي او ولې له سفر نه پاتې شي، خو لدینه خبر نه وو چي څو قدمه وړاندي دې کښتۍ او مالکانو ته ئې خطر متوجه دئ، هلته د یوه ظالم پاچا پلویانو کمین نیولی، هره کښتۍ چي مومي غصبوي ئې! د موسی علیه السلام ملگری پدې خبر وو، د دې لپاره چي دا کښتۍ او غریب مالکان ئې له خطر سره مخ نه شي یو تدبیر ئې وسنجاوو، کښتۍ ئې سوری کړه، ترڅو له سفر نه پاتې شي، دا کار چي د موسی علیه السلام لپاره د توجیه وړ نه وو په حقیقت کي د کښتۍ د مالکانو لپاره لوی خدمت وو او په همدې کي د موسی علیه السلام لپاره یو لوی درس پروت وو او هغه دا چي یو چا ته د ډېري گټي لپاره لږ ضرر رسول د ستاینې وړ دئ نه د اعتراض وړ.

- په دوهم ځل ئې هم د خپل پوه او عالم ملگری په کړو صبر ونشوی کړی، بیائې اعتراض وکړ چي دا ځوان دې ولې بې موجه په قتل ورساوو؟! لدینه خبر نه وو چي دا ځوان یو شریر، سخت زړی، فاسد او کافر انسان دئ، مور او پلار ئې مسلمانان دې او د ده خطر دومره لوی شوی چي کورنۍ ئې تهدیدوي، دا په اصطلاح یو فاسد غړی دئ، جراحي ته ضرورت لري، د دې فاسد او خطرناک غړي قطع کول په واقع کي لدې مؤمني کورنۍ سره مرسته ده. د موسی پوه او

توحيد او شرك -----علم غيب

عالم ملگري دې مؤمني کورنۍ ته لوی خدمت وکړ، د یوه شریر انسان له شره ئې وژغورله او موسی علیه السلام ته ئې دا درس وروښود چې: په سالم بدن کي د فاسد غړی جراحي ممانعت نه لري، له سالم بدن نه د هغه غړي قطع کول ضروري دي چې د اصلاح او جوړیدو امکان ئې نه وي. که اسلامي ټولني ته د یوه شریر او فاسد انسان له خوا گواښ او تهدید متوجه شي او تر خطر لاندې راشي چې له تصفیې او منځه وړلو پرته بله چاره ونلري، نو د دا ډول غړي له منځه وړل د اعتراض نه بلکه توجیه وړ عمل دی.

• دریم ځل ئې پدې اعتراض وکړ چې ولې له هغه بخیل قوم سره د کاره دیوال په جوړولو او له غورځیدلو نه مخنیوی کي مرسته کوي، له داسي قوم سره ولې مرسته کوي چې دومره بخیل او بې احساسه دی چې اړ او مجبور انسان ته یوه مړی ډوډی هم نه ورکوي او ولې ئې دې خلکو ته مفت او مجاني کار وکړ؟ موسی علیه السلام د خپل ملگري پدې عمل انتقاد وکړ، ځکه هغه پدې نه وو خبر چې تردې دیوال لاندې د هغو دوو یتیمانو خزانه ده چې له مؤمنو والدینو نه په میراث ورته پاتې ده، د موسی علیه السلام ملگری په خپل دې مفت او بې مزده کار سره هغو یتیمانو ته غټ خدمت وکړ او په عین وخت کي ئې موسی علیه السلام ته دا لارښودنه وکړه چې انسان ته نه ښايي تل بالمثل معامله وکړي، مناسبه نده چې د ټولني د اکثریت بدکړه او ناسمه معامله تا له کمزوري اقلیت سره له ښکي نه منع کړي.

عجیبه ده؛ هغه کسان چې زړونه ئې بیمار دي، لدې ښوونکي

علم غيب-----توحيد او شرك

او له پندونو نه ډکي کيسې نه سرچپه او غلطه انتباه اخلي او د داسي يوه تصور د اثبات لپاره پرې استدلال کوي چي په حقيقت کي دا کيسه د هغه د ترديد او نفی لپاره راغلي. دوی هڅه کوي لدې کيسې نه د پيغمبرانو عليهم السلام لپاره د علم غيب د اثبات لپاره د دليل په توگه کار واخلي، پداسي حال کي چي دا کيسه په واقع کي د موسى عليه السلام نه د علم غيب نفی کوي.

پدې هم بايد ځان پوه کړو چي د عيسى عليه السلام د هغه غيب ويلو معنی او مفهوم څه دی چي قرآنکریم ترې يادونه کړي ده؟ قرآن د آل عمران سوري په ۴۹ آيت کي له عيسى عليه السلام نه داسي حکايت کوي:

وَأَنْبَأَكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ *
آل عمران: ۴۹

له هغه څه نه چي تاسي ئې خورئ او له هغه څه نه چي په کورونو کي ئې ذخيره کوئ، تاسو خبروم، پدې کي ستاسي لپاره نښه ده که باور لرئ.

پدې اړه بايد لاندیني ټکي په پام کي ونيول شي:

- پيغمبران عليهم السلام د ژوند په ډېرو برخو کي خاصې ځانگړتياوې لري او نه ښايي عادي خلک په هغوی باندي قياس کړو او په دوی پوري مختص او خاص حکم نورو ته هم وغزوو.
- د پيغمبرانو عليهم السلام معجزې بايد عامې ونه بلل شي او بايد نورو ته د معجزو د اثبات هڅه ونشي.
- هغه څه چي پيغمبرانو عليهم السلام ته د وحی له لاري

توحيد او شرك ----- علم غيب

اللقاء کبېرې بايد د هغوی له ذاتي علم سره خلط نه کړی شي او وحی بايد د پيغمبرانو عليهم السلام لپاره د علم غيب په معنی ونه نيولی شي.

• د عیسی علیه السلام معجزې لکه د مړيو ژوندي کول، له ختې د جوړ شوي مرغه په بدن کي روح پوکل، له مور نه وړوند پيدا شوي او پيس ته شفا او نور، دا د هغه خاصې معجزې دي چې عموميت ئې صحيح ندی.

• دا ډول پېښې بايد د نورو آيتونو په رڼا کي تفسير او تشریح کړو او نه بنایي داسي تعبیر ترې واخلو چې د قرآن له نورو صریحو آيتونو سره تصادم کوي.

د الانعام سوري پنځوسم آیت دا بیانوي چې رسول صلی الله علیه وسلم علم غيب نه لري،

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَىٰ قُلُوبِ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ *
الانعام: ۵۰

ووايه: زه نه دا وایم چې د الله خزانی راسره دي او نه په غيب پوهېږم او نه دا وایم چې زه پرېسته یم، زه خو یوازي د هغه څه متابعت کوم چې ما ته ئې وحی کبېرې، ووايه: آیا وړاند او سترگه وړ سره برابر دي، آیا تفکر نه کوئ؟!

په یوه آیت کي او په یوه بل پسې "په غيب نه پوهېدل" او "د وحی متابعت" راوړل دا مطلب افاده کوي چې که پيغمبر علیه السلام د وحی په اساس له غيب او غیبی امورو نه خبری کوي نو دا

علم غیب-----توحید او شرک

د ده علم غیب نه، بلکه د الله له لوري وحی ده، مبدا د وحی له لاري په غیبي امورو پوهېدل د پیغمبر علم غیب وگڼلی شي. پدې مطلب هم بایدځان پوه کړو چې له نښو، نښانو او آثارو نه په یوه پت او غیبي خیز پوهېدل او د عقلي دلائلو له مخي د هغه په موجودیت حکم؛ باید علم غیب ونه گڼلی شي، په عقلي دلائلو او د پت خیز پر آثارو د علم په اساس د هغه په حالت خبرېدل علم غیب ندی. همدا راز الهام، خوب او هغه فراست چې د ایمان او تقوی نښه ده او پدې سره کله کله انسان د پتو حقایقو او احتمالي راتلونکو پېښو په هکله نسبي پوهه ترلاسه کوي او د واقع کېدو تخمین ئې کوي دا هم باید علم غیب ونه بلل شي. که وغواړو دا مسئله په یوه مثال سره توضیح کړو نو وایو:

تاسي له خپلو ملگرو سره په یوه کوټه کي ناست یاست، د باندي چې څه تېرېږي هغه له تاسي نه پت دي، پدې وخت کي ستاسي یو دوست وایي چې اوس به قسیم، ورپسې، نسیم او ورپسې حکیم کوټې ته راداخل شي. بل کس له کوټې نه وځي او د دریو کسانو د پلونو له نښو او څرنگوالي نه گمان کوي چې دا درې کسان به ظاهر، طاهر او قاهر وي، دوی تقریباً نیم ساعت مخکي لدې ځای نه تېر شويدي، کېدی شي اوس فلاني ځای ته رسېدلي وي. پدې صورت کي لومړنی کس چې کوټي ته د دریو کسانو د راتلو ادعا ئې کړې وه، غیب وینه کړې ده، د ده دا خبره د منلو نده، دا غیب دئ او په غیب له الله پرته بل څوک نه پوهېږي، خو که فرضاً همداسي وشي او همغه درې کسان راشي نو بیا حتماً به څه فریب او

توحيد او شرك ----- علم غيب

چل په منځ کي وي. دوهم کس چي له آثارو او خپل فراست نه ئې کار اخیستی، تخمین ئې کړی، هرڅومره ئې چي فراست او پوهه ډېره وي، په هماغه اندازه به ئې خبره حقیقت ته نږدې وي. د لومړني کس عمل غيب ويل دي او د منلو ندی او د دوهم کس عمل يو استنباط او استدلال دی چي هم روا دی او هم د ستایلو وړ.

قرآنکریم د هغه بصیرت او فراست په هکله چي د تقوی له امله انسان ته په لاس ورځي فرمایي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ*

الانفال: ۲۹

ای مؤمنانو! که تقوی وکړئ؛ الله تعالی به فرقان درکړي، بدې به مو له منځه یوسي او بڅښنه به درته وکړي او الله تعالی د لوی فضل خاوند دی.

یعنی تقوی تاسی ته داسي بصیرت او فراست درکوي چي کولی شی په هغه سره په پوره آسانی د حق او باطل، بڼه او بد، مفید او مضر، دوست او دښمن ترمنځ توپیر وکړئ او هروخت مناسبه فیصله وکړئ او گټور تصمیم ونیسی. د ژورو حقایقو ادراک، د نظر وسعت، په پیچلیو مسائلو او پداسي قضایاوو پوهېدل چي د سطحي نظر خاوندان ئې نه شي درکولی، د تقوی نتیجه ده. رسول صلی الله علیه وسلم فرمایي:

د مؤمن له فراست نه ځان وساتئ؛ ځکه هغه د ایمان په رڼا کي لیدل کوي.

علم غيب-----توحيد او شرك

همداراز فرمايي:

مؤمن هونسيار او زيرك وي.

هغه څه چي مؤمن ئې په خپل فراست سره درك كوي، د الهام له لاري ورنسودل كېږي، او يا ئې په خوب كې ويني، دا بايد له علم غيب سره اشتباه نه كړو.

بايد وگورو چي كوم كسان د ماسوي الله لپاره د علم غيب ادعا كوي؟ آيا دا امكان لري چي په قرآن پوه او عالم شخص دا ډول ادعا وكړي؟ او آيا دا ممكنه ده چي په خداي ايمان لرونكي موحد انسان، چي په قرآن ايمان لري، خپل رب پېژني او د انسان د استعدادونو له حدودو نه واقف دي؛ له الله تعالى سره په علم غيب كې بل څوك شريك كړي؟ واقعيت دا دئ چي فقط هغه كسان د داسي ادعا جرأت كوي چي غواړي خلك د الله تعالى د بندگۍ په ځاى د خپل ځان او يا د ځان په څېر د بل انسان عبادت ته راوبولي، دا ډله بې علمه او جاهلو خلكو ته وايي: راشئ د دې بناغلي لاس او لمن ونيسئ، د ده په درشل كې سرونه تپت كړئ، ترڅو مو د غيب له اسرارو نه خبر كړي، له هغه زيان نه مو وژغوري چي تاسو ترې بې خبره ياست خو هغه ورباندي پوه دي، هغه كولى شي له تاسو نه د داسي خطرونو په وړاندي دفاع وكړي، هغه ستاسي په حال خبر دئ، پدې پوهېږئ چي تاسي له كوم برخليك سره مخ كېدونكي ياستئ، كه تاسي د هغه لمن ونيسئ، دربار ته ئې پناه وروړئ، نو برخليك به موبدل كړي، تقدير به داسي واړوي چي ستاسي په گټه به وي، هغه له هرځاى نه ستاسي فرياد اورېدى شي او ستاسو مرستي ته رسېدي شي...دا ټولي

توحيد او شرك -----علم غيب

ادعاگاني دروغجنبي او غولوونکي او دا خیالات او باورونه بي اساسه او په شرك ککړي دي او د اسلام له اصولو او اساساتو سره تناقض لري. له الله تعالی نه پرته هیڅوک علم غیب نه لري، هیڅوک د الله له ارادې پرته د هیڅ شي وس نه لري، له الله پرته هیڅ مرسته کوونکی، معیث او دعا قبلوونکی نشته، د هیچا له وسه نده پوره چي تقدیر بدل کړي، چا ته گټه او زیان ورسوي، هرڅه د الله تعالی په واک او اختیار کي دي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : كُنْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ يَوْمًا، فَقَالَ: يَا غُلَامُ، إِنِّي أَعَلَّمُكَ كَلِمَاتٍ: إِحْفَظْ اللَّهَ يَحْفَظْكَ، إِحْفَظْ اللَّهَ تَجِدْهُ تَجَاهَكَ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ، وَاعْلَمْ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَىٰ أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ، وَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَىٰ أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ، رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ.

رواه الترمذي

له ابن عباس رضی الله عنه روایت شوی چي وايي: یوه ورځ د رسول الله صلی الله علیه وسلم شا ته سپور وم، راته وټي ويل: اي ځوانه! څو خبري درنيسيم: د الله تعالی د حقوقو حفاظت وكړه، ترڅو الله ستا ساتنه وكړي، كه د الله د حقوقو ساتنه وكړې؛ خپلي مخي ته به ټي ومومي، كه څه دې غوښتل نو له الله ټي وغواړه، كه مرسته دې غوښتله نو له الله ټي وغواړه، پدې پوه شه چي كه د نړۍ ټول خلك

علم غيب-----توحيد او شرك

راغونډ شي او وغواړي تا ته څه گټه ورسوي، نو يوازې هومره گټه دررسولی شي چې الله درته ليکلي او که ټول پدې راغونډ شي چې تا ته کوم تاوان ورسوي نو يوازې هومره تاوان دررسولی شي چې الله درته ليکلی، قلمونه پورته شوي او صحيفی وچي شويدي. يعنی د مقدراتو کتاب وچ شوي، نور نه څه پکي زياتېږي او نه څه ترې کمېږي او هغه قلم چې د انسان برخه ليک ټي ليکو پورته کړي شوي او له ليکلو ودرېدلي.

ديته په پام چې د غرض خاوندان له دې باطل تصور او ذهنيت نه ناوړه استفاده کوي او خلك ورباندي غولوي او بې لاري کوي، قرآنکریم په مکرره توگه له ماسوی الله نه علم غيب نفی کوي او رسول الله صلی الله عليه وسلم ته په تأکید سره مکرراً امر کوي چې اعلان وکړي علم غيب نه لري.

توحيد او شرك ----- توسل

توسل

يو بل قرآني مفهوم چي د عوامو او عوام غولوونکو له خوا ظلم ورسره شوی، سخت مظلوم واقع شوی او داسې جامه وراغوستل شوې چي نه ئې له بنکلي شکل سره بنایي او نه ئې له اوچتې وني سره اړخ لگوي؛ د "توسل" مفهوم دئ. وسیله په قرآنکریم او حدیث کي د هغه نېک عمل په معنی استعمال شوې چي د الله تعالی د تقرب او نږدیوالي موجب گرځي، الله تعالی فرمایي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ *

المائد: ۳۵

اې مؤمنانو! له الله نه ووېرېئ او د ده لوري ته وسیله ولټوئ او د ده په لار کي جهاد وکړئ ترڅو بريالي شئ.

توسل-----توحيد او شرك

پدې آيت كې د مؤمنانو د برياليتوب لپاره درې شرايط بنودل شوي:

- ۱- تقوى او حان ساتنه.
- ۲- د الله تعالى لوري ته د وسيلې لتول.
- ۳- د الله تعالى په لار كې جهاد.

كه دا مبارك آيت د قرآن په رڼا كې تفسير كړو او په قرآن كې دا ولټوو چې تقوى، وسيله او د الله په لار كې جهاد كومو اعمالو ته ويل كېږي چې بنده الله ته نږدې كوي؛ نو وبه گورو چې قرآنكريم لمونځ، زكات، حج، روژه، په نېكۍ امر، له بدې نه نهى، د الله په لار كې مال لگول، له الله او رسول نه اطاعت او د اسلام د حاكميت لپاره جهاد؛ الله ته د نږدوالي او تقرب وسايل دي. د اسلام له نظره هيڅ داسې عمل نشته چې د فرائضو تر ادا كولو نه زيات الله تعالى ته د تقرب سبب شي، پيغمبر عليه السلام فرمايي چې انسان د سجدې په حالت كې تر بل هر حالت نه الله ته ورنږد وي. خو كه د رنځورو زړونو خاوندانو ته ووايو چې د قرآن له نظره دا اعمال، الله ته د تقرب وسايل دي؛ د هغوى شيطان پدې خبرو نه قانع كېږي! كه ورته وويل شي چې د دعا د اجابت او قبلېدو تر ټولو غوره وخت د فريضي له ادا نه وروسته شېبې او لحظې دي، د دعا د قبلېدو لپاره تر ټولو غوره ځاى جومات او د جهاد سنگردى، په دې هم نه راضي كېږي، كه څه هم دا د الله او د ده د رسول خبره ده. دوى داسې دريغ نيولى چې نه د خداى خبره مني او نه د ده د رسول!! آيا د تعجب او حيرت خبره نده چې څوك په قرآن باندي له ايمان سره سره له وسيلې

توحيد او شرك -----توسل

نه داسې تعبير ولري چې سل په سلو کي له قرآنکریم سره تناقض لري؟ قرآنکریم "وسيله" هلته ذکر کړي چې له هغې نه مخکي او وروسته ئې د شرك په نفی او له غیرالله نه د مرستې غوښتلو په تحریم ټینګار کړی او فرمایلي ئې دي: که له خدای نه پرته له هرچا نه، که په ځمکي کي وي یا آسمان کي، مړ وي یا ژوندي، انسان وي یا پرنښته او له هرچا او هرڅه نه استعانت او مرسته وغواړئ، هغه نه درنه د زیان دفع کولو وس لري او نه ستا حالت بدلولی شي، هغه چې مشرکان مرسته ترې غواړي په خپله د الله دربار ته د تقرب د وسیلې په لټه کي دي، غواړي د الله په وړاندي نږدې مقام ترلاسه کړي، په خپله ئې سترګي د الهي رحمت په لوري دي او له عذاب نه ئې وېره لري. فرمایي:

قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا * أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا *

الاسراء: ٥٦-٥٧

ووايه: له الله تعالى نه پرته چې "پر هر چا او هرڅه د ملجأ او مرجأ" گمان کوی؛ "خپلي مرستې ته" ئې راوبولي، هغوی نه له تاسو نه د ضرر دفع کولو توان لري او نه ئې د بدلولو، هغه چې مشرکان ئې مرستي ته راوبولي؛ هر يو ئې چې الله ته ډېر نږدې وي په خپله د الله دربار ته د تقرب وسیله لټوي، د هغه رحمت ته ئې سترګي دي او له عذابه ئې وېره لري، بيشکه چې ستا د رب عذاب د دې وړ دی چې وېره ترې وشي.

توسل-----توحيد او شرك

قرآن کریم خپلو مخاطبینو ته امر کوي چي له شرك او له ماسوی الله نه له مرستې غوښتلو نه ډډه وکړي، یوازي له خدای نه مرسته او مدد وغواړي او د الله لوري ته ورنلډ شي. پداسي حال کي چي د خدای لوري ته وسیله لټول، د شرك د نفی لپاره او د هغه ترخنګ ذکر شوي، خو متأسفانه عوام غولونکي او ټګماران دا جزء داسي تفسیروي چي له ماسوی الله نه د مرستې غوښتلو د جواز دلیل پکي وموندل شي. د سني او شیعه ټول علما او معتبر تفاسیر؛ وسیله یا د تقرب یعنی نږدیوالي په معنی اخلي او یا د هغه عمل په معنی چي د تقرب موجب ګرځي، په احادیثو کي چي هرچیرته د وسیلې کلمه راغلې نو مطلب ترینه تقرب (نږدیوالی) او د الله په وړاندي لوړ مقام دی. تفسیر نمونه له نهج البلاغه نه په روایت سره وایي چي علي رضی الله عنه فرمایي:

ان افضل ما توسل به المتوسلون الى الله سبحانه وتعالى الايمان
 به وبرسوله والجهاد في سب له فانه ذروة الاسلام، وكلمة
 الاخلاص فانها الفطرة واقام الصلاة فانها الملة ، وابتاء الزكاة
 فانها فريضة واجبة وصوم شهر رمضان فانه جنة من العقاب
 وحج البيت واعتماره فانهما ينفيان الفقر ويرحضان الذنب،
 وصلة الرحم فانها مثراة في المال ومنساة في الاجل وصدقة
 السر فانها تكفر الخطيئة وصدقة العلانية فانها تدفع ميتة
 السوء وصنائع المعروف فانها تقي مصارع الهوان

توحيد او شرك ----- توسل

ترتولو غوره شيان چي الله تعالى ته د تقرب سبب کېږي عبارت دي له: په خدای او رسول ايمان، د الله په لار کي جهاد، چي هغه د اسلام لورپه خوکه ده، د اخلاص کلمه چي د فطرت غوښتنه ده، د لمانځه ادا کول چي د اسلام سنتنه ده، د زکات ورکړه چي يوه واجبه فريضة ده، د رمضان روژه چي د گناه او عذاب په وړاندي ډال دئ، حج او عمره چي فقرله منځه وړي او گناوې وينځي، صله رحم چي مال زياتوي او عمر اوږدوي، په پټه خيرات ورکول چي گناوې له مينځه وړي او په ښکاره توگه خيرات ورکول چي د ناوړه مرگ مخه نيسي او ښک کارونه چي انسان له نيستۍ او هلاکت نه ژغوري. تفسيرنمونه (ص ۳۲۴ تر ۳۲۵)

مونږ ته رسول الله صلى الله عليه وسلم لارښودنه کوي چي له آذان نه وروسته دا دعا وکړو:

اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلاة القائمة آت محمداً الوسيلة والفضيلة، وابعثه مقاماً محموداً الذي وعدته*

متفق عليه

اې ربه! د دې بشپړې بلني او د دې ادا کېدونکي لمانځه ربه! محمد صلى الله عليه وسلم ته وسيله، فضيلت او لوړه درجه ورکړه او په هغه ستايل شوي مقام ئې بېرته راژوندي کړه چي تائې وعده ورسره کړيده.

وواياست: مونږ پدې دعا کي له الله تعالى نه د اسلام ستر پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته کومه وسيله غواړو؟! الهي دربار ته مزيد تقرب او که پر بل انسان توسل چي د ده او الله ترمنځ وسيله شي، سوالونه ئې خدای ته ورسوي او د دعا د اجابت لپاره ئې

توسل-----توحيد او شرك

سفارش او شفاعت وکړي؟! اوس دا هم وواياست چي له لاندي راتلونکو دوو تعبيرونو نه کوم يو له قرآن او احاديثو سره تطابق لري او کوم يو ورسره ټکر کوي:

• وسيله يعنی له الله تعالی نه د مرستې پخاطر په بل چا توسل او هغه د ځان او الله جل جلاله ترمنځ وسيله او واسطه گرځول، هغه معيث او د مشکلاتو حلونکی گڼل او د ده له لاری الله تعالی ته د سوال او دعا رسول!!

• وسيله يعني الله ته په نېک عمل سره نږدېوالی. راشی وگورو چي د "وسيلې" لدغو دوو معانيو نه کومه يوه د اسلام له روح سره برابره ده؟ که قرآنکریم ته په دقت سره څير شو نو په هېڅ آيت کي به هم دا ونه مومو چي الله تعالی ته د تقرب لپاره په ماسوی الله د توسل جواز ترې ثابت شي او صراحتاً يا اشارتاً پدې دلالت وکړي چي الله تعالی ته د رسېدو په لار کي داسي ساتونکي او څارونکي گمارل شوي چي لومړی بايد دوی ته مراجعه وکړو، د دوی له لاري د الله دربار ته ځان ورسوو، خپل سوالونه او عرايض د دوی په لاس د الله حضورته وړاندي کړو، که نه نو الله تعالی ئې نه قبلوي، د دې برعکس قرآنکریم په ټينگار سره وائي:

الله تعالی تاسو ته ستاسو د غاړې له رگ نه هم درنږدې دئ.

الله تعالی دعا قبلوي.

هرڅوک چي خدای ته رجوع وکړي توبه ئې قبلوي.

هر چا چي له خدای نه مرسته وغوښتله همغه ورته کافي دئ.

له خدای نه پرته تاسي بل ولې او مرستندوی نه لری.

توحيد او شرك ----- توسل

يوازي د خدای عبادت وکړئ او يوازي له همغه مرسته
وغواړئ.

خو دا خبره چي آيا د دې جواز شته چي له کوم ژوندي انسان نه
د دعا غوښتنه وکړو؟ هو، دا نه يوازي جائز ده بلکه الله تعالی د يوه
مسلمان دعا د بل په حق کي ژر قبلوي، الله تعالی د مور او پلار
دعا، د دوستانو دعا او د مسلمان له خوا بل مسلمان ته دعا، ژر
قبلوي، خو پدې شرط چي له داسي چا نه دعا وغوښتل شي چي
ژوندي وي او د دعا توان ولري، انسان له مرگ نه وروسته بل چا ته
د دعا وس او توان نه لري، بلکه په خپله د نورو دعا ته محتاج وي،
دا که هرڅوک وي او د هر څومره لوړ مقام خاوند وي. نه گورئ چي
مونږ د هر لمانځه په وروستۍ برخه کي محمد صلی الله عليه وسلم،
ابراهيم عليه السلام او نورو صالحو بندگانو ته دعا کوو او له لوی
خدای نه ورته لوړې درجې غواړو.

د دعا د الفاظو او طريقي په هکله هم بايد زمونږ لپاره
قرآنکریم او نبوي احاديث معيار وي، په قرآنکریم کي د ډېرو
پيغمبرانو عليهم السلام دعاگاني رانقل شويدي، داسي دعاگاني
چي پيغمبرانو عليهم السلام د خپلو مشکلاتو د حل لپاره د الله
تعالی حضورته وړاندي کړي او رحيم خدای هغه قبولی کړي دي.
زمونږ اړتياوی، غوښتنې او سوالونه به حتماً د الله تعالی د دغه
غوره بندگانو د غوښتنو په څېر وي، بايد د هر ضرورت او مشکل د
حل لپاره همغه لاره غوره کړو چي دوی غوره کړې، خپل عرايض په
همغو کلماتو سره الله تعالی ته وړاندي کړو چي لدوی نه کوم يوه په

توسل-----توحيد او شرك

خپلي دعا کي کارولی. په قرآني دعاگانو کي له ورايه گورو چي په
هری دعا کي په مستقیمه توگه الله تعالی ته خطاب شویدی، د هر
څه سوال مستقیماً او له کومې واسطې پرته مخامخ الله تعالی ته
راجع شوی دی.

توحيد او شرك ----- شفاعت

شفاعت

د قرآنکریم یو بل مفهوم چي غلط تعبیر ترې کېږي، مظلوم واقع شوی او عوام غولونکي ناوړه گټه ترې اخلي؛ د شفاعت مفهوم دئ، که قرآنکریم ته مراجعه وکړئ نو وبه گورئ چي پریهودانو باندي د قرآن یو اعتراض دا دئ چي هغوی له شفاعت نه ناسم او غلط تعبیر درلود، قرآنکریم فرمایي:

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ * وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ *

البقرة: ٤٧-٤٨

اې بني اسرائيلو! زما هغه نعمت را یاد کړئ چي پر تاسو مي پېرزو

شفاعت-----توحيد او شرك

کړي او دا چې پر ټولو عالميانو مې فضيلت درکړې او له هغې ورځې نه ووپرېږئ چې نه څوک له بل نه څه شي دفع کولی شي او نه کوم شفاعت ترې قبلېدی شي او نه عوض او بدل ترې اخیستل کېږي او نه ئې مرسته کېدی شي.

دغه مبارک آيت چې په قرآنکريم کي په څه معمولي تفاوت سره څو ځله تکرار شويدي؛ څو اساسي مطالب افاده کوي:

- يو وخت الله تعالی پر بني اسرائيلو هومره پېرزوينه کړې وه چې دوی ته ئې د خپل عصر تر ټولو خلکو نه زيات فضيلت ورکړې وو.

- د قيامت د ورځې او په هغه ورځ د الهي محاسبې په هکله د بني اسرائيلو تصور او باور داسې شو چې گمان ئې کاوه، لویو او الله ته نږدې ذواتو ته د دوی انتساب او له هغوی سره د دوی تړاو او رابطه به له الهي عذاب نه د دوی د نجات سبب شي، گمان ئې کولو چې مونږ پيغمبرانو عليه السلام ته منسوب يو او گني شمېر پيغمبران زمونږ له قوم نه غوره شوي، نو دا پيغمبران به خامخا نه پرېږدي چې د دوی قوم او دوی ته منسوب کسان دوزخ ته لاړ شي!! د دوی د دې غلط تصور د تصحيح لپاره ويل کېږي چې: په هغه ورځ هيڅوک له بل نه د څه دفع کولو توان نه لري، هرڅوک به په يوازي توگه خپل رب ته حساب ورکوي، له هر چاسره به د هغه د عمل مطابق معامله کېږي، د الله مقربو بندگانو ته انتساب نه له چا نه عذاب دفع کولی شي او نه ئې له محاسبې خلاصولی شي.
- په هغه ورځ په معاوضې او بدل سره هم له الهي عذاب نه نجات

توحيد او شرك ----- شفاعت

ممکن ندي، د الله تعالی محاکمه د دنيوي محاکمو په شان نده چي په مالي جریمه او عوض سره له مجازاتو نه ځان پرې وژغورلی شو، هلته به هرڅوک د خپل عمل جزا ويني، داسي هم نده لکه عيسويان چي عقیده لري او وايي چي عيسى عليه السلام د خپلو پلويانو د نجات او له الهي مجازات نه د دوی د خلاصون لپاره ځان قربان کړ او په دار شو، نو ځکه به نه لدوی پوښتنه کېږي او نه به مجازات کېږي!! قرآنکریم داسي باورونه او تصورات بې بنسټه او باطل گڼي.

- دوی د شفاعت په هکله هم جاهلانه او د دېني اصولو مخالف تصور لري، گمان کوي څرنگه چي دوی د لویو او مقربو شخصیتونو لمني نیولې دي، له هغوی سره د محبت ډېرې ئې په سینه وهلی دي او تل ئې دوی ته مراجعه کړې ده، پر دوی ئې توسل کړی، نو دغه محبت، توسل او انتساب به د دې سبب شي چي د قیامت په ورځ د همدغو نازولو له شفاعت نه برخمن شي!! او چي دوی ئې شفاعت وکړي نو بیا به ولې جنت ته نه ځي او ولې به له دوزخ نه ژغورل کېږي!؟

د شفاعت په اړه د دوی د دې غلط تصور لپاره قرآن فرمایي:

- د قیامت په ورځ د هیچا شفاعت د هیچا لپاره هیڅ گټه نه لري.
- د قیامت په ورځ به داسي څوک ونه موندلی شي چي د مجرم شفاعت ته راودانگي، د هغه مرسته وکړي او له الهي محاسبې نه ئې وژغوري. قرآنکریم فرمایي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا

شفاعت-----توحيد او شرك

بِيعَ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ*

البقره: ۲۵۴

اې مؤمنانو! زمونږ له لوري درکړل شوې روزي د هغې ورځې له رارسېدو نه مخکې انفاق کړی چې نه پيرل او پلورل پکې شته او نه دوستي او نه شفاعت او کافران ظالمان دي.

همدا راز قرآنکریم هغه شفاعت نفی کوي چې په شرك منتهي

کېږي، فرمايي:

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ رَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءَ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ*

الانعام: ۹۴

بېشکه چې زمونږ خوا ته همغسې يوازي راغلي لکه چې لومړی ځل مو پيدا کړي وئ او هر هغه څه مو شا ته پرېښودل چې مونږ درباندي پېرزو کړي وو او اوس ستاسو هغه شفاعت کوونکي هم نه درسره وینو چې گمان مو کړي وو دوی ستاسو په اړه زمونږ شریکان دي، بېشکه چې ستاسي ترمنځ بېلتون راغی او مزعوم شفاعت کوونکي مو درنه وړک شوي.

همدا راز فرمايي:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتَنْبِئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ*

توحيد او شرك ----- شفاعت

يونس: ۱۸

دوی له الله تعالی نه پرته د داسي چا عبادت کوي چي "په نه عبادت سره ئې" دوی ته ضرر نشي رسولی او "په عبادت سره ئې" دوی ته گټه نشي رسولي او وايي: دا د الله په وړاندي زمونږ شفاعت کونکي دي، ووايه: آیا پدې شفاعت کونکو سره غواړئ خدای د آسمانونو او ځمکي پداسي څه خبر کړی چي نه ورباندي پوهېږي؟! پاکي ده هغه لره او لدینه ډېر لوړ دئ چي شريك ورسره نيسي.

يعنی: دا مشرك عناصر چي د شفاعت په هکله غلط او باطل تصورلري، د داسي څه عبادت کوي چي دوی ترې د ضرر د دفع کولو او گټي رسولو طمع لري، پداسي حال کي چي دوی نه د گټي وس لري او نه دتاوان واک، د گټي او تاوان فيصلې له الله تعالی سره دي. مشرکين له الله تعالی نه پرته له نورو نه د مرستې غوښتلو د جواز په هکله وايي: مونږ خو د دې شيانو عبادت نه کوو، فقط دوی د خدای په دربارکي خپل شفاعت کونکي نيسو، دوی د خدای په وړاندي زمونږ وسيله او شفيع دي، قرآن د دوی د دې ادعا د ترديد لپاره فرمايي: آیا تاسي غواړئ د خپلو شفاعت کونکو له لاري الله تعالی ته داسي څه وواياست چي هغه نه پرې پوهېږي؟! په ځمکه او يا آسمان کي له هغه نه پټ دي؟! په دنيا کي چي څوک د حاکم او پاچا په وړاندي د کوم کس شفاعت کوي نو ورته وايي: دا ښه سړی دئ، له تاسي سره اخلاص لري، څه جرم ئې ندی کړی، ستاسي معلومات د ده په اړه مکمل او دقيق ندي، هغه د دې لايق ندی چي سزا ورکړی شي او مجازات شي، بايد عفوه ورته وشي، دا ستاسي

شفاعت-----توحيد او شرك

او د نظام په گټه ده..... آیا فکر کوئ چې الله تعالی هم همداسي دئ لکه دا دنیوي پاچایان چې شفاعت کوونکي ئې د مجرم له حقیقي حالت نه خبروي؟! آیا داسي څه شته چې له الله تعالی نه پټ وي؟! او بیا دا شفاعت کوونکي راشي او الله تعالی ته ئې په هکله معلومات ورکړي؟! الله تعالی لدې عیب نه پاک او له شریک نه بې نیازه دئ.

قرآن د هغه کسانو حالت څومره ښه ترسیم کړی چې پدې ډول شفاعت باور لري او خپل مزعوم شفاعت کوونکي ئې د الوهیت تر درجې پوری لوړ کړيدي، دا کسان به د قیامت په ورځ په حقیقت پوه شي او وبه ویني چې دوی په غلطه روان وو، د دې خیالي شفاعت کوونکو په هکله ئې باطل تصور درلود، هغه چې دوی په دنیا کې له الله تعالی سره برابر او شریکان گرځولي وو، نه یوازي د شفاعت کولو توان نه لري بلکه له دوی نه خپله بیزارۍ اعلانوي او په خپله غلطۍ اعتراف کوي، قرآن فرمایي:

تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ * اِذْ نُسَوِّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ *
وَمَا اَضَلَّنَا اِلَّا الْمُجْرِمُونَ * فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ * وَلَا صَدِيقٍ
حَمِيمٍ *

الشعراء: ۹۷-۱۰۱
قسم په خدای چې مونږ په څرگند ضلالت او بې لاري کې وو چې تاسو مو له رب العالمین سره برابر گرځولي وئ، مونږ بل چا نه یو بې لاري کړي مگر دغو مجرمینو، اوس نه شفاعت کوونکي لرو او نه رښتیني دوست.

د قیامت په ورځ چې ټول حقایق به څرگند شي، وبه لیدل شي

توحيد او شرك ----- شفاعت

چي دا مشرکه ډله او په مشرکانه شفاعت باور لرونکي به په خپله خپل باورونه غلط شمېری، ځانونه به گمراه بولي، اعتراف به کوي چي دوی خپل لویان د الوهیت درجې ته اوچت کړي وو او هغه کسان به مجرم شمېري چي دوی ئې بې لاري کړي وو او وبه وايي: اوس نه داسي شفيع لرو چي د خدای په وړاندي زمونږ شفاعت او مرسته کولی شي او نه داسي دوستان او اولياء چي گمان مو کولو دوی پر مونږ او مونږ پر دوی گران يو او د قیامت په ورځ به د الله په وړاندي زمونږ حمايت او شفاعت کوي!!

د قرآنکریم متعدد آیتونه پدې دلالت کوي چي د قیامت په ورځ شفاعت نشته او د هیچا شفاعت بل چا ته گټه نه شي رسولی، له الهي عذاب او مجازات نه ئې نه شي ژغورلی، د دې آیتونوترڅنگ داسي مبارک آیتونه هم شته چي "مشروط شفاعت" په اثبات رسوي او په جواز ئې دلالت کوي، قرآنکریم فرمایي:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ

البقره: ۲۵۵

هغه به څوک وي چي د ده په وړاندي د چا شفاعت وکړي شي، مگر د ده له اذن او اجازې وروسته؟ په ټولو هغو شيانو پوه دئ چي د دوی مخی او یا شاته دي او دوی د ده له علم نه په هیڅ شي احاطه نشي کولی، مگر په هغه څه چي ده غوښتي....

یعنی هغه شفاعت نشته چي تاسي ئې تصور او گمان کوئ، داسي نده چي کومه پرېنښته یا کوم مقرب بنده به یو شمېر مجرمین

شفاعت-----توحيد او شرك

راغونډوي، د خدای حضور ته به ئې ورولي او هلته به ئې شفاعت کوي، نه، داسې نده، بلکه شفاعت کوونکي به هم د خدای له لوري غوره کېږي او شفاعت کېدونکي هم، هغه به مشخصو کسانو ته د خاصو کسانو په اړه د شفاعت اجازه ورکوي، دواړه به د الله تعالی له لوري ټاکل کېږي، داسې گمان ونکړئ چې د لوی رب په وړاندې خوک د ده له اجازې پرته د خبرو او شفاعت توان او جرأت ولري او یا خوک دا توان ولري چې د خدای په نزد بې اجازې د کوم مجرم شفاعت وکړي او په هر څه عالم خدای د کوم مجرم له حال نه خبرکړي او د هغه د داسې صفاتو په هکله ورته معلومات ورکړي چې له مجازاتو نه پرې معاف شي. الله تعالی فرمایي:

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا * يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا *

طه: ۱۰۹-۱۱۰

په هغه ورځ به شفاعت څه گټه نه رسوي، مگر د هغه چا چې خدای اجازه ورکړي او د ده په وينا راضي شي، هر هغه څه ورته معلوم دي چې د دوی مخي ته دي یا ئې شا ته دي او دوی علماً پر ده احاطه نشي کولی. بل ځای کي فرمایي:

"...مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكَ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ" *

يونس: ۳

د الله تعالی له اجازې پرته به هیڅ شفاعت کوونکي نه وي، دا دئ ستاسو رب، هغه چې باید عبادت ئې وکړی، آیا عبرت نه اخلئ؟ دا آیتونه پدې دلالت کوي چې د قیامت په ورځ به د مشرکانو

توحيد او شرك ----- شفاعت

مزعوم شفاعت نه وي، د شفاعت په اړه د دوی تصور او گمان بې اساسه او غلط دی، دا ډول تصور په شرك ککړ او له شرکي افکارو نه راوړل شوی تصور دی، شریعت هغه شفاعت مني چې د دې خصوصیاتو درلودونکي وي:

- شفاعت کوونکي د الله تعالی له خوا ټاکل کېږي او د الله تعالی له اجازې نه وروسته به شفاعت کولی شي.
- د شفاعت وړ او د سفارش مستحق کسان به هم د الله تعالی له خوا غوره کېږي او له الهي اذن نه وروسته به د دوی شفاعت کولی شي.
- هیڅوک دا جرأت او وس نه لري چې د الله تعالی له اجازې پرته د هغه په وړاندي څه ووايي او نه څوک د هغه له اذن نه پرته د چا د شفاعت حق او جرأت لري.
- هغه شخص د شفاعت وړ بلل کېږي چې مسلمان وي خو جرم ترې شوی وي، د مشرک لپاره شفاعت نشته، الله تعالی له شرك نه پرته د ټولو گناهونو بخښنه کوي. خوشرک نه بخښي او نه د مشرک په حق کې د چا شفاعت قبلوي او هیڅوک هم دا جرأت نشي کولی چې د الله تعالی په وړاندي د کوم مشرک شفاعت وکړي.

تأویل ----- توحيد او شرك

تأویل

دا لیکنه په اصل کي د یوه ایراني لیکوال د یوې مقالې ځواب دئ چي د ورور حکمتیار لخوا ورکړي شوي او د ایراني مشهورې ورځپاڼې (همشهری) د ۱۳۷۹ کال په ۱۷ او ۱۸ گڼه کي خپره شوې وه او په ایراني مطبوعاتو کي ئې زیات بحثونه راولاړ کړي او ډول ډول غبرگونونه ئې راپارولي وو. په ځواب کي ئې دیارلس مقالې ولیکل شوې خو ټولې ناقصې او کمزورې، مونږ دلته همدا لیکنه د درنو لوستونکو د استفادې لپاره رااخلو:

محترم ورور ډاکټر حبيب نبوی یجي په قرآن کي د تأویل او د هرمنوتیک علم په اړه یوه مقاله لیکلی چي په همشهری نومې مشهوره ورځپاڼه کي د اردیبهشت میاشتې په ۱۷ او ۱۸ نېټه خپره شوې وه، نوموړي د تأویل په اړه د څو نظریاتو یادونه کیده؛ خو نه پوهېږم ولې ئې د تأویل په اړه تر ټولو

توحيد او شرك ----- تاويل

مهم او اساسي نظر چي فکر کوم له ټولو نظرياتو نه دقيق او زيات صحيح دئ له پامه غورځولی دئ او هيڅ توجه ئې نده ورته کړې!

له همدې کبله مي وغوښتل همدا تشه ډکه کړم، له محترم ليکوال نه پاتې شوی نظر وليکم او د همشهري درانه لوستونکي د هغه څه لوستلو ته راوبولم چي د دکتور حبيب په مقاله کي توجه نده ورته شوې.

هغه څه چي د تاويل په رابطه د مفسرينو ترمنځ د اختلاف سبب شوی، د آل عمران د سورې په اووم نمبر آيت کي د (متشابه) کلمې په څنگ کي د هغې راوړل دي:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ*
آل عمران: ٧

الله هغه ذات دئ چي پر تائې دا کتاب نازل کړ چي ځيني آيتونه ئې محکم دي او دا د دې کتاب اصل او بنسټ دئ او پاتې ئې متشابه دي. نو هغه کسان چي په زړونو کي ئې کوروالی دئ هغوی په متشابهاتو پسې درومي، د فتنې په لټه کي او د تاويل لپاره، پداسي حال کي چي په تاويل ئې له الله تعالی پرته هيڅوک نه پوهېږي او هغه کسان چي په علم کي راسخ دي وايي: ايمان مو پری راوړی، ټول د الله تعالی له لوري دئ او پند نه اخلي مگر د عقل

تأويل ----- توحيد او شرك

خاوندان.

دغه آيت خو اساسي مطالب په گوته کوي:

۱: د قرآنکریم آیتونه په عمومي توگه په دوه ډوله دي: محکم او متشابه.

۲: محکم آیتونه د قرآنکریم اساسي محور دي او متشابه آیتونه ئې کمه، محدودده او ضمني برخه ده.

که په قرآنکریم کي لږ غور او دقت وکړو نو دا به راته په ډاگه شي چي د قرآنکریم د بحث او څيړني دوه اساسي محورونه دي، يو شمېر ئې په هغو قضایاوو پوري اړه لري چي د انسان لپاره مشهود، څرگند او ښکاره دي او په انساني قاموس کي ورته صريح او څرگند الفاظ شته، لکه لمر، سپوږمۍ، آسمان، ځمکه، غر، انسان او نور، دوهمه برخه ئې لداسي شيانو سره تړاو لري چي له نظره پټ او غايب دي او انسان په خپل قاموس کي داسي کلمات نه لري چي د هغوی د معرفي کولو لپاره ئې وکاروي. د دې غيبې شيانو د پېژندلو او معرفي کولو لپاره لابد بايد هغه الفاظ وکارولي شي چي په اصل کي د ملموسو او ښکاره شيانو لپاره وضع شويدي او ناچار بايد د تشبيه له فن نه کار واخيستل شي ترڅو د دې غيبې څيز يو داسي انځور وړاندي کړي شي چي حقيقت ته نږدې وي، له همدې ځايه آیتونه په دوو برخو وېشل کېږي:

هغه آیتونه چي د ښکاره او مشهود عالم په اړه بحث کوي، پدې ډول آیتونو کي داسي الفاظ استعمال شويدي چي هريو د خپل ځانگړي مورد لپاره وضع شويدي، مفهوم او مدلول ئې څرگند دي،

توحيد او شرك ----- تاويل

د آيت مراد او په خپل مورد د لفظ تطبيق آسانه دي، دا آيتونه محکم دي، خو هغه آيتونه چي له غيب او غيبی شيانو نه بحث کوي، پدې ډول آيتونو کي د غيبی شيانو د افادې او تعريف لپاره د تشبيه فن کارول شوی او داسي الفاظ پکي استعمال شويدي چي په اصل کي د خرگندو او ټولو ته د بنکاره شيانو لپاره وضع شوي دي، دا آيتونه متشابه بلل کېږي.

لکه په دې مبارک آيت کي:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ

اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ * الاعراف: ٥٤

د يوم، استواء او عرش الفاظ په حقيقت کي د بنکاره او خرگندو شيانو لپاره وضع شويدي، خو پدې آيت کي د ځمکي او آسمان د پيدايښت د شپږو مرحلو او پرځمکه او آسمان د الله تعالی د سلطی او سيطری د افادې او بيانولو لپاره استعمال شويدي او د دې مطلب د افاده کولو لپاره راغلي چي دا ځمکه او آسمان په شپږو مرحلو کېښی پيدا شوی، الله تعالی د هر څه مالک او واکدار دی او هر څه ئې ترواک او عرش لاندې دي.

او څرنگه چي د قرآنکریم اصلي محور محکم آيتونه دي نو لازمه ده چي متشابه آيتونه همدې لورته راجع کړو او د محکمو آيتونو په رڼا کي ئې تفسير او توضیح کړو. نه ښايي متشابه آيتونه په مستقله توگه او محکم آيتونو ته له ارجاع نه پرته په ځانگړي ډول بيان او توضیح کړو. هغه کسان چي په متشابه آيتونو پسې ځي او هڅه کوي چي په ځانگړی توگه او محکمو آيتونو ته له ارجاع پرته

تأویل ----- توحید او شرک

ئې تفسير کړي، هغوی په غلطه روان دي، زړونه ئې رنځور دي، فکري انحراف ئې د دې سبب شوی چې دا غلط تصور خپل کړي، د هغوی مقصد یا فتنه وي او یا د دې آیتونو پر تأویل علم او پوهه حاصلول. هر چا چې د متشابه آیتونو په مراد اکتفاء ونکړه او د تأویل په لټه کې شو، هغه به یا د رنځور زړه خاوند وي چې فتنه لټوي او یا به ئې داسې کارته ملا تړلی وي چې له الله تعالی پرته ئې هیڅوک هم د کولو توان نه لري. هغه غواړي د متشابهاتو په تأویل پوه شي خو د متشابهاتو علم یوازې له الله تعالی سره دی؛ ځکه هغه څه چې د انسان له حواسو نه پټ دي او په عالم غیب کې قرار لري او انسان نه شي کولی په خپلو محدودو حواسو ئې درک کړي، قرآنکریم د عالم غیب د دغو پټو شیانو د پېژندنې او معرفي کولو لپاره داسې الفاظ استعمال کړيدي چې د انسان لپاره ئې درک او فهم آسانه دی او په همدې الفاظو سره ئې د غیبی شیانو مناسب او ممکن انځور وړاندي کړی او د کایناتو او عالم په معرفي کولو کې تر هغه ځایه مخکې تللی تر کومه پورې چې انساني عقل د تلو توان لري، لدینه آخوا انساني عقل د مخکې تگ وس او توان نه لري، نور ئې وزرونه سوځي، باید همدلته توقف وکړي، د هغه د ناقص عقل، قاصر تصور او محدود توان، تنگ نظر، ناقص استعداد او محدود قاموس غوښتنه دا ده چې همدلته په همدې کرښه ودرېږي او نور د مخکې تگ هڅه او هاند ونکړي، هغه نور د مخکې تگ توان نه لري او نه شي کولی د غیبی شیانو په حقیقت او تأویل پوه شي. د افسوس خبره ده چې یو شمېر دوستان د دې مبارک آیت

توحيد او شرك -----تأويل

صريح حکم ته توجه نه کوي او د آيت د وروستۍ برخې په رابطه داسې څه وايي چې له لومړۍ برخې سره ئې تناقض لري، د آيت لومړنۍ برخه وايي: د رنځور زړه خاوند، فتنه لټونکي، ماجرا غوښتونکي، شکاک او قناعت نه کوونکي د متشابه آيتونو په لټه کي وي، هڅه کوي پر تأويل ئې پوه شي او په همدې پسې وايي: له الله تعالى پرته هيڅوک د متشابهاتو په تأويل نه پوهېږي. په پای کي فرمايي: د دې ماجرا غوښتونکو، فتنه گرو او بيمارو زړونو خاوندانو په مقابل کي عالمان او د پاخه علم خاوندان وايي: مونږ ايمان ورباندي راوړی دئ، ټول د الله له لوري دئ او له عاقلانو پرته بل څوک پند نه اخلي. د تعجب ځای دئ چې هغوی په دې صراحت سترگی پټوي او ادعا کوي چې د آيت په وروستۍ برخه کي الله او د پاخه علم خاوندان مستثنی شويدي او د (الله) او (الراسخون) ترمنځ "او" د عطف واو دئ، دا غلط نظر نه يوازي د همدې آيت له لومړنۍ برخې سره ټکر کوي بلکه د بلاغت خلاف هم دئ، که د الله (تعالی) له لفظ نه وروسته توقف ونکړو او دا واو د عطف واو وشمېرو نو بايد وروستۍ جمله ټوله پر ماقبل عطف کړو چې بيائې معنی داسي کېږي: د هغوی پر تأويل له الله او الراسخون في العلم نه پرته بل څوک نه پوهېږي او خدای او د پاخه علم خاوندان وايي: مونږ ايمان ورباندي راوړی، ټول د الله له لوري دي!! يعنی بايد د يقولون په لفظ کي ضمير الله او الراسخون في العلم دواړو ته راجع وي!! او څرگنده ده چې دا نه معقول ده او نه صحيح. د آيت اول او آخر په دې دلالت کوي چې بايد د الله له لفظ سره توقف وکړو او د متشابهاتو د تأويل

تأويل ----- توحيد او شرك

علم يوازي تر الله تعالى پوري خاص و شمېرو.

په خواشيني سره يادونه كېږي چي ځيني نور بيا وايي چي كېدى شي يو آيت يو وخت متشابه وي او بل ځاى محكم، يعنى كولى شو له يوه اړخه ئې متشابه وگڼو او له بله اړخه ئې محكم وشمېرو!! دا نظر نه يوازي د آيتونو د وېش په اړه د قرآنكريم له څرگندونو سره اړخ نه لگوي بلكه پدې سره د قرآنكريم د هر آيت په اړه دا گمان راولاړوي چي شايد دا به هم متشابه وي!! دا نظر هغه كسان وړاندي كوي چي اصلاً د محكم او متشابه په اړه پوره او لازم علم نه لري، دوى د قرآنكريم د مخاطبينو فهم او پوهه معيار گرځوي، يعنى هغه آيت چي مخاطب پرې پوه شو، شك او تردد ورته پكي پيدا نشو، هغه محكم دئ او كه شك او تردد ئې پكي وكړ او له فهم نه ئې عاجز شو؛ نو بيا دا آيت متشابه دئ؛ خو حقيقت دا دئ چي د محكم او متشابه د وېش معيار د مخاطب فهم او علم ندى، آيتونه د مخاطبينو انگېرني او فهم ته له توجه او پاملرني پرته په محكم او متشابه وېشل شويدي. د متشابه لفظ په خپله پدې دلالت كوي چي لدينه هغه آيتونه مراد دې چي د تشبيه فن پكي په كار وړل شويدي، د غيبى عالم شيان پداسي الفاظو سره پكي معرفي شويدي چي په اصل او حقيقت كې د بنكاره او ظاهري څيزونو لپاره وضع او ايښودل شويدي او د تشبيه پذريعه همدا غيبى شيان انسان ته معرفي شويدي.

د تأويل لغوي معنى اصل او اول ته اړول دي او دلته دا مطلب افاده كوي چي متشابه لفظ له فعلي حالت نه خپل اصلي او اولني

توحيد او شرك ----- تاويل

حالت ته وارپولی شي. يعني دا چي له تشبيهه نه لاسته راغلی مفهوم کافی ونه شمېرو، بلکه د هغه څيز په حقيقت د پوهېدو هڅه وکړو چي چي د تشبيهه له لاري مونږ ته رامعرفي شویدی. د مثال په ډول: زمونږ په عرف او قاموس کي عرش هغه تخت ته ويل کېږي چي پاچا ورباندي کېښي او دا ئې د قدرت او واک نښه وي. دا عرش يو جسم وي چي څلور پښې لري. ښه نو د الله تعالی د عرش معنی څه ده؟ که مونږ د دې لفظ د تاويل هڅه وکړو نو بايد پدې اکتفاء ونکړو چي د الله تعالی عرش د ده د قدرت او بې مثالو واکمنۍ مظهر او نښه ده، بلکه دا معنی کافی ونه شمېرو او هڅه وکړو چي د الله تعالی د عرش په ماهيت ځان پوه کړو، حال دا چي ممکنه نده د الله تعالی د عرش ماهيت درک کړو او په حقيقت ئې پوه شو، لا زمه ده چي په خپل حد ودرېږو، له پولو نه د تجاوز او تېرېدو هڅه ونکړو. هرڅوک چي د عرش د ماهيت او کيفيت او د استواء د کيفيت په هکله بحث او مناقشې کوي دا ډول کسان به يا د رنځور زړه خاوندان وي او يا به د خلکو په منځ کي د فتنې ايجادول غواړي او يا به د بې ځايه غرور او لوئی په مرض اخته وي او ځان به ورته لوی ښکاري، په خپل عقل به غره وي او داسي مړی يا گوله به خولی ته وړي چي ترستوني ئې نه شي تېرولی او له خپل ټغر نه به پښی اوږدې غځوي. پدې ټول پوهېږو چي قرآنکریم د انسانانو په ژبه نازل شوی او خپل پيغام ئې پداسي الفاظو سره بيان کړی چي په عربي قاموس کي موجود دي او دا الفاظ په اصل کي د مشهودو او ښکاره څيزونو لپاره وضع شوي، کله چي قرآنکریم انسان ته له ښکاره او څرگندو

تأويل ----- توحيد او شرك

شيانو نه خبري او بحث کوی نو لفظ او مدلول ئې دواړه واضح او څرگند وي، انسان ئې په آسانی سره درک کولی او ورباندې پوهېدلی شي، مخاطب د دا ډول کلماتو د اورېدلو او ويلو په وخت کې له هيڅ مشکل، شک او اشکال سره نه مخ کېږي، خو کله چې د قرآنکریم د بحث موضوع بدلېږي، له غیبی او غیرمشهودو شيانو نه خبری کوي او د پټ عالم بحث شروع کېږي، نو پدې صورت کې د انساني قاموس په وړاندې سره کرښه کښل کېږي، دغه قاموس بيا د دې پټ او غیبی عالم د اجزاوو د تعريف او پېژندنې لپاره مناسب او لا زم الفاظ نه لري، دا پټ عالم په انساني قاموس کې نه شی ځایېدلی، دا قاموس د دې غیبی شيانو د معرفي کولو صلاحیت او ظرفیت نه لري، د ناچارۍ له مخې د دې غیبی امورو د معرفي کولو لپاره باید همغه ناقص او تنگ الفاظ وکارول شي او همغه د مشهودو او ښکاره شيانو لپاره وضع شوي الفاظ استعمال شي او په همدې الفاظو سره د انسان د فهم او پوهې لپاره د غیبی شيانو یو تصویر او ترسیم وړاندې شي او د تشبیه د فن په مرسته انساني عقل ته د غیبی امورو نقشه انځور شي. د دا ډول آیتونو د الفاظو تأویل او د تشبیه له حالت نه اصلي او لومړني حالت ته اړول د انسان د وس خبره نده، پدې کیفیت له الله تعالی پرته بل څوک نه پوهېږي، ځکه ترکومه حده چې ممکنه وه او انسان ئې توان درلودو، ترهغه حده همدې متشابه آیتونو په همدې الفاظو سره دا شيان معرفي کړي دي، لدینه آخوا انساني عقل د مخکي تگ استعداد او توان نه لري، انسان باید همدلته په همدې پوله توقف وکړي، نور باید د

توحيد او شرك ----- تاويل

وراندې تگ هيله او هڅه ونکړي، همدا ئې د توان آخرينى او وروستى. پوله ده، عقل او فهم ئې نور د مخکي تگ توان نه لري، نور نشي کولى دا شيان لدينه زيات وپېژني.

ځيني دوستان وايي: له مونږ سره داسي روايات شته چي ثابتوي "الراسخون في العلم" يا د پاخه علم خاوندان په تاويل پوهېږي، پدې اړه لانديني څوټکي يادول غواړو:

- پدې کي شک نشته چي د رسول الله صلى الله عليه وسلم اصحاب او اهل بيت رضي الله عنهم له بل هر چا نه د قرآنکريم په ژبه بڼه او زيات پوهېدل، هغوى له ټولو نه زيات د قرآنکريم په مفهوم او هدف پوه وو، مسلمانان ټول پدې اتفاق لري او ټول عقیده لري چي د قرآني مفاهيمو د زده کړې او پوهې لپاره بايد د اصحابو رضي الله عنهم نظرياتو ته مراجعه وشي، پدې رابطه هيڅ اختلاف نشته، اختلاف پدې کي دئ چي د روايت راوي څوک دي؟ آيا دا روايت له مصئون او ډاډمنې لاري مونږ ته رارسېدلي؟ او آيا د وخت تېرېدو او د راويانو تعدد خو پر روايت څه اثر ندى کړى او په الفاظو کي ئې د څه بدلون باعث ندى شوى؟ آيا د رواياتو د ثبتولو په اړه همغه اهتمام او دقت شوى چي د آيتونو په ارتباط شوى؟

- نه بنايي هر روايت معيار وگرځوو او د قرآن آيتونه د هغه په گټه توجيه کړو، بلکه لازمه دا ده چي هر روايت قرآن ته راجع کړو، په قرآن ئې وتلو، که له قرآنکريم سره موافق او برابر وو نو قبول ئې کړو او که نه نو د قبول وړ ئې ونه گڼو. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: که زما له خوا داسي حديث درته ورسېد چي له قرآن سره ئې

تأويل ----- توحيد او شرك

- تعارض او ټکر درلود نو هغه په ديوال ووهئ (مه ئې قبلوئ)
- هغه روايت چي له عقل سره ئې سمون نه درلود او داسي مطلب ئې افاده کاوو چي پر انساني عقل برابر نه راتو او له عقلي معيار سره ئې ټکر کولو او هغه روايت چي يوه لوی شخصيت ته داسي قول پکي منسوب شوی وي چي د لويانو له اقوالو سره سمون ونلري، د اسلامي معيارونو له مخي کمزوری او ناوړه گڼل کېږي، لکه د ځان ستايل او نورو ته ښکښلی او بد رد ويل، له قدرت سره مينه، ځان زړه ور، شجاع، غيرتي، په غيب پوه گڼل او داسي نورې ادعاگانې کول. نو د داسي رواياتو په اړه بايد محتاط وو، هم د دې روايت په هکله او هم ئې د راوي په هکله بايد شک ولرو او له ترويج او نشر نه ئې ډډه وکړو، ځکه دا امکان نه لري او له توقع نه بهر ده چي يولوی شخصيت د ځان ستاينه وکړي، امکان نه لري په اسلام او قرآن پوه انسان د علم غيب ادعا وکړي، د صالحو او مؤمنو شخصيتونو دود ندی چي د ځان لپاره د مقام او قدرت غوښتنه وکړي، امکان نه لري چي يو عالم، د دېن په اساساتو پوه او په اسلامي اخلاقو متخلق انسان دا ادعا وکړي چي زه د راسخ فی العلم له ډلي نه يم، د پاخه علم خاوند او د متشابهاتو په تأويل پوه، که پوهېدلی نو دا کار به ئې کړی وو، د ادعا په ځای به ئې متشابهات توضیح کړي وو، مونږ خو د دوی په اقوالو کي هيڅ داسي بېلگه نه گورو چي د کوم متشابه آيت په اړه ئې څه ويلی وي.
  - د تأويل په اړه چي محترم ورور داکتر ايجی کوم تحليل کړی له هغه نه داسي څرگندېږي چي گویا د قرآنکريم الفاظ څو مختلفې

توحيد او شرك ----- تاويل

معناگانې لري او د قرآنکریم آیتونه د ظهر او بطن، بنکاره او پټه (مخ او منخ) لري او د هر آیت په بطن کې بیا نور بطنونه شته!! راشی وگورو چې دا وینا د قرآنکریم ستاینه او توصیف دئ او که نه برعکس دا قرآن ته د یوه عیب د انتساب په معنا ده؟! د قرآنکریم په اړه کېدی شي دوه انگېرني ولرو:

۱. قرآنکریم واضح، مبین او څرگند کتاب دئ چې له آسمان نه ځمکې ته د انسان د هدایت لپاره "نازل" شوی، الفاظ او مفاهیم ئې مخاطب ته څرگند او د فهم وړ دي.

۲. قرآنکریم داسې کتاب دئ چې الفاظ او مفاهیم ئې سخت مغلق، پیچلي او له فهم نه لوړ دي، له محدودو کسانو پرته نور څوک ئې په معنی او هدف نه شی پوهېدلی.

راشئ دا وگورو چې له دغو دوو تصوراتو او انگېرنو نه کوم یو حقیقت ته نږدې او صحیح دئ؟ دا هم باید وڅیړو چې ولې او په کوم دلیل ځینې کسان د قرآنکریم په هکله دا ادعا کوي چې قرآن پیچلی او مغلق کتاب دئ او له محدودو افرادو پرته نورو ته د درک او فهم وړ ندی؟ د دې تصور د پیدا کېدو علت څه دئ؟ آیا دا پر قرآنکریم د علم او پوهې په نتیجه کې رامنځته شوی دئ؟ او که قرآنکریم ته زیات احترام د دې تصور د راولاړیدو سبب دئ؟ او که جهل او ناپوهي ئې عامل دئ؟ او یا دا چې غرض او مرض، انحصار طلبې او له دین نه دکان جوړول ئې ترشا دي؟ څوک چې د قرآنکریم په هکله دا غلط او ناقص تصور لري، د خپلې رایې د اثبات لپاره څه دلایل وړاندي کوي؟ د قرآنکریم کومې برخې پیچلی او له فهم نه لوړ

تأويل ----- توحيد او شرك

بولي؟ د دې موضوعاتو څيړل ډېر وخت او اوږده بحث ته ضرورت لري، خو هڅه به وکړو چې په مختصرو الفاظو سره پدې هکله څه ناڅه رڼا واچوو:

قرآنکریم په پوره صراحت، تأکید او تکرار سره دا خبره کوي چې قرآني آیتونه روښانه، واضح، آسانه، د فهم وړ، له غموض او ابهام نه پاک او فارغ دي، فرمایي:

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ *
دا د روښانه او واضح کتاب آیتونه دي

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ *
بیشکه چې قرآن مو د یادوني لپاره آسانه کړی؛ آیا پند اخیستونکی شته؟

دا مبارک آیت درې ځله په قرآن کې تکرار شوي دي. پداسې حال کې چې د دې کتاب نازلونکی حکیم خدای په ډېر صراحت، وضاحت، تأکید او تکرار سره فرمایي چې قرآن آسانه، واضح او څرگند دی، د هر چا لپاره د فهم وړ او د هر پند اخیستونکي لپاره د پند وړ دی، که څوک د دې الهي قضاوت او حکم په مقابل کې دا ادعا وکړي چې په قرآنکریم کې یو شمېر پیچلي او د غامضې معنی درلودونکي الفاظ او برخې هم شته چې هر چا ته د فهم وړ ندي، آیا دا نظر به د منلو وړ وي؟ آیا دا قضاوت د قرآني قضاوت مخالف ندي؟! آیا د قرآن په مقابل کې بې باکي او بې حرمتي نده؟ الله تعالی د خپل کتاب په اړه یو څه وایي او دا خلک د دې قول مخالف بل څه، الله تعالی قرآن آسانه او د فهم وړ بولي، خو

توحيد او شرك ----- تاويل

هغوی عیب ورپوری تری، د فهم له سطحی نه ئې لوړ شمېري او لگیا دي د دې باطل تصور د اثبات لپاره دلایل لټوي!!
په سلگونو آیتونه پدې دلا لت کوي چي قرآنکریم واضح، روښانه او آسانه دئ، که یوازي همدا پورته ذکر شوي آیتونه هم وي نو همدا کافي وو چي مخالفت ئې نه وی شوی او داسي تصور راسره هیڅ کله نه وی پیدا شوی چي قرآني آیتونه سخت، پیچلي او له فهم نه لوړ دي.

الله تعالی او رسول صلی الله علیه وسلم خلق تشویقوي چي قرآنکریم ته رجوع وکړي، هغه د خپلي لاري مشال وگرځوي، بلنه ورکوي چي په دې کتاب سره له تیارو نه د رڼا لور ته لاره مومي، ورته وايي چي پدې کتاب سره هم ځان پېژندی شي او هم الله تعالی، هم دنیا او هم آخرت، ښه له بد، خیر له شر، گټور له زیانمنو شيانو نه ورباندي بېلولی شي، دا کتاب معیار دئ، تله ده، مشال دئ، لارښود دئ، د ټولو لپاره رانازل شوی او د ټولو لپاره د فهم او درک وړ دئ. لدې وضاحت او صراحت سره سره شته داسي کسان چي د دې حقیقت په خلاف غلط تصورات لري او وايي: د قرآنکریم پر مفاهیمو پوهېدل آسانه ندی، دا د هر چا د وس خبره نده، دا کار د ټولو لپاره ممکن ندی، پدې کتاب کي پیچلي او غامض مسائل شته، هرڅوک ورباندي نشي پوهېدی او په دې ترتیب سره هغه قرآنکریم چي باید د نورو معرفي کوونکي وي په خپله د تعریف او پېژندنې بلی وسیلی ته اړ شمېرل کېږي او د دې په ځای چي د نورو لپاره مشال او څراغ وي په خپله روښانه کوونکي ته محتاج بلل

تأويل ----- توحيد او شرك

كېږي!! دا څه عجيب قضاوت!! دا څومره بې انصافه تصور!! او دا څومره ناروا او غلطه انگېرنه!!

قرآن فرمايي! كه دكوم آيت په مفهوم پوه نه شوي، كوم آيت مشكل او سخت درته ښكاره شو نو د همدې مشكل مفهوم توضيح او بيان په نورو آيتونو كې ولټوي، ځكه چې دا كتاب داسي دى چې يوه برخه ئې د بلي تشریح او بيان كوي، سوالونو ته ځواب وايي، اشكالات رفع كوي او ابهامات له منځه وړي. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: كه داسي حديث درته راغى چې له قرآن سره ئې تناقض او توپير درلود نو په ديوال ئې ووهئ. خو دا ښاغلي وايي: زمونږ خبره د قرآنكريم په هكله معيار او ملاك ده!! خپل نظريات دومره باارزښته شمېري چې بايد قرآني مفاهيم ورباندي وتلل شي او د قرآن په ځاى د دوى تصورات مرجع او مصدر وبلل شي!!

ديني تحريكونه او اسلامي خوځښتونه تل دا عارضه او مشكل لري چې د تاسيس له لومړي پړاو نه وروسته ئې يوه داسي خاصه ډله رامنځته شي چې له دين نه ځانته دكان جوړ كړي او د خلكو د تحميق په وسيله ئې بدل كړي، په چل سره او د دېن په نامه له خلكو مال او دولت ترلاسه كوي او نه پرېږدى چې خلك د دېن په اصلي غوښتنو پوه شي، قرآنكريم د دې ستر خنډ په هكله فرمايي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَاْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ...*

التوبه: ۳۴

اي مؤمنانو! زيات شمېر احبار او رهبان (د يهودو او نصرانيانو

توحيد او شرك ----- تاويل

علماء) په ناحقه د خلکو مالونه خوري او د الله تعالی د لاری خند
گرځي.

هرکله چې د الله دين دغو خلکو ته پاتې شوی او دا خلک پدې
توانېدلي چې له دين نه د خلکو د تحميق او ناوړه گټې ترلاسه کولو
وسيله جوړه کړي، نو کریم خدای د خلکو د هدايت لپاره پيغمبران
رالېږلي، ترڅو دين د دوي له انحصار نه آزاد کړي، د دوی له خوا
جوړ شوي خرافات او په دين پوری په ناحقه لگیدلی تورو نه له منځه
يوسي، د خلکو پراوړو په ناحقه ايسودل شوي درانه بارونه لری
کړي او د همدې مکارو او دروغجنو له خوا د خلکو په لاس پښو کي
اچول شوي ځنځيرونه مات کړي، د الله تعالی او خلکو ترمنځ بې
اساسه او کاذب مواع ختم کړي او خلکو ته دا وښيي چې دا د دین
دروغجن او مکار ټيکه دارن، د بندگانو او الله ترمنځ واسطه ندي،
الله تعالی ته د رسېدو لاره له دوی نه نده تېره شوې، هر بنده کولی
شي له خپل رب سره مخامخ او له واسطې پرته راز او نیاز وکړي او
دا ورته په ډاگه کړي چې خدای د ټولو رب دی، هر چیر ته د هر چا
دعا او فریاد اوري، هر بنده ته د غاړې تر رگ نه وړلند دی، هغه ته د
رسېدو لپاره هیڅ وسیله ته اړتیا نشته، هیڅوک د هغه له اجازې او
امر پرته د هیچا شفاعت نه شي کولی، چا ته چې الله تعالی د زیان
اراده کړې وي هیڅوک خیر نشي ورسولی او چا ته ئې چه خیر
غوښتی وي هیڅوک ضرر نشي ورسولی. او ټولو ته اعلانوي چې
خدای ته رجوع وکړئ، یوازي د ده عبادت وکړئ او یوازي له ده نه
مرسته وغواړئ.

تأويل ----- توحيد او شرك

الله تعالی خپل کتاب انسانانو ته رالېږلی، مخاطبین ئې ټول انسانان دي، دا د کومې ځانگړې طبقې لپاره ندی نازل شوی، دا د انسانانو د علم او فهم له سطحې سره برابر کتاب دی. الله تعالی دا "کتاب" د خلکو د فهم سطحې ته "رانازل" کړی، هغه ئې دومره لاندې راوستی چې د هرچا لاس ورسېدی شي، هغه کسان چې د قرآنکریم په رابطه وايي چې دا یو پیچلی او غامض کتاب دی هغوی یا دا غواړي چې دین په خپل انحصار او گروت کې وساتي، ناوړه گټه ترې وکړي او د دېن په عام کېدو کې د خپلي سوداگري زیان ویني او یا دا چې له قرآن نه هیڅ علم نه لري، قرآن ته ئې په غور او دقت مراجعه نده کړې او د قرآن په نسبت خپل جهل ئې د قرآن د غموض لپاره دلیل گرځولی دی او یا دا چې د همدې تبلیغاتو تراغېزې لاندې راغلی، همدا غلطه خبره ئې په پټو سترگو منلی. دا ډله د خپل غلط تصور د اثبات لپاره دا دلیل وړاندې کوي چې: قرآنکریم دوه ډوله آیتونه لري: یو محکم او بل متشابه. محکم هغه دي چې الفاظ او مفاهیم ئې واضح، روښانه او صریح وي، هر څوک ورباندې پوهېدلی شي؛ خو متشابه هغه دي چې د قرآنکریم د حکم په اساس د تأویل وړ ندي!! دا د دوی غلط نظر او دلیل دی خو حقیقت بیا بل څه دی، رحمن خدای چې دا دین ئې د انساني ژوند د تنظیم لپاره رالېږلی دی، په څرگندو او روښانه الفاظو سره ئې د انسانانو او د دوی د ملموس او ښکاره ماحول په هکله بحث او خبرې کړيدي، ښه او بد، مضر او گټور، خیر او شر ئې د همدوی په ژبه ورته بیان کړي دی، د حقایقو د بیان لپاره ئې دا دین له آسمانه ځمکې ته راکوز

توحيد او شرك ----- تاويل

کړی، دومره ئې را کوز کړی او داسې ئې بیان کړی چې د انسان د فهم او ادراک له سويي سره بالکل برابر شي، حامل ئې په خپله امي دئ، په امي قوم کي مبعوث شوی، لومړي حاملان ئې په ليک لوست نه پوهېدل، د بلال حبشي، سلمان فارسي، صهيب رومي او ابوذر غفاري په څېر کسان چې نه ئې عربي سمه زده وه او نه په ليک لوست سم پوهېدل، دوی مخامخ له پيغمبر عليه السلام نه د قرآن آيتونه ترلاسه کول، په مراد ئې پوهېدل، نورو ته ئې رسول او د پلي کولو لپاره ئې جهاد ته ملا ترله. متأسفانه همدا عام فهمه، آسانه او روښانه دين د وخت په تېرېدو سره د داسې کسانو په لاس کي لويديلی چې غواړي نور خلك ورباندي تحميق کړي، دين په ځان پوري منحصري او نورو خلکو ته وايي: دا دين يوازي زمونږ لپاره د فهم وړ دئ، نور څوک پدې دين نه شی پوهېدلی، د الله تعالی په ژبه يوازي مونږ پوهېږو، نور دا توان نه لري چې د دېن په رموزو او اسرارو پوه شي، که څوک غواړي له الله تعالی سره رابطه ونيسي نو بايد زمونږ له لاری خدای ته د رسېدو کوشش وکړي، دوی د خدای استازي، د دېن ترجمانان او د خدای او بنده ترمنځ واسطه او وسيله دي!! پدې ډول بې اساسه خبرو سره هغه دين چې ډېر آسانه او عام فهم دئ، په داسې يوه دين بدل کړی چې د يوې خاصې ډلې په واک کي محدود او منحصر پاتې شي، الله تعالی دين له آسمان نه ځمکي ته رالېږلی، خو دوی ئې بېرته له ځمکي نه آسمان ته پورته کړي، هومر لوړ چې د هيچا لاس نشي وررسېدی!! دا خلك، هغه دين چې لومړنی حامل او راوړونکي ئې امي وو، پداسې دين بدلوي چې

تأويل ----- توحيد او شرك

فيلسوفان ئې په الف باء نشي پوهېدى!! هغه دين چي د انسان او طبيعت په هكله بحث كوي، پداسي څه بدلوي چي د بحث محور ئې خارق العاده كارونه او ماوراء الطبيعت توکي او پېښي وي!! د دې ډلي د غلط تفسير له مخي د قرآنکريم ټول څرگند او صريح الفاظ په پېچليو او غامضو مفاهيمو بدلېږي او محکم آيتونه ئې هم د انسان د فهم له دايرې نه وزي، که قرآنکريم له لمر، سپوږمۍ، ځمکي، آسمان، غرونو، سيندونو، وريځو او باران نه خبري کوي نو د دوی په اند د دې روښانه الفاظو معنی هم هغه نده چي عام خلک ئې انگېري، که څوک غواړي د دې الفاظو په اصلي معنی پوه شي نو بايد د دوی په اصطلاح دين پوهانو ته رجوع وکړي، هغه چي د دوی له زعم او گمان سره سم د الفاظو په بطن پوهېږي، که داسي ونکړي او د کلماتو معنی بل ځای ولټوي نو حتماً به د اشتباه مرتکب شي!! دا انگېرنه او تصور چي له دين نه دکان جوړوي، دين د څو محدودو کسانو په انحصار کي راولي او دين د هغو کسانو د لاس آله جوړوي چي خلک پرې تحميق کړي او د خلکو مالونه پرې وځوري، قرآنکريم دا حالت څومره ښه انځور کړی:

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلُؤُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنْ
 الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا هُوَ
 مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ *

آل عمران: ۷۸

له دوی نه یوه ډله داسي ده چي په خپلي ليکني او کتاب خپلي ژبې

توحيد او شرك ----- تاويل

داسي اړوي چې ته هغه د الله تعالى د كتاب يوه برخه وبولی، پداسي حال کي چې هغه د الله د كتاب برخه نده، دوی وايي: دا خبري ټولی د الله له لوري دي، پداسي حال کي چې د الله له خوا ندي، په خدای پوري دروغ تړي سره له دې چې بڼه پوهېږي.

گورئ چې دا مکاره او ټگماره ډله خپلي ليکنې او خپلي خبري د الله تعالى کتاب ته منسوبوي، خپل غلط او مغرضانه تفسير او تعبير ته الهي تعبير وايي، دوی دا غلطې قصداً او په لوی لاس کوي، بڼه پوهېږي چې دا خبری نه د الله تعالى په کتاب کي شته او نه د الهي کتاب معنا هغه ده چې دوی ئې وايي. په دې آيت پسې له ذکر شوو نورو آيتونو نه دا په ډاگه معلومېږي چې په دې رنځ اخته کسان يا هغه خلک دي چې له دين نه ناوړه گټه پورته کول ورته په ميراث رسېدلي او يا هغه واکمنان دي چې له دين نه د خپل زعامت او واکمنۍ د اثبات لپاره وسيله جوړوي او دين د خلکو د غلامۍ آله گرځوي او يا هغه کسان دي چې غواړي پيغمبرانو عليهم السلام او ديني مشرانو ته د انتساب له لاري امتيازات لاسته راوړي، همدا کسان دي چې ځيني شخصيتونه د الوهيت تر مقامه پورته کوي، د خدای شريکان ئې جوړوي، د علم غيب خاوند او د عالم په امورو کي د تصرف حق ورته ثابتوي، له دوی نه مرسته او پردوی توسل لازمي گڼي او ادعا کوي چې يوازي د دوی له لاري د الله تعالى دربار ته لار موندل ممکن ده!! دوی دا ادعاگاني له دغو درنو شخصيتونو سره د محبت او هغوی ته د درناوي له امله نه کوي، بلکه لدينه ئې هدف خپلي گټې وي، غواړي په همدې سره خپل مقام اوچت کړي،

تأويل ----- توحيد او شرك

حکمه دوی خان د دغو شخصیتونو د مادي او معنوي مقام وارث گني، هر کرامت چي د هغوی لپاره ثابت کړي گټه ئې دوی ته راگرځي، له همدې نه د امتيازاتو د لاسته راوړلو وسيله جوړوي، قرآنکریم پدې هکله فرمايي:

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ * وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ *

آل عمران: ۷۹-۸۰

هیڅ انسان ته نه بنایي چي الله تعالی ورته کتاب، حکم او نبوت ورکړي او بیا هغه "لدې الهي پېرزويني وروسته" خلکو ته ووايي: له الله تعالی نه علاوه زما بندگان شی! بلکه "د دې برعکس هغه ته دا بنایي چي" ووايي: د دې لپاره باید خدای پالونکي شی چي تاسو خو نورو ته دا کتاب ورزده کوئ او په خپله ئې لولی. او هغه تاسو ته دا امر نه کوي چي ملائکي او پیغمبران خپل اربابان ونیسئ، آیا تاسي ته د کفر امر وکړي، وروسته له هغې چي د دوی په دعوت سره په اسلام مشرف شوئ یاست؟!

له دې لاري چي دین ته کوم زیان او بښتی، هومره ستر زیان دي چي جبران ئې گران کار دئ، همدا غلط تصور د ډېرو ژورو دیني انحرافانو سبب شويدي!! که ووايو چي له همدې لاري دین تحریف شوی، د ژوند له ساحې او صحنې نه وتلی، د خرافانو بنکار شوی او د مابعد الموت په دایره کي محدود پاتې شوی، نو مبالغه به مو نه

توحيد او شرك ----- تاويل

وي کړې.

دا تصور او عقیده چې گویا د قرآنکریم الفاظ بطون لري، ظاهر ئې یو او باطن ئې بل څه دئ، همدې تصور د هغه کسانو په مخ دروازه خلاصه کړیده چې غواړي خپلي خبري او غوښتنې د دین خبري او غوښتنې وگرځوي، خپل بدعتونه د دین په نامه مشهور او معروف کړي او له همدې لاري امتیازات لاسته راوړي.

د مذهب په نامه او عنوان د نویو لارو او ضوابطو ایجاد او په دین کي بدعتونه رامنځته کول او بیا همدې بدعت او نویو ایجاد شوو دودونو دستورونو ته له اصل مذهب او دین نه زیات ارزښت ورکول، دا داسي یو آفت دئ چې اکثراً مذهبي کړۍ ورباندې اخته کېږي. دا پداسي حال کي چې د دین تقاضا او حکم دا دئ چې باید نه څه ورباندې زیات او نه څه ترې کم کړی شي، د دین له نظره لکه څنگه چې له دین نه څه راکمول جرم دئ همداسي په دین له ځانه څه ورزیاتول هم نابخښونکي گناه ده. دین نه هیڅ زیاتونې ته اړتیا لري او نه څه کمول مني، دین مکمل او ښایسته دئ، نه څه د خد او خال ته ضرورت لري او نه خراش او تراش ته؛ خو هغه ټگماره ډله چې له دینداری نه ځانته حرفه او پیشه جوړوي، په خاصو ظروفو کي راوړاندې شي او د خاصو اهدافو پخاطر د مذهب د ښایست او ښکلا تر شعار او عنوان لاندې د خلکو د راجلبولو په نیت په مذهب کي نوی لاری اختراع کړي، بیا ئې مذهب ته منسوبوي، ورپسې همدا د دین تر پرده لاندې له ځانه جوړ شوي ضوابط ورو، ورو دومره اهمیت او ارزښت پیدا کړي چې د دین اصلي او حقیقي څېره

تأویل ------ توحید او شرک

تر سوري لاندې راوړي، همدا کسان په خپلو بدعتونو سره له آسانه او عام فهمه دين څخه داسي يو مذهب جوړ کړي چي د انسان سليم فطرت ترې کرکه کوي، انساني عقل ئې نه شي منلی او د انسان د طبيعي اړتياوو مخالف او معارض واقع شي.

همدا رنځ بيا د دې سبب شي چي د تقوی او اخلاص تر پردې او شعار لاندې د دېن د اصلي روح مخالف قيود او اصول وضع شي، حلال شيان حرام وبلل شي او د انسان ديني و جايب له ټاکلی دايري نه ووزي، زياتونه پکي وشي او د قرآنکریم په ژبه دا دين ته منسوب شيان د خلکو لپاره د اضافي بار او درنو ځنځيرونو شکل غوره کړي.

که قرآنکریم ته رجوع وکړو نو وبه وينو چي دا د هر مسلمان داعي يوه ستره دنده او وظيفه گڼي چي د پورته ياد شوې ستونزي او رنځ معالجه وکړي او مسلمانان په دې آفت له اخته کېدو نه وژغوري. قرآن وايي چي پيغمبران عليهم السلام له همدې ډول مشکلاتو سره مخ شويدي او هغوی زياتې هلې ځلې کړيدي ترڅو د تحريف شوي دين او مذهب پيرون پدې قانع کړي چي د دوی مذهبي مشران د بدعت مرتکب شويدي، هغوی له ځانه په دين کي زياتونه کړيده، حلال شيان ئې بې دليله په دوی حرام کړيدي، قرآنکریم له يوه پيغمبر عليه السلام نه حکايت کوي او فرمايي:

وَلَا حِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا *
آل عمران: ۵۰

او ترڅو هغه ځيني شيان درته حلال وگرځوم چي پر تاسو باندي حرام

توحيد او شرك ----- تاويل

کړي شوي او ستاسي د رب له لوري مي څرگنده نښه درته راوړې، نو له خدای نه وو پرېږئ او زما متابعت وکړئ.

همدا راز د رسول الله صلى الله عليه وسلم د وظيفې او مسئوليت په هکله قرآنکريم فرمايي چي هغه راغی تر څو له خلکو درانه بارونه کوز کړي او د خلکو په لاسونو او پښو کي لويديلي ځنځيرونه وشلوي، همدې مطلب ته په اشارې سره فرمايي:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا
عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ
عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَاَلَّذِينَ آمَنُوا بِهِ
وَعَزَّزُوا وَنَصَرُوا وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ
الْمُقْلِحُونَ *

الاعراف: ١٥٧

هغه کسان چي د امي رسول او پيغمبر متابعت کوي، هغه چي دوی ئې نوم په تورات او انجيل کي له ځان سره ليکلی مومي، هغه چي دوی په نېکي گماري او له بدې نه ئې منع کوي او پاک شيان ورته حلال او ناولي ورته حرام گرځوي او بارونه ئې د دوی له اوږو راکوزوي او هغه ځنځيرونه شلوي چي د دوی په لاسونو او پښو کي لويديلي وو، نو چا چي پر هغه ايمان راوړ، د ده مرسته ئې وکړه او د هغه نور پيروي ئې وکړه چي په ده باندي نازل شويدي، همدا کسان برلاسي او بريالي دي.

گورئ چي پيغمبر د خلکو بارونه سپکوي، ځنځيرونه شلوي، انسانان آزادوي، ټول پاک شيان "چي پخوا ئې يوه برخه ځينو ورته

تأویل ----- توحید او شرک

حرام کړي وو "حلال گرځوي او ټول ناولي شيان حرام شمېري، خلکو ته داسي نور او چراغ ورکوي چي له تيارو او خرافاتو نه ورباندي ووځي او د حقيقت روښانه دنيا ته لار شي.

د ځينو اشتباهاتو تصحيح

"دا د تأویل په اړه د يوی بلی مقالې عنوان وو چي نوموړی ورځپاڼی ته ولېږلی شوه"

د همشهري ورځپاڼی د اردبیشهت میاشتي په ۴ او ۵ نېټه زما لیکنه (د تأویل په هکله یو بل نظر) تر عنوان لاندي خپره کړه، زه ئې مننه کوم، په ځانگړې توگه له هغې تبصرې نه چي د مقالې په اړه ئې درلوده؛ خو د همدې میاشتي په ۱۱ نېټه په همدې ورځپاڼه کي زما د مقالې په هکله د لومړۍ تبصرې خلاف د یوی داسي تبصرې شاهد وم چي د حیرانتیا وړ وه او دا ترې څرگندیده چي د ورځپاڼې مسوولین زما د مقالې د خپرولو له امله ترفشار لاندي راغلي او دپته ارایستل شوي دي چي معذرت وغواړي او د خپل ځان د تېرې او د خپلي دغې اشتباه د جبران لپاره مناسب اقدام وکړي، خپلي مخکنۍ خبرې بېرته واخلي او د موضوع په اړه د خپلو علماوو او مراجعو آراء نشر کړي.

له همدې نېټې نه څه موده وروسته، په څو پرله پسې گڼو کي د همدې موضوع په اړه د یو شمېر علماوو نظریات او مرکې خپرې شوې، "صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران" هم د دغې موضوع په رابطه له یوه عالم سره مفصله مرکه درلوده، چي دا ټول مي په

توحيد او شرك ----- تاويل

دقت سره تعقيب كړل او په همدې رابطه او د دې نظرياتو په حواله لاندیني ټکي وړاندې کول غواړم:

- د يوې موضوع په هکله د مختلفو نظرياتو خپرول غوره اقدام دئ، حقيقت هغه وخت ښه څرگندیدلی شي چې د خپل معارض او ضد ترخوا کينسودل شي، د حق پلويان له مناقشې او له مخالفو نظرياتو نه وېره نه لري، بلکه دا يو ضرورت شمېري او په خلاصه ټنډه ئې اوري، دا د باطل خاصيت دئ چې په تياره او تنهائې کي خوښ وي، د مقابلي او مناقشې توان او جرأت نه لري، حقيقت خود مؤمن ورکه متاع ده، مؤمن د هرې خبرې د اورېدو حوصله لري، مؤمن ټولي خبرې اوري بيا ئې له منځه حق انتخابوي او هغه څه مني چې حق وي:

فَبَشِّرْ عِبَادَ * الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ
الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ *

الزمر: ۱۷-۱۸

آيا دا نه گورئ چې قرآنکريم حتی د هغو کسانو په ځواب کي چې ويل به ئې رسول صلی الله عليه وسلم، مجنون دئ، شيطاني اللقاءات ورته کېږي، ساحر، جادوگر او کاهن دئ، د دې او دېته ورته اباطيلو د ځواب لپاره تر ټولو غوره، معقوله او منطقي لاره اختياروي او فرمايي:

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ * وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ * وَمَا هُوَ
عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ * وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ * فَأَيْنَ

تأویل ----- توحيد او شرك

تَذْهَبُونَ * إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ * لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ

يَسْتَقِيمَ * التکویر: ۲۲ - ۲۸

ستاسي ملگري ليونى ندى، په بنکاره افق کي ئې ليدلى او هغه په غيب بخل نه کوي "د کاهنانو په شان ندى چي په غيب ويلو اجره غواړي" او خبره ئې د رتل شوي شيطان خبره نده، نو چيرته ځي؟ دا خو له پند او يادوني پرته بل څه ندي، ستاسي د هر هغه چا لپاره چي غواړي په نېغه لاره روان شي.

پوهېږئ چي دا د کوم ذات ځواب دئ؟ دا د هغه قهار او مالک الملک الله ځواب دئ چي د مرگ او ژوند فيصله له ده سره ده، د رزق او روزي خزاني ورسره دي، فعال لمايريد دئ، له حق نه د منکرو او گستاخو حق دښمنه خلکو په ځواب کي د دې په ځای چي له قهر او غضب نه کار واخلي، عذاب ورباندي نازل کړي، د نرمۍ او مهربانۍ لاره نيسي او رسول صلی الله عليه وسلم د هغوی د ملگري په توگه ورمعرفي کوي.

د تأویل په اړه چي پدغو مقالو کي څه ليکل شوي د هغوی په ځواب کي بايد ووايم:

متأسفانه يو شمېر دوستان تفسير او تأویل مترادف لفظونه شمېري؛ خو حقيقت داسي ندى، قرآنکريم د تأویل لفظ يوازي د متشابه آيتونو په هکله استعمال کړی، د قرآن له نظره د متشابهاتو د تأویل هڅه ناوړه عمل دئ، دا د هغو کسانو کار گڼل شوي چي رنځور زړونه لري او فتنې لتوي، د تعجب او افسوس وړ ده که د قرآن له دې صراحت سره سره د متشابهاتو تأویل، مذموم او ناوړه

توحيد او شرك ----- تاويل

عمل ونه بلل شي:

فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ
وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ * آل عمران: ٧

او هغه کسان چي په زړونو کي ئې کوږوالی دی، د همدې کوږوالي له امله په متشابها تو پسي ځي، فتنې لټوي او د تاويل هڅه کوي، پداسي حال کي چي له الله تعالی پرته هیڅوک ئې په تاويل نه پوهېږي.

نه پوهېږم په کوم دلیل دا مذموم او ناوړه عمل د پاخه علم خاوندانو ته منسوبېږي؟ پدې پوهېږو چي یو غیبی او پټ څیز له مشهود او ښکاره څیز سره له تشبیه پرته په بل څه نشو درک کولی، انسان نه د غیبی شیانو د کیفیت د ادراک توان لري او نه ئې د معرفي کولو لپاره په خپل قاموس کي خاص او ځانگړي الفاظ. قرآنکریم خپلو مخاطبینو ته د غیبی شیانو د معرفي لپاره د تشبیه فن کارولی دی، د متشابه آیتونو په ذریعه ئې انسان ته د غیبی نړۍ په لوري د فهم لاره پرانستي ده او د غیبی شیانو ادراک ئې تر ممکنه حده ورته آسانه کړی.

له غیبی شیانو نه چي د قرآنکریم متشابه آیتونه کوم انځور او تصویر وړاندي کوي، په هغه کي د انسان د عقلي او ذهني قدرت او ظرفیت وروستی حد مراعات شویدی، ترکومه حده چي د انسان عقل کار کولی شي، په قاموس کي ئې د دې شیانو لپاره چي کوم الفاظ موجود وو هغه ټول په کار وړل شویدی. دا د انساني توان وروستی پوله ده، لدینه آخوا د مخکي تگ او مزید علم ترلاسه

تأويل ----- توحيد او شرك

کولو توان او وس نه لري. قانع او په خپل حد پوه انسان همدلته توقف کوي او د وړاندي تگ هاند نه کوي، خو حريص، د ناروغ زړه او دماغ خاوند او شکاک انسان پښی له خپل ټغر نه اوږدې غځوي او د وړاندي تگ سعی او هڅه کوي.

د آيت وروستی برخه په څرگنده توگه وايي چې د پاخه علم خاوندان د دې پر ځای چې د متشابهاتو د تأويل هڅه وکړي، توقف کوي او وايي: مونږ ايمان پری راوړی، ټول زمونږ د رب له لوري دی. يو شمېر دوستان د تأويل او تفسير تر منځ دې توپير ته متوجه ندي او دېته پام نه کوی چې تأويل تر متشابهاتو پوري خاص دی، د تأويل لفظ د ټولو آيتونو لپاره ندی استعمال شوي، دوی د همدې غلط تصور له مخې د ډېرو اشتباهاتو مرتکب شويدي، هر چيرته ئې چې داسې آيتونه ليدلي چې مجمل دي، شرحې او تفصيل ته ضرورت لري، مجاز، تمثيل او استعاره پکې په کار وړل شويده، نو مخکې لدینه چې غور وکړي فوراً وايي: دا آيتونه د هر چا لپاره د فهم او پوهې وړ ندی، بايد دلته له تأويل نه استفاده وشي!! همدا ډله بيا تأويل په دوو برخو وېشي: يو جائز تأويل او بل ناجائز تأويل، پر همدې وېش په استناد سره وايي چې دا ضروري ده چې يوه ډله علما بايد د متشابهاتو په تأويل پوه وي!! څرگنده ده چې دا ډېر کمزوری تصور او بې اساسه استدلال دی، د آيتونو تفسير، بيان او تشریح روا او جائز عمل دی، خو د متشابه آيتونو تأويل د قرآن د حکم په اساس ناوړه عمل دی.

• د الرسخوان في العلم په هکله بايد ووايو چې تر خاصو

توحيد او شرك ----- تاويل

کسانو دا مختص کول او داسي ادعا کول چي لدې نه فقط اهل بيت مراد دې، صحيح خبره نده، قرآنکريم د اهل کتاب د يو شمېر علماوو لپاره همدا صيغه په کار وړې ده، هلته چي فرمايي:

لَكِنَّ الرَّاْسِخُوْنَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُوْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا *

النساء: ۱۶۲

لکن د دوی راسخين في العلم او مؤمنان پر هغه څه ايمان لري چي پر تا باندي نازل شوي او پر هغه څه هم چي له تانه مخکي نازل شوي، لمونځ کوونکي، زکات ورکوونکي، پر خدای او آخرت ايمان لرونکي، ډېر ژر به دوی ته ستره بدله او اجر ورکړو.

د الرسخوان في العلم صفت تر محدودو او خاصو کسانو پوري مختص کول نه يوازي له قرآنکريم سره توافق نه لري بلکه دا تصور له قرآن سره ټکر کوي.

سره لدې چي د قرآنکريم آيتونه ټول روښانه او مدلول ئې څرگند دئ، الفاظ ئې په ډېر ښکلي او ښايسته انداز کي او پداسي طريقي له يوه بل سره په يوه مزي کي پوييل شوي چي هم ئې عمومي مطلب واضح وي او هم د هر لفظ ځانگړی معنی، او مخاطب ئې په ډېره آسانی سره درک کولی او ورباندي پوهېدلی شي. د آيتونو مفاهيم واضح او هرچاته د فهم وړ دي، که څوک په کوم آيت يا لفظ پوه نشي نو بايد مخکي وروسته آيتونو ته مراجعه وکړي تر څو د مطلوب آيت په مفهوم پوه شي. د هر لفظ صحيح او دقيقه معنی هغه

تأويل ----- توحيد او شرك

وخت معلومېدلی شي چې له نورو الفاظو سره ئې رابطه په پام کي ونيول شي، همداراز د آيت دقيق تفسير هم هغه وخت ممکن دئ چې د آيتونو سياق او سباق ته جدي توجه وشي.

د تأويل معنی بايد د ژبې د کتابونو په ځای په خپله په قرآنکريم کي و لټوو، کېدی شي په عربي کي د دې لفظ لپاره متعددې معناگاني راغلې وي او پدې آيت کي حتماً لدې متعددو معناگانو څخه يوازي يوه مطلوبه وي او هغه مربوطه آيت په خپله راته په گوته کوي. که د تأويل معنی د قرآنکريم د همدې آيت په متن کي ولټوو نو دا به راته په ډاگه شي چې دلته د تأويل معنی، تفسير او تشریح نده، بلکه دلته ئې مراد اصلي او اولني حالت ته گرځول دي، د تشبیه له حالت نه ایستل او لومړني حالت ته اړول، دا د تأويل معنی ده. د مثال په توگه د دې آيت په هکله: "الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى" که ووايو چې دا آيت مونږ ته دا رابښي چې الله تعالی د هر څه مالک او واکدار دئ، ځمکه او آسمان ئې تر حکم لاندې دي، که دلته پدې معنی بسنه ونکړو او ووايو چې عرش څه ته وايي؟ پر عرش د الله تعالی د استواء کیفیت څنگه دئ؟ که پدې لاره لاړ شو نو دا تأويل دئ او دا په واقع کي هغه عمل دئ چې الله تعالی ئې نه خوښوي.

مونږ که په مجاز او استعاره کي پدې مکلف يو چې د الفاظو اصلي معنی وانه خلو، نو په متشابه آيتونو کي خو هيڅ حق او اجازه نه لرو چې د لفظ اصلي معنی واخلو او دا حق نه لرو چې پر ظاهري معنی ئې حمل کړو، په قرآنکريم کي په سلگونو داسي آيتونه شته

توحيد او شرك ----- تاويل

چي هيڅ عاقل ئې د الفاظو ظاهري معنی مراد نه بولي، بلکه د تفسیر او بیان لپاره ئې د آیتونو له سیاق او سباق نه استفاده کوي، د مثال په توگه د الله تعالی دا قول چي فرمایي:

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً
وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ* البقره: ۷

الله تعالی د دوی پر زړونو او غوږونو مهر وهلی دی او پر سترگو ئې پرده ده او د دوی لپاره لوی عذاب دی.

پدې آیت کي د ختم او غشاوه الفاظ نه بنیایي په ظاهري معنی حمل شي او مطلب یی هم د ظاهري معنی اخیستل ندي، لدې آیت نه مخکي یاد شوي آیت د دې الفاظو معنی څرگندوی، مخکنی آیت اعلانی چي د کافرانو گواښل او ایمان ته رابلل گټه نه لري، هغوی په هیڅصورت کي حق ته غاړه نه ږدي، له عقل نه کار نه اخلي، نه د نورو خبره اوري او نه له حوادثو نه عبرت اخلي، د هغوی د ضمیر صفحه زنگ وهلی ده، وجدان ئې خیرن شویدی، د ادراک او پوهې توان او صلاحیت ئې له لاسه ورکړی.

همداراز دا آیت:

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ* الفاتحه: ۵

خدایه! مونږ ته نېغه لاره راوښیه!

پدې آیت کي هم له صراط او مستقیم نه ظاهري معنی مراد نده، دواړه لفظونه د معنوي مفاهیمو د معرفي کولو او افادی لپاره په کار وړل شويدي، لدینه مخکي ذکر شوي آیت پدې دلالت کوي چي له صراط مستقیم نه مطلب یوازي د الله تعالی عبادت او یوازي

تأويل ----- توحيد او شرك

له همغه نه د مرستي غوښتل دي.

صُمُّ بَكْمٍ عَمِيٍّ فَهَمُّ لَّا يَرْجِعُونَ *

البقره: ١٨

کانه، گونگیان او رانده دي او بېرته نه راگرځي.

دلته هم د صم، بکم او عمي له الفاظو نه ظاهري معنی مطلوبه

او مراد نده.

وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا*

الاسراء: ٧٢

د آیت وروستی برخه دا په ډاگه کوي چي له (اعمی) نه مراد

پوندوالی نه بلکه نا پوهي او گمراهي ده.

که په قرآنکریم کي د ذکر شوو استعارو په هکله دا نده روا

چي ظاهري معنی ئې ترې واخیستل شي نو د متشابهاتو په هکله

خو په طریقه اولی سره د ظاهري معنی اخیستل جواز نه لري.

حکیم خدای خپل کتاب (قرآنکریم) له هغه باران سره تشبیه

کړی چي له آسمان نه راوړېږي او هره دره، سیمه، دښته او خوږ د

خپل ظرفیت په اندازه ترې خړوبېږي، هره سیمه خپله مناسبه او د

خپل ظرفیت برابره برخه ترې اخلي، د لویي دښتې او ارت خوږ برخه

زیاته او د واړه خوږ برخه کمه، همدا راز مخاطبین هم هر یو د خپل

توان او ظرفیت په اندازه له قرآنکریم نه مستفید کېږي، د عالم او

پوه سړي برخه زیاته او د بیسواد، نالوستي او امي برخه کمه، هر یو

ترې مستفید کېږي، هیڅ یو ئې له خیر او گټي نه بې برخي نه پاتې

کېږي، نه بیسواده د بیسوادی له امله ترې محروم پاتې کېږي او نه

عالم د خپل علم په وجه د قرآن په ټولو مفاهیمو او رموزو احاطه

توحيد او شرك ----- تاويل

کولی شي، هر يو خپله برخه اخلي.

هر قول، کلام او وينا چي دا صفت ونلري هغه ناقص دئ، الهي کلام لدې عيب نه پاك دئ، هغه کلام او وينا چي ټولی او يا يوه برخه ئې يوازي د محدودو افرادو لپاره د فهم وړ وي او د نورو لپاره د ادراك وړ نه وي، هغه ناقص کلام دئ او دا جائز نده چي قرآن ته دا عيب راجع کړو. دا قرآن د حبشي بلال، فارسي سلمان او ابو ذر غفاري لپاره د فهم وړ وو، د هغوی له سويې سره برابر وو، هر يو راغلی، له رسول الله نه ئې د همدې آيتونو د اورېدو له برکته ايمان راوړی، دا په داسي حال کي چي هغوی نه په صرف او نه په نحو پوهېدل، نه ئې د بلاغت علم لوستلی وو او نه ئې له فلسفې، منطق، رياضي او حکمت سره آشنائې درلوده.

که څوک سوال وکړي چي: د رسول الله صلى الله عليه وسلم امي او نالوستي قوم څنگه پدې قرآن وپوهېدل چي اوس ئې ستاسي فيلسوفان له درک او فهم نه عاجز دي؟ دې سوال ته ځواب لري؟
حتماً د دې سوال د توجيه لپاره به دا وواياست چي همدا آسانه او د هر چا لپاره د فهم وړ قرآن په خپله د مسلمانانو له خوا پداسي مشکل او غامض کتاب بدل شوي چي څوک ئې په مفهوم نشي پوهېدی، همدا مسلمانان دي چي د قرآني الفاظو لپاره ئې له ځانه ظاهر او باطن جوړ کړي او د باطن په معنی پوهېدل ئې په خاصو افرادو پوري تړلی. څرگنده ده چي دا تصور او ادعا حقيقت نه لري، که په رښتيا سره قرآني آيتونو بطن او باطن درلودای نو حتماً به رسول الله او يارانو ئې دا مونږ ته بيان کړي وو، دا باطن او يا بطن

تأويل ----- توحيد او شرك

به ئې په خپله توضیح کړې وو او د هغو کسانو مخه به ئې بنده کړې وه چې اوس راځي او خپلي خبرې د آیتونو د باطني معناگانو او بطونو ترنامه لاندې پر خلکو تحمیلوي، که قرآن کریم بطن درلودلی نو رسول الله صلی الله علیه وسلم به حتماً د خپل امت لپاره بیان کړی وو، په احادیثو کې به ئې وضاحت شوی وو او د هغو کسانو په مخ به ئې ټول ورونه تړلې وی کوم چې د باطن د توضیح په بهانه له اسلام نه ناوړه استفاده کوي!! په احادیثو او د امامانو په څرگندونو کې هیڅ داسې موارد نشته چې د متشابهاټو په تأویل دلالت وکړي، هیچا هم ندي ویلي چې عرش څه ډول دی، پر عرش د الله تعالی د استواء کیفیت څنگه دی، استواء، هروله او دیته ورته صفات څه کیفیت لري؟!.. رسول الله صلی الله علیه وسلم، یارانو او امامانو د دې ډول صفاتو په هکله هیڅ توضیح او تشریح نده کړې، نو د دې معنی دا ده چې هغوی د متشابهاټو له تأویل نه ځان ساتلی او په خپل قول او عمل سره ئې په دې حقیقت اعتراف کړی چې د متشابهاټو پر تأویل له خدای نه پرته بل څوک نه شي پوهېدی.

باید په پام کې ولرو چې له اشخاصو سره محبت او د هغوی درناوی د دې سبب نشي چې هغوی د الوهیت مقام ته اوچت کړی شي او له دوی سره د محبت او دوی ته د عقیدت په اساس دا تصور ونکړو چې هغوی هم لکه الله تعالی په هر څه علم لري. واقعیت دا دی چې د انسان علم د الله تعالی د علم په وړاندې د هغه څاڅکي حیثیت لري چې یوکس ئې د گوتې په سر له لوی سمندر نه پورته کوي. انسان یوازي په هغه شیانو علم لرلی شي چې ورته ښکاره وي

توحيد او شرك ----- تاويل

او يا د وحى په واسطه ورته بنودل شوى وي، انسان له بنسكاره شيانو نه آخوا په څه ندى خبر او لدې سرې كرنې نه آخوا يوازي هغه شيان هغه هم په نسبي توگه پېژندلى شي چې الله تعالى د وحى پواسطه ورته معرفي كړي وي، قرآنكريم څه ښه فرمايي:

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ * النمل: ٦٥

ووايه: په ځمكه او آسمانونو كې له الله تعالى پرته هيڅوك په غيب نه پوهېږي او په دې هم نه پوهېږي چې كله به راژوندى كېږي. په خواشينۍ سره بايد ووايو چې ځينې كسان د "وحى" او "خبر" له لارې په غيبې شيانو پوهېدل له علم غيب سره خلط او گډوي! د دې دواړو ترمنځ توپير نه شي كولى، اشتباه كوي او د وحى په ذريعه له ځينو غيبې شيانو نه اطلاع او لدې لارې په پتو شيانو خبرتيا ته علم غيب وايي، د همدې اشتباه په وجه د علم غيب په هكله داسې څه وايي چې د قرآن له صريح او قاطع وينا سره ټكر كوي، له الله تعالى نه پرته بل ته د علم غيب د ثابتولو ناكامه هڅه كوي، پداسې حال كې چې قرآنكريم په پوره صراحت او قاطعيت سره وايي چې له الله تعالى پرته هيڅوك علم غيب نه لري.

• مونږ د اهل سنت او تشيع معتبرو تفاسيرو ته مراجعه كړيده، پدې ټولو تفاسيرو كې مو هيڅ داسې څه ندي موندلي چې پدې دلالت وكړي چې د قرآني آيتونو پوهه تر خاصو افرادو پورې محدوده ده، هيڅ كوم مفسر داسې ندي ويلي چې پدې آيت مونږ نه پوهېږو او د دې آيت په تفسير يوازي د پاڅه علم خاوندان

تأويل ----- توحيد او شرك

(الراسخون في العلم) پوهېږي.

• که فرضاً دا ومنل شي چي په قرآنکريم کي رښتيا داسي آيتونه شته چي په مراد او مطلب يي يوازي محدود شمېر کسان پوهېدی شي او دا محدود کسان هم نه اوس او زمونږ په زمانه کي شته او نه به په راتلونکي زمانه کي وي او د تېرو شخصيتونو په اقوالو کي هم د دې آيتونو د مراد په هکله څه نه موندل کېږي، که دا فرضيه و منو؛ نو له لاندنيو اشکالاتو سره به مخ شو:

۱. دا له الهي حکمت سره تطابق او سمون نه لري. د قرآني آيتونو په اړه دا ذهنيت چي ټول يا ځيني ئې د بشر له فهم نه لوړ دي، پدې معنا ده چي حکيم خداى د انسان د لارښوونې لپاره داسي څه هم رالېږلي چي انسان ورباندي نه پوهېږي!! مگر ممکن ده چي حکيم ذات داسي کار وکړي؟!

۲. پدې سره مو په قرآنکريم باندي دا تور او اتهام لگولى چي (نعوذ بالله من ذلك) په هغه کي ځيني مطالب مبهم، مهمل او غير قابل استفاده دي، چي مخاطب ورباندي نه پوهېږي او خاصه گټه ترې نشي اخيستي!! دا په ښکاره د قرآن هتک حرمت دي!! حقيقت دا دي چي په قرآنکريم کي نه مبهم لفظ شته او نه بې معنى او بې گټي کلمه، نه څه پکي زيات دي او نه څه کم، قرآن له اوله تر آخره حق دي او د باطل لپاره پکي هيڅ ځاى نشته.

توحيد او شرك ----- قاطعيت او تسامح

قاطعيت او تسامح

اما د جزم او قاطعيت په اړه چې ځيني ئې نفى كوي او په ځاى ئې د تساهل او تسامح سپارښتنه كوي او ځيني نور لدينه مخكې ځي او وايي: حق څو مخونه او متعددې جلوي لري، هرڅوك له خاصي زاويې نه حق ته گوري او ځانگړى انتباه ترې اخلي، د دوى په اند نه بنائې څوك له حق نه د يوې خاصې انگېرني په اساس محكوم شي او اعتراض پرې وشي؛ ځكه دا نده معلومه چې كوم تعبير او انتباه حق ته نږدې، له نورو نه قوي او صحيح ده او حقيقت ئې تر نورو ښه انځور كړي، دوى وايي: ټول انتباهات او انگېرني نسبي وي، له حق نه مختلف تعبيرونه او د هغه په اړه متعدد نظريات بايد نسبي وبلل شي او له همدې زاويې نه وڅيرل شي، لازمه نده د كوم مذهب او نظريې په هكله له تعصب نه كار واخيستل

قاطعیت او تسامح ----- توحید او شرک

شي، حق باید یوازي په یوه مذهب کي منحصر نه کړی شي، په کار ده پدې هکله قاطعیت او پرېکنده حکم یوی خوا ته کینودل شي!!
پدې هکله باید ووايو: د "جزم گرائی" اصطلاح په ایران کي راپیداشوې ده، دا د نوي ایرانی فرهنگ برخه ده چي د مذهبي پلورلیزم (تعدد) د جواز او عدم جواز په هکله له بحثونو او مناقشو نه زبړیدلی او د مطبوعاتو بازار ته وړاندي شوي، متأسفانه ځیني کسان دا اصطلاح هر چیرته او ډېر بیخایه کاروي او له قاطعیت نه انکار او د جازم اعتقاد نفي حتی په مهمو اعتقادي مسائلو کي هم ضروري گڼي، هر ځای او هر چیرته ئې نفي کوي!!

د قاطعیت او جازم حکم له مخالفینو نه سوال کوو: که مونږ ستاسي نظر و منو، له قاطعیت او جزم نه لاس په سر شو، نو په ځای ئې کوم مسلك خپل کړو، گمان، حدس او تخمین؟! آیا په اعتقادي مسائلو کي هم قاطعیت پرېږدو او د گمان لاره ونیسو؟!

مونږ خو پدې باور لرو چي حق تل یو وي، تعدد او څووالي نه قبلوي، د حق بني او کین اړخ ته له ضلال او باطل نه پرته بل څه نه وي،

فَمَا ذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ

نو له حق نه وروسته به له ضلال نه پرته بل څه وي؟

حق د هغی نبعې لاري په شان دی چي یوې او بلي خوا ته ئې دیوالونه وي، بني او کینې خوا ته ئې وروڼه وي چي هر یو ئې د باطل په لور پرانستل شوی وي. د حق په اړه عقیده او باور باید داسي قاطع وي لکه دوه جمع دوه مساوي څلور، دلته له څلورو نه

توحيد او شرك ----- قاطعيت او تسامح

پرته بل هر عدد غلط دئ او که وويل شي ان شاء الله دوه جمع دوه
خلور کېږي، نو دا هم يوه غلطی ده، ځکه دلته ان شاء الله به ځايه
کارول شوی، قرآن امر کوي ان شاء الله هغه وخت وکاروئ کله چې
غواړئ په راتلونکي وخت کي کوم کار ترسره کړئ او په کومې
وعدې وفا وکړئ. پداسي ځايونو کي لکه روغ اوسې ان شاء الله،
خدای دې برکت درکړي ان شاء الله، داسي وشول ان شاء الله، داسي
ئې وکړل ان شاء الله، پدې مواردو کي دا لفظ غلط او به ځايه
استعمال شویدی، که ووايي $2+2=4$ والله اعلم بالصواب، نو بيا
دې هم اشتباه کړیده او دا جمله دې به ځايه استعمال کړیده، دا
جمله هغه وخت بايد وکارول شي چې خبره غير يقيني او په گمان
مبني وي. کله چې قرآنکريم تلاوت کوي نو بايد هره کلمه ئې
وروستی خبره وشمېرې او پدې باور ولري چې پدې الفاظو کي د
شک، تردید، گمان او ظن لپاره ځای نشته، دلته قاطع اوسه، په جزم
خبره وکړه، غوڅ او پرېکنده نظر ولره، د دې پروا مه لره چې ايراني
پلورليستان به دې په جزم پالنه تورن کړي!! د تأسف ځای دئ چې د
پلورليزم کلمه هم لکه د جزم پالني او قاطعيت په شان د "عوامو" په
لاس کي پريوتې او مظلومه واقع شوې ده، پلورليزم يعنی دا چې
ټولنه دې د بېلابېلو آراوو د تجلی او تبارز ډگروي او د باورونو او
افکارو تعدد دې ومنلی شي، که دا لفظ پدې معنی واخيستل شي
چې په يوه ټولنه کي دې د مختلفو او متعددو آراوو او نظرياتو
تبارز ته اجازه ورکړې شي، بايد يوه ډله خپل نظر په زور سره پر
نورو تحميل نه کړي او د مختلفو مذاهبو پيروان بايد يو بل

قاطعت او تسامح ----- توحيد او شرك

وزغمي، نو پدې صورت کي د پلورليزم په اړه دې تعبير کي څه اشکال نشته؛ خو که لدې لفظ نه دا مفهوم واخيستل شي چي حق يو نه بلکه متعدد اشکال لري، حق د توزيع وړ دئ، هيڅ دين مطلقاً حق ندی او هيڅ مذهب مطلقاً باطل ندی، حق او باطل نسبي دي، د هيڅ دين پلويان حق نه لري د نورو اديانو پر پلويانو اعتراض وکړي او لاره ئې ناسمه وگڼي، نه دي له يوه بل سره مناقشه او مباحثه وي او نه ټکر او تصادم، هرڅوک دي خپلي خوښي او خپلي مخي ته پرېښودی شي او د هر چا مذهب او مسلک دې روغ او محترم وگڼلي شي، نو د پلورليزم دا تعبير نه سم دئ او نه د منلو. د پلورليزم صحيح تعبير دا دئ چي: پرېرېده مختلف عقايد او نظريات راڅرگند شي، ميدان ته راووځي، اعتقادات او تصورات رابرسيره شي، د يوه بل په وړاندي ودرېږي، تر څو حق ښکاره او راڅرگند شي او باطل افشاء او رسوا شي او له مخ نه ئې غولونکي پردې راپريوځي.

زمونږ باور دا دئ چي حقيقت هغه وخت ښه څرگنديدای شي چي د خپل ضد او نقيض خوا ته کيښودل شي، له هغه سره پرتله او مقايسه شي، د حق پلويان له مناقشاتو او د نظرياتو له اظهار نه وېره نه لري، بلکه هغوی دا عمل ضروري شمېري او په خلاصه ټنډه هرکلی ورته وايي، دا د باطل خاصيت دئ چي "يوازي" او په "تيارو" کي خوښ وي او حريف سره له مخامخ کېدو او له مناقشې او مقابلې نه وېره لري، حقيقت د مؤمن ورکه متاع ده، مؤمن د هرې خبري د اورېدلو حوصله لري، هره خبره په پوره زغم او پراخه سينه اورېدلی شي، خبري ټولي اوري خو يوازي حق مني او حق خبره

توحيد او شرك ----- قاطعيت او تسامح

قبلي

الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

مگر نه گوري چي قرآنکريم په اعتقادي مسائلو کي د بحث په وخت د نرمۍ امر کوي، د قهرا او غصې اسلوب نفی کوي او فرمايي چي نبايد حق دين په جبر او زور سره په نورو وتپل شي، فرمايي:

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ
بِالطَّاعُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَأ
انْفَصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ*

البقره: ۲۵۶

په دين کي اکراه نشته، "په دين سره" هدايت له ضلالت نه څرگند شوي، نو څوک چي پر طاغوت کافر شو او په خداي ئې ايمان راوړ، هغه پداسي کړی منگولی لگولې دي چي شلېدل ئې نشته او الله تعالی اورېدونکی پوه ذات دی.

راشئ لږ دېته څير شو چي قرآنکريم د هغو کسانو په ځواب کي له کوم اسلوب نه کار اخيستی چي له الله او آخرت نه ئې انکار کولو، جنت او دوزخ ئې نه منلو، رسول الله صلی الله عليه وسلم ته ئې د مجنون او ساحر خطاب کولو او قرآن دا د الله کتاب ئې اساطير الاولين گڼلو؟ د دوی د سپکو سپورو خبرو او ناروا تبليغاتو په ځواب کي د شديد او قهرجن عکس العمل توصيه کوي که د معقول استدلال، په سره سينه د مخاطب د قانع کولو او پوښتنو ته ئې د مقنع دلايلو په وړاندي کولو ټينگار کوي؟ د التکوير د مبارکي سورې لاندیني آيتونه د دې پوره وضاحت کوي:

قاطعت او تسامح ----- توحيد او شرك

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ * وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ * وَمَا هُوَ
 عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ * وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ * فَأَيْنَ
 تَذْهَبُونَ * إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ * لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ
 يَسْتَقِيمَ *

التكوير: ۲۲-۲۸

ستاسي ملگری مجنون ندی، په څرگند افق کي ئې هغه لیدلی او هغه پر غیب بخیل ندی او خبری ئې د رتل شوي شیطان خبری ندی، نو چیرته ځی؟ دا خو عالمیانو ته له پند او یادوني پرته بل څه ندی، د تاسو هغه چا ته چي غواړي په سمه لاره روان شي.

پوهېږئ چي د دې اسلوب د غوره کولو توصیه د چا لخوا شوې؟ او دا په پېرزويني او زړه سوي ولاړ ځواب د چا له خوا ورکړي شوی؟ دا د قهار او مالک الملک خدای له لوري، د هغه خدای له خوا چي د مرگ او ژوند فيصلې ورسره دي، د رزق او روزي د ټولو خزانو مالک او واکدار دئ، هر څه چي وغواړي، کولی ئې شي، دا د هغه لوی او عظیم خدای ځواب دئ، هغو ذلیلو او پوچ خولو کفارو ته چي حق نه مني، له حق سره دښمني کوي، خدای او رسول نه مني، د همدې کفارو او حق دښمنه افرادو په ځواب کي د دې پر ځای چي له خپل قهر او غضب نه کار واخلي او خپل عذاب ورباندي نازل کړي، برعکس له ډېري نرمۍ او مهربانۍ نه کار اخلي، په ډېره مهربانۍ سره ځواب ورکوي او رسول الله صلی الله عليه وسلم د دوی ملگری شمېري!!

توحيد او شرك ----- کوم مذهب حق دي؟

کوم مذهب حق دی؟

- که څوک له مونږ نه سوال وکړي چې له اسلامي مذاهبو نه کوم یو حق او له نورو نه غوره دی؟
- په ځواب کې ورته وایو: هغه مذهب حق او غوره دی چې د لاندې اساسي خبرو په اړه تر نورو مخکې وي:
- په الله تعالی ایمان او په الوهیت او ربوبیت کې د شرک نفی.
  - په آخرت او له مرگ نه وروسته ژوند باندې ایمان.
  - په رسولانو علیهم السلام باندې ایمان او پدې چې محمد علیه السلام وروستی پیغمبر دی.
  - په کتابونو ایمان او پدې چې قرآن کریم د ټولو آسماني کتابونو وروستی او له ټولو نه غوره او جامع کتاب دی.
  - په ملائکو او قضاء او قدر باندې ایمان.

کوم مذهب حق دي؟----- توحيد او شرك

کېدی شي ووايي: ټول اسلامي مذاهب په دې اصولو ايمان لري، ستاسي ځواب مجمل دی، غواړو تر ټولو غوره مذهب په ښه او دقیقه توگه وپېژنو!!

وايو: که دا خبره د ټولو اسلامي مذاهبو په رابطه رښتيا وي او صدق پرې وکړي، نو بيا خو ټول حق دي او تر ټولو غوره ئې هغه مذهب دی چې قرآنکریم او احاديث ئې د خپلي اعتقادي او فقهي مبانيو اصل او مبني گرځولي وي او پدې ټينگار کوي چې ټول اختلافات بايد الله او د ده رسول ته راجع شي او د الله کتاب او د پيغمبر سنت بايد د هرڅه لپاره وروستي معيار او ملاک ومنلی شي. او خلکو ته په صريح الفاظو وایي: که زموږ کوم قول مو د الله تعالی او رسول الله له قول نه مخالف وموندو، نو زموږ قول په ديوال ووهی.

بې له شکه چې پدې به هم قانع نشي او تر دې به د لازيات څرگند او واضح ځواب انتظار کوي، ځکه دوی له مذهبي اختلافاتو او د دې اختلافاتو له بدو نتايجو نه، چې امت ئې ټوټې ټوټې کړې، د دښمن په وړاندي ئې تضعيف کړې، په داخلي نښتو او شخړو ئې مبتلا کړې، د نړۍ د قيادت او مشرتابه له هغه پروني لور مقام نه ئې محروم او له ذلت سره ئې مخامخ کړې، دوی لدې حالت نه ستومانه شوي او د دې اختلافاتو لپاره د حل لار لټوي.

موږ ورته وايو: د مذاهبو او ديني مشرانو تر منځ د رأيي اختلافات يو مشروع، معقول او په تحقيق ولاړ اختلاف وو، هغه مخور علماء چې موږ ئې په نظرياتو استدلول کوو، هغوی يو بل

توحيد او شرك ----- کوم مذهب حق دي؟

ندي تکفير کړي، بلکه هر یوه د بل رائي ته احترام درلود، اکثراً ئې اختلاف په فرعي مسائلو کي وو، نه په اصولو کي، په دې فرعي امورو کي د کمزورې او ناسمې رأي په متابعت سره څوک د اسلام له دائري څخه نه وځي. تر څو پوري چي زمونږ مشرانو سلفو د حق پېژندلو پخاطر قرآن او احاديثو ته رجوع کوله، پدې هکله ئې څيړني کولې، يو له بل سره ئې مناقشې کولې او د خپلو اختلافاتو او نظرياتو د تللو لپاره ئې قرآن او حديث معيار بالو، نو يوه بل ته ئې احترام درلود، حق ته ئې غاړه اينسودله، يو بل ته ئې تنازل کاوو، هر نظر به چي حق وو هغه به ټولو منو، هيڅ يوه به د خپل نظر لپاره تعصب نه کاوو، ټولو دا منلې وه چه قرآن او احاديث اصلي معيار او تر ټولو لوړه مرجع ده، نو پدې توانيدل چي ډېري پېچلي قضايا په آساني حل کړي، ژر په خپلو کي توافق وکړي، د اصوب او ترټولو غوره رأي په وړاندي له خپلي رأي تېر شي او د خاصې رأي په هکله تعصب ونکړي.

خو کله چي مذهب د سياست په خدمت کي ولويد او فکري اختلافات په سياسي اختلافاتو بدل شول، نو هرې ډلي د خپل موقعيت او دريځ د اثبات او د مقابل لوري د کړنلاري او دريځ د غلط ثابتولو لپاره ئې له مذهبي توجيهااتو نه کار واخيست، هرې ډلي هڅه کوله حق يوازي تر څان پوري محدود او په خپلي تگلاري او مذهب کي منحصر کړي او نور ټول د حق له دايري نه دباندې وگڼي او له نورو سره جنگ او مقابله ته مذهبي رنگ ورکړي او په نورو د تېري لپاره مذهبي توجيه او جواز وړاندي کړي.

کوم مذهب حق دي؟----- توحيد او شرك

آيا لدې خبر نه ياست چي امام ابو حنيفه (رح) له امام جعفر صادق نه زده کړه کړېده او له ده نه وروسته امامانو بيا هغه خپل استاد شمېري؟ امام ابو حنيفه د هغو کسانو په هکله چي لده سره د رأي اختلاف لري وايي: مونږ هغه کسان نه تکفيروو چي قبله ئې له مونږ سره يوه ده.

آيا نه وينئ چي علي رضي الله عنه له ابوبکر، عمر او عثمان رضي الله عنهم سره بيعت کوي، په لمانځه کي پدوی پسي اقتدا کوي او له هر يوه سره تر پايه د مشاور په حيث کار کوي او په هغه ورځ چي باغيان د عثمان رضي الله عنه په کور حمله کوي، علي رضي الله عنه خپلو زامنو حسن او حسين رضي الله عنهما ته امر کوي چي لاړ شي او دواړه په خپلو تورو سره له عثمان رضي الله عنه نه دفاع وکړي، د باغيانو په مقابل کي د هغه مرسته وکړي او د کور په وره کي ئې د مسلح محافظ دنده ترسره کړي.

که مونږ د دې لويو امامانو پلويان او په مذهبي چارو کي د دوی تقليد کوو او غواړو د دوی په پل گام کېږدو نو ولې او په کوم دليل په خپل مسلمان ورور په فرعي مسائلو کي د رأيي د اختلاف له امله د کفر ټاپه وهو؟ څه راباندي شوي چي د تعصب په رنځ اخته شوي يو؟ او ولې دومره په دنمنۍ کي لويديلي يو چي له مسلمان سره جنگ له کفارو او مشرکينو سره تر جنگ نه د زيات اجر مستحق گڼو؟! آيا کوم امام او مذهبي مشر د دا ډول تعصب او ناروا دنمنۍ د جواز حکم کړی؟!

احتمال لري پوښتنه وشي چي که داسي ده نو په صدر اسلام

توحيد او شرك ----- کوم مذهب حق دي؟

کي د مسلمانو تر منځ د جگړو لپاره څه نوجیه وړاندي کولی شی؟
وايو: مونږ پدې اړه همغه څه وايو چي قرآن کریم ویلي:

تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَاَلَا
تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ * البقره: ۴۱

دا یو امت وو چي تېر شو، د هغوی لپاره د هغوی د کړو جزا ده او
تاسو ته د خپل عمل نتیجه او له تاسو نه د دوی د عمل په هکله
پوښتنه نه کېږي.

مونږ د هغوی د اعمالو په هکله نه پوښتل کېږو، له مونږ نه د
خپلو عملونو سوال کېږي. دا دئ د پخوانیو مؤمنانو په هکله زمونږ
نظر، مونږ د هغوی نېکي بیانوو او نور دیته رابولو چي په نسیگنه او
خیر کي د هغوی په لاره لار شي، د هغوی تقلید وکړي او د هغوی د
اشتباهاتو او غلطیو د بخښني دعا ورته کوو.

دا مهمه او ضروري نده چي د هغوی د اختلافاتو په هکله
څیړنه وکړو، د اختلافاتو عوامل ئې وپېژنو، په حقیقت ئې ځان پوه
کړو او بیا حکم صادر کړو او د هغوی اختلافات د مسلمانانو تر
منځ د اختلاف او بېلتون سبب وگرځوو!! اصلي او ضروري مسئله دا
ده چي امت له تعصباتو نه وژغورو، له مذهبي تعصباتو نه نجات
ورکړو او ټول په یوه لیکه کي راټول کړو.

څومره د افسوس خبره ده چي یو مسلمان بل هغه مسلمان
تکفیروي، د فرعي مسائلو په سر د رأې د اختلاف له امله خپل هغه
ورور تکفیروي چي په الله تعالی، رسول (ص)، قرآن، آخرت،
ملائکو، قضاء او قدر ایمان لري، د همدغه قبلې ته لمونځ کوي، د

کوم مذهب حق دي؟----- توحيد او شرك

همده په شان رکوع او سجده کوي، ډېر د افسوس ځای دی چې د ډېرو وړو امورو لکه په لمانځه کې د لاسونو د بندولو او نه بندولو، پورته کولو او نه پورته کولو له امله یو پر بل د کفر تاپې ولگوي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

قولوا لا اله الا الله تفلحوا. رواه احمد

لا اله الا الله وواټی چې نجات ومومئ او بريالی شی.

دا د پیغمبر علیه السلام لاره او حکم او دا د مسلمانانو تنگ نظري او جاهلانه دریځ!! راضي خپل اعمال د اصحابو رضي الله عنهم د اعمالو سره پرتله کړو، ته به وائې چې علي رضي الله عنه له ابوبکر او عمر او عثمان رضي الله عنهم سره اختلاف درلود خو عمر رضي الله عنه فرمایي: که علي رضي الله عنه او د هغه مشورې نه وی نو عمر رضي الله عنه به هلاک شوی وی.

آیا علي رضي الله عنه له دوو لسيزو نه زیات د ابوبکر، عمر او عثمان رضي الله عنهم خلافت ته غاړه نه وه ایښې؟ په هر یوه پسې ئې په لمانځه کې اقتدا نه کوله؟ آیا له ټولو سره ئې بیعت نه وو کړې؟ او له هر یوه سره ئې مرسته او ملگرتیا نه کوله؟

که دا ومنو چې علي رضي الله عنه له دريو نورو یارانو سره اختلاف درلود؛ خو اختلاف ئې پټ ساتلی وو، نو آیا له ده سره د محبت او د ده د متابعت تقاضا دا نه ده چې مونږ هم خپل قهر پټ وساتو، له صبر او زغم نه کار واخلو، خپل مخالفت علني او ښکاره نه کړو، یو د بل په خلاف له اقداماتو نه ځان وساتو، د کفر فتواوی صادرې نه کړو؟!

توحيد او شرك ----- کوم مذهب حق دي؟

اهل سنت په داخلي جگړو کي د علي رضي الله عنه عمل د همدې (داخلي اختلافاتو) برخي په فقهي امورو او احکامو کي د اصل په توگه منلی دئ او په هغه حديث استناد کوي چي له ده څخه روايت شوی دئ، علي رضي الله عنه د جمل په جگړه کي اعلانوي: د جنگ له ډگر نه تبتيدلې خلق مه تعقيبوي، بنديان مه وژني او پر تپيانو حمله مه کوئ، چا چي وسله کيښوده هغه ته پناه ورکړئ، د خلکو کورونو ته مه ننوزئ، د ښځو حرمت ته درناوی وکړئ، ښځو ته لاسونه مه اوږدوئ، حتی که ښکښلې درته وکړي هم، يو شمېر جنگيالانو وويل: دنمندان اود هغوی ښځی او اولادونه بايد غلامان ونيول شي، علي رضي الله عنه ورته په قهر شو اوئې فرمايل: له تاسي نه کوم يو دا جرأت کولی او دا منلی شي چي ام المؤمنين عايشه رضي الله عنها ئې په برخه ورسېږي!!

هغه شخص هيڅ لوی او مهم شخص ندی چي د اصحابو رضي الله عنهم اختلافات لوی کړي او د مسلمانانو د افتراق او بېلتون وسيله ترې جوړه کړي، لوی او عاقل شخص هغه دئ چي د مسلمانانو تر منځ د وحدت او يووالي لاري ولټوي، د امت په نفاق او شقاق اوبنکي تويي کړي او مسلمانانو ته بلنه ورکړي چي سره يو شي او ورته ووايي چي تاسي وروڼه ياستئ، تاسو د يوه جسد حيثيت لرئ، د يوه خدای بندگان، د يوه رسول او يوه کتاب پيروان او د يوې قبلې خاوندان ياستئ، اختلافات يوې خوا ته پرېږدئ، تعصب ليري وغورځوئ، سره يو شئ، يو د بل خوا ته ودرېږئ، يو ځای لمونځ ادا کړئ، يو په بل پسې اقتداء وکړئ، پروا نه کوي که

کوم مذهب حق دي؟----- توحيد او شرك

يو لاس ترلی او بل خلاص لاسونه په لمانځه ودرېږي، ټول خپل قوت د دښمن خوا ته متوجه کړي او په يوه غږ د حق دښمنه عناصرو مقابله وکړي.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا. وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا.

ترهغې به جنت ته داخل نشئ چې ايمان مو نه وي راوړئ او ترهغې به مؤمنان نشئ ترڅو مو چې يو له بل سره مينه او محبت نه وي کړي.

قرآنکريم فرمايي:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ *
الفتح: ۲۹

محمد چې د الله رسول دئ او هغه کسان چې له ده سره دي پر کافرانو شديد او په خپل منځ کي رحم کوونکي دي.

يوه ورځ د افغانانو په يوې غونډه کي يوه عالم د خپلو خبرو په پای کي د دعا لاسونه پورته کړل او په ډېر سوز او انهماک سره ئې وويل: خدایه! په خپل عظمت او جلال سره د هغو کسانو لاسونه او قلمونه مات کړه چې د مسلمانانو ترمنځ د اختلافاتو باعث کېږي!! د غونډې په پای کي د ماښام د لمانځه وخت شو، ومې کتل چې ځيني يوې خوا ته يو ځای شول او په لمانځه ودرېدل او ځيني بلې خوا ته سره غونډه شول او بېل ئې لمونځ وکړ، کله چې هغه عالم دعا کوله وېرېدم چې هسي نه همدا اوس ډېر لاسونه او قلمونه مات نشي؛ خو له دعا نه لږ وروسته مي وليدل چې سره بېل شول او حتی د لمانځه

توحيد او شرك ----- کوم مذهب حق دي؟

لپاره هم سره يوځای نشول!! الله تعالی دې پر مونږ رحم وکړي، له دې دردونکي حالت نه دې مسلمانان وژغوري او دا توان او جسارت دې ورپه برخه کړي چې د مسلمانانو تر منځ د بېلتون ټول ديوالونه ونړوي، د تعصب پردې څېرې کړي، په لمانځه، جهاد او سياست کې سره يو شو او له شخص پالنې نه خدای پالنې، له مذهب پالنې نه دين پالنې، له فروعاتو نه اصولو ته، له مسلمانانو سره له دښمنۍ نه د اسلام له دښمنانو سره دښمنۍ ته لاړ شو.

د مذهبي اختلافاتو اور ته يا دښمنان لمن وهي او يا بدغرضه او سوء علماء.

مونږ دوه ډوله عالمان لرو: يوه ډله مؤمن او حق پالونکي چې تل د حق په لټه کې وي، د حق خبره کوي او د ټولي دنيا د مخالفت پروا نه کوي، دوهمه ډله هغه عالمان دي چې د خلکو خونبې لټوي که څه هم د الله تعالی د قهر او ناخوښۍ په بيه وي، گمان کوي چې انسانان روزې ورکوي او د دې لپاره چې معامله ئې خرابه نشي، د خلکو د سليقې خلاف خبري نه کوي، د خلکو په منځ کې د خورو او مروجو خرافاتو په خلاف غږ نه اوچتوي، څه چې خلکو غوره کړي وي دوی همغه ورته توجیه کوي، حق پټوي او د خلکو ناروا غوښتنې تائيدوي او د اثبات لپاره ئې مذهبي دلايل او توجیحات وړاندي کوي!! د امت زیاتره مشکلات او غمونه د همدې ډلې علماوو له لاسه راولاړ شويدي.

زه دا نه وایم چې مذهب پرېږده، بلکه دا وایم چې حق یوازې په خپل مذهب پوري محدود او منحصر مه شمېره، د فرعي اختلاف له

کوم مذهب حق دي؟----- توحيد او شرک

امله پر نورو د کفر ټاپي مه وهه، تعصب مه کوه، د مسلمانانو د وحدت او يووالي هڅې کوه او هر مسلمان خپل ورور وشمېره.

د مذهبي اختلافاتو د له مينځه وړلو او د مسلمانانو تر منځ د يووالي په لار کي تر ټولو مهم گام دادی چي: ټول ديتنه راوبولو چي قرآنکریم د ټولو اختلافاتو د حل او فصل يوازينی مرجع ومني، قرآنکریم د مسلمانانو د وحدت راز او د ټولو مناقشاتو او اختلافاتو د حل معيار وشمېري، لکه څرنګه چي قرآن حکم کوي هر وخت او په هره مسئله کي چي اختلاف پيدا کېږي بايد قرآن ته مراجعه وشي او د قرآنکریم فيصله وروستی فيصله وشمېرو او عمل ورباندي وکړو. قرآنکریم زمونږ د هر مشکل د حل لپاره لارښووني لري، زمونږ هرې پوښتني ته بشپړ ځواب راکوي، مونږ ايمن ورباندي لرو بايد فيصلې ئې هم ومنو.

شايد پوښتنه وشي چي له قرآنکریم نه د ليري والي له امله مسلمانان داسي حالت ته رسېدلي چي اوس همدا قرآن چي بايد د وحدت رمز او د فيصلو معيار وي، د اختلاف سبب جوړ شوی، هرڅوک او هره ډله بېل او ځانګړی تعبير ترې لري او د همدې قرآني آيتونو د تفسير په هکله اختلافات د فقهي او فکري اختلافاتو عامل او سبب جوړ شوي!!

هو، دا يو تريخ واقعيت دی، بايد د دې رنځ علاج ولټول شي، فکر کوم دا رنځ او مشکل داسي حلولى شو چي: اسلامي نهضتونه يا کوم اسلامي هيواد ابتکار وکړي او په قرآنکریم، تفسير او حديث پوه غښتلي عالمان راغونډ کړي، له ټولو اسلامي گوندونو

توحيد او شرك ----- کوم مذهب حق دي؟

او مذهبي ډلو نه غوښتنه وکړي چې مشهور او متقي علماء ورمعرفي کړي، بيا دا علماء د علمي څيړنو په رڼا کي او له ټولو معتبرو تفاسيرو نه په استفادې سره، د قرآنکريم يو جامع تفسير تهيه او تدوين کړي او همدا تفسير د ټولو مسلمانانو او ټولو مذاهبو د پلويانو لپاره يوازنی د اعتبار وړ تفسير اعلان شي او په کافي اندازه نسخې ئې خپرې او چاپ شي، پخوانيو مفسرينو ته له زيات احترام او درناوي سره سره ټول پخواني تفسيرونه يوې خواته غونډې شي او نور ئې د چاپ اجازه ورنکړل شي، لکه څرنگه چې عثمان رضي الله عنه د اختلافاتو د مخنيوی په خاطر د قرآنکريم متعددې نسخې راغونډې کړې، يوه نسخه ئې ترې انتخاب کړه او نورې ئې يوې خوا ته کړې، همداسې يو کار بايد د تفاسيرو په هکله هم ترسره شي.

د علماوو همدا ټولنه په دې هم بايد توافق وکړي چې نور بايد هيڅوک هم په ځانگړې او شخصي توگه د قرآنکريم تفسير ونکړي، تفسير او په تفسير کي تجديد او له سره کتنه بايد د همدې ټولني وظيفه وبلل شي. د تفاسيرو له يووالي نه وروسته د ټولو مذاهبو منل شوي او ثقه روايات بايد د همدې تفسير په رڼا کي وڅيړل شي او همدا مشترک تفسير معيار وبلل شي، هر رأي او روايت چې له دې تفسير سره سمون ونلري، هغه بايد يوې خواته شي او له اعتبار نه ولوېږي. او پدې ترتيب ټول هغه کمزوري، ضعيف او موضوعي روايات حذف شي چې د مسلمانانو اکثر اختلافات ترې راولاړ شوي، ټول روايات بايد د قرآن په رڼا کي چاڼ شي.

کوم مذهب حق دي؟----- توحيد او شرك

دا کار نه یوازي د مسلمانانو ترمنځ اختلافات له مینځه وړي،
ټول د وحدت په مزې تړي، بلکه په ټوله اسلامي نړۍ کې د ټولنيز،
سياسي او اقتصادي نظامونو د یووالي عوامل هم برابر وي.
نن ورځ د اسلامي امت په منځ کې د متعددو مذهبي ډلو د
موجودیت ترڅنګ له هندویزم، بودایزم، اور لمانځونکو او بت
لمانځونکو نه متاثرې ډلې هم وینو، همداراز اسلامي نړۍ په
سياسي، اقتصادي او اجتماعي ډګرونو کې هم د تشتت او تعدد
بنکار ده او په اسلامي دنیا کې مختلف او متناقض نظامونه رائج
دي چې زیاتره ئې حتی د اسلام سره څرګند تضاد لري.
هر زړه سواند محلل چې د امت له مشکلاتو نه خبر دی پدې
باور لري چې: د دې اختلافاتو اصلي عامل د واحد تعلیمي نظام او
نصاب نشتوالي او د اسلامي اصولو په اړه د نظریاتو اختلاف دی.
د تفسیر په اړه د نظریاتو د توحيد او د یوه جامع، شامل او منل
شوي تفسیر د تدوین له لارې کولی شو دا بېلتون او اختلاف ختم
کړو او امت له خطرناکو عواقبو نه وژغورو.
اسلامي امت داسې اتلانو ته سترګې په لار دی چې له دې بدې
ورځې، ذلت او خواری نه د نجات لپاره قیام وکړي او د مسلمانانو د
تبر برم د اعادې لپاره میدان ته شي، د امت د وحدت او یووالي
لارې ولټوي او دا خوار امت بېرته د تبر برم لوړې څوکي ته اوچت
کړي.

توحيد او شرك ----- سريزه

دوهم فصل

زمونږ عقیده

سريزه

الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى و بعد:
په افغانستان كې اسلامي جهاد د امت د وينتابه او د جهاد د
فريضي د احيا سبب شو، له امت نه ئې د حقارت، كمزوري، ذلت او
خواري احساس لرې كړ او په ځاى ئې د عزت، قوت، سرلوړي او
عظمت احساس وركړ، له امت سره ئې د روښانه مستقبل او تېر برم د
بېرته لاسته راوړلو هيلې راپيدا كړې. د اسلام دښمنان چې په
مستقيمه يا غيرمستقيمه توگه د امت پر برخليك مسلط دي، لوى
اسلامي هيواد ئې په وړو وړو محكومو او نورو ته په هر څه كې اړو

سريزه ----- توحيد او شرك

توتو وپشلی، خپله بقاء او پر اسلامي نړۍ د تسلط دوام له اسلام نه د مسلمانانو په لرې والي او تفرق او تمزق کي لټوي، د جهاد احياء او د اسلام لور ته د بېرته راگرځيدو او عودت خوځښت د ځان لپاره لوی خطر گڼي، دوی له پيل نه د جهاد له پایلو او د مجاهدينو په لاس د يوه اسلامي دولت له تاسيس نه ډېر سخته وېره او تشویش درلود، د مجاهدينو په وړاندي د روسي ځواکونو له ماتې نه وروسته، سمدلاسه د کمونيستي امپراطورۍ زوال پيل شو، دا هغه امپراطوري وه چي د جهاد له پيل نه مخکي ئې ټوله دنيا گوانبله، ټول ترې وپربدل او د هغې مخي ته د ودرېدو جرأت ئې نه درلود، د دې جهاد په نتيجه کي د دغې ځواکمني او وحشي امپراطورۍ سقوط او زوال د دښمنانو وېره او پريشانې نوره هم زياته کړه. مونږ د جهاد له لومړيو ورځو نه د دښمن له توطئو سره مخامخ وو، د وخت په تېرېدو سره دا توطئې تشديد او زياتيدلی، دښمنانو د متعددو ډلو جوړولو، د فکري او عقيدتي اختلافاتو د رابرسيره کولو او بيا دا ډول اختلافات په داخلي جنگونو د بدلولو لپاره له هيڅ جنايت او کوشش نه ډډه ونکړه. دا توطئې او مداخلې که څه هم مجاهدين ئې له مشکلاتو سره مخ کړي وو خو دښمنان پدې ونه توانيدل چي د جهاد د بري مخه ډب کړي. د دښمنانو له خوا د راوړل شوو مشکلاتو له جملې نه يو هم د داسي يوی ډلی جوړول وو چي هغې ته ورته ډلي په نورو اسلامي هيوادونو کي هم د اصيل اسلامي نهضت د مقابلې لپاره رامنځته شوې دي. لدینه هدف دا دی چي مسلمانان په فرعي مسائلو مصروف شي، فرعي فقهي مسائل ئې

توحيد او شرك ----- سريزه

دومره مشغول کړي چي اساسي مسائل لکه د طاغوتي نظامونو په ضد جهاد او د مفاسدو او مظالمو مقابله، هيره کړي او په فرعي اختلافي مسائلو کي هومره غرق شي چي اساسي مسائلو ته ئې نه پام شي او نه ورته فرصت ومومي او د دې وخت په لاس ورنشي چي له پرديو نه د آزادۍ، د اسلامي حکومت د قيام او اسلام ته د خلکو د بلني په لاره کي مؤثر او لازم اقدامات وکړي. دا ډله چي يوه خاصه منبع ئې جوړوي، وده ورکوي او وسايل او امکانات ورته تهيه کوي، همدې ډلي مونږ ته هم مشکلات راولاړ کړل او هغه داسي چي د دې ډلي غړي چي له هر چا سره مخامخ شي نو ورته وائي: د مذهب پيروي شرك دئ!! د مذاهبو امامان لکه بتان او اصنام دي!! چي پيروان ئې د دوی عبادت کوي!! له هر چا نه تپوس کوي چي ووايه پرعرش د الله تعالی د استوی په هکله څه نظر لري؟ د الله تعالی د يد، قدم، عين، سمع، مجئ، اتیان او نزول په رابطه څه عقیده لري؟ او څه نور مسائل لکه رفع الیدین (په لمانځه کي د لاسونو پورته کول) آمین بالجهر، په امام پسې قرائت او داسي نوري مسئلې!! پداسي طريقي سره مطرح کوي چي د خلکو ترمنځ د اختلافاتو سبب گرځي، مذهبي تعصباتو ته لمن وهي او بالآخره خبره د يوه بل تکفير او د يوه بل په خلاف د فتواگانو د صادرولو مرحلې ته رسوي. نه مي غوښتل د داسي مسائلو په اړه څه وليکم او له اساسي مسائلو لکه جهاد او دعوت نه ديخوا ته توجه واپروم او د خپل فرصت يوه برخه د بته وقف او ځانگړې کړم او څه وليکم، په دې هکله مي موجود بي شماره کتابونه کافي بلل، خو ومو ليدل چي قضيه ډېره جدي ده، د

سريزه ----- توحيد او شرك

دې مسائلو د مطرح كولو ترشا سياسي اهداف پراته دي، د بنمنان غواړي لدې ډلې او د هغې له خوا مطرح او راپيدا شوو مسائلو نه د مجاهدينو په خلاف استفاده وكړي، مجاهدين ورباندي بدنام كړي او په همدې ډلې پوري د ترليو تبليغاتي وسائلو له لاري د مجاهدينو په خلاف ناروا او بې بنسټه تبليغات كوي، ادعا كوي چې گويا مجاهدين مشركين دي، عقیده ئې خرافي او خرابه ده او په افغانستان كې روان جنگ د مشركينو او ملحدينو ترمنځ جگړه ده. دا بې اساسه تبليغات دومره زيات شول او په عربي نړۍ كې د همدې ډلې د مؤسسينو له خوا دومره تکرار او زمزمه شول چې نږدې وه ټول خلك د مجاهدينو د عقيدې په هكله شك وكړي، هرڅوك چې له كوم مجاهد سره مخامخ كېږي، نو لومړی د مجاهدينو د عقيدې په رابطه پوښتنه ترې كوي، په ځانگړې توگه د همدې مسائلو په اړه چې دا ډله ئې ډېر تکراروي، بيا په مجملو ځوابونو هم نه قانع كېږي. په ياد مي دي چې يو دوست چې د همدې ډول تبليغاتو تر اغېزې لاندې راغلی وو، مونږ ته راغی، د خبرو په ترڅ كې ئې پوښتنه وكړه چې د عقيدې په اړه له كومو مصادر و نه استفاده كوي؟ ما ورته وويل: له قرآن او احاديثو نه. د دې خبرې په اورېدو سره ئې رنگ بدل شو، د عدم قناعت او ناخوښۍ نښانې ئې په خېږې كې راڅرگندې شوې، وئې ويل: دا خو مجمل ځواب دئ! يوه افغان ورور چې په مجلس كې ناست وو، وويل: مونږ په خپلو مدرسو كې د عقیده الطحاويه كتاب تدريس كوو. هغه دوست پدې هم قانع نه شو، غوښتل ئې د عقیده الطحاويه د كومې شرحې نوم ورته

توحيد او شرك ----- سريزه

واخستل شي، تر څو ئې قناعت حاصل او د مجاهدينو د عقيدې په هکله ئې شکوک او شبهات رفع شي. هغه افغان ورور ورته وويل چي مونږ د علامه ابي العزالحنفي (رحمه الله) شرح تدریس کوو، پدې سره هغه ميلمه دوست څه آرام او ډاډه شو.

د داسي خلکو له وضعې او له هغو پوښتنو نه چي دوی ئې د مجاهدينو د عقيدې په رابطه مطرح کوي په څرگنده معلومېږي چي متعصب او متعنت يا گمارل شوي او استخدام شوي افراد څومره کوشش کوي چي د مجاهدينو په اړه او د دوی د عقيدې په رابطه د نړۍ له نورو مسلمانانو سره شکوک او شبهات راپيدا کړي، د اسلام د بنمنان د دې پخاطر چي له مجاهدينو سره د نړۍ د مسلمانانو رابطه وشلوي او پرې نږدې چي جهادي روحیه د اسلامي نړۍ نورو برخو ته خوره شي، د همدې شوم هدف لپاره ميدان ته راوتلي او غواړي د مذهبي اختلافاتو راولاړولو له لاري د مسلمانانو د وحدت مخه ونيسي، دوی هڅه کوي مسلمانان په فرعي مسائلو کي مصروف وساتي او پدې سره ئې له اصلي او اساسي مسائلو نه غافل کړي، دوی جاهل او بې خبره عناصر په کار اچوي او د همدوی په لاس د مذهبي تعصباتو اور بلوي او د مسلمانانو تر منځ اختلافات راولاړوي.

زمونږ مجاهدين هميشه لدې ډول پوښتنو سره مخ کېږي او د هغو کسانو له خوا چي د د بنمنانو د تبليغاتو تر اغېزې لاندې راغلي په مکرره توگه د عقيدې په هکله ترسوال لاندې راځي، سوال کوونکي بيا په مجمل او لنډ ځواب هم اکتفا نه کوي، غواړي په دې

سريزه ----- توحيد او شرك

رابطه اوږد او مفصل ځواب واورې ترڅو ډاډه او د مجاهدينو د عقيدې په هکله ورسره پيدا شوي شکوک رفع شي. که څه هم پدې هکله ډېر کتابونه ليکل شوي او مونږ چي څه دلته راوړو هغه به هم د امت د منل شوو علماوو نظريات، او له معتبرو اسلامي کتابونو نه رانقل شوي اقتباسات او د دوی د مفصلو نظرياتو لنډيز وي، خو د يو شمېر مخلصو وروڼو د غوښتنې او د مجاهدينو په هکله د شکوکو او شبهاتو د له منځه وړلو لپاره مجبور شوم دا رساله وليکم. تر هر څه د مخه بايد ووايم چي مونږ د ټولو حقه مذاهبو منونکو او پلويانو ته احترام لرو، او له هغوی سره د نظر د اختلاف باوجود د ټولو ترمنځ د يووالي غوښتونکي يو او هغه کسان معذور شمېرو چي د حقايقو د ادراک په لار کي له مخلصانه او جدي هڅو او هاند نه وروسته هم پدې ندي توانيدلي چي ټول حقايق درک کړي او د ځينو حقايقو په پېژندلو کي غلط شوي. مونږ دا ډله خلک معذور شمېرو، له بخښونکي خدای نه ورته د مغفرت سوال او د هدايت دعا کوو، خو له هغو کسانو نه کلک نفرت او ژوره کرکه لرو چي له فرعي اختلافاتو نه د مسلمانانو ترمنځ د بېلتون او تفرق او د نورو د تکفير وسيله جوړوي او پرديو ته دا امکان په لاس ورکوي چي له همدې لاري خپل سياسي اهداف پلي کړي. دا ډول کسان له بل هرچا نه اسلام او اسلامي تحريک ته زيات خطر لري. هيله مندیم هادي او کریم خدای مونږ ټولو ته هدايت وکړي د حق او صواب لار راوښيي، د قرآني آيتونو او مبارکواحادیثو صحیح علم او پوهه راکړي او پراسلام د پوره عمل او

توحيد او شرك ----- سريره

د نېکواو صالحو امامانو او سلف صالح په لاره دتگ توفيق راپه
برخه کړي.

اللَّهُمَّ ارِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَارْزُقْنَا اتِّبَاعَهُ، وَارِنَا الْبَاطِلَ بَاطِلًا
وَارْزُقْنَا اجْتِنَابَهُ

سریزه ----- توحید او شرک

توحيد او شرك ----- د الله په اړه زمونږ عقیده

د الله تعالى په اړه زمونږ عقیده

الحمد لله محمده ونستعينه ونستغفره ونتوب اليه ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له ومن يضل فلا هادي له، وأشهدان لا اله الا الله وحده لا شريك له وأشهدان محمداً عبده ورسوله.

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم. بسم الله الرحمن الرحيم.
هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا

د الله په اړه زموږ عقیده ----- توحيد او شرك

فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ *"

الحشر: ۲۳-۲۴

الله تعالی د ټول عالم پیدا کوونکی او پالونکی دی، په هغه کي د رب او ټولواک په حيث تصرف کوي. په ذات، صفاتو او افعالو کي د کمال په ټولو صفاتو متصف دی، له هر عیب او نقص نه پاک، منزه او لوړ دی. پدې هستی کي چي څومره ښکلا، ښایست، جمال او کمال ترسترگو کېږي؛ د ده له لوري دي او ده د عالم موجوداتو ته ورپه برخه کړي. نه هیڅ سیال او شریک لري او نه ئې هیڅ مثل او مثال شته، ابتداء او انتهاء نه لري، اول دی او آخر، فنا نه لري، له ټولو مخلوقاتو نه مخکي وو او له ټولو نه وروسته به وي. هغه ظاهر دی چي د کائناتو ټولي برخي ئې په وجود شهادت ورکوي، باطن دی چي د انسان په وهم او فهم کي نه ځایېږي، انسان بي د ذات له ادراک نه عاجز دی، هیڅ مثال ئې نشته. تلپاتې ژوندی دی چي هیڅ مرگ او فنا نه لري، ټول شيان هغه پیدا کړي، ټولو ته ئې ژوند ورکړی، هغه خالق یعنی پیدا کوونکی او رب یعنی پالونکی دی، د کائناتو د تدبیر واک له هغه سره دی، قیوم دی چي یوه لحظه هم د کایناتو د امورو له ادارې او تدبیر نه غفلت نه کوي، چا ته چي وغواړي ژوند ورکوي او څوک چي وغواړي له ژوند نه محروموي، وژني ئې او بیاني بېرته راژوندی کوي.

په دې هستی کي هیڅ پېښه د الله تعالی له ارادې پرته نه شي واقع کېدلی. هره لویه او وړه پېښه د هغه په اجازه او اراده، د هغه له خوا د وضع شوو ضوابطو، سننو، قضا او قدر مطابق ترسره کېږي.

توحيد او شرك ----- د الله په اړه زمونږ عقیده

هم د شيانو په خلقت کي او هم د عالم په ټولو هغو تحولاتو او بدلونونو کي چي د الله تعالی په اراده ترسره کېږي، خاص مصلحت او حکمت پټ دئ، د خدای په مخلوقاتو کي بيهوده، عبث او بې هدفه شی نشته. د دې هستي دا بې حسابو توکي ئې هر يو په ډېره ښه توگه د خاص هدف د تحقق لپاره پيدا کړی، د شيانو خلقت هغه هم په خاص شکل او کیفیت سره د الله تعالی کار دئ، ځکه هغه خالق، باري او مصور دئ.

د الله تعالی ټول د کمال صفات ازلي او ابدي دي، نه څه ترې کېږي او نه څه ورباندي زیاتېږي. هغه غني او بې نیازه دئ، هیچا او هیڅ څه ته اړ ندی، غناء ئې ذاتي صفت دئ، ټول شيان ده ته اړ او محتاج دي، هم په خپل خلقت کي او هم په بقاء او وجود کي. قدیر او ځواکمن دئ، هر کار ورته آسان دئ، ټول شيان ئې پيدا کړل، برابر ئې کړل، اندازه او مقدار ئې ورته وټاکو، پیل او پای ئې ورته تعیین کړ، هر یوه ته ئې لاره او مسیر وټاکو، هدایت او لارښوونه ئې ورته وکړه.

نه څه له پيداېښت نه مخکي ترې پټ دي او نه له پيداېښت نه وروسته، پټ او ښکاره، شاهد او غائب، ماضي او مستقبل ټول ورته معلوم دي، علم ئې په هرڅه حاوي دئ، هیڅ داسي څه نشته چي ترې پټ وي، لوی او ووړ، نږدې او لرې، رڼا او تیاره هیڅ ترې پټ ندي.

الله تعالی نه یوازي دا هستي پيدا کړې ده، بلکه د رب او پالونکي په حیث هر څه اداره او پالي، هرڅه د ده په اراده، تقدیر او

د الله په اړه زمونږ عقیده ----- توحيد او شرك

توفيق ترسره کېږي. ټول شيان ئې د قضا او قدر تابع دي، اراده ئې هر چيرته او په هرڅه کي نافذ ده، هيڅ شی ئې د ارادې مخه نشي نيولی، کوم کار چي هغه ئې د کېدو اراده ونکړي نشي کېدی، د بندگانو اراده د ده د ارادې تابع ده، څه چي ورته وغواړي همغه کېږي او څه چي ونه وغواړي هغه نشي کېدی، بندگان په خپله هيڅ نشي کولی، د هرڅه او هرکار توفيق د ده له لوري دی. نه څوک د هغه قضاء بدلولی شي او نه ئې د ارادې مخه نيولی شي، په ټول عالم کي هيڅ داسي قدرت او ځواک نشته چي د ده حکم وځنډوي او د ده د امر مانع شي. د هغه قضاء نافذه او حکم ئې حاکم دی، په هر څه غالب، امر ئې په خپل ټاکل شوي او معين وخت تحقق مومي، داسي نده چي د هستي او کایناتو له خلقت، د ضوابطو او قضاء له وضع کولونه وروسته ئې دا مخلوقات په خپل حال پرېښي وي او هر څه ئې خپلي مخي ته آزاد خوشي کړي وي او گویا اوس پېښي په خپله د وضع شوو ضوابطو مطابق واقع کېږي، نه، داسي نده، بلکه هره پېښه، په هره شېبه کي، د ده جل جلاله په اجازه، توفيق او د ده لخوا د ټاکل شوي تقدير او قضاء مطابق ترسره کېږي.

د الله تعالی په اړه زمونږ د دې عقیدې مصدر او منبع قرآنکریم او د رسول الله صلی الله علیه وسلم سنت دی، مونږ په هر هغه څه باور او ایمان لرو چي علیم خدای او د ده رسول صلی الله علیه وسلم په صراحت او وضاحت سره بیان کړيدي، څه ئې چي په څرگنده توگه او په تفصیل سره بیان او شرحه کړيدي، په همغه واضح، څرگند او مفصل شکل ورباندي ایمان لرو، او څه ئې چه مجمل پرېښي، په

توحيد او شرك ----- د الله په اړه زمونږ عقیده

همغه مجمل شکل ئې اکتفاء کوو، له څه زیاتولو او څه کمولو نه ډډه کوو، له خپل حد نه تېری نه کوو، هغه شیان چي الله او رسول ئې په تفصیل سره ندي بیان کړي او زمونږ له فهم او ادراک نه ئې لوړ شمېرلي، مونږ بهې ځایه تکلف نه کوو، بهې گټي زحمت نه باسو، آمانا او اسلمنا وایو، د دې ډول شیانو په کڼه او حقیقت د پوهېدو بهې ځایه او بهې فائدي هڅه نه کوو. د خپلو اختلافاتو او منازعاتو د حل لپاره الله او د ده رسول ته رجوع کوو او همدا مرجع د حق او باطل د پیژندلو او د اختلافاتو د حل یوازنی مرجع شمېرو. د دېن او ایمان په امورو کي د الله او د رسول صلی الله علیه وسلم په مقابل کي د هیچا خبره د اعتناء وړ نه گڼو، د هغه چا خبره نه منو چي د الله او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لارښوونو مبتني نه وي، د الله او د ده رسول له وینا سره مخالف اقوال له یوه سره ردوو. مونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم یاران او هغوی ته نږدې خلک د دېني امورو په فهم او پوهي کي تر نورو مقدم گڼو.

که پوښتنه رانه وشي چي کوم مذهب ته ترجیح ورکوئ؟ نو وایو چي حنفي مذهب ته ترجیح ورکوو، دا ځکه چي د اهل سنت وجماعت دا مذهب مو تر بل هر مذهب نه پر کتاب الله او د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر سنت ولاړ او د سلفو پر منهج مبتني موندلی؛ خو دا هم په تأکید سره وایو چي نورو مذاهبو او پلویانو ته ئې احترام لرو، له هغوی سره په آراوو او نظریاتو کي اختلاف روا اختلاف شمېرو او الله تعالی ته سوال کوو چي زمونږ او هغوی اشتباهات معاف کړي، مونږ په فرعي مسائلو کي د اختلاف په

د الله په اړه زمونږ عقیده ----- توحيد او شرك

اساس هيچا ته د گمراه، مشرك او كافر خطاب نه كوو، بلكه د دې
برعكس د ټول امت د يووالي او د ټولو مذاهبو ترمنځ د تقارب او
وحدت غوښتونكي يو.

توحيد او شرك ----- د الله اسماء او صفات

د الله تعالى اسماء او صفات

د الله تعالى په پاكو نومونو او لوړو صفاتو ايمان درلودل د ايمان بالله له اساسي اجزاوو څخه دى، له همدې لاري كولى شو الله تعالى بڼه وپېژنو او له خپل رب سره د خپلو اړيكو د څرنگوالي په كيفيت پوه شو. لكه څرنگه چې مونږ مكلف يو د الله تعالى په ربوبيت ايمان ولرو، په دعا او عبادت كي د هغه لوري ته رجوع وكړو، هغه ته پناه وروړو، د هغه عبادت وكړو او له هغه نه مرسته وغواړو، همدا راز مكلف يو چې الله تعالى په هغه نومونو سره يادكړو چې په خپله ئې را ښوولي دي.

كه څه هم هغه آيتونه او احاديث چې د الله تعالى نومونه پكي ذكر شوي اكثرأ ډېر واضح او څرگند دي او هرڅوك پرې پوهېدلى

د الله اسماء او صفات ----- توحيد او شرك

شي، خو پدې هکله يو شمېر داسي آيات او احاديث هم شته چې د علماوو ترمنځ د مناقشاتو او د نظر د اختلاف سبب شويدي، دا ډول نصوص ځينو د صفاتو آيات او احاديث بللي او نورو ورته متشابهات ويلي دي. پدې ډول نصوصو کي الله تعالی ته داسي افعال منصوب شويدي چې همدې ته ورته افعال او اعمال انسان د خپلو اعضاوو او جوارحو په واسطه ترسره کوي، لکه اورېدل، ليدل، ورکول، اخيستل، تلل، راتلل، چې دا اعمال په غورږونو، سترگو، لاسونو او پښو ترسره کېږي.

د اسلام په پيل کي د اصحابو او سلف صالح ترمنځ د دې ډول نصوصو په هکله هيڅ اختلاف نه وو، پدې اړه د دوی ترمنځ هيڅ ډول مناقشه نده شوې او نه پدې رابطه له دوی نه اختلاف روايت شويدي، د دوی (سلف صالح) مذهب او نظريه دا وه چې دوی به د همدې نصوصو په الفاظو اقرار کاوو او په معنی به ئې ايمان درلود، د کيفيت په هکله به ئې له بحث او له مناقشې نه ډډه کوله. له ابي عبيد القاسم بن سلام رحمه الله نه د دې ډول احاديثو په هکله پوښتنه وشوه؛ ده په ځواب کي ورته وويل: مونږ دا احاديث حق بولو، باور لرو چې ثقه راويانو يو له بل نه روايت کړيدي؛ خو که د تفسير او معنی په رابطه ئې سوال رانه وشي نو وايو چې د پخوانيو علماوو (سلف صالح) په منځ کي داسي څوک نه مومو چې دا ډول نصوص ئې تفسير او تشریح کړي وي، نو مونږ ئې هم له تفسير او تشریح نه ځان ساتو، فقط د هغه تصديق کوو، ايمان ورباندي لرو او د کيفيت د ادراک په هکله ئې بې فايدي هڅې نه کوو او سکوت غوره گڼو.

توحيد او شرك ----- د الله اسماء او صفات

ابوالمعالی جوینی په خپل کتاب "الرسالة النظامية" کې لیکي:
و ذهب ائمة السلف الى الانكفاف عن التأويل و اجراء
الظواهر على مواردھا و تفويض معانيها الى الرب" و يقول:
"وقد درج اصحاب رسول الله صلى الله عليه و سلم على
ترك التعرض لمعانيها و درك ما فيها" ثم يقول: "فلو كان تأويل
هذه الظواهر مسوغاً او محتوماً لا شك ان يكون اهتمامهم
بها فوق اهتمامهم لفروع الشريعة، و اذا انصرم عصرهم و
عصر التابعين على الاضراب عن التأويل كان ذلك هو الوجه
المتبع فحق على ذی الدين ان يعتقد تنزيه الباري عن
صفات المحدثين و لا يخوضوا في تأويل المشكلات و يكل
معناها الى الرب تعالى"

سلفو امامانو له تأويل نه ډډه کړې، د نصوصو ظاهر ئې په خپل حال
پربنډې او د هغوي معنی ئې الله تعالی ته مفوض کړې ده. بیا وايي: د
رسول الله صلى الله عليه وسلم اصحابو دا غوره گڼلی چې له معنی
سره ئې کار ونلري او د هغی د ادراک لپاره هڅه ونکړي. ورپسې
وايي: که د دې ظواهرو تأويل جایز او ضروری وی نوبیشکه چې
دوی به ديخوا ته د شریعت د فروعاتو په نسبت زیاته توجه کړې وی،
پداسي حال کې چې د اصحابو او تابعینو دور داسي تېر شو چې له
تأويل نه ډډه کېده، نو همدا کار د متابعت وړ دئ، هر دینداره انسان
ته بنایي چې دا عقیده ولري چې الله تعالی د مخلوقاتو له صفاتو نه

د الله اسماء او صفات ----- توحيد او شرك

منزه دئ، د مشكلو الفاظو په تاويل كې تكلف ونه كړي او معنى ئې
الله تعالى ته پرېږدي.

پر دې ډول آيتونو او احاديثو باندي ايمان درلودونكي
په دريو مهمو برخو وېشل شويدي:

- **اهل ظاهر:** دا ډله د متشابه آيتونو كلمات په همغه ظاهري
معنى اخلي، قرب، معيت، نزول، استوى، مجئ او نورې دا ډول
كلمې لكه يد، عين، اذن، د همدې كلماتو په ظاهري، متداولې او
متبادرې معنى اخلي. له اهل ظاهر نه يو شمېر مشبه (تشبيهه
كوونكي) دي، يعنى هغوى د الله تعالى دا صفات د بنده گانو د
صفاتو په شان بولي او د الله صفات د بندگانو له صفاتو سره تشبيهه
كوي. د همدې ډلې يوه بله برخه كه څه هم د دې كلماتو معنى د
لومړۍ ډلې په شان ظاهري او ذهن ته په نږدې معنى حمل كوي خو
وايي چي مونږ الله تعالى په هيڅ شي كې له مخلوقاتو سره نه تشبيهه
كوو، هغوى دا كلمات په خپله ظاهري معنى سره تعبير او
تفسيريوي؛ خو د بلا تشبيهه، بلا تكييف او بلا تمثيل قيد ورسره ږدي.
- **دوهمه ډله:** دا ډله ذكرشوي كلمات د هغې په ظاهري معنى
سره نه اخلي، لدې ډلې نه يو شمېر عقیده لري چي په دې ځاى كې
لدې كلماتو نه د الله تعالى صفات ندي مراد، بناء لازمه ده د دې
الفاظو ظاهري او ذهن ته نږدې معنى ترې واخيستى شي، د مثال په
توگه استواء بايد د تسلط او سيطرې او يد د قدرت او نعمت په
معنى تفسير او تعبير شي، يو شمېر نورې ظاهري معنى ردوى او د
هغې مراد او مفهوم خداى ته پرېږدي او په خپله هيڅ نه پكې وايي.

توحيد او شرك ----- د الله اسماء او صفات

• دریمه ډله: دا ډله پدې هکله بالکل څه نه وايي، سکوت ئې غوره کړی، له دې ډلې نه یو شمېر عقیده لري چې لدې کلماتو نه د الله تعالی صفات مراد ندي، او که فرضاً صفات ترې مراد وي؛ د هغه معنی هسي باید وشي چې د الله تعالی له شأن سره مناسبه او وړ وي. نور وائې چې د همدې نصوصو قرائت او تلاوت کافي دئ او له هر ډول تفسیر، تاویل او تعبیر نه ځان ساتي، نه یې په دې هکله په زړه او دماغ کي څه تصور وي او نه په خوله څه وايي. د دې ډلو په رابطه باید وویل شي چې:

• د لومړنۍ ډلې عقیده بیشکه له صریحو نصوصو سره ټکر کوي او د دې عقیدې په بطلان او فساد کي هیڅ شک نشته. د اهل ظاهر د دوهمې ډلې عقیده که دا وي چې ید، سمع او بصرا الهي صفات وشمېری او هغه غږې، جوارح او د فعل وسایل ونه بولي او له انسان سره ئې تشبیه نه کړي، قرب، معیت، نزول، استواء، مجئ، اتیان، اخذ او ایتاء د الله تعالی اختیاري افعال وشمېري او د انسان د افعالو سره ئې تشبیه نه کړي او د دې صفاتو او افعالو کیفیت او حقیقت خدای ته پرېږدي، نو مونږ ورسره اختلاف نه لرو او د دې عقیدې د صحت په هکله د شک ځای هم نه گورو.

• هغه ډله چې د ذات په هکله د تشبیه د نفی پخاطر د دې کلماتو ظاهري معنی ترې اخلي، دوی که څه هم له تشبیه نه تېسې خو د الهي ثابتو صفاتو د نفی مرتکب کېږي، د دوی عقیده هم غلطه او فاسده ده، دا عقیده له هغو صریحو نصوصو سره ټکر او تناقض لري چې د الله تعالی لپاره دا صفات په اثبات رسوي.

د الله اسماء او صفات ----- توحيد او شرك

- خو هغه ډله چې د الله تعالی د ذات سره د تشبیه د نفی کولو پخاطر د دې کلماتو ظاهري معنی نه اخلي او په عین وخت کې تاویل هم نه کوي، مراد او اصلي مفهوم ئې خدای ته سپاري او د الله تعالی له هیڅ صفت نه انکار نه کوي، د دې ډلې عقیده هم صحیح ده.

- هغه کسان چې پدې هکله بی سکوت غوره کړي، نه تشبیه کوي او نه تاویل، دا صفات د غریبو یا اندامونو او جوارحو په معنی نه اخلي، بلکه هغه د الله تعالی د شأن سره برابر او مناسب صفات شمېري، د دې کسانو د عقیدې د صحت په هکله هم د شک ځای نشته.

- همداراز هغه کسان چې د تقوی او احتیاط له مخې د همدې آیتونو په تلاوت اکتفاء کوي، له هر ډول تاویل نه ډډه کوي، نه په خپل ذهن کې خاص تصور قائموي او نه په ژبه پدې اړه څه وايي، که دوی د دغو آیتونو په مراد او مفهوم ایمان ولري، که څوک دا ډله جاهل او نادان گڼي نو واقعاً چې بې انصافي کوي.

- هغه کسان چې د عقیدې د سموالي په هکله ئې شک نشو کولی، د دوی ترمنځ اختلاف په اصل کې لفظي اختلاف دی، د دوی ترمنځ اساسي او بنيادي اختلاف نشته.

پدې هکله ترټولو زیات صحیح، قوي او د اسلامي امت د امامانو له نظر سره مطابق نظر دا دی چې ووايو: مونږ په دې ټولو آیتونو او احادیثو ایمان لرو، اقرار ورباندې کوو، په الفاظو ئې تکلم کوو، خو هغه په خپلي ظاهري معنی نه اخلو، له تاویل نه ئې

توحيد او شرك ----- د الله اسماء او صفات

ډډه کوو، په معنی او مرادني ایمان لرو. ځکه که ظاهري معنی ترې واخلو نو د تشبیه او تمثیل مرتکب کېږو او الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوو، پداسي حال کي چي قرآنکریم فرمایي:

ليس كمثلہ شی،

او که تاویل پکي وکړو نو بیا به موهم د نص مخالفت کړي وي، ځکه قرآن فرمایي:

وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ

گرانه وروره! که ته دا عقیده ولري او په څرگندو الفاظو سره بې مجاملي ووايي چي:

• په مخلوقاتو کي هيڅ شی هم په ذات کي له الله تعالی سره شباهت او مماثلت نه لري.

• د لوی او قدیر خدای د ذات ادراک ممکن او میسر ندی.

• انسان نه شي کولی د الله تعالی د تصرف څرنگوالی په خپلو اختیاري افعالو کي درک کړي. اخذ، بطش، امساک، ایتاء، مجی، اتیان دا ټول د الله تعالی لپاره ثابت شوي افعال دي، خو انسان ته نه دا ممکنه ده چي د دې افعالو کیفیت درک کړي شي، او نه دا افعال د مخلوقاتو له افعالو سره شباهت لري.

• الله تعالی داسي ذاتي صفات لري چي دا افعال هغوی ته منسوب دي. لکه انفاق او تمليک چي ید، اورېدل او لیدل، سمع او بصر ته منسوب شويدي؛ خو دا نه اعضاء او جوارح دي او نه پدې رابطه د خالق او مخلوق ترمنځ شباهت شته.

د داسي عقیدې د درلودو په صورت کي که ته په هرو الفاظو

د الله اسماء او صفات ----- توحيد او شرك

خپله عقیده تعبیر کړې؛ مونږ ستا د عقیدې د صحت او سموالي په هکله شک نه کوو. خو که څوک د خپل ذهني انحراف له امله د الله تعالی په هکله په خپل ذهن کې خاص تصویر جوړ کړي او الله تعالی په خپل ذهن کې انسان ته ورته مجسم کړي او په همدې خاطر هر چیرته چې کوم داسې لفظ او کلمه بیا مومي چې د خپل دې غلط او کاره تصور د اثبات لپاره ترې کار اخستلی شي نو فوراً او په منډه ورباندې استناد کوي، بېله دې چې د لفظ مخکې او وروسته په پام کې ولري او محل او مقام ته ئې نظر وکړي، په پوره لجاجت په همدې لفظ استدلال کوي، مونږ دغو کسانو ته له الله تعالی نه هدایت غواړو، الله تعالی دې لدې مصیبت نه وباسي، خدای دې تیاره ذهنونه روښانه کړي. دا کاره ذهنونه په اصل کې په غیب له ایمان نه عاجز دي، یوازي په "جهر" او "خرگند" ایمان لري، هر څه له ملموس او مشهود شیانو سره مقایسه کوي، هغه څه نشي منلی چې له محسوس او ملموس شیانو سره ورته والي او مماثلت ونلري. دوی د تعصباتو په لومو کې داسې نښتې چې وتل ورته گران شوي!! مونږ له هغو کسانو سره هیڅ مشکل نه لرو چې د الله کتاب او د رسول الله صلی الله علیه وسلم سنت ئې د خپل قضاوت آخړیني مرجع گرځولی ده او د هر شي په رابطه د قرآن او احادیثو په رڼا کې فیصله کوي، هغوی چې خپل حد پېژني، له حدودو او پولو نه خوا نه اوږي، په خپل حد درېږي او اعتراف کوي چې لدینه خوا د تللو او وړاندې تگ اجازه نه لري، دا ځکه چې الله تعالی همداسې فرمایلي دي. مونږ له داسې اشخاصو سره هیڅ مشکل او اختلاف نه

توحيد او شرك ----- د الله اسماء او صفات

لرو، زمونږ مشکل له هغو اشخاصو سره دی چې د خدای او رسول صلی الله علیه وسلم قول یوازې په هغه صورت کې قبلوي چې د دوی له نظریاتو سره توافق ولري، دوی په اصل کې خپل ذهن، تصور او انتباه معیار گرځولی، حتی حاضر ندي دا ومني چې ځینې شیان د غیب په دائره کې دي او انسان یې په خپلو حواسو نشي درک کولی، د دا ډول غیبی شیانو تجسم په ذهن کې او له مشهودو شیانو سره یې او له محسوساتو سره یې تشبیه او تمثیل غلط کار دی. پدې اړه لازمه دا ده چې خپل حد او توان وپېژنو او له حد نه تېری ونکړو، په الهي لارښوونو او د الله د کتاب په هغو اشارو باید اکتفاء وکړو چې د غیبی امورو د پېژندګلوي او د انسان ذهن ته د تقرب او نږدې کولو لپاره راغلي دي. دا رساله اصلاً د همدغو کسانو په ځواب کې لیکل شوي ده. د دې لپاره چې د نوموړي موضوع حقیقت ښه څرګند شي باید قرآن ته رجوع وکړو او د الله د کتاب په رڼا کې د دې موضوع حقیقت ولټوو.

خدای خنګه وپېژنو ----- توحيد او شرك

خدای جل جلاله خنګه وپېژنو؟

د الله تعالی د ذات، اسماء او صفاتو په هکله بحث او خبرې په
خو برخو کې خلاصه کولی شو:
د الله تعالی د ذات په هکله

اسلام مونږ لدې نه منع کړي یو چې د الله تعالی د ذات د
کیفیت په هکله تفکر او بحث وکړو، ځکه انسان ته ممکنه نده چې د
الله تعالی ذات درک کړي او په کیفیت کې پوه شي. قرآنکریم فرمایي:
يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا *

طه: ۱۱۰

"الله" په هر هغه څه پوهېږي چې د دوی مخی ته دي او یا یې شا ته
دي، خو دوی علماً پر ده احاطه نه شي کولی، یعنی انسانان نه دا

توحيد او شرك ----- خدای څنگه وپيژنو

وس لري او نه دومره علم چي د الله تعالی د ذات کیفیت درک کړی شي. دوی ئې د ذات د کیفیت له ادراک نه عاجز دي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

تَفَكَّرُوا فِي آيَاتِ اللَّهِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ

د الله تعالی د نعمتونو په هکله فکر وکړی خود ذات په هکله ئې تفکر مه کوی.

نه یوازي انسان نه شي کولی د الله تعالی د ذات په کیفیت پوه شي بلکه مونږ له دې نه هم منع شوي یو چي په خپل ذهن کي د الله تعالی لپاره کوم تصویر جوړ کړو او له مخلوقاتو سره د هغه د تشبیه او تمثیل په اړه تصور وکړو. الله تعالی فرمایي:

فَلَا تَصْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ *

النحل: ۷۴

د الله تعالی لپاره مثالونه مه بیانوی؛ الله تعالی پوهېږي او تاسو نه پوهېږی.

یعنی پداسي حال کي چي په هرڅه پوه او خبیر خدای د خپل ذات لپاره مثال ندی راوړی او په قرآنکریم کي ئې د داسي کوم مثال ندی ذکر کړی؛ نو تاسي پدې محدود علم سره څنگه کولی شی چي د الله تعالی د ذات لپاره مثال راوړی؟

له مخلوقاتو سره د الله تعالی او یا له الله تعالی سره د مخلوقاتو تشبیه او داسي یو مثال راوړل چي تشبیه ترې ثابته شي او یا په تمثیل دلالت کوونکی تصور، دا ټول ناروا دي، لازمه ده لدې نه په کلکه ځان وساتو. دا ځکه چي الله تعالی مونږ ته امر کوي:

خدای خنګه وپیژنو ----- توحید او شرک

فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ * البقرة: ۲۲

له الله تعالی لره سیلان مه جوړوی، پداسی حال کي چي ښه پوهېږئ
"چي الله تعالی سیال او مثل نه لري"

همداراز فرمایي:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ * الاخلاص: ۴

هیڅ یو ده لره کفو او سیال ندی.

بل ځای فرمایي:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * الشوری: ۱۱

هیڅ شی د هغه په څېر ندی او دی اورېدونکی لیدونکی دی.

یعنی که وغواړئ چي په خپل ذهن کي د الله تعالی لپاره کوم
مثال مجسم کړي، نو پوه شه چي پدې کایناتو او موجوداتو کي به
هیڅ شی دې مثال ته ورته ونه مومئ. د یوه شي مثال په حقیقت کي
د هغه شي تخمینی او تقریبی تصویر وي، چي د هماغه شي د پېژندلو
لپاره په کار راوړل کېږي، کله چي د یوه شي د اصل او حقیقت
ادراک ممکن نه وي نو د مثال په راوړلو سره ئې تشریح او توضیح
کوو، خو د الله تعالی په هکله نه د مثال راوړل ممکن دي او نه ئې
مثال او مثل شته.

په دې آیت شریف کي داسي ندی ویل شوي:

"لیس مثله شی: ده ته ورته څه نشته"

بلکه ویل شوي:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ:

د ده مثل ته ورته څه نشته او دی سمیع بصیر ذات دی.

توحيد او شرك ----- خدای څنگه وپېژنو

د دې معنی دا ده چې نه یوازې د الله تعالی د ذات د کیفیت ادراک ممکن ندی، بلکه دا هم ممکنه نده چې د الله تعالی د ذات او ذاتي صفاتو د کیفیت په هکله تخمینی او تقریبي تصور ولرو. نو لازمه ده له هر هغه تأویل او توجیه نه په کلکه ځان وساتو چې د مخلوقاتو سره د الله تعالی تشبیه پکې وي.

که د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله بحث ضروري وی او د انسان لپاره ئې ادراک امکان درلودی نو الله تعالی به په خپله په پوره صراحت او وضاحت سره بیان کړی وی، مجمل به ئې نه پرېښود او یوازې په هغو آیتونو به ئې اکتفا نه وی کړې چې له اسمای حسنی او لوړو صفاتو نه بحث کوي.

د آیت شریف دوهمه برخه

وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

دا په گوته کوي چې که څه هم انسان ته هم سمیع او بصیر ویل کېدی شي، الله تعالی د اورېدو او لیدو صفت انسانانو ته هم ورکړی، خو بیا هم پدې موجوداتو کې داسې څه نشته چې له الله تعالی سره ورته والی او شباهت ولري. د الله تعالی ذات هیڅ مثل او مثال نه لري.

د یوه څه د پېژندلو طریقه یا دا ده چې مستقیماً د هغه شي د ذات د کیفیت په هکله معلومات لاسته راوړې او وئې پېژنې او یا دا چې د مثال او سیال له لارې ئې وپېژنې او یا دا چې هغه ته ورته شی د ده په هکله تا ته خاص انځور درکړي او لدې لارې ئې په نسبي توگه وپېژنې. قرآنکریم د الله تعالی د ذات د ادراک او د هغه د

خدای څنگه وپیژنو ----- توحید او شرک

کیفیت د پېژندلو په رابطه دا ټول امکانات رد کړيدي او په پوره صراحت ئې ویلی دي چي الله تعالی نه سیال او مثل لری او نه د چا علم د هغه تعالی د ذات پرکیفیت احاطه او احتوا کولی شي. د دې مطلب د لا روښانتیا لپاره ضروري ده د الشوری سورت یوولسم آیت په دقت سره توضیح او تشریح کړو:

فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ
الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذُرُّكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ *

الشوری: ۱۱

د آسمانونو او ځمکي مبتدع او مخترع پیدا کوونکی چي تاسي ته ئې ستاسي خپله جوړه پیدا کړه او له چارپایانو نه ئې هم جوړې جوړې پیدا کړې، په دې جوړو سره تاسي زیاتوي، هیڅ شی هغه ته ورته ندي، هغه اورېدونکی لیدونکی دی.

دا آیت لاندیني اساسي مطالب په گوته کوي:

• الله تعالی د ځمکي او آسمان خالق او پیداکوونکی دی. پداسي حال کي چي:

الف - د دې شیانو خالق او پیداکوونکي وو او په څنگ کي ئې بل هیڅوک او هیڅ څه نه وو.

ب - نه ځمکه وه او نه آسمان او نه د ځمکي او آسمان هیڅ څه.

• انسانان او حیوانات جوړه جوړه پیدا کړي شوي، داسي چي:

الف ټول (انسانان او حیوانات) نه وو، پیدا شول.

ب ټله دوی نه مخکي ئې ځمکه او آسمانونه پیدا کړل.

ج ټول نسل د بقا لپاره ئې جوړه جوړه پیدا شوي، لدې نه پرته

توحيد او شرك ----- خدای خنځه وپيژنو

نه تکثیر موندلی شي او نه ئې د نسل بقا ممکنه ده.

• په ځمکه او آسمانونو کې هېڅ شی د الله تعالی په مثل ندي، هېڅ څيز ورسره ورته والی نه لري، د الله تعالی د مثل مثال هم نشته ځکه:

الف- الله تعالی خالق او دا نور ټول موجودات مخلوق دي.

ب ټووندي مخلوقات پیدا کېږي، زېږول کېږي او نور زېږوي، جوړه جوړه پیدا شوي، پداسې حال کې چې الله تعالی فرد واحد دی، نه له چا نه زېږېدلی او نه نور څه زېږوي، نه سیال لري او نه مثال.

همدا مطلب د اخلاص په سورې کې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ئې د قرآنکریم ثلث (دریمه برخه) بولي، داسې بیان شوی:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ *
الاخلاص: ۱ - ۴

ووايه: هغه یوازنی الله دی، بې نیازه الله دی "ټول هغه ته اړدي، خپل ضرورتونه ورته وړاندي کوي، هغه تعالی له هر ډول احتیاجه پاک او منزله دی، ټول د کمال صفات د ده دي. فنا نه لري، تلپاتې دی" نه ئې څوک زېږولي او نه له چا نه زېږېدلی، هېڅ سیال او کفو نه لري.

۴- د آیت له وروستني برخې "وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ" نه دا څرگندېږي چې: که څه هم الله تعالی په خپل ذات کې له هېچا سره هېڅ ډول شباغت او ورته والی نه لري، نه ئې مثل شته او نه مثال، خو د داسې صفاتو درلودونکي هم دی چې بېلگه او مثال ئې په ناقص شکل سره په مخلوقاتو کې هم لیدل کېدی شي، د مثال په

خدای خنګه وپیژنو ----- توحید او شرک

توګه الله تعالی سمیع او بصیر، یعنی اورپدونکی او لیدونکی دی، همدا د اورپدو او لیدو صفات ئې خپلو مخلوقاتو ته هم ورکړې، خو څرګنده ده چې د الله صفات د مخلوقاتو له صفاتو نه ډېر لوړ، کامل او دایمې دي، د مخلوقاتو صفات د هغوی د حال او توان برابر دي، ناقص دي، له مینځه تلونکي دي، په وسایلو کار کوي، خو د الله تعالی صفات د همغه د ذات له شأن سره برابر، بې مثاله، دایم او کامل دي.

پدې ترتیب سره ویلی شو چې پدې موجوداتو کې هیڅ شی د الله تعالی له ذات سره شباهت او ورته والی نه لري، هره هغه عقیده او نظریه چې د الله د ذات د کیفیت د ادراک په هکله داسې بحث ولري چې له مخلوقاتو سره د خالق په تشبیه او تمثیل منته شوي، باطله او مردوده ده. الله تعالی لدینه منزله او ډېر لوړ دی چې په خپل ذات کې له مخلوقاتو سره شباهت او ورته والی ولري، هیڅ شی له الله تعالی سره هیڅ شباهت نه لري، ټول نصوص پدې دلالت کوي چې الله تعالی بې مثله او بې مثاله ذات دی.

توحيد او شرك ----- د الله نومونه

د الله تعالى نومونه

الله تعالى د پاكو او نېكو نومونو خاوند دى، لازمه ده هغه په همدې پاكو نومونو سره ياد او په همدې نومونو سره سوال ترې وشي، په كومو نومونو سره چې الله تعالى خپل ذات نومولى او ياد كړې بايد په همدغو اکتفا وشي، له خانه الله تعالى ته نوم ورنه كړئ شي. الله تعالى خپل نومونه مونږ ته په قرآنكريم كې او د رسول صلى الله عليه وسلم له لاري راښودلي دي. الله تعالى په قرآنكريم كې فرمايي:

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي

أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ * الاعراف: ۱۸۰

الله تعالى لره نېك او پاك نومونه دي، نو په همدغو سره ئې راوبولي او هغه كسان پرېږدئ چې په نومونو كې ئې په كېږه ځي، ژر ده چې د

د الله نومونه ----- توحيد او شرك

خپل عمل له امله مجازات شي.

همداراز فرمايي:

قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ
الْحُسْنَىٰ وَلَا تَجْهَرُوا بِصَلَاتِكُمْ وَلَا تَخَافُوا بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ
سَبِيلًا *
الاسراء: ۱۱۰

ووايه! يا الله راوبولي يا رحمن ته دعا وكړئ، "له دغو نه ئې" چي په هر نوم راوبولئ "صحيح ده" ده لره نبايسته او غوره نومونه دي او مه دي دعا په لوړ آواز كوه او مه ئې پتوه، بلکه د دواړو ترمنځ وسط لاره غوره كړه.

دغه آيتونه دا مطالب بيانوي:

- الله تعالى نېك او غوره نومونه لري، بايد په همدغو نومونو ئې ذكر وشي او دعا ورته وشي، په هرې دعا كي ئې هغه نوم ياد شي چي له سوال سره مناسبت ولري، د مثال په توگه يا رحمن ارحمني، يا حفيظ ا حفيظني.
- بايد په اسماء الله الحسنی كي له انحراف او له ځانه د اسماءو او صفاتو له اېښودلو نه ډډه وكړو.
- د الله تعالى وړاندي په دعا كي بايد هغه طريقه غوره كړو چي دين راښودلئ، لكه دا آيت چي امر كوي: نه به په ډېر لوړ غږ دعا كوو او نه په ډېر تېټ، بلکه د دواړو ترمنځ به متوسطه لاره غوره كوو.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

أيها الناس أربعوا على أنفسكم، فإنكم ما تدعون أصم ولا

توحيد او شرك ----- د الله نومونه

غائباً، إنما تدعون سميعاً بصيراً إن الذي تدعون أقرب إلى

أحدكم من عنق راحلته. رواه احمد

اې خلکو! پر خپل ځان نرمي وکړئ "او په لوړ غږ د دعا لپاره پر ځان زياتی مه کوئ" ځکه تاسي نه کون ته دعا کوئ او نه غائب ته، بلکه هغه چا ته دعا کوئ چې اورېدونکی او ليدونکی دئ، تاسي چې د کوم ذات نه سوال کوئ هغه ستاسو هر يوه ته د خپلي سورلي تر غاړې نه ډېر ورنږدې دئ.

د الله تعالی ټول مبارک نومونه د داسي بشپړو او کاملو صفاتو نښونه کوي چې د هېڅ ډول نقص او عيب شائبه پکي نشته.

مونږ د الله تعالی نومونه او لوړ صفات د هغه کتاب له لاری پېژندلی شو چې الله تعالی نازل کړی او رسول صلی الله علیه وسلم ته ئې د هغه علم ورکړی، له دې نه پرته د اسماء او صفاتو د پېژندلو بله صحیح لاره نشته. هغه الهي کتابونه چې دا صفات او اسماء ئې بیان کړيدي؛ هريو د ځانگړي قوم په ژبه نازل شوی دئ، پدې اساس د الهي اسماءو الفاظ مختلف دئ، خو معنی او مفهوم ئې يو دئ، دا ټول نومونه په قرآنکریم، تورات، انجیل او زبور کي په يو ډول الفاظو سره ندي ياد شوی. لدې نه معلومېږي چې پدغو نومونو کي ترټولو د پام وړ خبره هغه صفات دي چې دا نومونه ئې په گوته کوي. په قرآنکریم کي له ذکر شوو نومونو نه علاوه، الله تعالی نور نومونه هم لري چې يا ئې په نورو آسماني کتابونو کي ذکر کړي دي او يا ئې له ځان سره ساتلی او هېڅ څوک ئې ندی پری خبر کړی، لکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

د الله نومونه ----- توحيد او شرك

أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمِيَةٌ بِه نَفْسُكَ أَوْ عَلِمْتَهُ أَحَدًا مِنْ
خَلْقِكَ أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ أَوْ اسْتَأْثَرْتَ به فِي عِلْمِ الْغَيْبِ
عِنْدَكَ*
رواه احمد

الهي! په هر هغه نوم دې سوال درته كوم چي ځان دې پرې نومولې
دئ، يا دې خپل كوم مخلوق ته ورنښودلې دئ او يا دې په خپل كتاب
کي نازل کړې او يا دې په خپل علم غيب کي چي له تاسره دئ ځانته
ځانگړې او خاص کړې.

لدي حديث شريف نه دا څرگندېږي چي د الله تعالی نومونه
محدود ندی، يو شمېر ئې پدې كتاب کي ذکر شويدي او نور ئې په
نورو کتابو کي راغلي دي، يو شمېر ئې پيغمبرانو عليهم السلام ته
ورنښودل شوي او يو شمېر ئې الله تعالی له خپل ځان سره ساتلي او
هيچا ته يې ندی ښودلې. دا ټول نېک او پاک نومونه داسي صفات په
گوته کوي چي الله تعالی ورباندي متصف دئ. د مثال په توگه
السميع، يعنی هغه ذات چي اورېدونکي دئ، البصير: هغه ذات چي
ليدونکي دئ، الرحمن: هغه ذات چي د رحمت او مهربانۍ د صفت
درلودونکی دئ.

که د الله تعالی هغه پاک او مبارک نومونه چي په قرآنکريم او
احاديثو کي راغلي دي، د فاتحې سوري د دريو لومړنيو آيتونو په
ترتيب تنظيم کړو، نو وبه گورو لکه څرنگه چي فاتحه د قرآنکريم
اساس او خلاصه ده، همدا ډول د الله تعالی د نومونو خلاصه هم د
همدې سوري په دريو لومړنيو آيتونو کي راغلی ده او دا ترتيب او
خلاصه به داسي وي:

توحيد او شرك ----- د الله نومونه

رب العالمين:

الله، الرب، الخالق، البارئ، المصور، الاله، الواحد، الاحد،
الوتر، الاول، الآخر، الظاهر، الباطن ، الحق، المبين، الحي،
الصمد.

الرحمن الرحيم :

الرحمن، الرحيم، الرؤوف، الاكرم، البر، التواب، الخليم،
العفو، الغفور، الكريم، اللطيف، الجيب، الودود، الوهاب،
الولي، المولى، الرفيق، الشافي، المحسن، المعطي، المنان،
القريب، الجميل، الطيب، الشاكر، الشكور، الواسع،
النصير، البصير، الخبير، السميع، العليم، العالم، الشهيد،
الحافظ، الحفيظ، الرقيب.

مالك يوم الدين :

الملك، المليك، القاهر، القهار، القادر، القوي، الكبير،
القدير، المؤمن، المهيمن، المقتدر، المتعال، المتكبر، المجيد، المعز،
المذل، المقدم، المؤخر، الحكم، الحكيم، الباسط، القابض،
الرزاق، الجبار، الاعلى، العزيز، القيوم، العلي، القدوس،

د الله نومونه ----- توحيد او شرك

السلام، السبوح، الحميد، الوارد، الغني، الخيط، الفتاح،
الوكيل، المقيت.

د الله تعالى يو شمېر نومونه، د مضاف په صيغه راغلي دي
لكه: رب العالمين: د عالميانو څښتن او پالونكى، مالك يوم الدين:
د جزا د ورځي مالك او پاچا، ذو الفضل العظيم يعنى د لوى فضل
خاوند. سريع الحساب: تېز او ژر حساب اخيستونكى، مالك الملك:
د هر څه مالك، خيرالماكرين: تر ټولو غوره تدبير كوونكى او د
ماكرينو تر ټولو غوره، خيرالناصرين: تر ټولو ښه او غوره
مرستندوى، خيرالحاكمين: تر ټولو غوره حاكم، خيرالفاتحين: تر
ټولو غوره او افضل فاتح، خيرالغافرين: تر ټولو غوره بڅښونكى،
خيرالراحمين: تر ټولو غوره رحم كوونكى، خيرالرازقين: تر ټولو
غوره روزي وركوونكى، اسرع الحاسبين: تر ټولو سريع حساب
كوونكى، خيرالفاصلين: تر ټولو غوره فيصله كوونكى، احكم
الحاكمين: تر ټولو غوره حاكم، سميع الدعاء: د دعا اورېدونكى،
عالم الغيب والشهادة: په پټ او ښكاره عالم، غافر الذنب: د گناه
بڅښونكى، قابل التوب: د توبې قبلوونكى، رفيع الدرجات: د
درجو لوړوونكى، ذو الجلال والاکرام: د جلال او اکرام خاوند.

توحيد او شرك ----- د الله تعالى صفات

د الله تعالى صفات

د الله تعالى ټول صفات د کمال صفات دي، الله تعالى حميد دئ، ټولی ستاينې هغه لره دي، له هر عيب او نقص نه منزه او لوړ دئ، ټولی بښيگنې او ستاينې هغه لره دي، په موجوداتو کي چي څه کمال او جمال، بڼکلا او بڼايست ليدل کېږي دا ټول الله تعالى لره دي او ده پدې شيانو کي ايښی دي، د نېکۍ او بڼکلا چي کوم صفات په مخلوقاتو کي ليدل کېږي الله تعالى په همدی صفاتو په بشپړ او کامل طور متصف دئ.

د الله تعالى د صفاتو د پېژندلو لپاره هم له قرآنکريم او احاديثو نه پرته بله منبع نه لرو. خدای جل شأنه د انسان د هدايت او لارښووني او د خالق او مخلوق د پېژندنې لپاره په مختلفو وختونو

د الله تعالی صفات ----- توحید او شرک

کي پیغمبران علیهم السلام رالېرلی دي. هر قوم ته چي کوم کتاب یا صحیفه راغلی ده، هغه د هغه قوم په ژبه وه، د کتاب معارف او مفاهیم د هغه قوم په منځ کي په متدوالو او مروجو الفاظو بیان شويدي. که په قرآنکریم کي الله تعالی په علم، حلم، قدرت، اراده، کلام، حیات، سمع و بصر متصف معرفي شوی او د علیم، حلیم، قدیر، حي، سمیع، بصیر په نامه یاد شوی، په نورو الهي کتابونو کي د الله تعالی همدا صفات په نورو ژبو او نورو نومونو یاد شوي. همداراز گورو چي دغه صفات د انسان لپاره هم ذکر شوي، دا صفات چي د انسان لپاره ذکر شوي، معنی ئې د هغه د حال او توان مطابق ده، یعنی انساني صفات ناقص، کم، قاصر او فنا کېدونکي دي، پداسي حال کي چي د الله تعالی صفات کامل، بشپړ او دايمي دي. د انسان او الله تعالی د صفاتو ترمنځ یوازي لفظي شباهت وجود لري، نور د الله تعالی صفات د مخلوق له صفاتو سره نه شي مقایسه کېدلی، د الله تعالی صفات کامل، ازلي، دايمي او ابدی دي، خو د انسان صفات ناقص، حادث (نوی پیدا شوي) او له مینځه تلونکي دي. قرآنکریم فرمایي:

ان الله على كل شيء قدير:

الله تعالی پر هرڅه قادر دی.

خو د انسان د قدرت په هکله فرمایي:

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدُرُوا عَلَيْهِمْ * المائدة: ۳۴

مگر هغه کسان چي توبه ئې وکړه، مخکي لدینه چي قدرت ورباندي پیدا کړی.

توحيد او شرك ----- د الله تعالى صفات

قرآن د الله تعالى په هکله وايي:

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ *
المجادله: ۱
الله تعالى اورېدونکی ليدونکی دئ.
د انسان په هکله فرمايي:

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا
بَصِيرًا *
الانسان: ۲
بيشکه چي مونږ انسان له مخلوطي او گډي شوې نطفې نه پيدا کړي،
آزمويو ئې او بيا مو هغه اورېدونکی ليدونکی وگرځاوو.

قرآن د الله تعالى د ارادې په هکله فرمايي:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ *
يس: ۸۲
د هغه امر او کار داسي دئ چي د څه اراده وکړي نو ورته ووايي: شه،
نو هغه کېږي.

د انسان د ارادې په هکله بيا فرمايي:

يُرِيدُونَ لِيُطْفئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ *
الصف: ۱۱
غواري په خپلو خولو سره د الله تعالى نور خاموش کړي.
د الله تعالى د علم په هکله فرمايي:

وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ *
التغابن: ۱۱
الله تعالى په هرڅه ښه پوه دي.
د انسان د علم په اړه فرمايي:

قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ *
الحجر: ۵۳
وئې ويل: مه وېرېږه، مونږ تا ته د يوه پوه زوی زېږي درکوو.

د الله تعالى صفات ----- توحيد او شرك

څرنگه چي انسان ناقص او محدود دئ، نو صفات ئې هم نا
قص او محدود دي، د انسان صفات د الله تعالى د صفاتو په مقايسه
داسي دي لکه څوک چي په ستر بحر کي خپله گوته غوټه کړي او څه
نم راپورته کړي. رسول الله صلى الله عليه وسلم د الله تعالى له پراخ
رحمت سره د انسان او ټولو مخلوقاتو د رحمت مقايسه داسي کوي:

عَنْ سَلْمَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ
خَلَقَ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِائَةَ رَحْمَةٍ كُلُّ رَحْمَةٍ
طَبَاقٌ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ فَجَعَلَ مِنْهَا فِي الْأَرْضِ رَحْمَةً
فَبِهَا تَعْطِفُ الْوَالِدَةُ عَلَى وَلَدِهَا وَالْوَحْشُ وَالطَّيْرُ بَعْضُهَا عَلَى
بَعْضٍ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ أَكْمَلَهَا بِهَذِهِ الرَّحْمَةِ *

رواه مسلم

له سلمان رضي الله عنه نه روايت دئ چي وايي: رسول الله (ص)
و فرمايل: الله تعالى په هغه ورځ چي آسمانونه او ځمکه ئې پيدا کړه،
سل رحمتونه ئې هم پيدا کړل، هر رحمت د ځمکي او آسمان ترمنځ د
فاصلې په اندازه، بياني لدينه يوه برخه رحمت په ځمکه کي کيښود،
چي په هغه سره مور پر زوی او حيوانات او مرغان يوه پر بل رحم او
مهرباني کوي، چي کله د قيامت ورځ راشي نو پدې رحمت سره به ئې
مکمل او بشپړ کړي.

يعنی دا رحمت، زړه سوي او پېرزوينه چي اوس د مخلوقاتو،
انسانانو، حيواناتو او مرغانو ترمنځ موجوده ده، دا په حقيقت کي د
هغه پراخ الهي رحمت د سلو برخو نه يوه وړه برخه ده چي پدې

توحيد او شرك ----- د الله تعالى صفات

مخلوقاتو ئې وېشلی ده. د مخلوقاتو نور صفات لکه سمع، بصر، قدرت او اراده هم پدې قیاس کړی. انسان نشي کولی تېټ غږ واورې، همداراز له لری نه هم څه نشي اورېدلی، د پردی شا ته څه نشي لیدلی، له لری فاصلې نه هم د لیدلو توان نه لري. د ډېرو شیانو د احساس او مشاهدې توان او وس نه لري، نشي کولی انرژي، جاذبه، نور، پیریان او پرېستې وویني یا ئې احساس کړي. خو قرآنکریم د الله تعالى په هکله فرمایي:

وَإِنْ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى * طه: ۷

که خبره په لوړ غږ وکړی، نو بیشکه چې الله تعالى په سري او خفي ټولو پوهېږي.

همدارنگه له لقمان حکیم حکایت کوي او فرمایي:

يَا بَنِيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُنْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

لقمان: ۱۴

ای گرانه زویه: حقیقت دا دی چې که (گناه) د خردل (مشنګ) د دانې په اندازه وي او د یوی پرېنی په د ننه کي وي او یا په آسمانونو او ځمکي کي وي، الله تعالى به ئې راوړي (له هغه نه پټه نه پاتې کېږي) بیشکه چې خدای لطیف او خبیر دی.

همدارنگه فرمایي:

وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ * يونس: ۶۱

د الله تعالی صفات ----- توحید او شرک

او ستا له رب څخه نه د ذرې په اندازه "کوم څیز" نه په ځمکې کې
پتیدلی شي او نه په آسمان کې او نه له دې نه کوم وړوکی او یا لوی
داسې څیز شته چې په څرگند کتاب کې دي نه وي (لیکل شوی)

توحيد او شرك ----- د الله تعالى افعال

د الله تعالى افعال

په قرآنکريم کي د الله تعالى افعال د هغه د نومونو او صفاتو په اندازه ذکر شويدي، د مثال په ډول خلاق: پيدا کوونکی، اسم يا نوم دئ او يخلق: پيدا کوي، فعل دئ، لکه چي قرآنکريم فرمايي:

قَالَ كَذَلِكَ اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ * آل عمران: ٤٧

وئي ويل: همداراز الله تعالى چي څه وغواړي پيدا کوي ئې.
الله تعالى رازق: روزي ورکوونکی دئ او روزي ورکول ئې فعل دئ. قرآنکريم فرمايي:

إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ * آل عمران: ٣٧

الله تعالى هر چا ته چي وغواړي بې حساب روزي ورکوي.
عليم: پوه، د الله تعالى نوم دئ او تعليم ئې فعل دئ، قرآنکريم فرمايي:

د الله تعالى افعال ----- توحيد او شرك

الرَّحْمَانُ * عَلَّمَ الْقُرْآنَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ * عَلَّمَهُ الْبَيَانَ *

رحمن خدای قرآن ونبود، انسان ئې پيدا کړ، هغه ته ئې وينا ورزده کړه.

د انسان لپاره هم همدا ډول افعال ذکر شوي دي. قرآنکريم له

عیسې عليه السلام نه نقل قول کوی فرمایي:

أَنِّي أَخْلَقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا

يَأْذُنُ اللَّهُ..... آل عمران: ٤٩

زه ستاسې لپاره له خټې نه د مرغه څېره جوړوم، بیا په هغه کې پو کوم، نو هغه به د خدای په اذن سره مرغه شي.

او د روزي په هکله فرمایي:

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا

وَارزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا *

النساء: ٥

خپل مالونه چې الله تعالى ستاسو لپاره د "ژوند" د قیام "وسيله" گړخولي بې عقلانوته مه ورکوی او پدې مالونو سره د دوی د روزي انتظام وکړی او جامې ورته تهیه کړی او دوی ته نېکي او منل شوې خبرې وکړی.

دا چې انسان هم نوروته د بنوونی فعل ترسره کولی شي،

فرمایي:

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ

وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي

توحيد او شرك ----- د الله تعالى افعال

صَلَّالٌ مُّبِينٌ* الجمعة: ٢

الله تعالى هغه ذات دئ چې په اميانو او نالوستو کي ئې د دوی له منځه پیغمبر مبعوث کړ، ترڅو د ده آیتونه ورته ولولي، تزکیه ئې کړي، کتاب او حکمت ته ورزده کړي، پداسي حال کي چې لدینه مخکي په ښکاره گمراهی کي وو.

د انسان د افعالو او پر خپلو افعالو د ده قدرت او واکمني او د افعالو د نتائجو توپیر ئې له الهي افعالو سره هومره دئ لکه د الله تعالی او انسان د ذات او صفاتو ترمنځ توپیر.

پدې اړه یوه ډېره ضروري او د زیاتې توجه او پاملرني وړ خبره دا ده چې د الله تعالی د فعل د انجام کیفیت لکه د هغه د ذات په شان د انسان د فهم او ادراک نه لوړ دئ، هیڅ مثال ئې نه موندل کېږي. انسان ځکه د الله تعالی د افعالو کیفیت نه شي درک کولی چې د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله علم نه لري. د مثال په توگه مونږ په دې پوهېږو چې د انسان نطفه له هغو توکیو نه جوړېږي چې له خاوري نه راشنې شوي داني او مېوې نه ئې اخلي، دا نطفه بیا په علقه او وړپسې په یوه ټوټه غوښه بدلېږي، بیا هډوکي ترې جوړ او بیا د ماشوم په شکل دنیا ته راځي، وړپسې ځوان شي، پیاوړی او تنومند شي، بیاتې له همدې ځای نه زوال پیل شي، زوړ او بیا مړ شي، دا ټول کارونه د قیوم خدای په اراده صورت نیسي؛ خو څرگنده ده چې په دې امورو کي د الله تعالی د تصرف کیفیت مونږ نه شو درک کولی.

همدا رنگه وینو چې د بحرونو اوبه تبخیرېږي، بیا په وریځو

د الله تعالی افعال ----- توحید او شرک

بدلېږي، بادونو ته امر کېږي چې دا وریځی لیری، لیری سیمو ته یوسي او هلته بیا د واورې، باران او ږلۍ په شکل ورېږي او له دې اوبو نه ویالی، سیندونه او رودونه بهېږي، شاپې او وچي ځمکي ورباندي شني او خړوبېږي، تر خاورو لاندي دانه (تخم) په حرکت راځي، وده کوي، شنه شي او لوی نبات ترې جوړ شي، ساقه او پانی ئې شني شي، گل او مېوه وکړي، دا ټول کارونه د الله تعالی په اراده ترسره کېږي، خو په دې امورو او د داني د تطور په دې مرحلو کي د الله تعالی د تصرف د کیفیت ادراک زمونږ لپاره ناممکن او محال دی.

کم شمېر داسي نصوص هم شته چې په هغوي کي الله تعالی ته داسي افعال منسوب شوي چې هغوي ته ورته افعال انسان په خپلو اندامونو او جوارحو ترسره کوي او یو شمېر نورو نصوصو کي الله تعالی ته داسي افعال منسوب شوي چې که ظاهري معنی ترې واخیستل شي نو له مخلوق سره د الله تعالی د تشبیه احتمال پکي رامنځته کېږي، د مثال په توگه که د قرآنکریم په دې آیت کي غور وکړو چې فرمایي:

وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا * الفجر: ۲۲

او ستا رب به راشي پداسي حال کي چې ملايکي به لیکه لیکه وي. که په دې مبارک آیت کي د "جاء" لفظ په ظاهري او متداوله معنی واخلو نو بیشکه چې معنی به ئې دا وي چې الله تعالی به د قیامت په ورځ داسي راشي لکه مخلوقات چې له یوه ځای نه بل ته حرکت کوی، که دا معنی ترې واخلو نو د تشبیه مرتکب شوي یو،

توحيد او شرك ----- د الله تعالى افعال

که هرڅو په خوله ووایو چې بلاتشبییه او بلاتکییف! که "جاء" پدې معنی واخلو نو په خوله بلاتشبییه ویل هیڅ فایده نه لري. خو که ووایو چې الله تعالی راځي، خو له راتگ نه دا ظاهري او متداوله معنی وانخلو، بلکه مراد او حقیقت ئې خدای ته وسپارو، نو په دې صورت کي مو له تشبییه نه ځان ساتلي. راتگ مخصوصا په هغه ځای کي چې له اجسامو سره تړاو ونلري تل د گام اخیستلو په معنی نه وي. د مثال په ډول:

حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَقِيمٍ*

الحج: ۵۵

تر هغی پوری چې قیامت ناڅاپه ورباندي راشي او یا د بې خبره (شنډی) ورځی عذاب ورباندي راشي. یوم عقیم یعنی هغه ورځ چې خیر نه وي پکي او بله ورځ ورپسې رانشي. او یا دا آیت:

مَنْ بَعْدَ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ

وروسته له هغه چې بنکاره نښانې ورته راغلې.

آیا په دې آیتونو کي د قیامت او نښانو له راتگ نه همدا ظاهري راتگ او گام اخیستل مراد دې؟ داسي راتگ چې په گام اخیستو سره مخکي درومي او مسافه وهي؟ او که نه دلته له راتگ نه مطلب دا دئ چې دا شیان به ورته بنکاره شي او پیغمبران علیهم السلام به ئې ورته بیان کړي؟!

دا ډول آیات او احادیث یو شمېر علماوو د متشابهاتو په نامه یاد کړي او یو شمېر نورو د صفاتو آیات او احادیث نومولي. د

د الله تعالى افعال ----- توحيد او شرك

همدی نصوصو د تفسیر او بیان په هکله د علماوو ترمنځ زیات اختلاف وجود لري او له همدې امله مختلف او متعدد افکار او ډلې رامنځته شوي دي او خبره تردی حده رسېدلی چې یوه ډله د بلی د تکفیر حکم صادر کړي. د همدی موضوع په حقیقت د پوهېدو پخاطر باید د علیم او حکیم خدای کتاب او د پاک رسول صلی الله علیه وسلم احادیثو ته مراجعه وکړو او وگورو چې هغوی څه لارښوونه راته کوي.

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

قرآنکريم او متشابهات

د قرآنکريم آيتونه په عامه توگه دوه نوع دي:

- محکم آيتونه: هغه چې د الفاظو مراد او معنی ئې څرگنده او واضح ده، داسې الفاظ او کلمات پکې کارول شوي چې ظاهري او ذهن ته نږدې معنی ئې څرگنده ده او د هيڅ شک او شبهې احتمال پکې نشته. همدا محکم آيتونه د قرآنکريم د مفاهيمو اساسي محور تشکيلوي.

- متشابه آيتونه: هغه چې له داسې شيانو نه پکې بحث شوی چې نه د لمس وړ دي او نه د مشاهدې او ليدني، داسې شيان چې انسان په خپل قاموس کې د هغه لپاره نوم نه لري. دا غيبې شيان په دې آيتونو کې پداسې الفاظو سره معرفي شوي دي چې انسان ئې معمولاً د محسوس او ملموس شيانو لپاره کاروي. پدې سره قرآن

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

خپل مخاطب په نسبي طور د هغو غیبي شیانو په حقیقت څه ناڅه پوهوي چي د هغوي لپاره په خپل قاموس کي هیڅ نوم نه لري. قرآنکریم په دې رابطه فرمایي:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ * آل عمران: ٧

الله هغه ذات دئ چي دا کتاب ئې پر تا باندي نازل کړ، چي ځيني آيتونه ئې محکم دي، چي دا د کتاب بنسټ دئ او نور ئې متشابه دي، نو هغه کسان چي په زړونو کي ئې کوروالی دئ په متشابه پسې ئې درومي، د فتنې په لټه کي او د تاويل په لټه کي، پداسي حال کي چي په تاويل ئې له الله پرته هيڅوک نه پوهېږي او هغه چي د راسخ علم خاوندان دي وايي: مونږ ايمان پرې راوړی، ټول زمونږ د رب له لوري دي او پند نه اخلي مگر د عقل خاوندان.

دا مبارک آيت څو مهم مطالب زمونږ مخي ته رډي:

- د دې کتاب ځيني آيتونه "محکم" دي او ځيني ئې "متشابه"
- د کتاب اصلي او اساسي مطالب په هغو آيتونو کي راغلي چي محکم دي او تشبيه نده پکي کارول شوې.
- متشابه آيتونه چي په مفهوم ئې پوهېدل غور او دقت غواړي بايد همدې محکمو آيتونو ته راجع شي او د همدې آيتونو په رڼاکي تفسير او توضيح شي.

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

- هغه کسان چي په زړونو کي ئې خيري او کوږوالی وي، د دې په ځای چي د متشابه آیتونو په مراد باندي ایمان کافي وگڼي، برعکس د دې آیتونو په تأویل د پوهېدو هڅه او لټه کوي او غواړي هغه د خپل بحث او تحقیق محور وگرځوي.
- هغه کسان چي غواړي دغه ډول آیتونه د مناقشې او بحث موضوع وگرځوي، هغوی په حقیقت کي یا د فتنو راولاړول غواړي، د دې هڅه کوي چي د الله تعالی په هکله د مسلمانانو په زړونو کي شکوک او شبهات راولاړ کړي او خلک د محکمو آیتونو له مفاهیمو نه بل لور ته واړوي او یا دا چي غواړي د متشابهاتو په تأویل ځان پوه کړي. د تأویل لغوي معنی اول یا اصل ته اړول دي، تأویل یعنی د متشابه آیت فعلی حالت د هغه لومړني حالت ته گرځول، گویا دوی غواړي په دې پوه شي چي د دې متشابه اصلي او اولني حالت او کیفیت څنگه دی؟!
- دا هلې ځلې او دا هڅه او هاند د هغه چا کار دی چي زړه ئې کوږ او خیرن وي، پر زړه او دماغ ئې شکونو سیوری غوړولی وي.
- د متشابهاتو د تأویل علم یوازي له الله تعالی سره دی، بل هیڅوک نشي کولی په هغه باندي پوه شي، ځکه الله تعالی هغه غیبی او له سترگو نه پټ شیان چي انسان ئې نه پېژني او نه په خپل قاموس کي ورته نوم لري، د انسان د بڼې پوهی پخاطر له محسوسو او پېژندل شوو شیانو سره تشبیه کړي او پداسې الفاظو سره ئې معرفي کړي دي چي په حقیقت کي د بنکاره او څرگندو شیانو لپاره استعمالېږي. د دې لپاره چي هغه د انسان لپاره د فهم وړ وگرځوي

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

او د هغه خیز د حقیقت په اړه نسبي تصور ورته حاصل شي، د دې مطلب دا شو چې د دغو شیانو د معرفي لپاره ترممکنه حده او تر هغه ځایه چې د انسان عقل ته مقدور ده اهتمام شوي او د متشابه آیتونو په ترڅ کې معرفي شوي، د انسان د عقل نیلۍ لږې نه آخوا وړاندي نشي تلي، دا د ده د الوت وروستی پړاو دی، آخوا ته ئې لاس نه رسېږي، د ده له عقل او ادراک نه لوړ دي، الله تعالی د همدې ډول شیانو د معرفي کولو لپاره ښه لازمه څرگندونه کړیده او د انسان د عقلي قوت مطابق وضاحت ئې کړی، خو لدینه آخوا عقل د مخکي تگ مجال نه لري، باید همدلته ودرېږي او د متشابهاتو له تأویل نه ځان وساتي. د انسان د عقل او پوهی قصور، د حواسو او مشاعرو محدودیت ئې او د ژبې او قاموس عدم جامعیت ئې باعث شوي چې له مخکي تگ نه عاجز شي او د متشابهاتو په حقیقت تر دې زیات پوه نشي.

پداسي حال کې چې د قرآنکریم دا مبارک آیت په پوره صراحت او وضاحت سره دا بیانوي چې د کړو، رنځورو، خیرنو، له شک او شبهاتو نه د ډکو زړونو خاوندان د متشابهاتو د تأویل په لټه کې وي، متأسفانه د ځینو مذهبي فرقو پلویان د دې آیت د صریح حکم خلاف دعوی کوي چې د دوی ائمه د متشابهاتو په تأویل پوهېږي، دوی د دې ادعا کوي چې په علم کې پاخه "الراسخون في العلم" مستثنی شوي، دوی کولی شي د متشابهاتو په تأویل پوه شي. د آیت د دوهمې برخې په هکله د دوی دا انگېرنه په څرگنده توگه د همدې آیت له لومړنۍ برخې سره تناقض لري، د دوی دا تعبیر بالکل

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهاٲ

غلط او کمزوری دی، ځکه د آیت په سرکي راځي چي د رنځورو زرونو خاوندان د متشابهاٲو د تأویل هڅه کوي، دا ممکنه نده چي د علم خاوندان د داسي يوه عمل هڅه وکړي.

• عالمان ټول آيتونه د الله تعالی له لوري شمېری، ایمان ورباندي راوړی او هونبیاران پند ترې اخلي.

متأسفانه د متشابهاٲو په اړه يوه بله ډله له لومړنۍ ډلې نه هم زیاته بې لاره شوې او په غلطه روانه ده، هغوی د متشابه آيتونو له الفاظو نه ظاهري معنی اخلي، خصوصاً په هغو آيتونو کي چي د الله تعالی له صفاتو نه پکي يادونه شويده!! هغه کسان چي د متشابه آيتونو الفاظ په ظاهري معنی سره اخلي او په دې سره د الله تعالی لپاره مثال جوړوي او له مخلوق سره ئې تشبيه کوي، مونږ دا سوال ترې کوو چي: ولې د قرآن د ټولو آيتونو په اړه دا کار نه کوي، ولې په هر ځای کي د الفاظو ظاهري او متداوله معنی نه اخلي؟ راشی له سلهاو آيتونو نه يو څو د دوی مخي ته کېږدو او ترې تپوس وکړو چي دلته د الفاظو ظاهري معنی ولې له نظره غورځوي؟

په دې آيت کي:

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ *

مونږ پر سمي لار هدايت کړه

تاسي ولې له صراط نه د هغه ظاهري معنی نه اخلي؟ صراط يعنی د ځمکي پرمخ لاره چي له يوې نقطې نه پيل او په بله ختمېږي!! تاسي ولې د دې ظاهري معنی په ځای د الله عبادت مستقيمه لار گڼي؟ همغسې لکه چي قرآن فرمايي:

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ *

آل عمران: ۵۱

بيشکه زما او ستاسي رب الله دئ، نو عبادت ئې وکړئ، همدا نېغه لاره ده.

همداراز په دې آيت کي :

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * البقره: ۷

الله تعالی د دوی پر زړونو او غوږونو مهر وهلی او پر سترگو ئې پرده غوړیدلی ده او د دوی لپاره لوی عذاب دئ.

آیا دلته هم "ختم" یعنی مهر په ظاهري معنی اخلئ؟ آیا گمان کوئ چې الله تعالی هم داسي کوم مهر لري چې د کافرانو پر زړونو او غوږونو ئې وهلی دئ؟ او دا تصور کوی چې د هغوی په سترگو د پردی معنی هم همدا ظاهري معنی ده؟! او کنه لدینه دا مفهوم اخلئ چې الله تعالی له دوی نه د حق لیدلو او د حق د منلو استعداد اخیستی دئ، دا استعداد ئې د دوی په زړونو او غوږونو کي خپلی او له مینځه ئې وړی دئ؟ ولې او په کوم دلیل په دې مبارک آيت کي د "ختم" او "غشاوه" ظاهري معنی نه اخلئ او مجازي مفهوم ئې اخلئ؟ پدې آيت کي:

صَمُّ بُكْمٌ عُمِّي فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ *

البقره: ۱۸

کانه، گونگیان او رانده دي، نو ځکه نه راگرځي. آیا دلته له صم، بکم، عمي، نه ظاهري معنی اخلئ او ادعا کوئ چې منافقان کانه، گونگیان او رانده دي؟ څرگنده ده چې د دې

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

کلماتو ظاهري معنی اخیستل دلته ممکن او صحیح نده.

په دې آیت کي:

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ *

البقره: ۳۶

نو شیطان هغوی دواړه وښویول.

آیا دلته له ښویدلو(زل) نه دا معنی اخلی چي گویا شیطان د دوی تر پښو لا ندي او به توی کړې او د دوی پښی ورباندي ښویدلې او همداسي په ښویدو، ښویدو له جنت نه ووتل او که نه لدینه مطلب معنوی ښویدل دي؟ همداراز آیا په دې آیت کي:

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ *

البقره: ۴۲

حق ته د باطل لباس مه وراغوندی او حق مه پټوی پداسي حال کي چي پوهېږئ.

آیا دلته هم له "تلبسوا" نه ظاهری معنی اخلی؟ او ادعا کوی چي باطل یوه جامه ده چي حق ته وراغوستل کېږي او پدې سره له نظر نه پټېږي او که نه داسي ئې تفسیروئ چي حق له باطلو توجیهااتو او نظریاتو سره مه مغشوش او گډوډوئ او حق په خپلو غلطو تعبیراتو سره سرچپه مه ښئي، داسي چي خلك وغولېږي او باطل ته د حق په سترگه وگوري.

دا آیت:

وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ *

البقره: ۹۳

او خوسی (خوسندر) د دوی په زړونو کي وروخښل شو، د دوی د کفر له امله.

قرآن کریم او متشابهات ----- توحید او شرک

آیا له "اشربوا" نه د هغه ظاهري معنی اخلی او گمان کوی چي سخوندر هم لکه اوبه هغوی ته ورځنبل شوی او په زړونو کي ئې ځای نیولی؟ او که نه داسي ئې معنی کوی چي د سخوندر محبت ئې داسي په زړونو کي ځای نیولی لکه چي دی په خپله د دوی زړونو ته ننوتی او هلته ئې ځای نیولی وي او مینه ئې پردوی مسلطه شوې وي؟

دا آیت:

وَضْرَبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةَ وَالْمَسْكَنَةَ * البقره: ۶۱

او ذلت او خواری ورباندي وتپل شوه.

آیا دلته له "ضربت" نه مطلب د هغه ظاهری معنی ده او آیا خواری او ذلت داسي شيان دي چي په نورو ورتپل کېدی شي؟ او که نه دلته ناقابل لمس مفهوم ته عيني تجسم ورکړل شوی ترڅو ذهن ته نږدې کړی شي او دا مطلب افاده کړی شي چي ذلت او خواری ورباندي مسلطه کړي شوه، له داسي خواری او ذلت سره مخ کړی شو چي نښانې ئې له ورايه ښکاري او اجتماعي ژونداو حالت ئې په ذلت او خواری دلالت کوی؟

دا آیت:

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً

البقره: ۷۴

وروسته ستاسو زړونه داسي سخت شول لکه تېږه او تردې هم زیات سخت.

آیا له "قست قلوبکم" نه ظاهری معنی اخلی او دا سختوالی د

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

تيرې د سختوالي په خبر گڼي؟ او که نه له دې نه مطلب د زړه بې رحمې او عدم عطوفت دئ او دا چې د حق خبره پر دې زړونو اغېز نشي کولی د تاثير قبلولو استعداد ئې خپل شوي؟
په دې آيت کي:

بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ *

البقره: ۸۱

بلی، چا چې بدی وکړه او خپله گناه ئې ورباندي راتاو شوه نو همدا دوی دوزخیان دي چې تل به پکي پاتې وي.

آيا دلته له "احاطت به خطيئته" نه دا مطلب اخلي چې گناه هم داسي يو څيز دئ چې خوځېږي او انسان احاطه او محاصره کوي؟ او که نه، معنی ئې دا ده: هرڅوک چې داسي گنهگار وي چې گناه ئې ټول وجود نیولی او هغه ئې له هری خوا نه داسي محاصره کړی وي چې د وتلو ټولي لاري ورباندي تړل شوی وي؟

دا یوازي د قرآن د لومړی جزء د بقره د سورت ځیني آیتونه وو او له همدی نه اندازه لگولی شی چې په ټول قرآنکريم کي به د دا ډول آیتونو شمېرڅومره وي. څو بېلگي له نورو سورتونو نه هم رااخلو:

د مريم په سوري کي د زکريا عليه السلام د زوروالی په هکله راځي:

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا *

مريم: ۴

وئې ويل: اي زما ربه! زه خو داسي يم چې هډوکي مي سست شوي او

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

له زوروالی می سر مشتعل شوی (سپین والی پکي لگیدلی) او تا ته په دعا کي شقی او کم بخته نه وم.
آیا په "اشتعل الرأس شيبا" کي د اشتعل ظاهری معنی مطلوبه ده؟ یعنی دا چي په سرني له زوروالی نه اور بل شوی؟ او که د زوروالي نښانې ئې داسي په سرکي ښکاره شوې لکه د اور لمبه چي له ورايه ښکاري او يو ځل چي په څه شي گډه شي نو هغه ټول احتوا کړي؟

په همدی سورت کي راځي:

يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتِنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا * مريم: ١٢

ای یحیی! دا کتاب په قوت سره واخله...

آیا دلته له "خذ الكتاب بقوة" نه ظاهری معنی اخیستل صحیح دي؟ او آیا معنی ئې دا ده چي ای یحیی! دا کتاب په دواړو لاسونو سره کلک ونیسه او په کلک نیولو کي ئې خپل ټول قوت وکاروه؟ او که نه معنی ئې دا ده چي د کتاب په حمل او پر هغه عمل کي له خپل ټول توان او ځواک نه کار واخله، په ډاډه او مطمئن زړه ئې حمل او په پوره باور او قوت سره عمل ورباندي وکړه؟

د التکویر په سورت کي راځي:

وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ * التکویر: ١١

او هغه وخت چي آسمان پوست کړی شي.

د "كشطت" ظاهری معنی له حیوان نه د پوست ایستل دي، آیا دا خبره سمه ده چي ووايو: آسمان به هم د کوم حیوان په څېر له پوسته کړی شي؟ او که نه معنی ئې دا ده چي هغه ورځ به د آسمان دا

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

لاجوردي پرده له مينځه لاره شي او هغه څه به بنسټکاره شي چي اوس
ئې شاته پټ دي، دوزخ به راڅرگند او جنت به وليدلې شي؟
په دې مقدمه کي دوه اساسي مطالب په نښه توگه څرگند او
بيان شويدي:

- د متشابه آيتونو په تاويل پسې لټه او هڅه د فتنه گرو خلکو
کار دئ او دا داسي بې گټې او بې حاصله کوشش دئ چي يوازي
هغه کسان ئې کوي چي غواړي په دې بې هدفه هڅو سره ځان عالم او
پوه معرفي کړي.

- نه بنيادي د متشابه آيتونو له کلماتو او الفاظو نه د هغوی
ظاهري معنی واخلو.

اوس راجئ د همدې مفاهيمو او څرگندونو په رڼا کي دا وگورو چي
اهل ظاهر د الهي صفاتو په اړه څه نظر او تصور لري؟

هغوی عقیده لري هغه صفات چي له افعالو سره تعلق لري لکه:

مجئ او اتیان: راتگ.

نزول: کوزيدل.

اخذ، امساک، بطش: نيول، اخیستل.

استوی: استقرار، کیناستل.

هروله: منډه

او دې ته ورته نور باید د هغوی په ظاهري معنی حمل شي،
ځکه دا په قرآن او حدیث کي راغلي او ثابت دي، نو لازمه ده چي
ظاهري معنی ترې واخیستله شي. دوی د دې افعالو په منځ کي په
دې آیت: الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى* او په دې حدیث: وينزل

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

ربنا الى السماء الدنيا" ډېر تأكيد او تركيز كوى. راشئ دا آيتونه او احاديث لږ په تفصيل سره وڅيړو، خو لدې نه وړاندي د لاندنيو څو ټكيو يادونه ضروري شمېرو:

مونږ په هغو الفاظو او كلماتو چي پدې آيتونو او احاديثو كي ذكر شويدي اقرار او تكلم كوو، په مفهوم او معنى ئې باور او ايمان لرو، له تاويل نه ئې ډډه كوو او ظاهري معنى نه ترې اخلو؛ ځكه كه داسي وكړو نو بيا د تشبيه او تمثيل مرتكب گرځو. او په دې كي هيڅ شك نشته چي هيڅ شئ له الله تعالى سره ورته والى او مشابهاهت نه لري، نه ئې د ذات مثال شته او نه د صفاتو او افعالو. د امام ابوحنيفه (رح) له شاگرد محمد بن الحسن(رح) نه روايت دئ چي وايي:

اتفق الفقهاء كلهم من المشرق و المغرب على الايمان بالقرآن و الاحاديث التي جاء بها الثقات عن رسول الله صلى الله و سلم في صفة الرب عزوجل من غير تفسير و وصف و لا تشبيه، فمن فسر اليوم شئ من ذلك فقد خرج عما كان عليه النبي صلى الله عليه و سلم و فارق الجماعة فانهم لم يصفوا و لم يفسروا.

ټول فقهاء، په شرق او غرب كي، په دې باندي متفق دي چي په قرآنكريم كي او د معتبرو اشخاصو پواسطه له رسول الله (ص) نه په روايت شوو احاديثو كي د الله تعالى د صفاتو په هكله راغلو نصوصو باندي له تفسير، توصيف او تشبيه نه پرته ايمان درلودل

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

لازم دي، که څوک لدې نصوصو نه د کوم يوه تفسير کوي، هغه د رسول الله صلى الله عليه وسلم له طريقي نه مخالفت کوي او د مسلمانانو له ډلې نه وځي، ځکه دوی (سلفو) دا ډول نصوص نه تفسير او نه توصيف کړي.

يوه کس عبدالله بن المبارک ته وويل:

يا ابا عبدالرحمن ايني اکره الصفة عن صفة الرب فقال له عبدالله بن المبارک: انا اشد الناس كراهية لذلك و لكن اذا نطق الكتاب بشئ قلنا به و اذا جاءت الآثار بشئ جسرنا عليه.

اي ابو عبدالرحمن: زه د الله تعالى د صفاتو په اړه بحث نه خوښوم! عبدالله بن المبارک ورته وويل: زه له هرچا نه زيات له دې ډول بحثونو نه کرکه لرم، خو که قرآن کریم پدې هکله څه ووايي، نو همغه وايو او که پدې اړه په آثارو کې څه ذکر شي، نو د هغه د ويلو په اړه له جسارت نه کاراخلو.

لدې اقوالو نه دا په ډاگه کېږي چې پخوانيو او سلفو علماوو د دې ډول آيتونو او احاديثو له تاويل او تفسير نه ډډه کوله، يوازي تلاوت، لوستل او پر مفهوم ئې ايمان کافي بالو.

ابن تيميه د "الحمويه الكبرى" کتاب په ۲۳ مخ کې ليکي:

واعلم ان من المتأخرين من يقول مذهب سلف اقرارها على

ما جائت به مع اعتقاد ان ظاهرها غير مراد

پوه شه چې يو شمېر متأخرين علماء وايي چې د سلفو مذهب او طريقه دا ده چې څه چې راغلي په هغی باندي بايد اقرار وشي، لدې

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

اعتقاد او باور سره چي ظاهري معنی ئې مراد نده. ابن تیمیه په خپله له دې نظر سره موافق ندی.

د امام مالک په هکله روایت دئ چي یوه کس ترې پوښتنه وکړه چي: په "الرحمن علی العرش استوی" آیت کي د استوی معنی څه ده؟ امام مالک خپله ټنډه په څپیره ووهله، له ډبرې وپرې او غم نه خولې ورباندي راماتې شوې، وئې فرمایل:

الاستواء معقول، والکیف فيه مجهول والسؤال عنه بدعة.

استوی معلومه ده، خو کیفیت ئې مجهول دئ او په دې اړه سوال بدعت دئ.

اهل ظاهرکه څه هم په ظاهره د امام مالک (رح) پدې قول زیات استناد کوی، خو په خپلو ټولو بحثونو او مناقشاتو کي د دې قول خلاف عمل کوي. گورو چي امام مالک (رح) لدې پوښتنې نه سخت خفه کېږي، له ځواب ورکولو وېرېږي، خپله ټنډه په څپیره وهی، خولې ورباندي راماتېږي، خو د اهل ظاهره د مناقشاتو اصلي موضوع همدا ده او ټول د همدې قضیې په محورکي په پوره جسارت بحث او مناقشې کوي. امام مالک (رح) دا ډول سوال بدعت شمېږي او وايي چي په سلفو کي سابقه نه لري، خو اهل ظاهر ئې واجب گڼي او د اسماء او صفاتو د توحید اساس ئې شمېږي!! امام مالک (رح) د استواء له ترجمې نه ډډه کوي، یوازي دومره وايي چي استواء معلومه ده! خو دا ډله استواء د هغی په ظاهري معنی ورحمل کوي او ځیني خو ئې له دومره جسارت نه کار اخلي چي په کرسی (څوکی) او یا منبرکښېني او بیا وايي: دا استواء ده!! دوی په دې

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

سره او د استواء په دې ډول ترجمې سره د تمثيل او تشبيه مرتکب گرځي، که څه هم په خوله ووايي چې بلاتشبيه او بلاتکليف، هغوی په دې ډول تفسير سره الله تعالی له انسان سره تشبيه کوي او داسي حالت ثابتوی چې الله تعالی هم لکه انسان کښېني او پاڅېږي، ځي او ولاړېږي، راکوزېږي او بره څېږي!! چې دا بلکل تشبيه او تمثيل دی.

له اهل ظاهره يوه پوښتنه

له دې دوستانو نه چې الله تعالی دې ورته هدايت وکړي، پوښتنه کوم چې زما دې سوالونو ته څه ځواب لري: الله تعالی فرمايي:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ
مِّنَ النَّاسِ*
الحج: ١٨

آيا نه گورې چې په آسمانونو او ځمکي کي هرڅه، لمر، سپوږمۍ، ستوري، غرونه، وني، حيوانات او ډېر څلک الله تعالی ته سجده کوي.

آيا د لمر، سپوږمۍ، ستورو، حيواناتو، ونو او نورو سجده لکه د انسان د سجدي په شان ده؟ آيا دا شيان هم د ملا تير او بندونه لري، ټيټېږي او سر پر ځمکه ږدي؟ او د انسان په شان سجده کوي؟ او که نه لدې سجدي نه مراد او مطلب اطاعت او تسليمي ده؟ داسي اطاعت چې په هر څه کي د الله تعالی امر ته تابع دي، په هر څه کي د هغه حکم عملي کوي او په همغه لار روان دي چې الله تعالی ورته

قرآن کریم او متشابهات ----- توحید او شرک

ټاکلی او د ټاکلی هدف په لور مخ په وړاندې ځي، هېڅ انحراف او غفلت نه کوي.

د قرآن کریم بل آیت فرمایي:

وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ

يُرْجَعُونَ * آل عمران: ۸۳

څه چې په آسمانونو او ځمکه کې دي، په خوښه او ناخوښه (په هرحال کې) خدای ته تابع او تسلیم دي او ټول د ده په لوري بېرته ګرځول کېږي.

پداسې حال کې چې د مخلوق په هکله د هغو کلماتو ظاهري معنی اخیستل صحیح نه وي چې د تشبیه لپاره کارول شوي، نو د الله تعالی په اړه استعمال شوي د تشبیه الفاظ او کلمات څنګه په ظاهري معنی حمل کولی شو؟ باید دا په پام کې ولرو چې قرآن کریم د انسانانو لپاره رانازل شوی دی، د انسانانو په ژبه دی، د انسان قاموس د ده د عقل په څېر محدود او ناقص دی، د انساني فرهنگ کلمات محدود او ناقص مدلول لري، انسان یوازې د هغو شیانو لپاره نومونه وضع کړي چې ملموس او مشهود دي، دا الفاظ د غیرملموسو او پټو شیانو د معرفي لپاره کافي ندی او په دې سره د هغی حق په صحیح توګه نشي ادا کېدلی.

مونږ ایمان لرو چې خدای مالک الملک دی او په ټولو موجوداتو کې د خپلي خوښی مطابق تصرف کوي، حکم ټې هرچیرته نافذ دی، د ټول عالم تدبیر له ده سره دی، د هرڅه واکمن دی، د امورو او کارونو پای او عاقبت هغه ټاکي، د کارونو د لاس ته

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

راورنو او نتائجو ٽاکل د ده کار دئ، هرچا ته دخپل عمل جزا او سزا ورکوي، هرڅه د ده په اراده ترسره کېږي، الله تعالی د ځمکي او آسمان له خلقت نه وروسته په هغه څه چي عرش ئې نومولی استواء کړې او له هغه نه چي ترټولو کائناتو لوړ او په هرڅه احتواء لري، احکام صادروي او ټول موجودات اداره کوي، خو له عرش نه د هغه ظاهري معنی نه اخلو، نه وايو چي عرش لکه د پاچايانو عرش (تخت) داسي دئ او نه هم له استواء نه ظاهري معنی اخیستل صحيح گڼو.

له ابن عباس ر(ض) نه د عرش په هکله روايت دئ وايي:

ان الكرسي موضع قدمين، وان العرش لا يقدر قدره الا الله.
يعنى كرسي د پښو ايښودلو ځای دئ او عرش داسي دئ چي بېله خدايه ئې هيڅوک اندازه نشي لگولی.

ابوهريره رضي الله عنه له رسول الله صلى الله عليه وسلم نه روايت کوي چي فرمايي:

ان الله اذن لي ان احدثكم عن ملك قد مرقت رجلاه الارض
السابعة السفلى و العرش على منكبه و هو يقول سبحانك
انت و حيث تكون.

ما ته الله تعالی اجازه راکړه چي د هغی پرنستی په هکله تاسي ته معلومات درکړم چي پښی ئې د ځمکي له اوومي طبقی نه لاندي تېرې شوې او عرش ئې په اوږو دئ او وايي: خدايه! پاکي ده تا لره هرچير ته چي وې.

گورئ! يوه دومره باعظمته پرنسته چي د عرش حامل ده، پښی

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

ئې له اوو آسمانونو او ځمکې نه تېرېږي، د الله تعالی د ذات له ادراک نه عاجزه ده، د استواء په کیفیت نه پوهېږي، په خپله ناتوانی. اعتراف کوي او وایي: خدایه! هر چیرته چې وې پاکي تا لره ده! مونږ همداراز په دې آیت هم ایمان لرو چې فرمایي:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةَ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ
المجادله: ۷

آیا نه گورئ چې الله تعالی په هر هغه څه پوهېږي چې په آسمانونو او په ځمکه کې دي، نه داسې نجوی شته چې د دريو ترمنځ وي او دی ئې څلورم نه وي او نه د پنځو ترمنځ چې دی ئې شپږم نه وي او نه تر دي کم یا زیات مگر دا چې دی ورسره وي، هر چیرته چې وي، بیا به ئې د قیامت په ورځ په خپلو اعمالو خبر کړي، بېشکه چې الله په هرڅه پوه دی.

د الله تعالی معیت

مونږ د الله تعالی په معیت او ملتیا، عام دئ که خاص، ایمان لرو، تاویل نه پکې کوو او نه ئې په ظاهري معنی حمل کوو او له بندگانو سره د الله تعالی معیت په عرش له استواء سره منافي نه شمېرو، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

ما منکم من احد الا سیری ربه محلیاً به فقال له ابو رزین العقیلی: کیف یا رسول الله و هو واحد و نحن جمیع؟ فقال النبی صلی الله علیه وسلم: سأنبئک بمثل: ذلك فی آلاء الله: هذا القمر کلکم یراه محلیاً به و هو آیه من آیات الله، فالله اکبر او کما قال رسول الله صلی الله علیه و سلم.

له تاسی نه به هیخ یو داسی نه وی چی خپل رب به ونه وینی، پداسی حال کی چی له همده سره به گونبه کېدونکی وی، ابورزین عقیلی وویل: دا به څنگه وی یا رسول الله! هغه یو دئ او مونږ ډېر او ډله؟ رسول الله صلی الله علیه و سلم وفرمایل: په یوه مثال سره به درته ونسیم، هغه هم د الله په مخلوقاتو کی، دا سپوږمی ده، تاسی هریو ئې پداسی حال کی وینی چی گویا له هغه سره یوازی گونبه کېږی، دا پداسی حال کی چی سپوږمی د الله تعالی د قدرت له نښو نه یوه نښه ده، الله تعالی له هرڅه نه لوی دئ.

همدا مطلب په بل حدیث کی داسی راغلی دئ:

عَنْ أَبِي رَزِينِ الْعُقَيْلِيِّ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكُلْنَا يَرَى رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَا آيَةُ ذَلِكَ فِي خَلْقِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَيْسَ كُلُّكُمْ يَنْظُرُ إِلَى الْقَمَرِ مُخْلِياً بِهِ قَالَ بَلَى قَالَ فَاللَّهُ أَعْظَمُ*

رواه احمد

له ابی رزین نه روایت دئ چی رسول الله صلی الله علیه و سلم ته ئې وویل: یا رسول الله! آیا مونږ هر یو به د قیامت په ورځ خپل رب وینو؟ او د دې نښه به په مخلوقاتو کی څه وی؟ رسول الله صلی الله علیه

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

وسلم ورته وفرمايل: آيا تاسو هريو سپورمی پداسي حالت کي نه گوری چي گویا له ده سره یوازي گونبه کېږي؟! هغه وویل: هو، همداسي ده! رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمايل: نو الله تعالی خوله هرڅه نه ستر دئ.

اهل ظاهر په ډېرو مواردو کي مجبورېږي له خپل مسلک نه انحراف وکړي، خپله لاره پرېږدي او د ځينو کلماتو غیر ظاهري معنی اخلي، د مثال په توگه د الله تعالی د معیت په هکله د خپل مسلک خلاف وایي چي له مخلوق سره د الله تعالی له معیت نه مراد ظاهري معیت ندی بلکه دلته معیت د علم او بصر په اعتبار سره دئ، یعنی دلته د معیت ظاهري معنی مطلوبه نده بلکه لډینه مطلب دا دئ چي الله تعالی په خپلو مخلوقاتو علم لري او د ټولو حالاتو شاهد او ناظر دئ، هغه له بره نه پداسي حال کي چي پر عرش ئې استواءکړې ده د خپل مخلوق په حال خبر او د دوی د هر څه شاهد دئ، نه داسي چي پاک ذات ئې په ځمکه کي له مخلوق سره خلط او یو ځای دئ. له دې دوستانو نه سوال کوو چي که معیت د علم او بصر په اعتباراخلئ نو د دې حدیث په رابطه څه وایاست:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ فَيَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ وَمَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ وَمَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ *

رواه مسلم
ابوهريره ر(ض) روایت کوي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمايل: الله تعالی د هرې شپې په وروستی دریمه برخه کي د دنیا

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

آسمان ته نزول کوي او فرمايي: څوک راته دعا کوي چي قبوله ئې کړم؟ او څوک له ما نه څه غواړي چي ورئې کړم؟ او څوک رانه مغفرت غواړي چي بخښنه ورته وکړم؟

په دې حديث کي ولې او په کوم دليل نزول په ظاهري معني اخلي او د ډېري توجه او التفات په معني ئې نه اخلي، ولې ئې په اصلي معني: کوزيدل اخلي؟ که له مخلوق سره د الله تعالي معيت پدې دليل په اصلي معني نه اخلي چي پدې سره د الله تعالي او مخلوق ترمنځ د اختلاط او حلول تصور راولاړېږي او د حلول او اختلاط د عدم جواز په خاطر د هغه مجازي معني اخلي، نو دا راته وواياست چي آيا لومړنی آسمان هم د ځمکي په څېر مکان او ځای ندي؟ آيا هلته هم د الله تعالي بل مخلوق ملائکي نه اوسېږي؟! که په ځمکه کي له مخلوق سره د معيت ظاهري معني اخیستل جواز نه لري نو هغه آسمان ته د الله تعالي نزول څنگه د کوزيدو په معني اخلي چي له مخلوقاتو داسي ډک دي او هومره ملائکي پکي ميشت دي چي يوه لوېشت ځای پکي خالي ندي پاتې؟ که په ياد شوي حديث شريف کي د نزول ظاهري معني واخلو او داسي گمان وکړو چي الله تعالي د شپې په وروستی دريمه برخه کي عرش پرېږدي او د ځمکي آسمان ته راکوزېږي، نو دا وخت يعنی د شپې وروستی دريمه برخه خو د هميش لپاره په ځمکه کي وجود لري، يوه داسي شېبه هم نشته چي دا وخت نه وي پکي، ځکه شپه خو په مسلسلله توگه له ختيځ نه د لويديځ لور ته روانه ده، په دې حساب سره د شپې وروستی دريمه برخه د تل لپاره د ځمکي پرمنځ کله يوځای او کله بل

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

ځای موجوده وي، نو د اهل ظاهر د تعبیر په اساس الله تعالی باید تل له خپل عرش نه لرې، په اول آسمان کې وي!! لډینه علاوه ځمکې او آسمانونه د الله تعالی د عظمت په نسبت داسې مثال لري لکه د مشنگو یوه دانه زمونږ په ورغوي کې. لنډه دا چې د الله تعالی په اړه لومړي آسمان ته د نزول ظاهري معنی اخیستل نه د نقلی دلایلو له مخې سمه ده او نه په عقلي دلایلو. مونږ په دې مبارک حدیث ایمان لرو، اقرار پرې کوو، حق ئې شمېرو، په دې کلکه عقیده لرو چې دعا قبلوونکی، بخښونکی او مهربان خدای د شپې په وروستی برخه کې خپلو بندگانو ته ورنږدې کېږي، د تائب توبه، د مستغفر استغفار، د دعا کوونکي دعا او د سائل سوال ژر قبلوي. طبعي ده، کله چې انسان د شپې په تیاره کې، پداسې حال کې چې نور په ژور خوب ویده وي او هغه پاڅېږي، الله ته د احتیاج احساس او دا باور چې د خپل رب عنایت او رعایت ته سخت محتاج او اړ دي، له ژور خوبه ئې راویښوي او دعا او عبادت ته ئې هڅوي، ځان د هغه رحم او کرم ته محتاج شمېږي، د الله تعالی لوري ته پناه وروړي، هغه ته عجز او زاری کوي، توبه وباسي، د شپې په تیاره کې، له ریاء او تظاهر نه په هغې پاکې فضا کې، د خپل رب په وړاندي لاسونه او چټوي، سر په سجده ږدي، بخښنه ترې غواړي، له هوی، هوس نه پاک، په پوره اخلاص د هغه تعالی عبادت کوي، د تقرب او مغفرت دعا کوي؛ نو یقیناً چې الله تعالی هم له دغه بنده سره خپله فاصله کموي، هغه ته ورنږدې کېږي او د رحم او کرم توجه ورته کوي. لکه چې په یوه قدسي حدیث کې راځي:

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرُويهِ
عَنْ رَبِّهِ قَالَ إِذَا تَقَرَّبَ الْعَبْدُ إِلَيَّ شَبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِذَا
تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَإِذَا أَتَانِي مَشْيًا أَتَيْتُهُ
هَرُولَةً*
متفق عليه

انس ر(ض) وايي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم له خپل رب نه
په روايت سره فرمايي: كله چي بنده ما ته د يوې لوبشتمې په اندازه
رالنه شي، زه يوگزر ورنږدې كېرم او كه بنده يوگزر رانږدې شي، نو زه
يوه باع (د دواړو لاسونو د اوږدوالي) په اندازه ورنلنډېرم، كه بنده
زما خوا ته په عادي تگ راشي، زه په منډه د ده خوا ته ورځم.

په دې قدسي حديث كې د تقرب، شبر، ذراع، باع، مشي او
هروله، ټول كلمات د تشبيه لپاره راغلي دي، هيڅوك نشي كولى له
دې كلماتو نه ظاهري معنى واخلي، ځكه دلته جسمي او مكاني
تقرب مراد ندى او په هېڅ صورت د بنده او رب ترمنځ د فاصلې د
لنډوالي او نږديوالي په معنى نده؛ ځكه وينو چي مونږ د عبادت په
وخت كې له ځمكې نه آسمان ته نه خيژو، د ځمكې او آسمان ترمنځ
فاصله مو په پښو نده وهلې او الله تعالى ته پدې معنى نه ورنږدې
كېرو، بلكه له دې تقرب نه مراد معنوي تقرب دى. لكه چي په بل
حديث كې راځي:

ان اقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد
بيشكه چي بنده د سجدې په حالت كې له بل هر حالت او وخت
نه الله تعالى ته ډېر نږدې وي.

د الله تعالى په اړه دا كلمات ټول متشابهات دي او په تاويل

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

ئې له علیم خدای نه پرته بل هیڅوک نه پوهېږي.

وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّىٰ أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ
كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي
يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لِأَعْطِيَنَّهُ وَلَنْ
اسْتَعَاذَنِي لِأُعِذَنَّهُ *
رواه البخاري

بنده مي په نفلونو سره همداسي زما لور ته رانږدې کېږي، ترهغه چي راته گران شي، نو چي راته گران شي بيا ئې زه هغه غوږ شم چي پري اوري او هغه سترگي ئې چي پري ويني او هغه لاس ئې چي پري نيسي، او هغه پښي ئې چي ورباندي درومي، که رانه څه وغواړي حتماً ئې ورکوم او که ما ته له هر چا پناه راوړي نو هرو مرو پناه ورکوم.

د دې مبارك حديث مراد دا دئ چي: بنده کولی شي په نفلونو سره الله تعالی ته ورنږدې شي او دومره وړندې شي چي د الله تعالی د دوستانو په ډله کي شامل شي او د الله تعالی د محبت وړ شي او کله چي دې مرحلی ته ورسېږي نو الله تعالی ئې هومره په خپل رحم او کرم ونازوي چي د ټولو اندامونو، غوږونو، سترگو، لاسونو او پښو کارونه ئې الله تعالی په خپله او په کامل طور ورته ترسره کوي، څه چي وغواړي ورکوي ئې، له هر چا او هرڅه نه چي الله ته پناه يوسي پناه ورکوي او له شر او ضرر نه ئې په خپل امان کي ساتي.

اهل ظاهر د دې حديث د الفاظو په توجیه او تعبیر کي دومره بې وسه کېږي چي لاره ترې ورکه شي او داسي په ختو کي ونښلي چي د وتلو ټولی لاری ورباندي وتړلی شي. هیڅ لجوج، متعنت او

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

متعصب توجیه کوونکی نشي کولی د دې حدیث الفاظ په ظاهري معنی حمل کړي.

دلته غوره بولو د دې ډلې د یوه داسې لجوج او متعنت مشر توجیه رانقل کړو چې پرنورو اسلامي ډلو او د نورو مذاهبو پر اتباعو باندي په خپل تېري کي ډېر زړه ور، جري او جسور دئ او په خپلو لیکنو کي هومره چې د نورو په ضد د تکفیر په فتوی صادرولو او د دوی پر ټنډه د کفر او شرك د ټاپی وهلو ته اهتمام لري، د اسلام لوري ته د بلني او د توحيد ترویج او نشر ته دومره اهتمام نه لري، توحيد ته د ده بلنه او دعوت په حقیقت کي د هغه مسلمانانو او موحدینو تکفیروول دي چې د ده هم مسلکه او هم مذهب ندي!! همدا جناب د دې حدیث شریف په شرحه کي لیکي:

"زمونږ صالحو سلفو هیڅکله هم په دې حدیث کي تأویل ندی کړی، بلکه د حدیث په ظاهر ئې عمل کړی او حقیقی معنی ئې ترې مراد کړې. خو په دې باید ځان پوه کړو چې د دې حدیث ظاهري معنی څه ده؟ آیا دوی دا گمان کوي چې الله تعالی رښتیا د بنده غوږ، سترگی، لاس او پښی شي؟! او که نه، ظاهری معنی ئې دا ده چې الله تعالی د خپل محبوب بنده ټول اندامونه، غوږونه، سترگی، لاسونه او پښی په سمه توگه سمبال کړي او پدې اندامونو سره د ده ادراک او افعال لله، بالله او في الله کړي! څرگنده ده چې له حدیث نه همدا مراد دئ، نه لومړنی مطلب او تعبیر؛ ځکه هغه لومړنی قول د رسول الله صلی الله علیه وسلم له قول سره هیڅ تطابق نه لري."

لدې جناب نه مو پوښتنه دا ده چې آیا ته غواړې د دې مبارک

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

حدیث په تشریح او تفسیرکي د اهل ظاهر د مسلک متابعت وکړې او که نه هغه مردود او ناقص بولې او د نورو مسلک اصلح او اسلم گنې؟ که د اهل ظاهر د مسلک مخالفت کوي او وايي چي له حدیث نه لومړنی معنی مراد نده، نو مونږ درسره موافق یو، ځکه واقعیت همدا دئ چي دلته د اصلي معنی مراد نه د عقل له مخی صحیح دئ او د نص او نقل له روح او غوښتني سره اړخ لگوي؛ خو لا زمه ده چي همدا مسلک د نورو همدی ډول آیتونو او حدیثونو په رابطه هم مراعات کړې او هغه کسان تکفیر نه کړې چي دې حدیث ته د ورته آیتونو او احادیثو د تشریح او بیان لپاره ئې همدا مسلک غوره کړې! ته چي د دې حدیث په رابطه دا عقیده لری چي له الفاظو نه ئې ظاهري او متبادره معنی مراد نده، نو که نورکسان همدې ته ورته نصوصو په رابطه همدا عقیده لري نو هغوی ته د الحاد نسبت مه کوه!! همداراز که ته د دې حدیث د ظاهري او متبادري معنی مراد مطلوب نه بولی نو بیا ولې ځان په اهل ظاهرکي شمېرې؟ د اهل ظاهر مسلک خودا دئ چي د داسي آیتونو او احادیثو د ټولو الفاظو ظاهري او اولنی معنی اخلي، نو باید لدې حدیث نه د هغه ظاهري معنی واخیستل شي او د معنوي مراد اخیستل باید تاویل وبلل شي، که ته همدا مسلک د نورو نصوصو په رابطه هم خپل کړې نو مونږ له تاسره هیڅ مشکل او مخالفت نه لرو؛ خو هغوی څو کړنې وروسته د دې حدیث "من تقرب مني شبراً تقربت منه ذراعاً" په شرح کي لیکي: دا حدیث او نور نصوص په دې دلا لت کوي چي الله تعالی ته اختیاری افعال ثابت دي، هغه چي هرڅه وغواړي هغه

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

کوی. صالح سلفو دا ډول نصوص د هغوی په ظاهری معنی اخیستی، پداسې ډول چې د الله تعالی له شأن سره وړ وي. وروسته زیاتوی: څه مانع لري چې ووايو: الله تعالی خپل بنده ته پداسې ډول چې په خپله ئې غوره کوي، نږدې کېږي، سره له دې چې د علو (لوړوالی) صفت هم لري؟

د دې دوست په ځواب کې وایو: که له تقرب نه د هغه ظاهری معنی وانه اخیستل شي او داسې تقرب ئې وگڼو چې د الله تعالی له شأن سره مناسب وي او د علو (لوړوالی) له صفت سره تناقض ونلري، نو مونږ هم درسره موافق یو او له تاسو سره مو اختلاف منتفي کېږي؛ خو که له تقرب نه د اهل ظاهر د مسلک مطابق د هغه ظاهري معنی اخیستل شي؛ نو په دې صورت کې بیا دا تقرب نه یوازي د "علو: لوړوالي" له صفت سره اړخ نه لگوي بلکه د هغه منافي هم دی او بیا همغه اشکال رامنځته کوي چې د معیت او نزول د ظاهري معنی اخیستلو په صورت کې راپیدا کېږي. د معیت او تقرب ترمنځ لږ توپیر وجود لري، ځکه د تقرب پای معیت دی. د معیت په هکله چې تا کوم اشکال ته اشاره کړې ده هغه ته ستا پام رااړوو، تا لیکلي دي: "د معیت تقاضا او غوښتنه دا ده چې الله تعالی د علم، قدرت، سمع، بصر، سلطې او تدبیر له پلوه په هرڅه احاطه لري او الله تعالی لدینه پاک او منزه دی چې له مخلوق سره خلط شي او یا له هغوی سره د دوی په ځایونو کې حلول وکړي او ورسره هستوگن وي، الله تعالی د ذات او صفاتو له پلوه لدینه لوړ دی، د هغه یو صفت علو دی." ته خپل دغه قول لدې سره چې وایي: "

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

څه مانع او اشکال لري چي ووايو: الله تعالى څرنگه چي وغواړي خپل بنده ته ورنږدې کېږي، سره له دې چي د علو صفت هم لري "دا يو د بل متضاد او منافي اقوال سره مقایسه کړه!!

ولې د معیت په رابطه هم دا نه شو ویلی چي څه مانع او اشکال لري چي ووايو: الله تعالى له خپل بنده سره پداسي طریقې مل او یوځای دي چي هغه په خپله غوښتي او په خپله ورباندي پوهېږي، سره لدې چي د علو صفت هم لري؟ تاسي خو د معیت په تفسیر او شرح کي وایاست: مونږ په دې نظر یو چي که څوک دا عقیده ولري چي الله تعالى هرچیرته دئ نو دا شخص کافر دئ، هیڅ عاقل او مسلمان ته نه ښایي عقیده ولري چي الله تعالى په ځمکه کي له خپلو بندگانو سره دئ!! عجیبه ده چي دلته دا وایي خو د تقرب په رابطه بل نظر لري، د دې تناقض، تضاد او دوه رنگي دریځ اصلي علت د اهل ظاهر هغه په ظاهر ولاړ مسلک دئ چي ته او ستا ملگري ورباندي روان دي.

صحيح او قوی قول دا دئ چي مونږ عقیده ولرو او اقرار وکړو: په هغو آیتونو ایمان لرو چي له بندگانو سره د الله تعالى د خاص یا عام معیت په هکله بحث او یادونه کوي، د دې آیتونو په مراد ایمان لرو او وایو چي واقعاً الله تعالى له بندگانو سره دئ؛ خو له معیت او یوځای والي نه ظاهري او متبادره معنی مراد نده او پداسي معیت اعتقاد جائز نه بولو چي د علو له صفت سره تناقض ولري.

په یوه مبارک آیت کي له بندگانو سره معیت او پر عرش استواء یوځای راغلی ده:

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ
عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا
يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ*
الحديد: ٤

الله تعالی هغه ذات دئ چي آسمانونه او ځمکه ئې په شپږو ورځو کي
پيدا کړې، بيا ئې پر عرش استواء وکړه، په څه چي په ځمکه کي
لاندي کوزېږي او څه چي ترې راوړي او څه چي له آسمان نه
راکوزېږي او څه چي ورته پورته کېږي، په ټولو پوهېږي، هرچيرته
چي وئ هغه له تاسو سره وي، الله تعالی ستاسو د کړو ليدونکي
دئ.

لکه څرنگه چي په دې آيت شريف کي د ايام لفظ د تشبيه لپاره
راغلی دئ او مطلب يې همدا زمونږ معمولي ورځی ندي (دا مطلب
په نورو آيتونو کي توضيح شوی) همدا راز د استواء، عرش او
معیت الفاظ هم همدا حکم لري، د تشبيه لپاره راغلي، ظاهري
معنی يې مقصود نده او پر تاويل يې له علیم خدای نه پرته نور څوک
نه پوهېږي.

څوک چه قدیر او عظیم خدای په مخلوق قياس کړي او د خالق
په هکله يې هم په خپل ذهن کي مخلوق ته ورته تصوير جوړ کړی
وي، دا کسان مجبورېږي د قرآنکريم الفاظ تاويل کړي او له هر لفظ
نه داسي معنی راوباسي چي د دوی له ذهن او تصور سره برابره وي.
لکه چي د دې مبارك آيت په هکله:

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ*
الواقعه: ٨٥

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

مونږ هغه ته له تاسې نه ورنلنډ یو خو تاسې نه وینئ.

د اهل ظاهر له ډلې نه یو تن لیکي: "ای نحن اعلم منه ما ظهر و ما بطن" یعنی مونږ د هغه په ظاهر او باطن پوره علم لرو. مونږ له دې گران دوست نه پوښتنه کوو چې:

- د "اقرّب" لپاره دې د "اعلم" ترجمه په کوم کتاب او د عربي ژبې په کوم قاموس کې لیدلې ده؟
- آیا الله تعالی نه شوی کولی ووايي: "و نحن اعلم به منکم" مونږ د هغه په رابطه له تاسې نه ډېر علم لرو.

• د آیت په پای کې د "لا تبصرون" جمله د اقرّب له لفظ سره سمون خوري؛ او له اعلم سره اړخ نه لگوي، که د اعلم لفظ راغلی وی نو باید په پای کې یی "وانتم لاتعلمون" ویل شوي وی.

• په دې کې څه مشکل گوری چې له کوم تحریف او تاویل نه پرته وواياست: الله تعالی له نورو نه زیات خپل بنده ته نږدې دئ، د دې نږدېوالي کیفیت الله تعالی ته وسپاری او عقیده ولری چې دا تقرب د مخلوق له تقرب سره شباهت نه لري او د الله تعالی د علو له صفت سره منافات نه لري.

• څوک چې رب العالمین له مخلوق سره تشبیه کړي، هغه داسې انگېري چې الله تعالی خو په خپل عرش استواء کړیده، نو له بنده سره ئې تقرب محال دئ. دا ځکه چې ویني د یوه مخلوق له بل سره د تقرب تقاضا دا ده چې هغه خپل لومړی ځای خامخا پرېږدي، مخکې درومي او هغه بل ته ورنږدې کېږي، دا شخص له مخلوق سره د الله تعالی تقرب هم د مخلوقاتو په تقرب قیاسوي او دا ډول قیاس

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

بيا په عرش د استواء منافی بولي، نو بناءً مجبورېږي دقرآنکريم الفاظ تاويل کړي. خو که دا شخص پدې عقیده وي چي په موجوداتو کي هيڅ شی له الله تعالی سره شباهت نه لري، د الله تعالی تقرب د مخلوقاتو له تقرب سره ورته والی نه لري او داسي ندی چي د حرکت، نقل او ترك مکان غوښتونکی وي، که دا ډول عقیده خپله کړي نو بيا به نه بې ځايه تاويل ته اړ وي او نه به له هغه څه نه انکار ته اړ کېږي چي الله تعالی په خپله په قرآن کي بيان کړي. دی دوستانو ته عرض کوو چي:

که دا لمر، چي د الله تعالی له مخلوقاتو نه يو مخلوق دی، پداسي حال کي چي له مونږ نه په زرگونو ميله فاصله لري، په خپل مسير کي خوځي، کولی شي له همغې ليرې فاصلې نه، په خپلي رڼا او حرارت سره، له مونږ سره او په هر حالت کي، د توقف يا حرکت په حالت کي زمونږ ملگری وي او وينو چي په ځينو ځايونو کي راته رالڼد او تجلي او حرارت ئې زيات او په ځينو نورو سيمو کي رانه ليرې او اثرات ئې کم وي، د لمر چي دا حال وي نو په کوم دليل له بندگانو سره د الله تعالی معيت او تقرب، د هغه تعالی له شأن سره برابر او لايق تقرب، محال او ناممکن شمېرئ؟ پداسي حال کي چي هغه د ټولو رب دی، هغه عظيم دی، په هر څه محيط دی، ټول عالم د ده د عظمت په وړاندي داسي دی لکه د خردل يوه دانه.

بايد په یاد ولرو چي له الله تعالی سره زمونږ رابطه يوازي دا نده چي هغه مونږ ويني او له لېږي نه زمونږ غږ اوري، زمونږ په هر څه علم لري، بلکه لدينه علاوه هغه پر مونږ او زمونږ په ټولو حالاتو

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

او افعالو احاطه لري، د هر کار د کولو قدرت هغه راکوي، توفيق د هغه له لوري دئ، زمونږ اراده د ده د ارادې تابع ده، اراده ئې زمونږ پر ارادې او افعالو حاکمه او مسلطه ده، هغه څه کېږي چي هغه ئې وغواړي او د کولو توفيق ئې راکړي او هغه څه نشي کېدی چي دی ئې ونه غواړي او د کېدو توفيق ورنکړي. دغو مفاهیمو ته په پام سره باید پر عرش د استواء، قرب او معیت تر منځ ځانگړی رابطه ولټوو، نه داسي چي په یوه ایمان ولرو او له بل نه انکار وکړو. د دې مفاهیمو تر منځ تلفیق د هغه چا لپاره گران کار دئ چي الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي او استواء، تقرب او معیت په هغه معنی اخلي چي د انسانانو تر منځ متداوله ده.

یو بل مثال هم وړاندي کوم، قرآنکریم فرمایي:

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ*

الفتح: ۱۰

بیشکه هغه کسان چي له تا سره بیعت کوي په حقیقت کي له الله تعالی سره بیعت کوي، د الله تعالی لاس د دوی پر لاسونو د بره دئ. د اهل ظاهر د مسلک یو کس د دې آیت په رابطه لیکي:
څرنگه چي الله تعالی د آسمانونو د پاسه پر خپل عرش دئ، نو لاس ئې هم د هغو د لاسونو د پاسه دئ چي له رسول صلی الله علیه وسلم سره بیعت کوي!!

دې دوست ته وایو: که له "یدالله فوق ایدیهم" نه دا مطلب واخلو چي د الله تعالی لاس له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د بیعت کوونکو له لاسونو نه بره او پورته وو، نو بیا د دې بیعت

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

الرضوان فضيلت او امتياز له نورو بيعتونو نه به څه که وو؟ ځکه په هر بيعت کي د الله تعالی لاس د بيعت کوونکو له لاسونو نه پورته وي، پداسي حال کي چي پدې آيت کي خو دغه مطلب د بيعت الرضوان د فضيلت او امتياز د بيان پخاطر راغلی دی، لکه چي ته په خپله د الله تعالی د دې قول په هکله چي فرمايي: " مَا مَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتَ بِيَدِي " ليکي: دلته "خلقت بيدي" د آدم عليه السلام د خلقت امتياز او فضيلت افاده کوي او الله تعالی ته د "يد" صفت ثابتوي، دلته هم بايد ووايي چي "يد الله فوق ايديهم" د دې بيعت د امتياز او فضيلت د افادي لپاره راغلي او په خاصه نه عامه معنی د الله ييد د دوی د ييد د پاسه وو.

هغه کسان چي له (يد) نه د هغه ظاهري معنی اخلي او الله تعالی له مخلوق سره تشبيه کوي دا ورته مشکله ده چي پر عرش د استواء او د بيعت کوونکو د لاسونو د پاسه د يدا الله موجوديت څنگه سره تلفيق کړي، هغوی د خپل غلط او باطل تصور نه راولاړ شوي کړکيچ سره مخامخ دي او دې ته اړ شوي چي عجيب او غريب تاويلات وکړي، داسي تاويلات چي نه يوازي د دوی مشکل نشي حل کولی بلکه مزيد مشکلات ورته راپيدا کړي؛ خو که دوی ووايي چي بې نيازه خدای پداسي حال کي چي پر هغه څه ئې استوی کړي چي عرش ئې ورته ويلی، په عين وخت کي او د همدی بيعت په مهال ئې لاس د بيعت کوونکو د لاسونو د پاسه وو، خو په عرش استواء او په لاسونو د پاسه لاس ايښودل ئې له مخلوقاتو سره هيڅ مشابهت او ورته والی نه لري، حقيقت او کيفيت ئې يوازي عليم

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

خدای ته معلوم دئ او بس، نو پدې صورت کي به نه له کوم اشکال سره مخامخ کېږي، نه به ئې په اعتقاد کي کوم خلل رامنځته کېږي، نه به تشبیه او تأویل ته اړ کېږي.

هغه کسان په غلطه روان دي چي پر عرش استواء، آسمان ته نزول او له بنده سره د الله معیت او قرب پر ظاهري معنی حمل کوي او متداوله معنی ترې اخلي او د مخلوقاتو له استوی، نزول، معیت او قرب سره ئې تشبیه کوي. همداراز هغه کسان هم په غلطه دي چي دا شيان يا بالکل نه مني او يا تأویل پکي کوي.

د نورو مفاهیمو په اړه هم اختلاف له همدې ځايه سرچينه اخلي او د همدې اصولو د عدم مراعات په وجه اشتباهات رامنځته کېږي، د مثال په توگه د دې مبارک آیت "مَمْنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتَ بِيَدِي" په اړه له همدې افراطي ډلي نه يوکس ليکي: "اذ کل عباده خلقهم بغير مسيس بیدو خلق آدم بمسيس: څرنگه چي ټول مخلوقات ئې له لاس وروړلو پرته پیدا کړي او آدم عليه السلام ئې امتساساً په خپل لاس پیدا کړي" ورپسې زیاتوی: "غیرانه ولی خلق الاشياء بامرہ وقوله وارادته و ولی خلق آدم بیده مسیسا: غیر لدې چي الله تعالی د مخلوقاتو په پیداينت کي په خپل امر، قول او ارادې سره تصرف کړی، خو د آدم (ع) په پیداينت کي ئې د خپل لاس په امتساس سره تصرف کړی"

لدي کبله چي دا بناغلی؛ الله تعالی له انسان سره تشبیه کوي، نو د الله لاس هم د بندگانو له لاس او په لاس پیدا کول ئې هم د انسانانو د لاس له کار سره ورته گڼلی نو ځکه ئې د مسيس لفظ

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

کارولی دئ. دې بناغلي ته وايو:

• ولي دومره جسارت او بې باکي کوی چي د مسيس لفظ له ځانه زياتوي؟ پداسي حال کي چي نه په قرآنکريم کي دا لفظ راغلی او نه په احاديثو کي.

• ته د الهي افعالو کيفيت د بندگانو د اعمالو له کيفيت سره تشبيه کوی، پداسي حال کي چي له يوه بل نه ذاتاً متفاوت شيان حتماً د افعالو او اعمالو د کيفيت له مخي هم له يوه بل سره توپير لري، هغه څه چي په ذات کي يو له بل سره توپير ولري افعال ئې هم توپير لري او يو په بل نشي قياس کېدی.

• پداسي حال کي چي لوی غر د الله تعالی د تجلی په مقابل کي د مقاومت توان نه لري، د جبرائيل عليه السلام په څېر د الله ستر او لوړ مرتبه مخلوق دا وس او توان نه لري چي د الله تعالی لومړني حجاب ته ورنږدې شي، نو د آدم عليه السلام د وجود مواد به څنگه د الله تعالی د يد د امتساس په وړاندي د مقاومت توان ولري؟ په يوه حديث کي راځي:

عن زرارة ابن اوفى رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم سأل جبرئيل: هل رأيت ربك؟ فانتفض جبرئيل وقال: يا محمد ان بيني و بينه سبعين حجاً من نور لو دنوت من ادناها حجاً لاحترق.

زراره د اوفی زوی روایت کوی چي رسول صلی الله علیه وسلم له جبرائیل علیه السلام نه پوښتنه وکړه: آیا تا خپل رب لیدلی دئ؟ جبرائیل علیه السلام ولږزید او وئې ویل: ای محمده! زما او رب

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

ترمنځ اویا د نور داسې پردی دي چې که تر ټولو نږدې پردې ته ئې ورلنډ شم نو حتماً به اور واخلم.

• ولې دا نه وایاست چې: الله تعالی خپل بنده آدم علیه السلام په خپل لاس پیدا کړ، خو نه له (ید) نه ظاهري معنی اخلو او نه د دې خلقت د کیفیت په هکله علم لرو، دا زمونږ له ادراک نه لوړدی، د دې معنی الله تعالی ته سپارو ترڅو نه د تشبیه مرتکب شي او نه تأویل ته اړ.

تأویل!

د تأسف خبره ده چې اهل ظاهر د تأویل له لفظ نه، هغه هم په متشابهاتو کي، هغه مفهوم او معنی نه اخلي کوم چې په قرآن کریم کي راغلی. د دوی له نظره تأویل د بته ویل کېږي چې د لفظ ظاهري او متبادره معنی په بل لوري وارولي شي او د ظاهري معنی پرځای بله معنی ترې واخیستلی شي، پداسي حال کي چې قرآن کریم د تأویل لفظ د دوی د دې تعبیر په خلاف په بله معنی رااخلي او وایي چې د متشابه آیتونو پرتأویل له الله تعالی پرته هیڅوک نه پوهېږي: وما یعلم تأویله الا الله: په تأویل ئې له الله پرته هیڅوک نه پوهېږي" د دغه آیت په اساس د تأویل تعریف داسي ندی لکه چې اهل ظاهر وایي. دلته تأویل د متشابهاتو په اړه راغلی، په هغو ځایونو کي چې یو غیر مرثې او غیر محسوس څیز پداسي کلماتو او الفاظو سره معرفي شوی چې اصلاً د محسوسو او لیدل کېدونکو څیزونو لپاره وضع شوي او پداسي ځایونو کي نه ظاهري معنی مطلوبه وي او نه

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

ئې تاویل ممکن وي. د يوسف عليه السلام خوب چي په قرآن کريم کي ئې يادونه شویده دا مطلب ښه توضیح کوي، يوسف عليه السلام په خوب کي ويني چي يوولس ستوری ، لمر او سپوږمۍ سجده ورته کوي، خپل پلار ته د دې خوب کیسه کوي، پلار ئې په تعبیر پوهېږي او خپل زوی ته داسي نصیحت کوي: زویه! خپل خوب دي وروڼو ته مه وایه، هسي نه چي کومه توطئه درته جوړه کړي. ډېروخت تېر شو، يوسف عليه السلام د ژوند ډېري هسکي ټیټی ولیدې، بالاخره د مصر د خزانو امین او بیا د ټول مصر واکمن وټاکل شو، کورنۍ ئې مصر ته وروغوښتله، کله چي پلار، مور او يوولس وروڼه ئې راورسېدل او وئې لیدل چي ټول د ده لپاره الله ته په سجده پریوتل نو خپل پلار ته ئې وئې ویل:

وَقَالَ يَا أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا *

يوسف: ۱۰۰

او وئې ویل: گرانه پلاره! دا دئ زما د هغه پخواني خوب تاویل او تعبیر چي الله تعالی رښتونی کړ.

گورئ چي د ده پدې خوب کي تشبیه کارول شوې، مور او پلار د لمر او سپوږمۍ په ښه کي او وروڼه د ستورو په شکل کي، کله چي د ده د خوب متشابهات په خپل اصلي او لومړني شکل ښکاره کېږي نو وایي: دا دئ زما د خوب تاویل! په دې اساس تاویل یعنی کلمات له ظاهري او ذهن ته نږدې معنی نه د هغی حقیقی معنی ته گرځول، یا متشابهات خپل لومړني کیفیت ته اړول.

نامناسبه به نه وي که دلته د خپل هغه خوب یادونه وکړم چي

قرآنکریم او متشابهاٲ ----- توحید او شرک

دې خوب ته ورته دي او په اتلس کلنۍ کي مي د واده په شپه ليدلی دي: په هغه شپه چي سهار ته مي د واده ورځ وه، څو لحظې مي د خوب لپاره وخت وموند، په همدې شپو کي مي خوب وليد چي د خپل تره له يوه زوی سره چي له ما نه مشر وو، يو ځای آسمان ته خيژو، ښه پور ته لاړو، ترستورو پوری ورسېدو، هلته ستوري وينم چي ټول له ختيځ نه د لويديځ په لوري درومي، حرکت ئې د څپو په څېر، ودرېدم او د ستورو د دې عجيب حرکت تماشا ته ځير شوم، ناڅاپه گورم چي ستوري سره واوبدل شول او يوه زرينه تکه ترې جوړه شوه، ورپسې گورم چي لدې زريني ټوټې په خپله زريني خولۍ جوړې شوې او له مونږ نه څو قدمه آخوا کوټه شوې، زه يوازي دې ځای ته ور روان شوم ترڅو دا خولۍ له نږدې نه وگورم، ناڅاپي له يوې بلي خوا څلور، پنځه تنه نور هم دې نقطې ته راغونډ شول، هر يوه لدې کوټې نه يوه يوه خولۍ واخيسته پرته لدې چي په سر ئې کړي، ما هم يوه خولۍ راوخيسته او هغه مي په سر کيښوده او له همدې سره له خوب نه راوين شوم. د دې خوب د تعبير په رابطه مي لومړی داسي گمان کولو چي کېدی شي الله تعالی ډېر نېک او صالح اولادونه راکړي، له خپل واده سره مي هغه مربوط گڼلو او له ستورو مي همدا د صالح اولاد تعبير اخیستو، خو دا تعبير راته د خوب له مجموعي روحيې سره موافق نه ښکارېدو او دا تعبير مي ناقص بالو، دوه کاله وروسته په کابل پوهنتون کي شامل شوم، په همدې کال د الله په فضل سره اسلامي تحريک پيل شو او الله تعالی په ما پېرزوينه وکړه او د دې تحريک کي په روانولو کي ئې د نورو ورونو

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

په څنگ کي ما ته هم د څه ونډي افتخار راپه برخه کړي، بيا د داوود خان د اقتدار په دوران کي، د رژيم په ضد په کودتا متهم شوم، زما د نيولو هڅه وشوه، زه الله تعالی وژغورلم، څو تنه وروڼه ونيول شوو او زه له ځينو وروڼو سره خپل شرقي گاونډي ملک، پاکستان ته مهاجر شوو، هلته مو د حرکت د مجدد تنظيم فرصت ترلاسه کړي، د افرادو روزنه مو پيل کړه، روزل شوي وروڼه به د کار لپاره هيواد ته ستنېدل، دوی به ډېرې سختي، اوږدې، کړې وړې، هسکي او ژوري لاري وهلي، له لوړو لوړو غرونو او سختو درو به تېرېدل او خپلو سيمو ته به تلل، هلته به ئې د دعوت، تنظيم او حزبي فعاليتونو کارونه ترسره کول. پدغه دوران کي وروڼو په اتفاق سره د نهضت امارت ما ته راوسپارو. دلته مي گمان وکړ چي شايد زما د هغه خوب تعبیر همدا وو، له شرق نه غرب ته د ستورو خوځيدل مي له شرق نه غرب ته د مجاهدينو تلو ته اشاره وگڼله، مخصوصاً هغه وخت چي له هېواد نه بهر نوري او نوې ډلي جوړې شوې، نوي رهبران صحنې ته راووتل، هر يوه غوښتل د زعامت خولې په سر کېږدي، دا هره صحنه مي د هغه خوب د يوې برخي تعبیر وموندو.

په ټولو هغو آيتونو کي چي د الله تعالی له افعالو نه پکي بحث او يادونه شويده، په ځانگړې توگه هغه افعال چي انسانان ئې په جوارحو او اندامونو ترسره کوي او په هغو آيتونو کي چي د انساني اعضاوو لپاره وضع شوي نومونه د الله تعالی په اړه پکي ذکر شوي، اهل ظاهر دا ټول افعال او اسماء د هغوی په ظاهري معنی حمل کوي

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

او وایي چي باید په دې افعالو او اسماوو ایمان ولرو، گویا دا افعال او اسماء د الله تعالی لپاره ثابت دي او تأویل ئې "د دوی له نظره تأویل" ناجائز دي، مونږ پداسي حال کي چي پدې آیتونو ایمان لرو، تلاوت ئې کوو او په مراد او مطلب ئې عقیده او باور لرو، خو دا افعال او اسماء پرظاهري معنی نه حمل کوو، ځکه ظاهري معنی ترې اخیستل د تشبیه په معنی ده او نه ئې د تأویل هڅه کوو ځکه ایمان لرو چي پرتأویل ئې له علیم خدای نه پرته بل څوک نه یوهېږي. کله چي د الله تعالی په هکله، ید، سمع، بصر، قدم او دیته ورته د نورو نومونو یادونه کېږي دا ټول د الله تعالی ثابت صفات بولو، نه وایو چي د ید مطلب قوت او یا نعمت دئ او د سمع او بصر معنی علم دئ، دا ډول تأویلات نه کوو، همدا راز دا هم نه منو او نه پدې عقیده لرو چي دا یاد شوي نومونه او اندامونه د انسان د اندامونو په شان دي، یعنی ید، سمع او بصر داسي جوارح ندي لکه د انسان لاس، غوږونه او سترگی. باید دا ټکي په یاد ولرو چي له دې ټولو آیتونو نه هدف دا دئ چي د الله تعالی صفات راوپېژني، دا ئې مراد او موخه نده چي د الله تعالی د ذات کیفیت معرفي کړي.

له الله تعالی سره د موسی علیه السلام تکلم

مونږ په دې موجوداتو کي د الهي افعالو له نښو او مظاهرو نه د الله تعالی په اړه علم حاصلولی شو، خو د ذات او افعالو د کیفیت د څرنگوالی د ادراک وس او قدرت نه لرو، لکه چي قرآن کریم له موسی علیه السلام سره د الله تعالی د تکلم په قصه کي دې مطلب

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

ته اشاره کوي:

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ
 قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَكِنْ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ
 تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعَقًا
 فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ *

الاعراف: ١٤٣

او کله چي موسی علیه السلام زمونږ د وعدي ځای ته راغی او رب
 ئې خبرې ورسره وکړې، وئې ويل: يا ربه! ما ته ځان راوښيي چي درته
 وگورم، الله وفرمايل: هيڅکله مي نشې ليدلی، خو دې غره ته
 وگوره، که دا په خپل ځای باقي پاتې شو نو "په هغه صورت کي به"
 مي وليدی شی، نو کله چي د ده رب غره ته تجلي وکړه "ځان ئې
 وروښود" توتې ، توتې شو او موسی علیه السلام بيهوشه ولويد او
 کله چي په خود راغی وئې ويل: پا کي ده تالره، تا ته مي توبه ده او زه
 لومړنی مؤمن يم.

دا مبارك آيت څو اساسي مطالب څرگندوي:

- د لوی عرش مالک خدای پداسي حال کي له موسی علیه السلام سره خبرې وکړې چي موسی علیه السلام په ځمکه کي وو.
- موسی علیه السلام د الله تعالی د ذات د لیدو هیله څرگنده کړه چي په ځواب کي ورته وویل شول: هیڅکله به مي ونه وینې، یعنی اوس ته د الله تعالی د ذات د لیدو توان او استعداد نه لرې او په فعلی حالت کي لدې نه عاجز یې چي الله تعالی ووينې.
- الله تعالی پداسي طریقې سره چي په خپله ئې غوښتی او

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

کیفیت ئې د انسان لپاره د ادراک وړ ندی، خپل ذات غره ته ورنښودلی او غره د دې تجلی په وړاندې مقاومت ونه شوی کړی، ټوټې ټوټې شو.

• موسی علیه السلام د دې تجلی له آثارو نه بیهوشه شو او کله چې په خود راغی نو اعتراف ئې وکړ چې:

الف- الله تعالی لدینه لوړ او منزله دئ چې انسان ئې په خپلو محدودو وسایلو او استعدادونو مشاهده او د هغه تعالی د تجلی په وړاندې مقاومت وکړی شي.

ب- د دېدار مطالبه او د مشاهده ې هیله، خپله غلطي گڼي او توبه کوي.

ج- ځان لومړنی مؤمن او په دې حقایقو باور لرونکی شمېري، ځکه لده نه مخکې هیچا داسې صحنه نده لیدلې.

دغه مبارک آیت که له یوی خوا د الله تعالی لپاره اختیاري افعال لکه له بنده سره خبرې او تجلی په اثبات رسوي له بلې خوا دا په ډاگه کوي چې د الله تعالی د ذات د کیفیت ادراک د انسان لپاره ممکن ندی. باید پدې هکله له هر ډول تخیل، تصور او تفکر نه ډډه وشي. هغه کسان چې په متشابه آیتونو او احادیثو کې ید، عین، قدم، اصابع، اذن او مربوطه افعال لکه اخذ، بطش، اعطاء، امساک، سمع، بصر، اتیان، مجع او استواء دا ټول کلمات چې اصلاً باید متشابه وبلل شي د تأویل هڅه ئې ونه شي، برعکس هغوی جسارت کوي او دا ټول پرظاهري معنی حمل کوي، پدې سره دوی د تشبیه مرتکب کېږي او له عظیم او احد خدای نه انسان ته ورته

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

موجود جوړوي!! غوره به وي په دې اړه خو آيتونه او احاديث تفسير، توضيح او تشریح کړو ترڅو مسأله ښه څرگنده او روښانه شي:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا
بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ * المائدة: ٦٤

او يهودانو وويل: د الله تعالى لاس تړلی دی، د دوی لاسونه دي تړلی وي او پر دوی دي لعنت وي، په سبب د هغه څه چې وئې ويل، داسي نده لکه دوی چې وايي، د الله تعالى دواړه لاسونه خلاص دي او څنگه چې وغواړي همغسي انفاق کوي.

په دې آيت کي د بخل، سخاوت، امساک او انفاق په اړه بحث شوی، يهودان الله تعالى ته د بخل نسبت کوي او وايي: "يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ: د الله لاس تړلی دی" يعني څه چې ترې غواړو نه ئې راکوي، د هرڅه واک ورسره دی، د ټولو شيانو مالک دی، خو بندگان ئې همداسي پرېښی دي، څه نه ورکوي! په عربي ژبه کي له بخيل نه په همدې کلماتو تعبير کېږي او د دې برعکس هغه کسان چې سخاوت لري، هر چا ته لاس ورکوي، له هر چا سره مرسته کوي، سخاوت لري، د هغه لپاره (يداه ميسوطتان) کلمات کاروي، يعنی لاسونه ئې خلاص دي، هر چا ته هرڅه ورکوي. الله تعالى د يهودانو په ځواب کي فرمايي: "بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ" د دې معنی دا ده چې الله تعالى زيات انفاق کوي، هر چا ته له خپلو نعمتونو نه مناسبه برخه ورکوي. متأسفانه اهل ظاهر لدې آيت نه هم له حقيقت نه لری تعبير اخلي او وايي چې دا آيت په دې دلالت کوي چې الله

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

تعالی دوه لاسونه لري!! خو هر څوک پوهېږي چي که چيرته د آيت د بحث محور د الله تعالی د ذات د کیفیت بيان وی! او د بخل او سخاوت په رابطه خبره نه کېدی او د الله د ذات په اړه ویل شوي وی چي: "يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ" نو په هغه صورت کي مو ویلی شوی چي د آيت معنی همغه ده چي اهل ظاهر ئې ترې اخلي، خو پدې صورت کي به هم له دې اشکال سره حتماً مخ کېدو چي: آیا الله تعالی دوه داسي لاسونه لري چي تل خلاص وي او هيڅ نه سره يوځای کېږي؟ ځکه د ميسوطتان معنی همدا ده!! د اهل ظاهر استدلال د تعجب وړ دی. مونږ په دې مبارک آيت ايمان لرو او په مفهوم او مراد ئې چي "يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ" دې باور لرو، خو له دې کلماتو نه ظاهري معنی نه اخلو او تاویل ئې الله تعالی ته سپارو او د هغه کسانو په ځواب کي چي الله ته د بخل نسبت کوي او وايي:

يَدُ اللَّهِ مَغْلُوبَةٌ

ورته وايو:

بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ

د تقوا او احتياط غوښتنه خو دا ده چي د آيتونو په تفسير کي پوره محتاط وو، د هر آيت د تفسير او ترجمې په وخت د هغه سياق، سباق او له مخکي وروسته سره رابطه په پام کي ولرو، که دا اصل مراعات نشي نو زيات اشتباهات رامنځته کېږي. د مثال په ډول که تاسي د يوه شخص د ذات په اړه او د يوه خاص حالت د معرفي کولو په هکله ئې خبری کوی او وائې چي هلته يو څوک دی له دوو خلاصو لاسونو سره. لدینه مطلب دا دی چي هغه سړی دوه داسي خلاص

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

لاسونه لري چي يو له بل سره وصل کېدی نشي. خو که هدف د هغه شخص د سخاوت بيان وي او هدف مو دا وي چي هغه سړی خلاص لاس لري، سخي دئ، نو په دې حالت کي د لومړنی معنی اخیستل غلطه او بیخایه خبره ده.

لدى آیت نه د اهل ظاهر تعبیر که څه هم ډېر کمزوری او ناسم دئ، خو که فرضاً د هغوی نظر و منو او د "يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ هَمَّعَهُ" معنی واخلو چي دوی ئې اخلي، په دې صورت کي خو الله له مخلوق سره تشبیه کېږي، بیا نو د اهل ظاهر او مشبه (هغه چي الله له مخلوقاتو سره تشبیه کوي) ترمنځ څه توپیر وجود لري؟ هغوی هم وایي چي د الله تعالی (نزول)، (ید) او نور دا ډول صفات همغه دي چي مونږ ئې مثال په مخلوقاتو کي گورو او الله تعالی مونږ ته په خطاب کي داسي کلمات استعمال کړي چي مونږ هغه پېژندي شو او د معرفت توان ئې لرو او له همدې امله د الله تعالی نزول او ید لکه د بندگانو د نزول او لاسونو په شان شمېرو.

د دې ډلی یو شیخ په خپل کتاب (قواعد المثلی فی صفات الله واسمائہ الحسنی) کي لیکي: پوه شه چي د هغو نصوصو معنی چي د الله تعالی صفات پکي ذکر شوي همغه ظاهري معنی ده چي په آسانی سره ذهن ته رسېږي او دماغ ئې بې تکلفه مني او ورباندي پوهېږي. دلته وینو چي د (مشبه ډلی) او اهل ظاهر د نظریاتو ترمنځ هیڅ تفاوت نشته. د مشبه ډله وایي چي د دغو نصوصو ظاهر په دې دلالت کوي چي الله تعالی لکه انسان دوه لاسونه لري، یو ئې نبی او بل ئې چپ او لاسونه ئې گوتی هم لري،..... او ته هم دیته کاملاً

قرآنکریم او متشابهآت ----- توحید او شرک

ورته خبره کوي، خو فقط دا علاوه کوي چي وائي بلا تکييف يا بلا تشبيه، پدي بلا تشبيه او بلا تکييف ويلو سره ته د مشبه له ډلي نه نه وځي، د بلا تشبيه جمله تا ته هيڅ گټه نشي رسولي، ځکه مشبه ډله خو هم دا نه وايي چي د الله تعالي لاس لکه د انسان د لاس په اندازه اوږد او له غونډو او هډوکو نه جوړ شوی دی.

همداراز که د "واشتعلَ الراسُ شيبا" له آيت نه هغه ظاهري معنی واخيستي شي چي ژر او په آسانی سره ذهن ته رسېږي نو د دې آيت معنی به دا وي چي: سر ئې له زوروالي نه اور واخيست! پدي صورت کي که بلا تشبيه او بلا تکييف ووايو نو څه گټه به ولري؟! او يا په دې آيت کي:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ
إِلَّا بِمَا شَاءَ

که په دې ځای کي ظاهري او ذهن ته متبادره معنی واخيستي شي نو د آيت ترجمه به يا دا وي:

- الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي دوی په خپلو ورغوو (لاسونو) کي پټ کړي.
- او يا دا چي الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي د دوی د دواړو لاسونو ترمنځ واقع دي چي هغه ئې خپل بدن دی.
- او يا دا چي الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي دوی په خپله غېږ او دواړو لاسونو کي نيولي.
- او که ډېر تکلف وکړو نو ايله دا وي چي: الله تعالی هم په هغو شيانو علم لري چي د دوی په مخ کي پراته دي او هم په هغه

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

شيانو چي د دوی شاته پراته او واقع دي.

پداسي حال کي چي دا آيت نه دغه پورتنی مطالب افاده کوي او نه ئې دا شيان مراد او مطلوب دي، بلکه د آيت مطلب او مراد دا دئ چي الله تعالی د دوی په ماضي او مستقبل ټولو باندي عالم دئ، په هر هغه څه پوه دئ چي دوی مخکي کړي او يائي په آينده کي کوي. لنډه دا چي که له د "يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ" په آيت کي د الفاظو ظاهري معنی واخلو نو داسي تفسير به موکړي وي چي د آيت له مراد سره اړخ نه لگوي او پدې صورت کي د بلا تشبيه او بلا تکييف قول او قيد مونږ ته هيڅ گټه نه شي رسولی. همداراز که دلته د "يُحِيطُونَ" له لفظ څخه د هغه ظاهري معنی واخلو نو معنی به ئې دا وي چي گوا کي علم يو داسي شی او جسم دئ چي لا سته راوړل ئې د يوه ديوال په څېر کومې احاطې ته ضرورت لري او تاسي نه شی کولی د الله تعالی علم لاسته راوړئ او شا او خوا ئې احاطه کړئ مگر هغه چي الله تعالی ئې وغواړي، پدې صورت کي به د بلا تشبيه د قيد راوړلو سره څنگه دا اشکال رفع کړئ؟

ابن جوزي وايي:

که په دې آيتونو او احاديثو کي د الفاظو ظاهري معنی واخيستل شي نو الله تعالی ته د جسم اثبات او له مخلوق سره ئې تشبيه لا زمېري، ځکه د لفظ ظاهري معنی هغه ده چي د هغی لپاره لفظ وضع شويدي، په دې اساس د (يد) معنی له هغه مخصوص غړي يا اندام نه پرته بل څه نشي کېدی، همدا راز نور الفاظ، د سلفو لاره دا نه وه چي د الله تعالی د صفاتو په اړه د استعمال شوو

قرآن کریم او متشابهات ----- توحید او شرک

الفاظو ظاهري معنی واخلي، بلکه د هغوی مذهب دا وو چي په دې هکله ئې هر ډول بحث ناروا باله او له هغه نه ئې ډډه کوله. ابن جوزي زیاتوي: دې ډول آیتونو او احادیثو ته د صفاتو آیات او احادیث ویل په خپله بدعت دئ، ځکه دا نوم نه په قرآن کي راغلی او نه په احادیثو کي، بلکه دا د بدعتیانو کار دئ.

امام فخر رازي لیکي: د قرآن کریم په زیاتو آیتونو کي د بې شمېره دلایلو له امله د الفاظو ظاهري معنی اخیستل جواز نه لري. د مثال په توگه په دې آیت کي:

وَلْتَصْنَعْ عَلَيَّ عَيْنِي

که دلته ظاهري معنی واخلو نو ترجمه به ئې دا وي چي گویا موسی علیه السلام ئې د سترگی د پاسه وو!! پداسي حال کي چي هیڅ عاقل انسان دا خبره نشي کولی. همداراز پدې آیت کي:

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحِّينَا

که ظاهري معنی واخلو نو معنی به ئې دا وي چي کبنتی. زمونږ پر سترگو جوړه کړه، همداراز د ظاهري معنی تقاضا دا ده چي د کبنتی د جوړولو آله همدا سترگي وگڼو!! دا دواړه خبري غلطې دي، بل اشکال ئې دا دئ چي یوه ذات ته د څو سترگو نسبت شوی او په یوه مخ کي د څو سترگو موجودیت یو ډول عیب شمېرل کېږي، بیا زیاتوی دلته له عین او اعین نه مراد نظارت، توجه، پاملرنه او اعتناء ده.

هغه کسان چي وایي: الله تعالی دوه لاسونه (بني او کیني) لري، هر لاس ئې گوتی لري او د گوتو ترتیب ئې هم لکه د انسان د گوتو په

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

شان دئ، دا ډله غواړي او که نه خو په دې تصور سره الله تعالی له انسان سره تشبیه کوي، پداسي حال کي چي الله تعالی فرمايي:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * الشوری: ۱۱

هیڅ شی د هغه په شان ندی او هغه اورېدونکی لیدونکی دئ.

همدا راز فرمايي:

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ *

النحل: ۷۴

نو د الله تعالی لپاره مثالونه مه راوړئ، بیشکه الله تعالی پوهېږي او تاسو نه پوهېږي.

الله تعالی په ذات او صفاتو کي سیال، مثال او مثل نه لري، هرڅوک چي الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي هغه په غلطه روان دئ او دا ډول عقیده خرافي او الحادي عقیده ده.

له اهل ظاهر دوستانو نه پوښتنه کوو چي:

د خپل مسلک او مذهب له مخي دا مبارک حدیث څنگه

تأویلوئ:

إِنَّ الْمُقْسَطِينَ، عِنْدَ اللَّهِ، عَلَىٰ مَنَابِرٍ مِّنْ نُورٍ. عَنْ يَمِينِ

الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ. وَكَلَّمَا يَدَيْهِ يَمِينٌ رواه مسلم

په تحقیق سره عدل کوونکي به د الله تعالی خوا ته او بني لاس ته ئې د نور پر منبرونو تاست وي او د الله تعالی دواړه لاسونه بني دي.

که دلته (ید) او (یمین) ستاسي د مسلک په اساس په همدی

ظاهري معنی واخلو نو خبره نه په عقل برابره راځي او نه په نقل، په

عقل سره ځکه چي دوه بني لاسونه عقل نه مني او په نقل سره ځکه

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

چي رسول صلی الله علیه وسلم په بل حدیث کي فرمایي:

يَطْوِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّمَاوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. ثُمَّ يَأْخُذُهُنَّ بِيَدِهِ
الْيَمْنَى. ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ. أَيُّنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيُّنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟
ثُمَّ يَطْوِي الْأَرْضِينَ بِشِمَالِهِ. ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ. أَيُّنَ
الْجَبَّارُونَ؟ أَيُّنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ " رواه مسلم

الله تعالی به د قیامت په ورځ آسمانونه راوڼغاري او بیا به ئې په بني
لاس کي ونیسي او وبه فرمایي: زه پاچا (ملک) یم، جابران چیرته دي؟
متکبران چیرته دي؟ بیا به ځمکي راوڼغاري او په کین لاس کي به
ئې ونیسي او وبه فرمایي: زه پاچا یم چیرته دي جابران؟ چیرته دي
متکبران؟

مونږ د دواړو حدیثونو په الفاظو اقرار کوو، ایمان پرې لرو،
حق ئې بولو، هغه د متشابهاتو له جملې نه شمېرو او وایو چي د
"یدالیمنی، شمال، یاخذ او یطوي" کلمات د تشبیه لپاره راغلي دي
او پر تاویل ئې له الله تعالی نه پرته بل څوک نه پوهېږي او په لا
ندینیو مفاهیمو دلالت کوي:

- لومړنی حدیث دا مطلب څرگندوی: هغه کسان چي عدل ئې
کړی، په خپلو قضاوتونو کي ئې د انصاف رعایت کړی، حق ئې
حقدار ته سپارلی، د دوي مقام ډېر لوړ دی، د الله تعالی په وړاندي
د اوچت مقام خاوندان دي، د قیامت په ورځ به د الله تعالی خوا ته د
نور په منبرونو ناست وي.
- لکه څرنګه چي په دنیا کي د پاچایانو او واکمنو دا دود دی
چي که وغواړي څوک تقدیر کړي درناوی ئې وکړي نو هغوی خپلي

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

بني خوا ته دروي، الله تعالى هم عدل کوونکو ته خاص مقام ورکوي او تقديروي ئې خپلي خوا ته خای ورکوي، خو پام مو وي چي الله تعالى له مخلوق سره تشبيه نه کړئ، د الله تعالى په رابطه بني او کين مطرح ندی، هرڅوک چي هر چيرته د الله تعالى خوا ته خای ومومي همغه خای مبارک دئ.

- که نن ورځ يو شمېر جابر او متکبر واکمنان په خپل قوت او واکمنۍ غره دي، اقتدار او واکمني ئې د تمر د سبب شوې او دا ئې هيره کړې چي الله تعالى د هر څه واکدار دئ او دا هر څه د هغه په واک کي دئ، همدا مغرور واکمنان به د قيامت په ورځ وگوري چي ځمکي او آسمانونه د الله تعالى ملکيت دي، دا ځمکي او آسمانونه د الله تعالى د عظمت په وړاندي داسي دي لکه زمونږ لپاره د کاغذ يوه پاڼه، الله تعالى به آسمان او ځمکه داسي راغونډ کړي لکه د کاغذ يوه پاڼه زمونږ په لاس کي.

- هغه وخت به قهار او مالک الملک خدای فرمايي: چيرته دي جابر واکمنان؟ چيرته دي هغه متکبر او مغرور حاکمان؟ لمن الملک اليوم لله الواحد القهار: نن پاچايي د چاده؟ د قهار او واحد خدای. پوښتنه به وشي چي نن واکمني د چاده؟ ټول به ووايي: واکمني يوازي د قهار او احد خدای ده.

- د دې احاديثو له فحوی او محتوی نه دا معلومېږي چي دلته هدف د الله تعالى د ذات کيفيت بيانول ندی او نه بنيابي له الفاظو نه ظاهري معنی واخلو، ځکه د الله تعالى د ذات د کيفيت ادراک د انسان د وس خبره نده، انساني عقل دومره توان نه لري چي دا درک

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

کړې شی. د الله تعالی د ذات د کیفیت د بیان لپاره په انساني قاموس کي الفاظ نشته، دا الفاظ چي دلته استعمال شوي ټول په حقیقت کي د محسوسو او مشهودو مخلوقاتو لپاره وضع شويدي او څرگنده ده چي پدې کلماتو سره د عظیم خدای د ذات د کیفیت بیان ممکن ندی. پدې ډول نصوصو کي د دې الفاظو پر معنی د پوهېدو لپاره دا مطلب ډېر ضروري دی چي په دې مثال سره ئې بیانوو: الله تعالی فرمائی:

وَأَذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي
وَالْأَبْصَارِ *

ص: ۴۵

او یاد کړه زمونږ بندگان ابراهیم، اسحاق او یعقوب چي د لاسونو او سترگو خاوندان وو.

که دا آیت د اهل ظاهر د مسلک له مخي ترجمه کړو نو باید ووايو چي: دوی لکه زمونږ په شان د لاسونو او سترگو درلودونکي وو. خو د آیت سیاق او سباق پدې دلا لت کوي چي دلته هدف او مقصد دا ندی، بلکه مراد ئې دا دی چي: هغوی علیهم السلام د بصیرت او پوهی خاوندان، کارکوونکي او زیار ایستونکي وو.

په ټولو هغو نصوصو کي چي اهل ظاهر هڅه کوي استدلال ورباندي وکړي او دا ورباندي ثابته کړي چي د الله تعالی (ید) لاس باید په ظاهري معنی حمل شي، په دې ټولو نصوصو کي د بحث محور د الله تعالی ذات ندی او نه (ید) د یوه غړي (اندام) په حیث استعمال شوی دی. د مثال په توگه:

(بِیْدِي الْأَمْرِ) (وَالْخَيْرِ فِي يَدَيْكَ) (وَالَّذِي نَفْسٌ مُحَمَّدٌ بِيَدِهِ) (إِنْ

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

الله يَسِط يده بالليل ليتوب مسي النهار ويسط يده بالنهار

ليتوب مسي الليل

که پدې نصوصو کي دقت وکړو نو وبه وينو چي دلته د خير، توبې او نفس انتساب يد يا لاس ته مجازي دئ نه حقيقي، د امورو تدبير، د خير ورکړه، د مرگ او ژوند د فيصلې صدور، د توبې قبول، دا نه ايجابوي چي دلته دي له يد نه مراد د بدن غړي او جارحه وي، ځکه نه امر جسم دئ، نه خير، نه نفس او نه توبه او نه خيرات او نه دا نور ذکر شوي شيان، دا يو هم جسم ندی چي ملکيت، ورکړه، اخيستل او تدبير ئې د جارحه، آلې او اندام غوښتونکي وي. قرآن کریم په پوره صراحت سره فرمايي:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ *

يس: ۸۲

بیشکه چي کله الله د څه شي اراده وکړي نو کار ئې يوازي دا دئ چي ورته ووايي: وشه، نو هغه وشي.

د ټولو امورو د تدبير او ترسره کېدولپاره يوازي د الله تعالی اراده کافي ده، د شيانو پيداينبت، مرگ، ژوند، ساتنه، پالنه، تدبير، ورکړه، تمليک، اخيستل، امساک، بطش، دا ټول د الله تعالی په ارادې سره او د کُن په حکم ترسره کېږي. سره لدې چي الله تعالی د هرڅه قدرت لري او د کارونو په تدبير او پای ته رسولو کي شريک ته ضرورت نه لري، هرڅه يوازي د هغه جل شأنه په ارادې ترسره کېږي، خو بيا هم الله تعالی د دې کایناتو د تدبير او د امورو د ادارې لپاره د ملائکو په نامه داسي لښکر توظيف کړي چي د الله

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

تعالی په امر او اذن سره کارونه ترسره کوي، کوم کارونه چې پدې عالم کي د ملا ئکو په واسطه ترسره کېږي، الله تعالی هغه ټول ځانته منسوبوي، دا ځکه چې د ده په امر، اراده او حکم سره د مطیع او منونکو مأمورینو پواسطه اجرا کېږي. که هغه کارونه چې (ید) ته منسوب شوي د اهل ظاهر د مسلک مطابق تعبیر او تفسیرکړو نو باید د ملائکو ونډه کاملاً نفی کړو او په هغو آیتونو سترگي پټې کړو چې په همدې امورو کي د ملا ئکو ونډه ثابتوي، د مثال په توگه الله تعالی فرمایي:

وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ

الله تعالی ژوندی کوی او وژني

خود النساء سوري ۹۷ آیت فرمایي:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ
قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ
وَأَسْعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا*

بیشکه هغه کسان چې ملائکي ئې روح قبضوي، پداسي حال کي چې دوی پر خپلو ځانونو ظلم کوونکي وي، ورته وايي: تاسي په څه حالت کي وئ؟ وايي: مونږ په ځمکه کي کمزوري او مستضعف وو، ورته وبه وايي: آیا د الله تعالی ځمکه پراخه نه وه چې هجرت موکړې وي؟ نو د دوی ځای دوزخ دئ او هغه څومره بد ځای دئ.

په همدې رابطه بل ځای فرمایي:

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهاات

فَيَمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْآخِرَىٰ اِلَىٰ اَجَلٍ مُّسَمًّى اِنَّ فِي ذٰلِكَ لآيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُوْنَ * الزمر: ٤٢

الله تعالى نفسونه د مرگ په وخت کي وفات کوي او هغه چي ندي مړه شوي د خوب په وخت کي ئې، نو هغه چي د مرگ فيصله ئې شويده روح ئې له ځان سره ساتي او د دې بل کس روح تر ټاکلې نېټې بېرته رالېږي.

لدى او دېته ورته آيتونو نه دا په ډاگه کېږي چي الله تعالى د ملائکو په ذريعه د مخلوقاتو او موجوداتو اداره، تدبير او پالنه کوي، د ملائکو بېلې بېلې ډلې دي چي هره يوه ئې په ځانگړي کار او وظيفه گمارل شويده. که څوک دا آيتونه له پامه واچوي او ادعا وکړي چي په فلاني آيت يا حديث کي د يد او اصابع لفظونه راغلي دي او فلاني فعل ورته منسوب شويدي او په همدې استناد وکړي او ادعا وکړي چي بايد د يد او اصابع ظاهري معنی واخيستل شي، دا ډول کسان به يا جاهل وي او يا مغرض او مغرور.

عجيبه ده چي اهل ظاهر د يو شمېر نصوصو په رابطه د خپل مسلک او مذهب مخالفت کوي، د نورو په لاره ځي او پداسي مسلک عمل کوي چي بل ځای همغه مسلک د نورو د تکفير سبب گرځوي. د مثال په ډول د دې آيت په اړه:

وَنَحْنُ اقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ * ق: ١٦

او مونږ هغوی ته د دوی د غاړې له رگ نه ورنلنډ يو. اهل ظاهر پدې ځای کي وايي: دلته له (نحن) نه مراد هغه ملائکي دي چي د بنده د اعمالو د ثبتولو او څارني لپاره توظيف

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

شویډي!! پدې موضوع کي څو پوښتني ترې کوو:

- ولې همدا تعبیر او مسلک د نورو آیتونو په هکله نه کاروی؟
- ولې د (نحن) ظاهري او ذهن ته لنډه معنی پرېږدی او ملائکي ترې اخلی؟

• آیا الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوی چې قرب او بعد ورته مطرح دی، پداسي حال کي چې الله تعالی ته نن، سبا، شاهد او غائب ټول یو شاتنه دي، نږدې او لیري هم ورته یو شاتنه دي، نه ښایي چې الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کړو او داسي گمان وکړو چې الله تعالی پر عرش استواء کړې نو ممکنه نده چې په عین وخت کي بنده ته هم نږدې وي!!

که په لاندې ذکر شوو نصوصو کي غور وکړو نو مطلب به نور هم راته روښانه شی:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

مَا تَصَدَّقَ أَحَدٌ بِصَدَقَةٍ مِنْ طَيِّبٍ، وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ، إِلَّا أَخَذَهَا الرَّحْمَنُ يَمِينَهُ....."

رواه مسلم

هیڅوک پاکه صدقه نه ورکوي او الله تعالی خو له پاک نه پرته بل څه نه قبلوي، مگر دا چې رحمن خدای هغه په خپل یمین (ښي لاس) اخلي.

ابن عباس (رض) وايي:

الحجر الاسود يمين الله في الارض فمن صافحه وقبله فكأنما صافح الله وقبل يمينه

حجر الاسود په ځمکه کي د الله تعالی ښي لاس دی، چا چې پر هغې

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

لاس کيښود او ښکول ئې کره نو دا داسي ده لکه چي له الله تعالی سره ئې مصافحه کړې وي او د هغه ښی لاس ئې ښکول کړی وي.
قرآن کریم فرمایي:

ان الذین یبایعونک انما یبایعون الله یدالله فوق ایدهم *

الفتح: ۱۰

په تحقیق سره هغه کسان چي له تاسره بیعت کوي هغوی په حقیقت کي له الله تعالی سره بیعت کوي، د الله تعالی لاس د دوی د لاسونو د پاسه دی.

د لومړني حديث مطلب او مدلول دا دی چي الله تعالی یوازي پاکه صدقه او خیرات قبلوي، نه یوازي قبلوی ئې بلکه هغه ته خاص ارزښت ورکوي او لکه څرنګه چي انسان یو بارزښته څیز په ښی لاس اخلي، شکور خدای هم د خپل بنده پاکي صدقی ته ارزښت ورکوي او قبلوي ئې؛ خو پدې حديث کي نه د یمین او نه د اخذ کلمې ظاهري معنی مراد ده، ځکه ګورو چي صدقه د یو انسان له خوا بل انسان ته ورکول کېږي، ورکوونکي او اخیستونکي دواړه انسانان دي. په دوهم حديث کي هم ګورو چي په لومړنی برخه کي ئې حجرالاسود ته په ځمکه کي د خدای یمین (ښی لاس) ویلی شویدی او په دوهمه برخه کي د حجرالاسود لمس کول او یا ښکولول د الله تعالی د لاس د لمس او ښکولولو په معنی راغلی دی، هیڅ عاقل انسان به دا ادعا ونکړي چي له دې الفاظو نه مراد همدا ظاهري معنی ده. په پورته ذکر شوي آیت کي هم چي له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره بیعت له الله تعالی سره بیعت شمېرل

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

شوی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د بیعت لپاره لاس ورکول لکه الله تعالی ته لاس ورکول بلل شوي، دلته هم هیڅوک حتی اهل ظاهر دا ادعا نشي کولی چي گویا الله تعالی خپل لاس د هغوی د لاسونو د پاسه ایښی او د دوی خوا ته نږدې وو.

اهل ظاهر په لا ندي ذکر شوي حديث باندي په استدلال سره وايي چي اصابع په اصلي معنی (گوتې) د الله تعالی صفت دی او ایمان ورباندي ضروري دی!! راشی دې مبارك حديث ته لږ ځیر شو: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ كَقَلْبٍ وَاحِدٍ يُصْرَفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ مُصْرَفِ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ *

رواه مسلم

د بني آدمو ټول زړونه لکه د يوه زړه په شان د الله تعالی د دوو گوتو ترمنځ دي، هر لوري ته چي وټې غواړي اړوي ټې، بيا رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمايل: اې د زړونو اړونکيه خدايه! زمونږ زړونه ستا د اطاعت لوري ته واړه وه.

د دې حديث د لومړنۍ برخې معنی "إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ" دا ده چي د حديث په دوهمه برخه کي راغلی ده: "يُصْرَفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ" يعنی الله تعالی د زړونو اړونکی او گرځوونکی دی، د خلکو زړونه هر لوري ته چي وغواړي اړوي ټې، پر زړونو د الله تعالی سلطه او سيطره داسي ده لکه ټول ټې چي په دوو گوتو کي وي او هرې خوا ته ټې په آسانی سره اړولی شي. پدې

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

حديث کي د (اصابع) او (يقليه) کلمات هغه متشابهات دي چي نه ئي ظاهري معنی مراد ده او نه ئي انسان په تاويل علم لري.

په قدسي حديث کي راځي چي الله تعالى فرمايي:

يُؤذِنِي ابْنُ آدَمَ يَسْبُ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ بِيَدِي الْأَمْرُ أَقْلَبُ
الَّيْلَ وَالنَّهَارَ *

رواه البخارى

د آدم اولاده مي ځوروي، دهر ته نېکنځلي کوي، پداسي حال کي چي دهر زه يم، کارونه زما په لاس کي دي، شپه او ورځ زه اېوم را اېوم.

هرڅوک پوهېږي چي:

• د "انالدهر" معنی هغه ده کومه چي په حديث کي وروسته ذکر شويده "بيدي الامر اقلب الليل والنهار"

• هيڅوک حتی اهل ظاهر هم دا ادعا نه شي کولی چي دهر د الله تعالى نوم دي، او يا الله تعالى هغه ذات دي چي مونږ ئي دهر بولو، ځکه د دهر لفظ په قرآن کريم کي د زمانې په معنی راغلی دي، قرآن کريم فرمايي:

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا
الدَّهْرُ وَمَا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ *

الجاثية: ٢٤

او وئې ويل: يوازي همدا دنياوي ژوند دي چي مرو او ژوندي کېږو او نه وژني مونږ مگر زمانه، پداسي حال کي چي هغوی پدې خبره علم نه لري، دوی له گمان کوونکو پرته بل څه ندي.

وينو چي دلته قرآن کريم دا تصور چي مرگ په زمانې پوري تړي او د مرگ نسبت دهر ته کوي، باطل او کفري تصور شمېري، نو

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

د (انالدهر) مطلب دا ندی چي الله تعالی په خپله زمانه دئ، بلکه هدف او مراد ئې دا دئ چي: خلك ښه او بد زمانې ته منسوبوي، د زمانې له ناوړه پېښو نه شکایتونه او گیلې کوي، گمان کوي چي پېښي په خپله او په تصادفي شکل واقع کېږي، له همدې امله زمانه محکوموي او ښکښلې ورته کوي، پداسي حال کي چي د پېښو مدبر او متصرف قدیر خدای دئ، هر کار د ده په امر او اراده ترسره کېږي، شپه او ورځ د ده په امر اوږي را اوږي، زمانې ته بد ویل او ښکښلې ورته کول، په حقیقت کي خدای ته د بد ویلو مترادف دئ.

• که په دې حدیث کي د (انالدهر) ظاهري معنی نه اخلو او لازماً د (بيدي الامر) مراد ترې مطلوب بولو، نو ولې همدا اسلوب او طریقه د نورو دیتو ورته نصوصو په هکله نه غوره کوو؟ او اهل ظاهر ولې هغه کسان تکفیروي چي همدا اسلوب د نورو نصوصو د تفسیر او بیان لپاره غوره کوي؟

• که احياناً تاسو ووايئ چي د فلاني مهار د بل په لاس کي دئ او لدينه مو مطلب دا وي چي دی استقلال او آزادی نه لري او د خپل واک خاوند ندی، بل ته تابع دئ، هيڅوک ستاسو لدې قول نه دا مطلب نه اخلي چي گویا هغه کس د اوبښ په څېر دي او داسي پړی ئې په غاړه دي چي سر ئې د بل په لاس کي دئ!! که څوک لدې جملې نه دا غلطه معنی واخلې او د دې خبري د ثابتولو هڅه وکړي چي دا کس حتماً کوم حیوان دئ او پړی ئې د بل په لاس کي دئ! نو آیا دا هڅه به د یوه بې عقله او جاهل انسان هڅه نه وي؟!

دا مبارك حدیث په حقیقت کي د دې مبارك آیت شرح او تفسیر

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

بيانوني چي فرمايي:

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * الشمس: ۲۹
تاسي هيڅ څه نشي غوښتي، مگر هغه څه چي رب العالمين ئې
وغواړي.

انسان نشي کولی د زړونو په اړه د الله تعالی د تصرف کیفیت
درک کړي. عملاً گورو چي له تصرف نه مطلب له نبی اړخ نه چپ او
له پورته نه لا ندی ته اړول ندي، بلکه دلته له تصرف نه مطلب او
مراد هغه القاءات او الهامات دي چي زړونو ته ئې کوي، د کار کولو
او يا نه کولو اراده او تلوسه پکي راولاړوي، محبت او يا کينه ورته
القاء کوي. او واقعاً چي دا تعبير د اهل ظاهر له تنگ تصور او گمان
سره توپير لري او د دوی په غلط تصور د بطلان کرښه راکاږي.

همداراز الله تعالی سمیع او بصیر دئ، اوري او ويني،
هيڅوک ئې په دې صفاتو کي سيال او مثال ندی، ليري، نږدې، رڼا،
تیاره، ټيټ او لوړ غږ، ټول د ده په وړاندي يو شانته دي، هغه په تپه
تیاره شپه کي تر ځمکي لا ندې، پر تيره د مېړي د پښې غږ اوري،
هيڅ شی د دې غږ او الله تعالی ترمنځ نشي حایل کېدی. هغه هر غږ
اوري او هرڅه ويني. خو نه ښايي له سمع نه د غوږ او بصر نه د
سترگی مطلب او معنی واخلو، سمع يو صفت دئ او (اذن) د بدن يو
غړي او جارحه، همداراز بصر صفت دئ او (عين) سترگه عضو او
اندام، مونږ په سترگو وینو او په غوږونو اورو، په لاسونو نيسو او
ورکوو، خو د الله تعالی د اخذ، بطش، ايتاء، ليدلو او اورېدلو
کیفیت زمونږ له ادراک نه لوړ دئ، دا زمونږ له فهم او عقل نه پورته

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

خبره ده، مونږ په خپلو پښو سره څو او راڅو، خو د علي او قدیر خدای مجی (راتگ) زمونږ په شان ندی او د تگ کیفیت ټی زمونږ له ادراک نه لوړ دی. لکه څنگه چي د الله تعالی د ذات ادراک زمونږ لپاره ممکن ندی همدارنگه ټی د صفاتو او افعالو د کیفیت ادراک هم ناممکن دی. مونږ له (جاء) نه ظاهري معنی نه اخلو، د هغه حقیقت او اصلي مفهوم الله تعالی ته سپارو او له ادراک نه ټی ځان عاجز او قاصر شمېرو؛ ځکه (جاء) که په هره ظاهري او ذهن ته متبادره معنی تعبیر شي د الله تعالی له شأن سره تطابق نه کوي، دا لفظ د مخلوقاتو په منځ کي له یوه ځای او یوی نقطې نه بلي ته د نقل او انتقال په معنی دی، دا نقل او حرکت د مکان او زمان تقاضا کوي او الله تعالی له مکان او زمان نه مستغني دي. مونږ دا هم گورو چي د یوه مخلوق تگ له بل سره تفاوت لري، وینو چي انسانان او څاروي د ځمکي په وچه د تگ صلاحیت او توان لري، مرغان په هوا کي الوزي او بحری حیوانات په اوبو کي لا مېو وهي، د هر یوه حرکت له بل سره توپیر لري، د مادي حرکت د انجماد په حالت کي یو شانتته وي؛ خو کله چي مایع شي حرکت ټی بل ډول وي او که په گاز او بخار بدله شي نو بیایې حرکت بل ډول وي، همداراز د دې ټولو شیانو حرکت د نور له حرکت سره د مقایسې وړندی، د انرژی حرکت له ټولو نه بېل دی. پداسي حال کي چي په مخلوقاتو کي د حرکت او خوځښت شکلونه بدل دي، هر څومره چي یو مخلوق له کثافت نه د لطافت خوا ته نږدې کېږي، په همغه اندازه ټی زمان او مکان ته اړتیا کمېږي، د زمان او مکان له قید نه آزادېږي،

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

محدوديت ئي کمږي، له يوې نقطې نه بلې ته حرکت ورته آسانه کږي، د مثال په توگه برق په زرگونو کيلومتره فاصله په يوه شېبه کي طی کوي، دلته يوه تکمه وهو، هلته په همدې لحظه کي خو کيلومتره ليرې گروپونه روښانه کږي. ساينس ادعا کوي چي که ماده په انرژي بدله شي نو د مکان او زمان له قيده آزاد ږي. د الله تعالی د مجي (راتگ) کيفيت له هيڅ مخلوق سره د تشبيه وړندی، قرآنکريم فرمايي: (ليس كمثله شيء) نو نه شو کولی چي د اخذ، بطش، سمع، بصر او نور کلمات د الله تعالی په رابطه په همغه ظاهري معنی ونيسو او نه ښايي له دې صفاتو نه د الله تعالی لپاره د غړو لکه لاس، سترگي، غوږ او پښی د اثبات هڅه وکړو. دا مطلب په يوه مثال سره روښانه کوو: ټيپ چي فيته ثبتوي، که کوم استاد خپلو دوو شاگردانو ته چي لا تر اوسه ئي ټيپ ندی ليدلی، ووايي چي ټيپ داسي يوه آله ده چي اوري، ثبت او حفظ کوي او بيا هغه څه بېرته بيان او اورو چي اورېدلی ئي دي. که لدې شاگردانو نه يو له دي جملي نه چي (ټيپ اوري) دا مطلب واخلي چي دا ټيپ حتما غوږونه لري او لدې جملي نه چي (څه ئي اورېدلي هغه اوري) دا مطلب واخلي چي دا آله حتماً زمونږ يا کوم بل حيوان په شان شونډې، ژبه او خوله لري، خو دوهم شاگرد ووايي چي معلم خو دا ندی ويلی چي ټيپ غوږ لري، بلکه دا ئي ويلی چي اوري او دا ئي هم ندي ويلی چي شونډی او ژبه لري، بلکه صرف دا ئي ويلی چي اورېدلي خبری تکراروي، دلته اورېدل او بيانول د غوږ او ژبی د اثبات دليل نشي کېدلی. وواياست لدې دوو شاگردانو نه د کوم يوه

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

خبره حقیقت ته نږدې ده؟

سید قطب (رح) د دې آیت په اړه چې فرمایي:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ * الزمر: ۶۷

داسي ليکي:

وکل ماورد في القرآن و في السنة من مثل هذه انما هو تقرب

للحقيقة، فالله تبارك وتعالى وضعها في اسلوب يقرب بها ويمثل

په قرآنکریم او احاديثو کي چې دیته ورته کوم الفاظ راغلي دي، دا

ټول په اصل کي د دې لپاره راغلي چې حقیقت ذهن ته رانږدې کړي

شي، الله تعالی دا کلمات او الفاظ د دې لپاره په خاص اسلوب سره

وضع کړي چې حقیقت ورباندي رانږدې او تمثيل کړي.

که اهل ظاهر همدا خبره ومني، نو د دوی ټولي بې گټي

مناقشي او جنجالونه به پای ته ورسېږي. خو متأسفانه اهل ظاهر دا

تعبیر نه مني، نیوکه ورباندي کوي او وايي: د قبضه او یمین کلمات

چې د الله تعالی په هکله استعمال شوي باید په حقیقي معنی تعبیر

شي نه په مجازي سره؛ پداسي حال کي چې هر انسان پوهېږي چې د

"قبضه او یمین" الفاظ د انسان له خوا د خپلو غړو لپاره د نومونو په

حيث غوره شويدي او حقیقي معنی ئې یوازي د انسان په هکله

صدق کوي. که د قبضه، یمین، شمال، ید، رجل، عین، اذن او دیته

ورته کلمات له انسان نه پرته د بل چا لپاره استعمال شي نو حتما به

ئې مجازي معنی ترې مراد وي نه اصلي معنی. انسان چې کوم څه له

خپلو غړو او اندامونو سره ورته لیدلی نو د هغوی لپاره یې همدا

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

نومونه کارولي دي. او که علیم خدای د خپلو صفاتو د بیان او معرفي لپاره د انسانانو په منځ کي متداول نومونه او کلمات استعمال کړيدي نو دا لدې امله چي له همدې لاري او د همدې کلماتو په استعمال سره د انسان لپاره د دې الهي صفاتو فهم او ادراک ممکن دئ او یوازي په همدې طریقې سره د دې صفاتو په حقیقت پوهېدو ته وړلنډیدای شي. که څوک د الله تعالی په اړه (ید) او (عین) د غړي او عضو په معنی حمل کوي او همدا ظاهري معنی ئې اخلي، نو پوښتنه ترې کوو:

که د انسان د جسم ټول پوستکی د سترگی د شفافی پردي په شان شفاف وی او تر پوستکي لاندې ئې له نور نه متأثره کېدونکي هغه عصبی رشتې موجودې وی چي عکسونه دماغ ته انتقالوي، نو پدې صورت کي به انسان په ټول بدن سره لیدل کولی شوی، هره خوا به ئې لیدله، که همداسي یو مخلوق چي په ټول بدن سره لیدل کولی شي او هره خوا ویني او په طبیعت کي ئې بېلگې هم شته، له داسي مخلوق سره مقایسه کړو چي یوه یا دوې سترگی لري، نو دا راته وویاست چي کوم یو ئې د بصر او لیدو د صفت له مخي تر بل نه کامل او بشپړ دئ؟ دې مطلب ته په توجه سره لا زمه ده دا هڅه ونکړی چي د الله تعالی لپاره یو غړی د عین، عینین یا اعین په نامه ثابت کړئ. لازمه ده په دې اکتفاء وکړئ چي الله تعالی د لیدو صفت لري او دا صفت ئې د بصر په نوم مونږ ته معرفي کړی او د لیدلو فعل ئې ورته منسوب کړی. انسان نشي کولی دا صفت درک کړي او له مخلوق سره له هیڅ پلوه شباهت او ورته والی نه لري. په ټول

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

قرآنکریم کي يو ځل هم دا ندى راغلي چي الله تعالى (اذن) يعنى غورې لري، خو په لسه اوو ځله دا راغلي چي الله تعالى سمیع (اورېدونکى) دى، هر غږ اوري، دا ځکه چي اصل مطلب دا دى چي د الله تعالى صفات وپېژندل شي، دا ضروري نده چي د الله تعالى په ذات او د صفاتو په کیفیت پوه شو، ځکه دا زمونږ د توان له اندازې نه اوچته خبره ده. پداسي حال کي چي انسان د خپل روح د حقيقت له ادراک نه عاجز دى، نو همدا د کمزوري عقل خاوندانسان څنگه کولى شي د الله تعالى د ذات په کیفیت پوه شي؟ قرآنکریم فرمايي:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ

الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا *
الاسراء: ۸۵

د روح په هکله پوښتنه درنه کوي، ورته ووايه چي روح زما د رب کار دى او تاسي ته پدې اړه ډېره کمه پوهه درکړل شويده.

يعنى ستاسي علم دومره ندى چي د روح حقيقت پرى درک کړى شى، د روح حقيقت يوازي الله تعالى ته معلوم دى. داسي گمان ونکړئ چي د (وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا) معنی دا ده چي تاسي ته د روح په هکله لږ علم درکړل شويدي، نه، بلکه د دې معنی او مفهوم دا دى چي تاسي د روح حقيقت نه شى درک کولى، ستاسي علم محدود دى، دومره ندى چي د روح ادراک وکړى شي. دلته د (من علمه) لفظ ندى استعمال شوى بلکه ويل شوي (من العلم) د دې دواړو تعبيرونو ترمنځ زيات توپير شته.

پداسي حال کي چي ادراک او احساس د روح وظيفه ده، اورېدل، ليدل، ځکل، بوى کول، لمس کول، د يخنى او گرمۍ

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

احساس، د نرمۍ او سختوالي احساس، دا ټول د روح په واسطه ترسره کېږي، دا د روح وظيفه ده، خو همدا روح له خپل حقيقت نه بې خبره ده. د انسان ټول حرکات او افعال لکه تلل، راتلل، نيول او ورکول ټول د روح په واسطه ترسره کېږي، سترگي، غوږونه، لاسونه، پښي، زړه او دماغ د روح په خدمت کي وسایل دي او دا روح ده چي لدې شيانو نه استفاده کوي، انسان هرڅه د روح په واسطه ترسره کوي، قرآن وايي چي تاسو د دغې روح په حقيقت نه پوهېږئ او دا له خپله حده پښه آخوا غزول گڼي چي څوک د روح په اړه د بحث کولو جسارت کوي. حقيقت دا دئ چي روح، اورېدونکي او ليدونکي ده، احساس لري او د هرڅه ادراک کولی شي، ښه او بد پېژني، قضاوت کوي او د انسان نوموړي صفات د ده د روح مظاهر دي، خو دا به څومره لويه غلطې وي چي د روح د همدې مواصفاتو په وجه څوک د روح لپاره د ځانگړو غړو او اندامونو د اثبات هڅه وکړي!!

عجيبه ده، الله تعالی په خپله په قرآنکريم کي د خپل ذات د کيفيت په هکله بحث نه کوي، خو اهل ظاهر همدا موضوع د توحيد اساسي جزء گرځوي، همدا ئې د بحث محور دئ او ټوله هڅه ئې دا وي چي په دې هکله بحث او مناقشه وکړي او د صفاتو توحيد د الله تعالی د ذات په رابطه له بحث سره گډوی! د يوه شي د ذات په هکله د بحث تقاضا دا ده چي د هغه د جوړښت، شکل او صورت په اړه خبري وشي، لکه چي د انسان په رابطه راځي:

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ * وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ *
البلد: ۸- ۷

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

آیا هغه (انسان) ته مو دوه سترگي، يوه ژبه او دوی شونډې ندی ورکړئ.

او یا لکه چي د حیواناتو په هکله فرمایي:

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ *

النور: ٤٥

او الله تعالی هر خوځیدونکی له اوبو پیدا کړی، چي ځیني ئې په سینه خوځي او ځیني ئې پر دوو پښو درومي او ځیني ئې په څلورو پښو درومي.

کله چي د شیانو د ذات په اړه بحث کېږي نو باید د پورتنی آیت په څېر وي او دا صیغې، دا اسلوب او دا صراحت پکي وکارولي شي. که لوی، علیم خدای د حیواناتو جوړښت، شکل او صورت پدې طریقې او دې وضاحت سره بیانوي، آیا ممکنه ده چي لدینه د ډېري مهمي قضیې لکه د الله تعالی د ذات د بیان په هکله داسي اسلوب وکاروي چي له اهل ظاهر نه پرته بل چا ته د فهم وړ نه وي!! او اصحاب، تابعین، تبع تابعین، د مذاهبو امامان یو هم لدې آیتونو نه د اهل ظاهر د تعبیر په شان تعبیر ونلري؟

اهل ظاهر ته وایو چي د صفاتو توحید دا ندی چي د الله تعالی له ذات نه بحث وشي او د الله تعالی لپاره په خپل ذهن کي یو تصویر ترسیم او انځور کړو او یائې له مخلوق سره تشبیه کړو، د صفاتو توحید دا دئ چي عقیده ولرو الله تعالی سمیع (اورېدونکی) دئ، هیڅوک د ده په شان سمیع ندی، الله تعالی بصیر (لیدونکی) دئ، د

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

ليدو په صفت کي هيڅ سيال نه لري، هيڅ ترې پټ ندي، خداى عليم دى، په پټ او ښکاره علم لري، حاضر او غائب ورته يوشان معلوم دي، هيڅوک پدې صفت کي ورسره برابر ندي، الله تعالى خبير دى، په هرڅه خبردى، که پټ وي که ښکاره، حاضر وي که غائب، تېر وي که راتلونکي، هرڅه ورته ښکاره دي او په ټولو خبردى، هغه رووف، رحيم، غفور، کریم، عزيز او حکيم دى او د نورو صفاتو او نومونو خاوند دى چي ځيني ئې په قرآنکريم کي ذکر شوي، نور ئې له ځان سره ساتلي او هيچاته ئې ندي ښودلي. پدې ټولو صفاتو کي هيڅوک ورسره برابر ندي، نه مثل لري او نه مثال. نه ښايي د الله تعالى د ذات په هکله خبري او بحث ته د صفاتو توحيد ووايو او په بې گټي مناقشې او مباحثې سره خپل وخت ضايع کړو او له مخلوق سره د الله تعالى د تشبيه مرتکب شو. د اهل ظاهر نظريات او خرگندوني پدې دلا لت کوي چي هغوى الله تعالى له مخلوق سره تشبيه کوي، دا اتهام ندى بلکه دوى همدا ډول عقیده او تصور لري، د دې مدعا د اثبات لپاره د لاندې ذکر شوي حديث په رابطه د اهل ظاهر تعبير او تفسير کافي دى. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلَیْجْتَنِبِ الْوَجْهَ وَلَا یَقُلْ قَبْحَ اللَّهِ وَجْهَكَ
 وَوَجْهَ مَنْ أَشْبَهَهُ وَجْهَكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ آدَمَ عَلَيْهِ
 السَّلَامَ عَلَى صُورَتِهِ *

که چا بل څوک وهلو نو بايد په مخ ئې ونه وهي او داسي ونه وايي چي الله تعالى دې سنا او تا ته د ورته کس مخ تور کړي، ځکه الله تعالى، آدم عليه السلام د ده په بڼه او شکل کي پيدا کړ.

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

پدې مبارک حديث کي چي مفهوم ئې ډېر روښانه دئ او د صافو زړونو خاوندانو ته په هغه کي د هيڅ اشتباه او سوء تفاهم ځای او مجال نشته، خو اهل ظاهر او هغه کسان چي رنځور زړونه لري لدې حديث نه داسي څه راباسي او داسي ترجمه او تفسير ئې کوي چي په ډېرو خطرناکو نتايجو منتج کېږي، هغوی وايي: په (صورت) کي ضمير الله تعالى ته راجع دئ، گویا الله تعالى آدم عليه السلام خپل ځانته ورته پيدا کړ!!! او وايي: دا هم د الله تعالى لپاره يو ثابت صفت دئ؛ خو لدې قيد سره چي د الله تعالى له شأن او منزلت سره ښايي!!! بيشکه چي دا خلک د خطاء او اشتباه په ډېري ژورې کندې کي پريوتې، په خطرناکه فتنه کي لويدلې، زړونه ئې رنځور دي، روښانه حقيقت سرچپه ويني او له څرگندو الفاظو نه داسي تعبير اخلي چي د رنځورو زړونو له خاوندانو پرته بل چا ته د منلو ندی، هغوی که هر څه فکر کوي خو واقعيت دا دئ چي پدې ډول تصور سره الله تعالى له مخلوق سره تشبيه کوي.

لږ پورتنې مبارک حديث ته ځير شئ، دلته د دوو کسانو ترمنځ شخړي ته اشاره شوې، رسول الله صلى الله عليه وسلم دا حکيمانه لارښوونه کوي چي د جگړې په وخت کي يو بل په مخ مه وهيئ، داسي مه وايئ چي الله تعالى دي ستا او تا ته ورته کس مخ تور او قبيح کړي، ځکه چي الله تعالى، آدم عليه السلام هغه ته په ورته شکل او صورت کي پيدا کړی وو. پدې پوهېږو چي د دښمنۍ او جگړې په وخت کي هر انسان د مقابل لوري له مخ او څېرې نه په خپل زړه کي د نفرت، کينې او کرکي احساس کوي، د مقابل طرف د

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

نفرت او کرکي آثار هم د هغه په څېرې او مخ کي راڅرگند شي، په سترگو کي ئې د قهر او غصې نښي رابنکاره شي، نو ځکه د ده غصه او کرکه د مقابل لوري او دښمن مخ او سترگو ته متوجه کېږي، همدې برخي ته پام اړوي او خپل داخلي قهر داسي اظهاروي: سترگي دې راباسم، پزه دې پرې کوم، مخ دې تور، سترگی دې پندی شه، دا مردار مخ دي داسي او داسي شه، پدې الفاظو هم اکتفا نه کوي بلکه لاس پورته کوي او غواړي په مخ ئې يوه کلکه څپېره ورکړي، خوله ئې په سوک ورماته کړي. حکيم رسول الله صلی الله عليه وسلم په جگړه د بوختو افرادو روحي حالت ته په پام سره او د دوی د قهر او غضب د سرولو لپاره فرمايي: الله تعالی خپل بنده او ستاسو ټولو پلار آدم عليه السلام پداسي څېرې او شکل کي پيدا کړی وو لکه دا ستا مقابل لوری، دا له تاسره په جگړه او شخړه بوخت ستا ورور، خپل پلار ته د احترام په دود بايد هغه پر مخ ونه وهي او د مخ په اړه ئې سپکي خبري ونه کړي. که د رسول الله صلی الله عليه وسلم دا حکيمانه لارښووني مراعات شي او د شخړو او مشاجرو په وخت کي په پام کي ونیولی شي، نو د ډېرو فتنو او جگړو مخنيوی به وشي. نه پوهېږم اهل ظاهر ولې دا څرگند حقايق نه شي درک کولی؟ او ولې څرگند مفاهيم غلط تعبيريوي؟ او ولې داسي توجيهاټ پکې کوي چي خبره تشبيه او تمثيل ته رسوي؟ رسول الله صلی الله عليه وسلم خو فرمايي:

تفکروا في خلق الله ولا تفکروا في الله

د الله تعالی په مخلوقاتو کي غور وکړئ او د الله په ذات کي له تفکر

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

او بحث نه ځان وساتئ.

بل ځای فرمایي:

تفکروا في آلاء الله ولا تفکروا في الله

د الله تعالی په نعمتونو کې غور او تفکر وکړئ خو د الله تعالی په ذات کې فکر مه کوئ.

اسحاق بن ابراهیم بن راهویه وايي: هر چا چې الله تعالی داسې توصیف کړ چې یو صفت یې د کوم مخلوق له صفت سره تشبیه کړ نو کافر شو.

ابوبکر رضي الله عنه فرمایي:

العجز عن درك الذات ادراك " د الله تعالی د ذات له ادراک نه

ځان عاجز گڼل حقيقي ادراک دئ.

علي رضي الله عنه فرمایي:

والبحث عن سرالذات اشراك

د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله بحث کول شرک دئ.

سبحانک اللهم وبحمدک نشهد ان لا اله الا انت نستغفرک

ونتوب اليک.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**